

Stockholms universitet
Historiska institutionen
Magisterkurs
D-uppsats
Handledare: Karl Molin

Regeringen Göran Perssons utrikesdebatter 1996/1997-2000/2001

- *Säkerhetspolitiken*
- *Individen vs Staten*
- *Globaliseringen*

Författare: Anders Reichenberg

Till Solweig, Bo, Lisa

Förkortningar

ATTAC	<i>Association pour une Taxation des Transactions Financières pour l'Aide aux Citoyens</i>
DFP	<i>Dansk Folkeparti</i>
EG	<i>Europeiska Gemenskaperna</i>
EPP	<i>European People's Party</i>
EU	<i>Europeiska Unionen</i>
EU14	de fjorton EU-länder som år 2000 isolerade det femtonde medlemslandet Österrike under den s k Österrikekrisen
FIS	<i>Front Islamique du Salut</i>
FLN	<i>Front de Libération Nationale</i>
FN	<i>Förenta Nationerna</i>
Fp	<i>Folkpartiet liberalerna</i>
FPÖ	<i>Freiheitliche Partei Österreichs</i>
Fretilin	<i>Frente Revolucionaria de Timor Leste Independente</i>
FRP	<i>Fremskrittspartiet</i>
GUSP	EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik
ICC	<i>International Criminal Court</i>
IMF	<i>International Monetary Fund</i>
IR	disciplinen <i>internationella relationer</i>
JAS	<i>Jakt Attack Spaning (stridsflygplanet JAS 39 Gripen)</i>
Kd	<i>Kristdemokraterna</i>
Mp	<i>Miljöpartiet de Gröna</i>
MR	<i>mänskliga rättigheter</i>
Nato	<i>North Atlantic Treaty Organization (synonymt benämnd Atlantpakten)</i>
NGO	<i>non-governmental organization</i>
OSSE	<i>Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa</i>
PFF	<i>Partnerskap för fred</i>
PKK	<i>Partia Karkaren Kurdistan</i>
SAP	<i>Sveriges socialdemokratiska arbetareparti</i>
SD	<i>Sverigedemokraterna</i>
SOM	<i>Samhälle Opinion Media</i>
SPF	<i>Styrelsen för psykologiskt försvar</i>

SPÖ	<i>Sozialdemokratische Partei Österreichs</i>
SvD	<i>Svenska Dagbladet</i>
SVP	<i>Schweizerische Volkspartei</i>
UD	<i>Utrikesdepartementet</i>
USA	<i>United States of America</i>
USIA	<i>United States Information Agency</i>
WTO	<i>World Trade Organization</i>
ÖVP	<i>Österreichische Volkspartei</i>

Innehållsförteckning

<i>Dedikation</i>	1
<i>Förkortningar</i>	2
1. INLEDNING	8
1.1. Syfte och introduktion.....	8
1.2. Källmaterialet.....	9
1.2.1. Karaktär och urval.....	9
1.2.2. Källkritik och tillblivandeprocess.....	10
1.3. Struktur: temakapitel och utrikesministerperioder.....	11
1.4. Formalia.....	11
1.5. Avgränsning och giltighet: studieåren och forskningen.....	12
1.5.1. Studieåren 1996/1997-2000/2001.....	12
1.5.2. Forskningen.....	12
1.6. Presentation av temana.....	14
1.6.1. Säkerhetspolitiken.....	15
1.6.2. Individen vs Staten.....	16
1.6.3. Globaliseringen.....	18
1.7. Metod och teori.....	19
1.7.1. Manifest innehålls- och idéanalys.....	19
1.7.2. Utrikespolitik: mål och medel.....	21
1.7.3. Realism och idealism.....	22
1.7.3.1. Utgångspunkter.....	22
1.7.3.2. Huvudfärorna.....	23
1.7.3.2.1 Skiktanden av idealistiska huvudfäran.....	26
1.7.3.2.1.1. Individcentrerade och statscentrerade idealister.....	26
1.7.3.2.1.2. Socialdemokratiska liberaler och nyliberaler.....	29
1.7.3.2.1.2.1. Lamy's kategoriseringar.....	29
1.7.3.2.1.2.2. Carlssonrapporten vs Johan Norberg.....	30
2. SÄKERHETSPOLITIKEN	32
2.1. Hjelm-Wallénperioden	32
2.1.1. Nato och EU.....	32
2.1.1.1. Utvidgningarna.....	32
2.1.1.1.1. Foghelins kategorier.....	32
2.1.1.1.2. Ryssland.....	34
2.1.1.1.3. Baltikum och socialdemokratisk diskrepans.....	35
2.1.2. Europas militära säkerhet: EU och Nato/USA.....	38
2.1.3. Svenskt Natomedlemskap?.....	40
2.1.3.1. Samarbete och alliansfrihet.....	40

2.1.3.2. Historiska utvecklingens verkan på Natofrågan.....	42
2.1.3.2.1. Inledning.....	42
2.1.3.2.2. Ideologiskt och idealistiskt.....	43
2.1.3.3. Partisk forskning?.....	46
2.1.3.3.1. Andrén.....	46
2.1.3.3.2. Opinionen.....	46
2.1.3.3.2.1. Inledning.....	46
2.1.3.3.2.2. Mätningar.....	47
2.1.3.3.2.2.1. Dahl vs Bjereld.....	47
2.1.3.3.2.2.2. Bjerelds SOM-undersökningar.....	49
2.1.3.3.2.3. Avslutning.....	51
2.1.4. Teoretiska konklusioner.....	52
2.1.4.1. Mål/medel-struktur.....	54
2.2. Lindhperioden.....	55
2.2.1. Nato: utvidgning och baltstaterna.....	55
2.2.1.1. Explicit tystnad, implicit 'varken bu eller bä'.....	55
2.2.2. Utrikespolitikens utstakande: UD vs Statsrådsberedningen.....	56
2.2.3. EU och Nato.....	58
2.2.3.1. Lindhs EU-utvidgning och moderaternas Natoutvidgning.....	58
2.2.3.2. Europas militära säkerhet: EU och Nato/USA.....	59
2.2.3.2.1. St Malo.....	59
2.2.4. Perssonregeringens tre centrala försvarsbeslut.....	60
2.2.5. Alliansfrihet och doktrin.....	63
2.2.5.1. St Malo och musketörsförpliktelser.....	63
2.2.5.2. Säkerhetspolitiska doktrinen: revideringsprocessen.....	64
2.2.5.2.1. Bakgrund.....	64
2.2.5.2.2. Villkor och bemötande.....	64
2.2.5.2.3. Neutralitetsoptionens bestånd: Strömviks trend, 2002 års doktrin, doktrinshantering.....	66
2.2.5.2.4. Juridisk automatik.....	68
2.2.5.3. Alliansfrihetens vara eller inte vara: småstatsdoktrinen.....	69
2.2.5.3.1. Inledning.....	69
2.2.5.3.2. Småstatsrealism.....	69
2.2.5.3.2.1. Definition.....	69
2.2.5.3.2.2. Utslag i Lindhs ageranden.....	70
2.2.5.3.3. Småstatsidealism.....	71
2.2.5.3.3.1. Definition.....	71
2.2.5.3.3.2. Utslag i Lindhs ageranden.....	71
2.2.6. Teoretiska konklusioner och jmf med Hjelm-Wallénperioden.....	74
2.2.6.1. Mål/medel-struktur.....	77

3. INDIVIDEN vs STATEN.....	78
3.1. Hjelm-Wallénperioden.....	78
3.1.1. FN: reformer, rådsarbete, Carlssonrapporten.....	78
3.1.2. Algeriet.....	80
3.1.2.1. Bakgrund.....	80
3.1.2.2. Hjelm-Wallén vs Rohdin.....	80
3.1.2.2.1. EU, Frankrike, terrorism.....	80
3.1.2.2.2. Legitimitet; Demokratiskt dilemma I.....	82
3.1.2.2.2.1. Diplomatiskt språk (inkl. Turkiet: Hjelm-Wallén vs Lager).....	84
3.1.3. Östtimor samt Irak.....	86
3.1.4. Teoretiska konklusioner.....	87
3.1.4.1. Algeriet, Turkiet, Östtimor.....	87
3.1.4.2. Irak.....	88
3.2. Lindhperioden.....	91
3.2.1. Östterrikekrisen.....	91
3.2.1.1. Bakgrund.....	91
3.2.1.2. Isolera eller inte isolera?	92
3.2.1.3. Demokratiskt dilemma II.....	93
3.2.2. Dynamisk folkrätt och Kosovokrisen.....	97
3.2.2.1. Introduktion.....	97
3.2.2.1.1. Kosovokrisens bakgrund och förlopp.....	98
3.2.2.2. Undantagsdoktrinen.....	98
3.2.2.3. Risker och position.....	100
3.2.2.4. Tillräckligt akut allvarlig situation?	102
3.2.3. Teoretiska konklusioner och jmf med Hjelm-Wallénperioden.....	103
3.2.3.1. Teoretiska konklusioner.....	103
3.2.3.2. Jmf med Hjelm-Wallénperioden.....	105
4. GLOBALISERINGEN.....	107
4.1. Hjelm-Wallénperioden.....	107
4.1.1. Inledning: tillväxt, välfärd och säkerhet.....	107
4.1.2. Globaliserings- och utvecklingssyn: reglera och/eller avreglera?.....	108
4.1.2.1. Frihandel och protektionism.....	108
4.1.2.2. Hållbar utveckling och säkerhet.....	109
4.1.2.3. Globaliseringskritik och Asienkrisen.....	111
4.1.3. Teoretiska konklusioner.....	113

4.2. Lindhperioden.....	115
4.2.1. Globaliserings- och utvecklingssyn.....	115
4.2.1.1. Inledning: Lindh vs Lennmarker och Lundgren.....	115
4.2.1.2. Bistånd och skuld.....	116
4.2.1.3. Systemskifte och blairism.....	117
4.2.1.4. Processen: positiv och/eller negativ?	120
4.2.1.4.1. EU.....	122
4.2.1.5. Marknaden och maten, moralen och miljön.....	123
4.2.2. Teoretiska konklusioner och jmf med Hjelm-Wallénperioden.....	126
Referensförteckning.....	128
<i>Bilaga A: Mejlkorrespondens med riksdagens protokollkansli, språkvårdare Jonas Bergenfalk.....</i>	<i>134</i>

1. INLEDNING

1.1. Syfte och introduktion

”Göran Persson tillträder som statsminister några år efter murens fall när Östeuropas väg mot väst ännu är osäker och oklar. Under dessa år globaliseras ekonomin”; ”EU-medlemskapet och närheten till de andra EU-ledarna ger Sverige en helt annan roll än tidigare”; ”Fokus i utrikespolitiken förskjuts från engagemang för tredje världen och Palestina och bistånd till fattiga u-länder i Afrika och Latinamerika över till vårt närområde – Östersjön.”¹ – Erik Fichtelius

Denna studie behandlar regeringen Göran Perssons utrikespolitik mellan 1996-2001. Det specifika syftet är att granska agerandena hos Perssons utrikesministrar under de årliga utrikesdebatter som hölls i riksdagen under första hälften av Perssons statsministerperiod, riksdagsåren 1996/1997-2000/2001 (riksdagsår inleds och avslutas i september.)² Dessa ageranden kommer relateras till och insorteras efter realismens och idealismens utsagor om staters utrikespolitiska ageranden, mål och medel. Jag kommer även granska Aftonbladets och Svenska Dagbladets (SvD:s) ledare från dagen efter – då de respektive tidningarna kommenterar – den utrikespolitiska debatten. I syftet ingår även att jämföra utrikesministrarnas ageranden. Därtill kommer dessa ageranden att förhållas till tidigare forskning och litteratur.

Undersökningen delas upp i – då källmaterialet huvudsakligen kretsar kring – följande tre teman: 1) Säkerhetspolitiken; 2) Individens vs Staten; 3) Globaliseringen. I undersökningen får respektive tema ett kapitel var (för närmare presentation av temana, se stycke 1.6.) Utrikesministrarna under de aktuella åren (1996-2001) var Lena Hjelm-Wallén och Anna Lindh. Hjelm-Wallén besatt posten mellan 1994-1998. Hon inledde alltså sitt utrikesministerskap i regeringen Ingvar Carlsson men satt kvar när Göran Persson tog över regeringsrodret 1996. Efter valet 1998 blev hon vice statsminister och efterträddes som utrikesminister av Lindh som besatt posten fram till att hon mördades, i september 2003.³ I undersökningen kommer respektive temakapitel att spjälkas upp i de två utrikesministrarnas perioder, d v s:

- *Hjelm-Wallénperioden*, avseende riksdagsåren 1996/1997-1997/1998;
- *Lindhperioden*, avseende riksdagsåren 1998/1999-2000/2001

Varför då detta studium? Här, introduktionsvis, bara några allmänna noteringar i relation till denna fråga. Det är ju så att Perssons drygt decennielånga statsministertid (1996-2006) är senaste gången som *Sveriges socialdemokratiska arbetareparti* (SAP) regerade Sverige. Och det kommer så förbli t o m åtminstone 2014 (såvida inget oförutsett sker.) Att granska denna epok på djupet – inrikespolitiskt som utrikespolitiskt – är en viktig uppgift för historieforskningen att ta sig an. När Persson kommer på tal är det emellertid kanske främst den inrikespolitiska banan – i synnerhet ekonomins problem och hantering – som får störst uppmärksamhet. Utrikespolitiken tenderar att hamna i jämförelsevis skugga. Men som de inledande citaten av Fichtelius indikerar så skedde

---

1. Fichtelius, Erik, *Aldrig ensam, alltid ensam: samtalen med Göran Persson 1996-2006* (Stockholm 2007), s.281f.

2. Jag talar alltså om aktören ”regeringen Göran Persson”. Det kan dock diskuteras huruvida man – behandlande Perssons statsministertid mellan 1996-2001 – verkligen kan tala om *en* regering (singular) eller om man hellre bör uttrycka sig i plural. Ty efter varje val samt efter varje regeringsombildning kan man säga att en ny regering bildas, varför Göran Persson egentligen hade flera regeringar under denna tid (och därefter.) För enkel- och tydlighetens skull använder jag dock singularformen.

3. Se t ex <http://www.ne.se/lang/lena-hjelm-wallen>, 2011-07-20, kl 01.45; <http://www.ne.se/lang/anna-lindh> 2011-07-20, kl 01.45.

väldigt mycket på den utrikespolitiska banan under denna epok; en utrikespolitiskt intensiv epok full av händelser och processer med transformativa följder och signifikans för svensk utrikespolitik fram till idag. Persson gjorde sig förvisso inte känd som en betydande utrikespolitiker, men frågan är om någon statsminister före honom varit så upptagen av internationella frågor. Detta som allmän konsekvens av att verka i en värld präglad av följderna, möjligheterna och riskerna som följde på kalla krigets avslut. Inte minst EU-medlemskapet, vars ansökan om just möjliggjordes av kalla krigets slut. Ett krigsslut som därtill bl a förde med sig:

- ett alltmer fördjupat svenskt engagemang i Nato och i närområdet – inte minst för baltstaterna – som varit otänkbara bara några år innan;
- en allt intensivare moralisk-juridisk debatt (också givande praktiska utfall) omkring den spänningsfyllda relationen mellan staters och individers suveränitet;
- en alltmer fördjupad globalisering av den liberala kapitalistiska ekonomin

I stycke 1.6 tas en mer omfattande och exempelfylld titt på epokens signifikanta händelser, processer, konsekvenser. Där belyses också studiens nutidsrelevans närmare. I stycke 1.5 avgränsas studien gentemot forskningen.

Som sagt, utrikesministrarnas ageranden kommer att förhållas och insorteras efter realismens och idealismens respektive utsagor om staters utrikespolitiska ageranden, mål och medel. För detta ändamål konstruerar jag en teoriapparat som förvisso utarbetas på ett underlag av tidigare forskning. Men då jag delvis också modifierar och utvecklar hur tidigare forskning använt teorierna så utgör vissa delar av apparaturen även nytillskott till vetenskapen (se vidare nedan.)

För att summera. Jag tar ett tematiskt grepp om källmaterialet och delar upp undersökningen i de tre teman som källmaterialet huvudsakligen kretsar kring (*Säkerhetspolitiken; Individen vs Staten; Globaliseringen.*) I undersökningen får dessa teman ett kapitel var, vardera uppdelat i de två utrikesministerperioderna (*Hjelm-Wallénperioden* och *Lindhperioden.*) Varje temakapitel behandlas f ö som en enskild uppsats och – i relation till syftet – konkluderas och sammanfattas också på så vis. Syftet, för att repetera och tydliggöra, är att uppdelat i respektive temakapitel:

- analysera utrikesministrarnas ageranden i utrikesdebatterna;
- att relatera och insortera dessa ageranden efter realistiska och idealistiska utsagor, mål och medel;
- att granska Aftonbladets och SvD:s ledarkommentarer;
- att jämföra utrikesministrarnas ageranden

Som sagt, vad jag finner i relation till detta syfte konkluderas och sammanfattas temakapitelvis. Närmare bestämt i utrikesministerperiodernas avslutande avsnitt, de sk teoretiska konklusionsstyckena (se även stycke 1.3.) I såväl Hjelm-Wallénperiodens som Lindhperiodens konklusionsstycken sammanfattas och konkluderas de tre förstnämnda syfteskomponenterna. I Lindhperiodens konklusionsstycken utförs även jämförelsen mellan utrikesministrarnas ageranden (fjärde syfteskomponenten.) Det kan även tilläggas att det mest signifikanta jag gör i relation till tidigare forskning och litteratur förtecknas i stycke 1.6.

1.2. Källmaterialet

1.2.1. Karaktär och urval

Riksdagens årliga utrikesdebatt brukar hållas i februari. Den inleds med att en utrikespolitisk deklaration läses upp av utrikesministern i vilken vederbörande ger regeringens syn på en mängd aktuella internationella händelser och ämnen. En del av

dessa behandlas relativt djupt, andra med blott några ord.⁴ Efter att deklARATIONEN lästs upp följer en debatt där en respektive huvuddebattör från övriga riksdagspartier yttrar sig om deklARATIONEN, om regeringens utrikespolitik och internationella frågor i stort. Och på dessa yttranden brukar utrikesministern svara. Efter huvuddebattörerna och utrikesministern kan sedan övriga riksdagsledamöter yttra sig.

Det primära källmaterialet utgörs följaktligen av deklARATIONEN och utrikesministrarnas inlägg under debatten som följer. Hjelm-Wallénperioden består så av två uppsättningar deklARATIONER med debattinlägg (från februari 1997 och 1998), Lindhperioden av tre (februari 1999, 2000 och 2001.) DeklARATIONERNA och debattinläggen i respektive utrikesministerperiod ses och analyseras som en sammansatt enhet.

Vad gäller debattinläggen så tvingas vanligen utrikesministern här – utav andra ledamöter – att utveckla sin argumentation, att precisera och klarlägga regeringens ståndpunkter. Andra ledamöters yttranden kommer följaktligen granskas, aktualiserade av utrikesministrarnas debattinlägg. Av dessa andra ledamöter är det främst aktuellt med huvuddebattörerna, i synnerhet huvuddebattören från det största oppositionspartiet moderaterna (*Moderata samlingspartiet*.) Göran Lennmarker är huvuddebattör för moderaterna under alla debatter utom den sista (2001) då han ersatts av den dåvarande partiledaren Bo Lundgren.

Varför detta källmaterial? DeklARATIONEN och den följande debatten kan ses som årets formellt viktigaste officiella utrikesdokument- och debatt.⁵ Genom detta källmaterial sänder regeringen ut ganska medvetna signaler (nationellt som internationellt), härigenom förmedlande och skapande en bild av den svenska regeringens hållning i olika utrikesfrågor; utrikespolitisk inriktning, vilka mål den har och medel den använder sig av, hur den ser på gångna händelser och framtida möjligheter och risker i närområdet, i Europa, i den internationella miljön i stort.⁶

Utöver detta källmaterial kommer jag även granska Aftonbladets och SvD:s ledare från dagen efter – då tidningarna kommenterar – den utrikespolitiska debatten och deklARATIONEN. Syftet med att använda tidningarna är att få in opinionen, vilken tidningsledare är viktiga bildare och reflekterare utav. Att just Aftonbladet och SvD har valts beror på att deras ledarsidor är bland de mest inflytelserika i Sverige samt står på vardera sida av det politiska spektrat. Aftonbladets ledare är obunden socialdemokratisk, SvD:s är obunden moderat.

Avslutningsvis, en kommentar till att jag i undersökningen även granskar doktrinsektionen i 2002 års deklARATION samt ett tal Lindh avger i Sälen i januari 2002 (se stycke 2.2.5 nedan.) De används *ej* som källmaterial utan granskas som del i, där jag strävar att, bemöta en forskningsartikel. Närmare bestämt, en artikel som drar slutsatser om Perssonregeringens utrikespolitik under Lindhperioden och/men då använder Sälen-talet och 2002 års doktrinsektion för att underbygga dessa slutsatser. Jag granskar alltså sektionen och talet för att kunna så fullständigt som möjligt bemöta dessa slutsatser, inte som källmaterial.

1.2.2. Källkritik och tillblivandeprocess

Jag använder mig av riksdagstryckets slutliga och inbundna kammarprotokoll. För att finna de relevanta protokollen började jag med att ta reda på vilka datum respektive deklARATION avgetts under respektive riksdagsår. Detta kan t ex göras via Utrikesdep-

---

4. Se t ex Demker, Marie & Malmström, Cecilia, *Ingenmansland?: svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning* (Lund 1999), s.32; <http://www.regeringen.se/sb/d/10036/a/97919>, 2011-05-12, kl 13.00.

5. Dock, vad gäller viktiga officiella utrikesdokument skulle man t ex även kunnat titta på regeringens årliga anföranden i FN (och även de årliga regeringsförklaringarna kan innehålla utrikespolitiskt signifikanta ageranden.) Jmf t ex Demker & Malmström, *Ingenmansland?*.

6. Se t ex Demker & Malmström, *Ingenmansland?*, s.25, 32; <http://www.regeringen.se/sb/d/10036/a/97919>, 2011-05-12, kl 13.00.

arterementets (UD:s) hemsida. Därpå konsulterades riksdagsprotokollen för de aktuella datumen. Och här återfinns man deklARATIONEN och den följande debatten.

I bifogad bilaga A återfinns en mejlkorrespondens mellan mig och riksdagens protokollkansli. Här redogör språkvårdare Jonas Bergenfalk för protokollens tillblivandeprocess. Med ledning av Bergenfalks uppgifter kan man så se, avseende närheten, hur protokollkansliets tillgång till stenogram samt ljud och/eller videofiler ger ett gott närhetsmässigt värde. Avseende beroendekriteriet samt tendenskriteriet kan man se hur det slutliga protokollet blir till via ett antal föga tendensriskfyllda beroendeled inom protokollkansliet (stenografer, lagassistenter.) Det finns emellertid ytterligare ett beroendeled som utgörs av riksdagsledamöternas möjlighet att inför tryckningen få ”föreslå justeringar.” Detta leds källkritiska risk bör dock vara närmast försumbar eftersom justeringarna görs under protokollkansliets överinseende; där kansliet, enligt Bergenfalk, endast godtar justeringar som syftar: ”att rätta rena felaktigheter och missuppfattningar, inte om att i efterhand förbättra sitt anförande.”

I källkritiskt avseende får så protokollen ses som att, allt som allt, vara av god kvalitet. Förvisso kan mätfel inte helt uteslutas. Men igenom protokollkansliets kontroller – i kombination med riksdagsledamöternas justeringsmöjligheter – så förminskas risken för felaktigheter, för att något skulle falla bort, avsevärt förändras, etc.⁷

Vad gäller tidningarna har jag använt mig av Kungliga bibliotekets mikrofilmade original.

1.3. Struktur: temakapitel och utrikesministerperioder

Som sagt, utrikesdeklARATIONEN tar upp en mängd händelser och ämnen – varav vissa behandlas relativt djupt, andra mer knappt – och utrikesministerns debattinlägg förhåller sig sedan till av andra ledamöter (främst av huvuddebattörerna) upptagna spörsmål och ämnen. DeklARATIONEN och inläggen kretsar följaktligen kring de tre teman som undersökningen delas upp i. Som sagt får dessa tre teman ett kapitel var, som i sin tur spjälkas upp i nämnda Hjelm-Wallénperiod och Lindhperiod. Dessa perioder avslutas med ett stycke som konkluderar och sammanfattar ministerns ageranden i det aktuella temakapitlet, allt med syftet i åtanke. Ministerns ageranden summeras, de teoretiska utslagen i dem bestäms, tidningarnas kommentarer sammanfattas, och i Lindhperiodens konklusionsstycken görs även jämförelser mellan de två utrikesministerperioderna (se även stycke 1.1.)

Varje temakapitel kan som sagt läsas som en enskild uppsats, i sin egna rätt. För respektive tema utarbetas en specifik teoriapparat i så måtto att den övergripande teoriapparaturen – de realistiska och idealistiska ”huvudfärdarna” (se nedan) – används för det säkerhetspolitiska temat. Men utifrån den idealistiska huvudfärdan utarbetas sedan en specifik teoriapparat för globaliseringstemat, och en annan för individ/stattemat.

1.4. Formalia

Notapparaten är av Oxfordsystemtyp. Nummer anges därför i texten som hänvisar till motsvarande siffror längst ned på sidan där utförlig referensinformation ges. I de fall då det i själva noten tillkommer ytterligare uppgifter som fordrar referens så kommer denna att sättas inom fetmarkerade hakparentestecken [— .] Bildkällor refereras till efter själva bildtexten.

Vad gäller kammarprotokollen är det följaktligen tal om fem stycken (ett från respektive utrikesdebatt.) Varje protokoll är tryckt och utgivet i Stockholm det kalenderår som det aktuella riksdagsåret slutar. I referensförteckningen återfinns fullständig information för vardera protokoll. I noterna refereras dock yttrandena till enligt följande mall:

---

7. Se Bilaga A.

riksdagsår, protokollnummer: protokollsida (exempel: 1996/1997, 64:1.)

Avslutningsvis skall nämnas att vad som står inom enkla citationstecken avser inte citat utan är försök av mig att accentuera något/några ord.

1.5. Avgränsning och giltighet: studieåren och forskningen

1.5.1. Studieåren 1996/1997-2000/2001

Som sagt, denna studie syftar att analysera agerandena hos utrikesministrarna i riksdagens årliga utrikesdebatter 1996/1997-2000/2001. I detta sammanhang skall Hjelm-Wallén och Lindh ses som att representera Sverige, den svenska staten. Vad gäller studieårsavgränsningen faller det sig naturligt att inleda 1996/1997, Persson-epokens första riksdagsår. Men varför avsluta vid 2000/2001? Ja, till syvende och sist var denna med höga ambitioner tematiskt breda och teoretiskt djupt förankrade – i forskning och litteratur extensivt inbäddade – magisteruppsats tvungen att göra halt någonstans. Att då stanna vid 2000/2001, täckande in precis hälften av Persson-epoken, lämpar sig väl.⁸ Som indikeras av uppsatsens rent fysiska omfång har jag inom denna tidsrymd (1996-2001) funnit nog mycket att behandla och källmaterialet är nog brett (och i följande stycke berättigas studien i relation till forskningen.) Här skall understrykas att igenom denna avgränsning har jag kunnat ta mig an världen 1996-2001 på ett sådant djup som det förtjänar. Ty dessa år utgör, som sagt, ett sammansatt viktigt transformativt skede i och för samtiden; ett skede som inkorporerar händelser, processer och konsekvenser som djupt präglad och fortsatt präglar vår värld. Vilket dock är riskfullt lätt att förglömma där åren ligger emellan å ena sidan Berlinmurens fall och Sovjetunionens upplösning, å andra sidan 11 september och det s k kriget mot terrorismen. I detta sammanhang kan 1996-2001 lätt falla i skugga, tyvärr. Avgränsningen möjliggör följaktligen ett fördjupat fokus och penetration av detta skede. Ett skede värt att avsätta den betydande tid, energi och omfång jag avsatt åt det. Närmare exemplifieringar och konkretiseringar på vad skedet innehöll återfinns, som sagt, i stycke 1.6 nedan. Men innan dess, avgränsningen av studien gentemot forskningen.

Hjelm-Wallén och Lindh. Frågestund i riksdagen 1999.

Bildkälla: SCANPIX/Claudio Bresciani

1.5.2. Forskningen

Vad gäller forskningsläget finns det, mig veterligen, inga kvalitativa studier av utrikesministrarnas ageranden i deklARATIONER och debattinlägg under utrikesdebatterna 1996/1997-2000/2001. I synnerhet inte studier som med gedigen teoretisk förankring och med ett tematiskt brett perspektiv för ögonen analyserat agerandena i sin helhet. I den utsträckning tidigare forskning granskat källmaterialet har man främst fokuserat på deklARATIONERNA. De följande debatterna har lämnats åt sidan. På detta kan tilläggas att när deklARATIONERNA då analyserats har det främst gjorts utifrån det avgränsade

---

8. Och förhoppningsvis kan sedan kommande forskning behandla den andra hälften, d v s utrikesdebatterna 2001/2002-2005/2006.

temaperspektivet *säkerhetspolitik*. T ex har statsvetare Maria Strömvik granskat alla deklamationer mellan 1989/1990-2000/2001. Men vad hon då utfört är en kvantitativ undersökning (registrerande mängden referenser till EG/EU, Europa samt FN i deklamationerna); en kvantitativ undersökning hon använder som komponent i en analys kring just svensk säkerhetspolitik. Hon har alltså inte undersökt debatterna, inte utfört en kvalitativt och tematiskt bred analys av deklamationerna, och någon signifikant teoretisk förankring återfinns inte heller.⁹ Statsvetare Nils Andrén har också tittat på Perssonregeringens deklamationer, men även han begränsar sig till främst deklamationer och det säkerhetspolitiska temat.¹⁰ Om man emellertid släpper fokuset på källmaterialet är ändå fallet som så att den svenska utrikespolitiken mellan 1996-2001 har undersökts och diskuterats av forskare och journalistik. Vad gäller forskningen har fokuset, i vanlig ordning, legat på säkerhetspolitiken. Utöver Strömvik och Andrén kan t ex nämnas Wilhelm Agrell,¹¹ Ulf Bjereld,¹² Bo Huldt,¹³ Ann-Sofie Dahl.¹⁴ I min undersökning kommer alla dessa – samt många fler – forskare och deras rön behandlas mer eller mindre utförligt, av vilka en del kommer ifrågasättas (se också stycke 1.6 nedan.)

Vad gäller journalister kan nämnas Olle Svennings minnesbok över Anna Lindh samt hans porträttering av Persson i boken *Göran Persson och hans värld*.¹⁵ Erik Fichtelius kända intervjuprojekt med Persson måste också nämnas. D v s, samtalen som fördes mellan Persson och Fichtelius 1996-2006 och som Fichtelius sedan utgav i bearbetad, skriftlig form (boken *Aldrig ensam, alltid ensam*.)¹⁶ Utöver forskare och journalister finns sedan Perssons egna skrifter att tillgå, såsom *Den som är satt i skuld är icke fri* och hans memoarer över sina regeringsår (boken *Min väg, mina val*.)¹⁷ Liksom jag gör med nämnda forskare kommer jag att alltigenom undersökningen föra en kontinuerlig diskussion med nämnda journalistiska och Perssonska skrifter (kontinuerligt konsulterande dem, emellanåt ifrågasättande dem.)

Ytterligare giltighet för studiens genomförande återfinns bl a i hur jag använder teorierna *idealism* och *realism*. Inte bara i det rent allmänna avseendet att jag här utforskar ett material som inte förr angripits på djupet med dessa två teorier. Utan även i mer 'sofistikerade' avseenden, på så vis som jag utvecklar, modifierar och innovativt tillämpar hur forskningen tidigare förstått och nyttjat teorierna. Till att börja med, hur jag nedan utarbetar de två skolornas huvudfåror. Dessa utarbetas förvisso på ett underlag av tidigare forskning. Men ingen har utarbetat dem på det sätt jag gör, däribland hur

---

9. Strömvik, Maria, "Sverige och EU:s utrikes- och säkerhetspolitik: från aktivism till kollektivism" i Karl Magnus Johansson (red.) *Sverige i EU: dilemman, institutioner, politikområden* (Stockholm 2002), se främst s.264f. Också statsvetarna Marie Demker och Cecilia Malmström har gjort kvantitativa och tematiskt begränsade undersökningar/analyser av utrikesdeklamationer, temat dock då varande immigrationspolitik [Demker & Malmström, *Ingenmansland?*.]

10. Andrén, Nils, *Säkerhetspolitik: analyser och tillämpningar* (Stockholm 2002). Se även Andrén, Nils, *Maktbalans och alliansfrihet: svensk utrikespolitik under 1900-talet* (Stockholm 1996). Förvisso kan Andrén ses täcka in delar av en debatt, men det är då 2002 års debatt (uti vilken han granskar vissa av Lindhs och huvuddebattörernas positioner i relation till säkerhetspolitiken) [se Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.145f, se även s.136.]

11. Se t ex Agrell, Wilhelm, *Fred och fruktan: Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918-2000* (Lund 2000).

12. Se t ex Bjereld, Ulf, "Göran Persson och den svenska utrikespolitiken" i *Internationella studier 2002:1* (Stockholm 2002).

13. Se t ex Huldt, Bo, "Svensk säkerhetspolitik: Ny, nyare eller nyast?" i Gunnar Artéus, Karl Molin & Magnus Petersson (red.) *Säkerhet och försvar: en vänbok till Kent Zetterberg* (Karlskrona, 2005).

14. Se t ex Dahl, Ann-Sofie, *Svenskarna och NATO* (Stockholm 1999).

15. Svenning, Olle, *Anna Lindh: en minnesbok* (Stockholm 2003); Svenning, Olle, *Göran Persson och hans värld* (Stockholm 2005).

16. Fichtelius, *Aldrig ensam*.

17. Persson, Göran, *Min väg, mina val* (Stockholm 2007); Persson, Göran & Kask, Peeter-Jaan, *Den som är satt i skuld är icke fri: min berättelse om hur Sverige återfick sunda statsfinanser* (Stockholm 1997).

jag inplacerar, diskuterar och förhåller skolornas utsagor till de utrikespolitiska målformer som dessförinnan definierats. Därtill skiktar jag sedan den idealistiska huvudfåran på ett nyskapande vis, nämligen igenom sättet som jag ur fåran – om än fortsatt på basis av tidigare forskning – skiktar fram olika strömningar inom den idealistiska skolan med avseende på:

- statens respektive individens suveränitet (statscentrerade vs individcentrerade idealister);
- synen på globaliseringsprocessen (socialdemokratiska liberaler vs nyliberaler)

Analysen kommer avsevärt betjänas av dessa skiktningar. En viktig del av syftet med att använda teorierna är att söka finna och förklara linjer och skiljelinjer i källmaterialet. Och det är just därför skiktningarna utförs, i strävan att bättre kunna urskilja och klarlägga linjer/skiljelinjer som annars skulle – ifall man låtit det idealistiska verktyget stå oskiktat – ha förbigåtts eller inte förstått på ett djupare vis. Mer precist syftar nämligen skiktandet till att vidga och fördjupa analysen och förståelsen av agerandena som helhet. För den insatte torde det då föga överraska att just det idealistiska verktyget skiktas. Detta med tanke på att källmaterialet ligger på den officiella dokumentnivån. Som också funnits av tidigare snarlikt forskning – vilken m h a realism och idealism analyserat officiella svenska utrikesdokument – så tenderar nämligen idealistiska ageranden att dominera på den officiella nivån (medan realismen dominerar på den inofficiella/konfidentiella nivån.)¹⁸ Sålunda, detta skapande av ett än mer mångfacetterat idealistiskt analysverktyg motiveras av en avsikt att täcka in och penetrera så mycket som möjligt av källmaterialsagerandena på ett så djupt och omfattande vis som (jag finner rimligt och) möjligt. Det funktionella värdet i att så göra kommer att längre fram i uppsatsen stå klart för läsaren.

Utöver allt detta så skapar jag även, uti undersökningen, en helt och hållet ny gren, *småstatsidealismen*. Den fogar jag sedan in – tillsammans med Alf W Johanssons *småstatsrealism* – i ett ytterligare helt och hållet nytt av mig skapat koncept, *småstatsdoktrinen* (se vidare stycke 1.6 nedan.)¹⁹

1.6. Presentation av temana

I detta stycke kommer de tre temana presenteras närmare i syfte att ge en övergripande bakgrund och förbereda läsaren. Generellt kan sägas att de tre temana präglas i mer eller mindre väsentlig utsträckning av att kalla kriget upphört och de förhoppningar, förändringar och farhågor som detta medförde. Vad som kommer presenteras nedan är för temana relevanta förlopp, processer, konsekvenser, som tar plats kring uppsatsens tidsperiod. I detta kommer även nutidsrelevansen att synliggöras (studieåren ligger förvisso så nära i tiden att uppsatsen kan i det avseendet uppfattas som närmast nutidsrelevant i sig.) I stycket kommer också presenteras exempel på hur jag, uti undersökningen, utvecklar och ifrågasätter vetenskapen. Påpekas bör att vad som tas upp nedan täcker in mycket, men likafullt inte *allt*, som behandlas i undersökningen.

Innan vi specifikt går in på respektive tema kan rent allmänt sägas att läsaren kommer uti undersökningen mötas av en genomgripande analys av debatterna. Primärt av utrikesministrarnas ageranden, ja. Men även av hur dessa ageranden – och regeringens utrikespolitik i allmänhet – bemöts från vänster till höger i kammaren, med flera olika riksdagsledamöters perspektiv och åsikter kommande till uttryck. Igenom

---

18. Ekengren, Ann-Marie, *Av hänsyn till folkrätten? Svensk erkännandepolitik 1945-1995* (Stockholm 1999); Löden, Hans, *"För säkerhets skull": ideologi och säkerhet i svensk aktiv utrikespolitik 1950-1975* (Stockholm 1999); Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*; Andrén, *Säkerhetspolitik*.

19. Så en skiktning av realismen nyttjas också, igenom Johanssons småstatsrealism (men endast då såsom *han* skapat och utarbetat den.)

alla temakapitel är även SAP:s partiprogram från 2001 ett ständigt ackompanjemang; ett program som började utarbetas kort efter att Persson tog över som partiledare (se nedan) och kan i sån mån betraktas som något av 'Perssons program';²⁰ ett program som – på tal om nutidsrelevansen – SAP ännu styrs av.

1.6.1. Säkerhetspolitiken

Först, det säkerhetspolitiska temat. När Perssonepoken inleds (1996) befinner sig Sverige fortsatt – som försvarsminister Thage G Peterson fastslog 1994 – ”i likhet med hela Europa i ett säkerhetspolitiskt vänteläge.”²¹ När första hälften av Perssonepoken avslutats (2001) har ett säkerhetspolitiskt mönster börjat utkristalliseras; ett mönster som därefter konsolideras och vi idag i mycket lever uti. Ty när Persson tillträder befinner sig Sverige i ett Europa som t ex inte vet var Ryssland går, där EU-utvidgning och Natoutvidgning inte är garanterade, där Balkan och ex-Jugoslavien ännu är en potentiell krigshärd. Men när första hälften av Perssonepoken avslutas kan nämnda mönster skönjas. Det är ett Europa i vilket Ryssland stabiliseras alltmer (under det kvasi-demokratiska styre som regerar dagens Ryssland); där EU-utvidgning och Natoutvidgning är realiteter (utvidgningar som format och än formar dagens Europa); där Balkan och ex-Jugoslavien blir alltmer fredstryggade (och konturerna sätts för den relativt stabiliserade region vi ser där idag.) Denna intensiva utveckling påverkar såklart den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken som undergår genomgripande förändringar här kring uppsatsens studieperiod; förändringar som präglar och präglar svensk utrikes- och säkerhetspolitik fram till dag. Det färskas EU-medlemskapet börjar få omvälvande effekter på nämnda politik. Alliansfriheten ifrågasätts på allvar. Synen på och förhållandet till Nato förändras dramatiskt. Försvaret ser en radikal nedrustning och nyorientering. Rådande säkerhetspolitiska doktrin utarbetas. Med utgångspunkt i källmaterialet kommer alla dessa processer, händelser och aspekter att behandlas i undersökningen. Via forskning, litteratur och teori kommer de diskuteras och problematiseras ingående (vilket i sin tur leder till att jag också utvecklar forskning, litteratur och teori.) Några nedstamp i allt detta följer härnäst.

EU är alltså ett nytt inslag och under uppsatsens studieperiod är Sverige för första gången EU-ordförandeland. Unionen fördjupar sin integration och söker ökad samordning kring sin utrikes- och säkerhetspolitik. Allt detta får följder för svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Och allt detta granskas i undersökningen (och det kan nämnas att i min analys av EU-medlemskapets följder för svensk säkerhetspolitik kommer jag delvis ifrågasätta Wilhelm Agrells analys av detsamma.) En viktig anledning till EU:s nämnda samordningssökande var konflikterna på Balkan i vilkas sken uppstod den brännande och komplexa frågan om vem som egentligen skulle sörja för Europas militära säkerhet: EU och/eller Nato och USA? Denna fråga får också en ingående behandling i undersökningen.

Vad gäller EU-utvidgningen och Natoutvidgningen gör jag en djuplodande analys av regeringens, oppositionens, tidningarnas och forskningens syn på dessa processer. Och i denna analys ligger ett extra fokus på baltstaterna; en analys i vilken jag också motsäger forskningens hävdanden att svenska regeringen gav sitt fasta, fulla och tydliga stöd till baltstaternas Natosträvanden (Bo Huldt, Nils Andrén.) Nämnas kan även att jag ifrågasätter Perssons hävdanden i sina memoarer om att det svenska militära biståndet till baltstaterna (suveränitetsstödet) inte väckte någon debatt.

Som sagt, alliansfriheten ifrågasätts också på allvar under denna tid. För första gången tar t ex ett riksdagsparti (folkpartiet) formell ställning för omedelbart Nato-medlemskap. Alltmedan moderaterna beskriver ett framtida Natomedlemskap som något naturligt. Den intensiva debatt som här förs kring alliansfrihetens vara eller inte

---

20. I synnerhet den första hälften av Perssonepoken, då programmet alltså utarbetades.

21. Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.177.

vara – även såsom debatten fördes i forskningen – kommer att grundligt behandlas i undersökningen. I detta kommer jag bl a också föreslå en ny infallsvinkel på hur den historiska utvecklingen – avseende 1990-talet och 2000-talets början – påverkade frågan om svenskt Natomedlemskap. Jag kommer därtill föra en kritisk diskussion om eventuell partiskhet i forskningen kring frågan om svenskt Natomedlemskap/alliansfrihet (Nils Andrén, Ann-Sofie Dahl, Ulf Bjereld.) Och som nämndes ovan kommer jag att ur den sk småstatsteorin utarbeta en ny gren, *småstatsidealismen*. Vilken jag sedan infogar – tillsammans med Alf W Johanssons småstatsrealistiska gren – i ett nytt av mig skapat koncept: *småstatsdoktrinen*. Ett koncept som härbärgerar såväl småstatsidealistiska som småstatsrealistiska argument emot Natomedlemskap och för alliansfrihet. Ett koncept som bidrar till bättre förståelse av denna debatt såväl då som nu.

Som sagt utarbetas rådande säkerhetspolitiska doktrin under dessa år. Den och dess föregångare kommer diskuteras ingående; en diskussion i vilken jag bl a skarpt ifrågasätter statsvetare Maria Strömviks analys av Perssonregeringens hållning till doktrinen. Jag gör också vissa jämförelser med hur nuvarande utrikesminister Carl Bildt använt doktrinen i sina senaste utrikesdeklarationer.

Vad gäller försvaret så genomgår det omvälvande förändringar under Perssons regeringstid. Bl a leder Rysslands val av Boris Jeltsin 1996 till ett betryggande som man kan köra vidare på. Försvaret nedrustas kraftigt och orienteras om från invasionsförsvar till det insatsförsvar vi har idag. Jag kommer gå igenom Perssonregeringens tre centrala försvarsbeslut, resonera självständigt kring dem på basis av källmaterial samt forskning (av bl a Hultdt vars ståndpunkter delvis kritiseras.) Faktum är att försvaret mer eller mindre halveras under Perssons statsministertid; en reduktion av historiska mått som har likheter med 1925 års ”förbandsslakt” till vilken jag också gör kopplingar.

Nämnas kan även att jag i undersökningen resonerar ingående kring relationen – med avseende på utrikespolitikens utstakande – mellan personen Göran Persson (med statsrådsberedningen) och hans utrikesministrar (med UD.) Här gör jag även en jämförelse med relationen mellan nuvarande utrikesminister Bildt och statsminister Fredrik Reinfeldt.

Avslutningsvis, låt mig erinra om att allt som nämnts ovan behandlas med utgångspunkt i källmaterialet.

1.6.2. Individens vs Staten

FN stod i mycket förlamad under kalla kriget; en epok då också statssuveräniteten var en hegemonisk folkrättslig princip och fokus låg på mellanstatliga konflikter. Kalla krigets slut ledde till förändringar. Bl a väcktes förhoppningar om att FN nu skulle kunna bli en mer potent organisation som – med juridisk och moralisk legitimitet – upprätthöll en för mänsklighetens väl stabil internationell fred och säkerhet. Under Hjelm-Wallénperioden satt också Sverige i säkerhetsrådet med höga ambitioner att reformera FN. I undersökningen kommer jag behandla centrala delar av debatten som omgärdade sådana förhoppningar och reformambitioner. Ett dominerande element i debatten var temat i vilket individers suveränitet sattes mot staters suveränitet. Ett tema vars dominerande position skall ses i ljuset av att konfliktfokuset här i post-kalla krigsvärlden också flyttades från mellanstatliga till inomstatliga konflikter. Inte minst till de i vilka förekom grova systematiska MR-humanitära kränkningar och övergrepp. Under och kring uppsatsens tidsperiod skedde t ex krigsförbrytelser (såsom etnisk rensning) i ex-Jugoslavien och folk mordet i Rwanda. Sådana händelser ledde till intensiv debatt och krav på att omvärlden även måste – och juridiskt få – intervensera i inomstatliga konflikter när individers humanitära rättigheter systematiskt kränks. Statssuveränitetsprincipens hegemoni ifrågasätts alltså här, kritiserad för att hindra förhindrandet av kränkningar mot individer inom stater. I debatten pekade dock andra

röster på risken med att urholka nämnda hegemoni då det bl a riskerade att försätta mindre starka stater i ett gentemot mäktigare stater värnlöst tillstånd.

Så i detta ställs individens suveränitet mot statens suveränitet. Detta utgörande ett tema som kommer alltmer i förgrunden under 1990-talet och fortsätter att in i 2000-talet vara av högsta aktualitet. Fram till idag. Ett talande exempel från i år (2011) är säkerhetsrådets Libyenresolution med påföljande aktion, där rådet sanktionerade bruket av militära medel mot den suveräna staten Libyen i uttalat syfte att stoppa en befarad humanitär katastrof. En sådan resolution är i sin tur att betrakta som produkt av det sedvanerättsliga konceptet *dynamisk folkrätt* vilket – i samband med debatten kring detta tema – växer fram under uppsatsens tidsperiod. Konceptet kan sägas företräda tendenser i post-kalla krigsvärlden mot en mindre (statssoveränitetsaktande) statisk folkrätt vilken istället rör sig (*dynamiskt*) i en mer individsuveränitetsförsvarende riktning. Det var också under uppsatsens tidsperiod som den sk Romstadgan sammanställdes och undertecknades (av 120 stater); en stadga som i sin tur ledde till upprättandet 2002 av *International Criminal Court* (ICC) i Haag vars inrättande stod, för att tala med Ove Bring:

för en dramatiskt progressiv utveckling av den internationella rätten, bl.a. kan statschefer och diktatorer åtalas och domstolens existens kan sända en signal runt världen att förtryck och förföljelse inte accepteras.²²

1993 hade också FN:s säkerhetsråd gjort en i relation till ex-Jugoslavien individcentrerad 'dynamisk' omtolkning av folkrätten vilket ledde till skapandet av Krigsförbrytartribunalen för ex-Jugoslavien; en tribunal som under Hjelm-Wallénperioden utfärdar sina första historiska domar²³ och som under Lindhperioden åttalar (då sittande statschef) Slobodan Milošević – vilken i Lindhperiodens slut också utlämnas till tribunalen för att ställas till svars – för vad hans trupper gjorde under Kosovokrisen 1998-1999.²⁴ Denna kris kommer också behandlas i uppsatsen; en kris som ledde till en av Nato utförd militär intervention mot Restjugoslavien 1999 (en intervention vars följderna intill idag blivit att Kosovo brutit sig ur Serbien och utropat sig självständig.) Liksom ICC är nämnda tribunal, som fö också sitter i Haag, alltså högst verksam. Bara senast i maj (2011) greps och utlämnades – under stor medial uppmärksamhet – den sedan 1995 eftersökta Ratko Mladić till tribunalen (samma sak skedde 2008 med Radovan Karadžić.)

Uti undersökningen kommer läsaren att bl a få ta del av en djuplodande analys av utrikesministrarnas positionerande, på såväl principiell som reell nivå, i relation till temat. Ibland mycket annat kommer jag att uti detta härleda, ur Lindhs källmaterialsageranden, ett tudelat koncept som jag benämner *Undantagsdoktrinen*. Själva undantaget avser det att statssoveränitetsprincipen kan få sättas på undantag i akut allvarliga inomstatliga humanitära situationer (igenom detta härledande kommer jag fö att delvis motsäga och komplettera annan litteratur.) Bland andra saker jag gör i behandlingen av temat kan nämnas min för IR-teori fruktbara extrapolation av den statscentrerade idealistens grundposition som jag applicerar – med utgångspunkt i Hjelm-Walléns källmaterialsageranden – på FN:s vapeninspektionsprogram i Saddam Husseins Irak.²⁵ Nämnas kan även att jag ifrågasätter Ulf Bjerelds påstående om att 2001 års socialdemokratiska partiprogram inte omnämner folkrätt och/eller benämningar synonyma med folkrätt.

22. http://www.ne.se/rep/icc-internationell-brottm%C3%A5lsdomstol?i_h_word=icc, 2011-10-22, kl 22.00. Se även Bring, Ove & Mahmoudi, Said, *Sverige och folkrätten* (Stockholm 2001), s.87.

23. 1994 sattes en liknade tribunal upp för Rwanda. Den sitter i Arusha, Tanzania.

24. Milošević avled 2006 i Haag.

25. IR = internationella relationer.

I undersökningens avhandling av detta tema kommer jag också behandla två slags 'demokratiska dilemman'. Båda av synnerlig aktualitet för och än idag. Det ena dilemmat avser hur västeuropeisk demokrati hanterar högerextrema partier, det andra dilemmat adresserar Västs problematiska förhållning till demokrati och folkvilja i Mellanöstern. Vad gäller förstnämnda dilemma så berör det hanteringen av de s k främlingsfientliga strömningar som idag genomsyrar flera (om inte de flesta) västeuropeiska samhällen; strömningar som också fått omfattande utslag på parlamentarisk nivå i form av att högerextrema partier tagit alltmer plats i Västeuropas parlament. Runt uppsatsens tidsperiod blir denna trend alltmer märkbar; en trend som håller i sig och kommer redogöras för i undersökningen. Senaste riksdagsvalet (2010) innebar att också Sverige nu sällat sig till raden av västeuropeiska länder vars parlament inkluderar sådana partier. Sverigedemokraternas och deras västeuropeiska systerpartiers frammarsch sätter Västeuropas demokrati och 'rumsrena' partier i en dilemmapräglad sits. Hur skall man hantera och förhålla sig till dessa s k främlingsfientliga partier? Utgör dom och nämnda strömningar hot mot demokratin och bör så hanteras? Eller, är det kanske mer odemokratiskt – och kanske mer farligt för demokratin – att avvisa sådana strömningar och dess parlamentariska utslag? Det är också under uppsatsens studieperiod – närmare bestämt i Österrike år 2000 – som många anser att ett historiskt västeuropeiskt tabu bröts då ett 'rumsrent' parti gick så långt som att t o m bilda regering med ett sådant högerextremt parti. Denna österrikiska prejudikatsättande händelse – och den kris inom EU den medförde – utgör också den källmaterialmässiga utgångspunkten för hela min behandling av detta dilemma. I detta kommer jag också att på ett nyskapande vis sammanföra vetenskapliga försök att typologisera hur olika västeuropeiska länder – med avseende på 'rumsrena' partier i dessa länder – förhållit och förhåller sig till dessa utmaningar från högerextremt partihåll. Mitt fokus i allt detta ligger förvisso på den parlamentariska nivån. Men, som sagt, den nivån är såklart i sig en del av – och ger utslag för – ett vidare samhälleligt dilemma.

Det andra demokratiska dilemmat gällde Västs problematiska förhållning till demokrati i Mellanöstern. Mer precist, till demokrati och folkvilja i anslutning till anti-västliga strömningar; strömningar vilka tenderar att förbindas med islamism. Som känt är har Väst en historia av att stödja autokratiska regimer i Mellanöstern. Dilemmat kretsar kring om huruvida man (Väst) skall stödja folkliga krafter oavsett. Även om de kan vara emot dig. Eller om man istället skall stödja 'sina' säkra om än autokratiska kort (à la devisen: 'he is a bastard, but at least he's our bastard'.) Under 1990-talet konfronterades Väst med detta dilemma i Algeriet då det algeriska folket röstade demokratiskt fram ett islamistiskt förment anti-västligt parti (som därtill gått till val på att avskaffa demokratin.) Med utgångspunkt i källmaterialet behandlar jag hur Väst och Perssonregeringen här förhöll sig; en förhållning med relevans för – vilket jag också reflekterar kring – hur Väst förhöllit/förhåller sig till årets (2011) *arabiska vår*, d v s den våg av folkliga massprotester som svept flera arabiska autokratiska stater.

1.6.3. Globaliseringen

I o m kalla krigets slut frågade den amerikanska statsvetaren Francis Fukuyama om inte också historiens slut nu nåtts. Att avseende samhällsmodeller tycktes nu blott ett framtida alternativ finnas: den liberala kapitalistiska marknadsekonomin och demokratin. I enlighet med sådana prognoser kom också den ekonomiska delen av modellen att gå segertåg över världen. Denna kapitalistiska globaliseringsprocess – ibland betecknad nyliberal – mötte dock även motstånd och kritik. Inte minst från den s k globaliseringskritiska rörelse som runt uppsatsens tidsperiod växte sig allt starkare och märkbar (jmf f ö med årets [2011] *Occupy*-rörelse.) Bl a riktades kritik mot hur den politiska delen av modellen (demokratin) inte tycktes få samma prioritet och ackompanjera den ekonomiska delen. Istället menade man att politiska – liksom sociala, etiska och

ekologiska – förhållanden hade i processen kommit att undermineras och underordnas den kapitalistiska marknadsekonomin. Nyliberaler hävdade i försvar kapitalismens överlägsenhet i att uppnå snabb och omfattande tillväxt och utveckling. De allvarliga ekonomiska kriser som under uppsatsens tidsperiod inträffade i Ryssland, Sydamerika – och inte minst den i Sydostasien (*Asienkrisen*) – spädde på denna debatt kring det liberala kapitalistiska globaliseringsprojektet.

I undersökningen granskar jag denna debatt grundligt; en debatt som är högst relevant för idag där den finanskris som utbröt 2008 – i vars oroliga, instabila kölvatten världen än stretar – har åter satt den 'nyliberala globaliseringen' under kritisk lupp. Hur skall världsekonomin hanteras? Börjar vi se slutet på den liberala kapitalismens hegemoni? I granskningen av debatten gör jag – med utgångspunkt i källmaterialet, i utrikesministrarnas och deras moderata huvudmotståndares analys av globaliseringsprocessen (hur den bör, kan och faktiskt ser ut) – en djuplodande analys av socialdemokratisk och nyliberal syn på relationen mellan ekonomisk tillväxt, politisk demokrati, sociala och ekologiska hänsynstaganden; en ingående ideologisk analys av socialdemokraters och nyliberalers syn på ekonomins betydelse för – vari jag även söker deras respektive strategier för att uppnå – utveckling och realiserande av demokratiska, ekologiska och sociala ideal och överväganden; en analys i vilken jag bl a också ser slående likheter mellan nyliberaler och historiematerialisters syn på förutsättningar för att i ett samhälle uppnå ideal. Här kan även nämnas att jag i denna granskning går djupt in i den globaliseringskritiska rörelsens syn på globaliseringsprocessen samt tar en närmare titt på det påstådda ekonomiska systemskifte som Persson hävdats/anklagats för att ha översett (bort från keynesianism, mot ekonomisk liberalism.)

1.7. Metod och teori

1.7.1. Manifest innehålls- och idéanalys

Föreliggande studie syftar alltså att granska utrikesministrarnas ageranden i deklARATIONER och debattinlägg. Detta kommer göras via en manifest innehålls- och idéanalytisk metod. Innan metoden beskrivs närmare, låt mig först bara adressera frågan om huruvida källmaterialet kan anses uttrycka *ageranden*? Här tar jag stöd i Ulf Bjerelds och Hans Lödens respektive statsvetenskapliga avhandlingar i vilka de också granskat officiella svenska utrikesdokument. I Bjerelds avhandling, som behandlar svensk Mellanösternpolicy mellan 1947-1985, fastslås att en stats "agerande i världspolitiken" utgörs bl a av s k verbalt agerande som bl a avser "beslutsfattarnas officiella uttalanden".²⁶ Också i Lödens avhandling, där svensk utrikespolitik mellan 1950-1975 behandlas, fastställs att "[u]trikespolitiskt agerande kan vara av verbalt [...] slag" vilket t ex ett "regeringsuttalande om en internationell konflikt" är exempel på.²⁷ På samma sätt som Bjereld och Löden här gör i sina källmaterial ser jag 'mitt' källmaterial som att uttrycka verbala ageranden.

Som sagt, en manifest innehålls- och idéanalys. Låt oss bena upp och definiera metodens komponenter närmare. Med *innehållsanalys* avses att granska och skildra innehållet i en text på ett systematiskt vis. Innehållet som jag då här systematiskt analyserar är agerandena som *manifesteras* i källmaterialet. Det manifesta innebär dock inte att man är blott hänvisad till att registrera ageranden som uttrycks i rena ordalag, explicit och fullt ut. I manifesta analyser kan man nämligen också söka efter vad som inte riktigt sägs fullt ut, mer implicita manifestationer.²⁸ Agerandena analyseras systematiskt m h a forskning och litteratur samt med *idéanalysen*. Sistnämnda avser

---

26. Bjereld, Ulf, *Svensk Mellanösternpolitik: en studie av Sveriges agerande och ställningstaganden gentemot konflikterna i Mellanöstern 1947-1985* (Stockholm 1989), s.12f.

27. Löden, "För säkerhets skull", s.29, 56.

28. Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund 2005), s.44f, se även s.77f.

insorteringen av agerandena i realismens och idealismens olika fack där dessa två teoretiska skolor – med deras utsagor om den internationella miljön och staters utrikesageranden – kan betraktas som att utgöra system av idéer (där idéer förstås som relativt konstanta tankekonstruktioner.)²⁹ Idéanalysen ingår således som en del av den manifesta innehållsanalysen och nedan beskrivs och operationaliseras skolornas utsagor; operationaliseringar som kan sägas bilda kodningsscheman, raster, igenom vilka källmaterialet tolkas.³⁰

Avseende intrasubjektiviteten är man i tolkningen av materialet mer eller mindre hållen av sin förståelse med subjektiva referensramar.³¹ Min ambition är dock att vara så pass tydlig och transparent att andra skall kunna använda samma metod med kodningsschema, gå igenom samma källmaterial, forskning och litteratur och då kunna förstå mina tolkningsvägar och kunna godta att sådana tolkningar kan göras (intersubjektivitet.)³² Jag kan tillägga att jag arbetat med denna studie under lång tid, av och an. Källmaterialet har därför analyserats i flera omgångar, i olika ordning, där ibland mycken tid förflutit mellan omgångarna. Vid dessa olika omgångar har jag kommit fram till i stort samma resultat. Vilket är en god indikation på att ens tolknings- och analysinstrument är precisa och tillförlitliga.³³

Men vad är det jag egentligen kan dra slutsatser om? I Ole Elgströms statsvetenskapliga avhandling – i vilken parlamentariska utrikesdebatter i Sverige och Danmark jämförs – beskrivs det politiska språket som att bli ha en expressiv funktion. I detta avseende anses språket reflektera de faktiska uppfattningar och mål som en politisk aktör har.³⁴ Igenom föreliggande studies källmaterial är jag dock begränsad till att se vad Perssonregeringen – uti deklARATIONER och debattinlägg – säger sig ha för faktiska mål och uppfattningar. Vilket inte tvunget är samma sak som de mål och uppfattningar regeringen faktiskt har. Denna aspekt tål att problematiseras igenom Wilhelm Agrells respektive Lennart Lundquists urskiljande av olika plan varifrån (säkerhets)politik kan studeras. Ett av Lundquists plan är det s k informationsplanet ifrån vilket man kan bedriva studier av hur beslutsfattare faktiskt uppfattar verkligheten och agerar på denna. Detta plan kan i sin tur kopplas till ett av Agrells plan varifrån man kan studera säkerhetspolitikens faktiska innehåll, det ”faktiska agerande[t]”. Ett annat av Agrells plan är det utifrån vilket politikens utsagomässiga innehåll kan studeras. I jämförelse med detta ’utsagoplan’ menar dock Agrell att det förra ’faktiska planet’ kan ”anses på ett sannare sätt återspegla de agerandes verkliga avsikter”. Agrells utsagoplan kan fö sammankopplas med Lundquists s k textplan varifrån man kan studera hur beslutsfattare säger sig uppfatta verkligheten och agera på denna.³⁵ Källmaterialmässigt är jag alltså begränsad till att kunna dra slutsatser om hur utrikesministrarna säger sig tolka, uppfatta och förhålla sig till verkligheten. Således, källmaterialmässigt ligger fokuset för denna studie på det officiella utsago/textplanet. Vilket är i sig vetenskapligt viktigt att granska. Det har dock hörts röster som menar att studium av blott officiella yttranden inte har något väsentligt värde, t ex om man vill förstå beslut och fattandet av dessa.³⁶ I likhet med Elgström vänder jag mig dock mot sådana värdeminskande påståenden (se vidare nedan.) Nu är det för min del förvisso

---

29. Jmf Bergström & Boréus, *Textens mening och makt*, s.149ff; Weber, Cynthia, *International relations theory: a critical introduction* (London 2001), s.4ff

30. Bergström & Boréus, *Textens mening och makt*, s.45, 49f, 159f.

31. Jmf Bergström & Boréus, *Textens mening och makt*, s.25.

32. Jmf Bergström & Boréus, *Textens mening och makt*, s.36.

33. Jmf Bergström & Boréus, *Textens mening och makt*, s.35f, 50f. Om man istället kommer fram till olika resultatet är det indikation på att tolknings- och analysinstrumenten är bristfälliga.

34. Elgström, Ole, *Aktiv utrikespolitik: en jämförelse mellan svensk och dansk parlamentarisk utrikesdebatt 1962-1978* (Lund 1982), s.21.

35. Agrell, *Fred och fruktan*, s.276; Elgström, *Aktiv utrikespolitik*, s.22.

36. Se t ex Elgström, *Aktiv utrikespolitik*, s. 22.

tänkbart att den litteratur och forskning jag nyttjar – utförd på bl a faktiska/informationsplanet emot vilka agerandena i 'mitt' källmaterial bollas – också kan hjälpa mig att klarlägga om de mål och uppfattningar som regeringen här offentligen sade sig ha, också var de faktiska mål och uppfattningar som regeringen hade. Härigenom kan jag även se om utsago/textplan och det faktiska/informationsplanet ligger nära varandra. Ty Agrell må säga, som vi nyss såg, att det faktiska planet kan "anses på ett sannare sätt återspegla de agerandes verkliga avsikter". Men detta utesluter emellertid inte att utsago/textplanet också reflekterar dessa verkliga avsikter. Elgström, som diskuterar Lundquists plan, argumenterar just för detta, dvs att textplan och informationsplan kan stämma överens i ganska hög grad. Och Elgström menar vidare – vilket jag också sluter mig till – att en undersökning som inte säkert kan sägas belysa det faktiska/informationsplanet får likafullt anses viktig då den kan säga något om det samhälle och den tid uti vilken debatten tar plats och belysa vilka ageranden och argument man där ansåg vara gångbara.³⁷

1.7.2. Utrikespolitik: mål och medel

Utrikespolitik kan definieras som en stats politik och relationer till den yttre världen. I utrikesfrågor grenslar statens politiska system den interna (inrikes) och externa (globala) arenan, och emellan dessa söker systemet med dess beslutsfattare medla.³⁸

I en gemensamt författad skrift visar statsvetarna Christer Jönsson, Magnus Jerneck och Ole Elgström (Jönsson et al) på hur det inom utrikespolitiken finns olika slags mål och medel som en stat kan antas ha och använda sig av. Målen utgörs av säkerhetsmål, välfärds mål samt ideologimål. Sistnämnda avser statens mål att försvara, främja, förstärka och förmedla olika värden som värnas om i det egna landet. Välfärds målet rör statens mål att åstadkomma ett berikande av landet och förbättrad välfärd för dess medborgare. Säkerhetsmålet avser statens mål att trygga, beskydda och säkra landets suveränitet; dess territoriella och politiska integritet, oberoende och självbestämmande. Statsvetare Ann Marie Ekengren pekar på att utöver dessa tre mål kan man inom utrikespolitik även tala om opinionsmål; ett mål vilket kan bestämmas som att regeringen söker igenom sin hållning i en viss fråga att svara på, uppnå, hävda sig ha, stöd hos befolkningen (folkopinionen) och/eller partier och beslutsfattare (elit.)³⁹

Bland Jönsson et als medel – vars funktion är att uppfylla mål – återfinns bl a militära, diplomatiska och ekonomiska medel. Sistnämnda avser sådana redskap som (ekonomiska) sanktioner, bistånd, investeringar, kostnader, besparingar, tullar, etc.⁴⁰ Diplomatiska medel avser av staten utförd kommunikation över nationsgränser, vanligen med andra stater (diplomatiska förhandlingar, påtryckningar, aktioner, sanktioner.)⁴¹ Jag vidgar dock detta medel i så måtto att det inte bara skall avse kommunikation på regerings- och ambassadnivå. I medlet vill jag nämligen även räkna in civil (social, kulturell, ekonomisk, politisk) av staten stödd, gillad, uppmuntrad, förordad, transnationell interaktion mellan olika aktörer (inkluderande individer och icke-statliga organisationer.) Detta blir ju en form av mellanstatlig kommunikation, sanktionerad av staten, och kan i så måtto ses som en slags vidgad form av diplomatiskt medel. Slutligen, Jönsson et als militära medel som avser militära aktioner, sanktioner

---

37. Elgström, *Aktiv utrikespolitik*, s.22f.

38. Evans, Graham & Newnham, Richard, *The Penguin dictionary of international relations* (London 1998), s.180f.

39. Jönsson, Christer, Elgström, Ole & Jerneck, Magnus, *Internationell politik* (Lund 1992), s.74ff; Ekengren, *Av hänsyn till folkrätten?*, s.65. Se även Gustavsson, Jakob, "Utrikespolitiskt beslutsfattande" i Jakob Gustavsson & Jonas Tallberg (red.) *Internationella relationer* (Lund 2006), s.258ff.

40. Jönsson et al, *Internationell politik*, s.89ff.

41. Jönsson et al, *Internationell politik*, s.79ff

och element såsom vapen, trupper, rustningar.⁴² Vad gäller rustningselementet vill jag mena att inte bara upp- men även nedrustningar ger uttryck för ageranden i vilka militära medel begagnas.

Vidare finns det olika sätt att förhålla sig till vilka värdeegenskaper mål och medel kan besitta. Ekengren argumenterar t ex för att i ett agerande kan medel ha ett värde i sig. Och därför, p g a detta egenvärde, kan medlet ses som ett mål.⁴³ Elgström kan istället förstås som att mena att medel är bara 'rena', d v s att i ett agerande äger medel bara värde som funktion att uppfylla mål.⁴⁴ Min utgångspunkt är den att medel kan vara såväl 'rena' som besitta egenvärden. Således, i ett agerande kan medel samtidigt utgöra mål, mål samtidigt utgöra medel.

I detta stycke har analytiska mål/medel-former och funktioner bestämts. I vad som nu följer kommer formerna att 'fyllas' med realism och idealism. Mål och strategier för respektive skola kommer att utarbetas; mål och strategier som jag antar att de i källmaterialet manifesterade agerandena kan, mer eller mindre, sorteras in efter. Det är alltså nämnda operationaliserade kodningsscheman som läsaren nu kommer möta.

1.7.3. Realism och idealism

1.7.3.1. Utgångspunkter

Realism och idealism har valts som verktyg p g a deras grundläggande position och dem emellan kontrastrika relation inom disciplinen *internationella relationer* (IR.) Detta är en disciplin som förvisso rymmer många teoriansatser – med varierande uppfattningar om vilka den internationella politikens drivkrafter är – men där grunden utgörs av, för att tala med Andrén: ”de klassiska motsättningarna mellan idealister och realister.”⁴⁵

I föreliggande studie ses teorierna som att vara främst deskriptiva. D v s, att de i första hand gör anspråk på att beskriva och anta hur stater i själva verket agerar och internationell politik fungerar.⁴⁶ Vidare rymmer respektive skola en mängd olika riktningar som emellertid har vissa grundläggande gemensamma antaganden vilka jag kommer söka fånga in; antaganden som utgör, om man vill, den idealistiska respektive realistiska 'huvudfäran'.⁴⁷

---

42. Jönsson et al, *Internationell politik*, s.83ff.

43. Ekengren, *Av hänsyn till folkrätten?*, s.45ff.

44. Elgström, *Aktiv utrikespolitik*, s.17f. Det finns fler infallsvinklar gällande mål/medel-aspekten. T ex pekar Jönsson et al på hur olika tidsperspektiv kan ge olika mål/medel-resultat. Vad som kortsiktigt syns som ett mål (t ex neutralitet) kan långsiktigt sett bli medel för att nå en annan målvariant (t ex säkerhet och fred) vilken i sin tur kan fungera som medel för t ex bevarandet av välfärdsstandard [se Jönsson et al, *Internationell politik*, s.73f.]

45. Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s. 20f. Se t ex även Evans & Newnham, *The Penguin dictionary*, s.236; Ekengren, *Av hänsyn till folkrätten?*, s.39.

46. Till skillnad från att i första hand vara normativa, d v s att främst tala om hur stater bör agera och internationell politik bör fungera. Diskussioner gällande teoriernas normativa/deskriptiva karaktär förs. Här brukar främst idealismen få den normativa stämpeln, medan realismen får den deskriptiva [se t ex Ekengren, *Av hänsyn till folkrätten?*, s.44; Hettne, Björn, *Internationella relationer* (Lund 1996), s.17f, 25, 248.]

47. Se t ex Dunne, Tim, "Liberalism" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001), s.163; Dunne, Tim & Schmidt, Brian C, "Realism" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001), s.141. För liknande argumentation kring applicerandet av realism och idealism på svenskt regeringsmaterial, se t ex Ekengren, *Av hänsyn till folkrätten?*, s.39f; Löden, "För säkerhets skull", s.60. Det bör f ö noteras att med begreppet *idealism* avses i föreliggande studie den gemensamma huvudfäran som kan härledas ur den liberala skolans tre riktningar: 1) liberal internationalism; 2) liberal institutionalism; 3) idealism. Så begreppet (*idealism*) kan i sig avse en distinkt riktning inom den liberala skolan. Men i denna uppsats betecknar och avser det alltså nämnda liberala huvudfäran [se Dunne, "Liberalism", s. 162ff.]

Huvudfärorerna som framläggs är utarbetade såsom distinkta koncentrat av – och accentuerar kontrasterna emellan – de två skolornas centrala utsagor (med risk för viss hårdtagning av, dock utan att hålla mig osann mot, skolornas ståndpunkter.) Igenom detta slags utarbetande så kommer skolorna förvisso framträda som skarpt renodlade. Men det görs i syfte att bättre och tydligare kunna urskilja och klarlägga linjer/skiljelinjer i empirin, och följer inte minst av kritiken som riktats mot teorierna för att vara kanske alltför abstrakta, alltför generella och allmänt hållna. Något som ju medför problem i prövandet av teorierna på empiri (de empiriska observationer som görs kan på något sätt tolkas som stöd för båda skolorna.)⁴⁸ Men jag kommer alltså utarbeta och framlägga teorierna i ett påtagligt kontrastfyllt och distinkt, skarpt renodlat och koncentrerat format. Varigenom jag hoppas göra teorierna i sig och komparativmässigt mer vetenskapligt effektiva, solida och fruktbara när de möter empirin, när de appliceras och provas på den.

1.7.3.2. Huvudfärorerna

Realismen är en anrik skola, företrädd av sådana som Thukydides och Machiavelli. Den har länge dominerat studiet av internationell politik men kom att under 1900-talet få en allvarlig utmanare i idealismen. Denna har i sin tur sina rötter i den liberala ideologin, hävdande vissa universella upphöjda värden och principer såsom demokrati, alla människors lika värde, MR. Mellan skolorna finns, som vi kommer se, en mängd divergerande utsagor om den internationella miljön och staters agerande däruti. De är dock relativt eniga om det internationella systemets övergripande karaktär. Båda anser nämligen att detta system präglas av anarki. Att systemet saknar en överstatlig regering och polis, att systemet ger underlag för misstro mellan stater och att systemet med dess växlingar betingas av två verkande krafter: konflikt och samarbete. Men, där realisten sätter sina kort på konfliktkraften, sätter idealisten sina kort på samarbetskraften. Idealisten menar nämligen att trots den anarkiska miljön finns det en vilja hos stater att inleda och fördjupa förtroendefulla samarbeten som fungerar konfliktförebyggande. Härigenom kan samarbetskraften också försvaga konfliktkraften till den grad att denna i mycket skingras. Realisten hävdar istället att samarbeten är svåra att få till stånd, fördjupa och göra varaktiga. Anarkin leder nämligen till en process där stater – i den fundamentala strävan att överleva uti anarkin – känner, skapar och agerar utefter en osäkerhet vilken ofrånkomligen leder till konflikter och upprustningsspiraler (stat B blir nervös om stat A blir mäktigare varför stat B måste bli än mäktigare än stat A, varpå A blir nervös, etc.) Ja, uti det anarkiska systemet kan realisten se konflikter och krig som det normala och fred som det onormala (icke-krigs)tillståndet, där samarbetskraften endast har förmåga att temporärt dämpa konfliktkraften. Förvisso kan allianser skapas men ingen stat kan lita på att andra stater, även ens allierade, kommer komma till ens undsättning. I slutändan är det därför endast på sig själv man kan lita (självhjälp.) Allt detta leder till att stater agerar i syfte att maximera den snäva nationella egennytta och i detta ständigt strävar efter att bättra sitt utgångsläge i relation till andra stater (relativa fördelar.) Mot detta opponerar sig dock idealisten som istället hävdar att stater agerar för att maximera den internationella allmännyttan, strävande att bättra det för alla gemensamma utgångsläget (absoluta fördelar.) I detta syfte agerar stater gentemot varandra – samarbetar, sluter avtal, etc – på ett sätt som kan på kort sikt vara till relativ nackdel för dem själva, allt i syftet av att slutligen nå absoluta fördelar. För realisten är detta inte rådligt, detta att genom ett förlitande på andra stater agera så man på kort sikt själv förlorar. Samarbeten, utfästelser och avtal måste ge tämligen omedelbara fördelar och ses som temporära där de snabbt kan brytas av någon stat ifall det är till gagn för denna. Skolorna är också oense om hur bestämmande en stats storlek och resurser är för

---

48. Se t ex Ekengren, *Av hänsyn till folkrätten?*, s.44f.

dess värde och betydelse i den internationella miljön. Idealisten kan hävda att liksom det inom staten skall råda jämlikhet mellan alla människor, fattig som rik, skall det i den internationella miljön råda jämlikhet mellan alla stater, rika som fattiga, stora som små. I opposition mot detta hävdar realisten en värdeskillnad: ju större och starkare en stat är, desto mer värde- och betydelsefull är den.

Att idealismen hävdar allt den gjort ovan – värdelikheter mellan stater, samarbetsvillighet, absoluta fördelar, allmännytta – följer av skolans grundpåstående om att stater agerar utefter en på liberala principer grundad norm- och värdekalkyl. Ut sitt utrikespolitiska agerande tillerkänner sig så stater vissa liberalt präglade moraliska och etiska skyldigheter. På samma vis som individer är gentemot varandra och staten de vistas uti skyldiga att visa hänsyn och respekt och hjälpsamhet, är också stater skyldiga att göra så gentemot individer och andra stater. Likt alla individer har rätt till liv och äger ett okränkbar värde så har stater rätt till att existera och att deras suveränitet – d v s, deras politiska och territoriella integritet, självbestämmande och oberoende – inte kränks. Sådana principer, normer och värden uttrycks bl a inom folkrätten (se nedan) vilken är den juridiska grundval som idealisten stödjer sig på. Idealisten vill så mena att stater tar i sitt allmänintressestyrda agerande stor hänsyn till detta (moral, etik, folkrätt) fastän sådant agerande må vara kostbart för den egna staten. Mot detta opponerar sig realisten och hävdar det istället vara en maktkalkyl som tecknar fond till – varför moral, etik och folkrätt inte har någon egentlig betydelse för – hur stater agerar utrikespolitiskt. Vilket de gör (agerar) genom en skrupelfri strävan att uppnå ett maximerande av sina egennyttiga utrikespolitiska ambitioner, av den egna säkerheten och makten.

Det avgörande begreppet för realisten är just *makt*, vilket stater sägs konkurrera om och balansera varandra uppå. Makten är den – som ett resultat av anarkin – betingande och förklarande faktorn i och till allt det som realisten talat om ovan (mistro, egennyttan, relativa fördelar, värdeskillnad, upprustningsspiraler, etc.) Här skall maktbegreppet förstås som den grad av förmåga en stat har att utöva inflytande och kontroll över andra aktörer så att dessa agerar på det sätt som staten vill. För realisten är det statens försvarskraft som i slutändan avgör dess makt.

I målmässigt avseende vill jag mena att det för realisten egentligen finns blott ett mål: dess säkerhetsmål. Vilket går ut på att åstadkomma ett säkrande, betryggande och främjande av statens överlevnad via den (för att uppnå detta mål) principiella strategin att maximera egennyttan med huvudriktning mot att trygga, stärka och utvidga statens militära och politiska makt. För uppfyllandet av målet tas förvisso ekonomiska dimensioner i beaktande (och tänkbart även ideologiska dimensioner [se nedan.]) Men dessa är, enligt min mening, alltid situerade inom säkerhetsmålet och kan alltså inte äga egenvärden, utan ifall aktiverade syftar de endast till att stärka säkerhetsmålet. Ekonomin skall så alltid konverteras till någon form av stärkt maktstyrka. En strävan efter t ex hög tillväxt kan följaktligen accepteras av realisten förutsatt att detta ökar statens maktmässiga, relativa styrka. Avseende ekonomiska strategier menar realisten även att stater är öppna för protektionism och skyddstullar. Idealisten hävdar istället att stater främjar (en rättvis) frihandel vilket leder till en allmänt förbättrad välfärd och emellan folken ökad integration, interdependens och (därav) minskad risk för krig mellan folken. Förvisso kan även realisten tänkas att i sitt utrikespolitiska agerande arbeta för en förbättrad välfärd för sina medborgare. Men realisten skulle göra det utifrån maktkalkylen, utifrån att det kan stärka landets säkerhet och försvar, t ex genom att medborgarna skulle bli mer benägna att skydda landet. Detta äger alltså värde utifall att landets makt därigenom förstärks. Idealisten menar å sin sida att förbättrad välfärd för medborgarna äger ett värde i sig, oavsett om det förstärker eller försvagar landets makt, säkerhet, försvar. Inte minst kan denna förbättring förverkligas genom militär nedrustning varigenom resurser lösgörs som kan användas för att utveckla befolkningens välfärd. Detta idealistiska välfärds mål går ut på att alla medborgare skall

åtnjuta god (åtminstone dräglig) livskvalité, levnadsvillkor- och standard (ekonomi, hälsa, utbildning, bostad, arbete.) Även god ekologi är av central vikt här. Så i relation till idealisten vill jag, allt som allt, vidga Jönsson et als definition av välfärds målet. Idealisten kan nämligen – ur sitt allmännyttiga perspektiv – söka och se ett egenvärde i att också andra stater berikas och andra staters medborgare får förbättrad välfärd.

Så, jag hävdar att välfärds mål existerar för idealisten men att realisten endast kan sägas erkänna existensen av en välfärdsdimension inom det enda mål som realisten har: säkerhets målet. Samma sak vill jag påstå gälla för ideologin. Idealisten har ett ideologimål som går ut på att det finns vissa absoluta normer och värden – såsom folkrättsliga, MR-mässiga, demokratiska – vilka skall upprätthållas, efterföljas, spridas och förstärkas. Men ideologi i detta avseende har, enligt min mening, inget egenvärde för realisten utan kan endast tänkas beaktas, ifall det än alls beaktas, i egenskap av dess funktionsduglighet inom och för säkerhets målet.

Vad gäller rustningar menar idealisten att stater främst eftersträvar sociala, ekonomiska och kulturella upprustningar. Och att resurser för detta bör därtill bli tas från det militära, där idealisten uppmärksammar ekonomiska och moraliska skäl för militär nedrustning, övertygad om att en fred säkerställd via vapen, avskräckning och maktbalans inte är att föredra. Realisten kan emellertid se denna väpnade fred som enda alternativet för att icke-krigstillstånd skall (temporärt) kunna råda. Att föregå med gott exempel genom att rusta ned i hopp om att andra stater följer efter är klart möjligt för idealisten men uteslutet för realisten.⁴⁹

Inom idealistens säkerhets mål tillmäts värnandet om staters suveränitet en avgörande vikt. Men till skillnad från realisten menar idealisten detta bygga på och främst upprätthållas av att stater respekterar, främjar och åtlyder folkrätten. Härigenom organiserar sig stater utefter – skapande en internationell struktur baserad på – det folkrättsliga ramverket. Ut i allt detta strävar stater att främst hitta multilaterala lösningar, där det gemensamma bästa står över det egna (kortsiktigt) bästa. En slags kollektivistisk tanke är vad detta uttrycker, ett kollektivt system härigenom skapandes. Och navet i detta system skall därtill vara ett på demokratiska principer baserat förbund (FN) inom vilket stater – och då optimalt alla stater – ingår. För idealisten är ju alla stater värda lika mycket, oavsett storlek och resurser, och igenom ett upprätthållande av detta kollektiva FN-system säkras såväl små som stora staters existens. Systemet skapar så en kollektiv säkerhet – som i sin tur skapar avspännande atmosfärer – och ger underlag för militära nedrustningar. Dock, fastän vurmande för nedrustning är det inte oförenligt med idealism och folkrätt att inneha och förordna (visst mycket) militära rustningar. Stater har nämligen folkrättsenlig rätt till självförsvar (existens rätt) och militära medel behövs även för att upprätthålla det kollektiva säkerhets systemet.⁵⁰

Vad gäller aktörer ser idealisten främst stater och FN – men även NGO:s och individer – som aktörer av betydelse inom fältet av internationell politik. Realisten å sin

---

49.* Med tanke på vad som ovan angavs kan man förvisso diskutera ifall ett decimerande av den militära rustningsnivån i utbyte mot ett höjande av välfärdsnivån kan vara hypotetiskt tänkbart för realisten. Men, i realiteten vore den nog svår genomförbar. Ja, egentligen borde all nedrustning vara principiellt utförbar för realisten då nedrustningen måste vara till relativ fördel för den egna staten, dvs ett i förhållande till andra stater förstärkande av den egna statens säkerhetsmakt. Begreppet *trade-off* kan här tillämpas: man kan tänkas ge upp militär kapacitet i utbyte mot ett sammantaget, relativt sett, stärkt säkerhetsmål (stat A kan tänkas rusta ned om andra stater rustar ned i den grad att stat A:s styrka ökar gentemot de andra staterna.) Detta torde, således, svårligen kunna komma till stånd eftersom det kräver att de andra staterna – vars agerande ju också följer realistisk logik – är villiga att försvaga sig gentemot stat A.

*För noterna till allt som hitintills skrivits ovan i stycke 1.7.3.2, se not 50.

50. Dunne, "Liberalism", s. 162ff; Dunne & Schmidt, "Realism", s.141ff; Ekengren, *Av hänsyn till folkrätten?*, s.39ff; Hettne, *Internationella relationer*, s.18ff; André, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.16ff; Jönsson et al, *Internationell politik*, s.70.

sida menar nationalstaterna vara de enda egentliga aktörerna inom internationell politik. Inte ens ett statskollektiv som FN har, för realisten, någon egentlig auktoritet eller betydelse utan ses mera som en mellanstatlig diskussionsklubb.⁵¹ Realisten ser följaktligen på folkrätt och FN som i mycket insignifikanta för hur stater agerar och internationell politik fungerar. Vad sedan gäller globaliseringen kan realisten förvisso medge att denna process lett till att statens dominans och auktoritet utmanats inom vissa områden. Exempelvis uttrycks en oro för att stater förlorar – alltmedan man ser en ökning av transnationella, icke-statliga rörelsers möjlighet att förmå stater att kompromissa med – kontrollen över för den nationella säkerheten viktiga resurser och industrier. I det stora hela består dock, säger realisten, statens dominans och auktoritet inom internationell politik.⁵²

I detta stycke har jag redogjort för realismens och idealismens huvudfåror. Mål och strategier, även aktörer, har utmejslats. I följande stycke kommer jag då genomföra ovannämnda skiktningar uti den idealistiska huvudfåran.⁵³

1.7.3.2.1 Skiktanden av idealistiska huvudfåran

1.7.3.2.1.1. Individcentrerade och statscentrerade idealister

Idealisten menar alltså att staters existens bäst främjas av att ett på folkrätten baserat och kring FN centrerat kollektivt internationellt säkerhetsarrangemang upprätthålls. Dock kan vissa skillnader – vissa skilda strömningar – urskiljas inom idealismen när det bl a kommer till fall där staters folkrättsliga suveränitet ställs mot individers folkrättsliga suveränitet. Dessa strömningar är vad jag nu kommer skikta fram, där den ena kan rubriceras som statscentrerad och den andra som individcentrerad.

Innan jag mer noggrant presenterar de två strömningarna bör man vara medveten om vissa folkrättsliga komponenter. Vanligtvis sägs folkrätten strömma ur två källor: den ena är traktatsbaserad, den andra sedvanerättslig. Den förra avser avtal slutna mellan stater och den senare avser folkrätten som den framstår igenom praxis. Vidare är en av folkrättens huvudprinciper den om staters okränkbara suveränitet, d v s statssuveränitetsprincipen. Men inte bara stater utan även individer åtnjuter rättigheter inom folkrätten, varför man också kan hävda individer äga en viss folkrättslig suveränitet. I första hand avser detta vad som brukar rubriceras *humanitär rätt*, vilket främst syftar på den huvudsakliga delen av krigets lagar (skydd för civilbefolkning, krigsfångar, skadade soldater, etc.)⁵⁴ Men här kan också inräknas principer av humanitärt slag som även verkar under icke-krig; principer som vanligen samlas inom kategorin MR (rätten till frihet och liv, till personlig säkerhet, att inte utsättas för tortyr, etc.)⁵⁵ I föreliggande studie förstås och används begreppet humanitär rätt på detta vidgade vis.

Så över till de två strömningarna. Det som främst skiljer dem åt är att i ovannämnda fall – där alltså folkrättens statssuveränitetsprincip ställs mot folkrättens humanitära principer – så lägger de två idealisterna olika vikt vid dessa olika principer. Skilda

---

51. Wheeler, Nicholas J. & Bellamy, Alex J, "Humanitarian intervention and world politics" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001), s.488ff; Dunne & Schmidt, "Realism", s.142f, 150f.

52. Lamy, Steven L, "Contemporary mainstream approaches: neo-realism and neo-liberalism" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2005), s.218ff; Robertson, Alexa, "Globalisering" i Jakob Gustavsson & Jonas Tallberg (red.) *Internationella relationer* (Lund 2006), s.244.

53. Och utöver dessa skiktningar tillkommer då – i det säkerhetspolitiska undersökningskapitlet – de ur respektive huvudfåra utarbetade småstatsteoretiska dimensionerna. D v s, den av mig utarbetade *småstatsidealismen* respektive den av Alf W Johansson utarbetade *småstatsrealismen*.

54. Bring & Mahmoudi (2001), *Sverige och folkrätten*, s12, 21ff, 132f; <http://www.ne.se/lang/folkrätt>, 2011-08-30 kl 12.00.

55. Bring & Mahmoudi (2001), *Sverige och folkrätten*, s.136f; <http://www.ne.se/lang/folkrätt>, 2011-08-30 kl 12.00.

(statscentrerade respektive individcentrerade) prioriteringar av principerna, alltså. Och i enlighet med just sitt prioriterande antar sedan respektive idealist att stater agerar och deras mål få slagsida åt. Prioriterandet påverkar följaktligen sannolikheten för att stater och FN-samfundet kommer intervensera – via olika handfasta sanktioner och aktioner (diplomatiska, militära, ekonomiska) – i andra staters inre angelägenheter. Det skall dock understrykas att på ett generellt plan utesluter den individcentrerade och statscentrerade idealisten inte varann. De är ju båda idealister.⁵⁶ Båda kan följaktligen, på basis av idealistiska värderingar, rikta kritik mot:

- 1) att en stat A kränker en annan stats folkrättsliga suveränitet;
- 2) att en stat A, avsiktligt eller oavsiktligt, inom sitt territorium inte upprätthåller individers folkrättsliga humanitära rättigheter

Men alltmedan den statscentrerade idealisten endast kan gilla ett intervenerande mot stat A i första fallet⁵⁷ så kan den individcentrerade gilla ett sådant i båda fallen. Till skillnad från den statscentrerade så skulle nämligen den individcentrerade idealisten hävda det vara legitimt – ifall individers humanitära rättigheter kränks i stat A – att en eller flera andra stater, helst hela statssamfundet igenom FN, tar sig rätten att av humanitära skäl intervensera mot stat A. På humanitära grunder blandar man sig således i stat A:s inre angelägenheter.⁵⁸ Den statscentrerade idealisten skulle här förvisso också beklaga sig över det rådande humanitärrettskränkande tillståndet inom stat A. Men i valet och kvalet kommer denna idealist prioritera statssuveränitetsprincipen över de humanitärrettsliga betänkligheterna.⁵⁹ I den statscentrerades internationella system är nämligen upprätthållandet av respekten för staters suveränitet av fundamental betydelse. Denna princip är s a s systemets bärande princip; ett statscentrerat system som, enligt denna idealist, är det på lång sikt bästa (minst dåliga) sättet att värna om en stabil internationell ordning, säkerhet och fred. Ty ifall man skulle t ex på sådant här vis, på basis av humanitära skäl, legitimera en inblandning i andra staters inre angelägenheter så öppnar man för maktens hegemoni; man öppnar för mäktiga stater att dominera och kränka andra stater genom att bl a, som svepskäl, just hävda sådana humanitära interventionsskäl. Den statscentrerade idealisten baserar faktiskt denna icke-interventionistiska hållning på en humanitär moral, seende till det universella välbefinnandet för mänskligheten, hävdande att det stora flertalet människor tjänar humanitärt på att statssuveränitetsprincipen respekteras då det tryggar ordning och fred i det internationella systemet som annars skulle brista ut i ofred med flerfaldigt värre humanitära följder.⁶⁰

Så den statscentrerade menar detta vara, på det stora hela, till humanitärt gagn för världens befolkning. Det internationella systemet hålls stabilt – den statscentrerade läsningsen av folkrätten upprätthålls och respekteras – vilket kommer i det långsiktiga perspektivet ge ett humanitärt/MR-mässigt mindre dåligt utfall än det individcentrerade

---

56. Den individcentrerade strömningen bygger jag mycket på den s k *solidarist international society* skolan. Alltmedan den statscentrerade strömningen i mycket bygger på vad forskningen tillskriver den s k *pluralist international society* skolan. Dessa pluralister brukar kunna räknas som liberala realister. Jag vill dock mena att många drag i pluralismen kan översättas till vad som kan kallas för en statscentrerad idealism. Pluralister som Hedley Bell menar ju att hävdanden av individers humanitära rättigheter bär giltighet. Och de rättfärdigar principen om icke-intervention på basis av en humanitär moral – seende till det universella välbefinnandet för mänskligheten – hävdande att det stora flertalet människor tjänar (humanitärt) på att principen följs (eftersom det garanterar ordning i det internationella samhället) [se Wheeler & Bellamy, “Humanitarian intervention and world politics”.]

57. Se t ex Wheeler & Bellamy, “Humanitarian intervention and world politics”, s.471ff.

58. Wheeler & Bellamy, “Humanitarian intervention and world politics”, s.475ff.

59. Wheeler & Bellamy, “Humanitarian intervention and world politics”, s.490.

60. Wheeler & Bellamy, “Humanitarian intervention and world politics”, s.474ff.

alternativet. Det viktigaste är att statssoveränitetsprincipens helgd och auktoritet består, härigenom hållande makten underordnad (den statscentrerade folk)rätten. Sedan hade vi då fall 1 ovan – vilket är ett s a s statscentrerat undantagsfall – då den statscentrerade idealisten kan gilla och förorda en statssoveränitetskränkning. Närmare bestämt när en stat folkrättsvidrigt kränkt en annan stats soveränitet och det krävs – i syfte att undanröja denna kränkning och därigenom försvara soveränitetsprincipens helgd – att andra stater intervenerar på så vis att dom även kan kränka stat A:s soveränitet. Denna intervention bör då ske igenom FN på basis av ett säkerhetsrådsmandat⁶¹ (och även den individcentrerade kan alltså gilla en sådan intervention.)⁶²

Så för den statscentrerade idealisten är det bara den statscentrerade läsningen av folkrätten som gäller, inkluderande FN-stadgan. Utifrån den statscentrerade grundpositionen vill jag dock även extrapolera ytterligare en situation i vilken den statscentrerade kan tänkas – förvisso inte gilla, inte inklassa som sitt eget – men likafullt *tolerera* en statssoveränitetskränkning. Omständigheterna som måste föreligga är att kränkningen beslutats om av FN:s säkerhetsråd samt att kränkningen inte hotar det statscentrerade systemets hegemoni. Det måste alltså bedömas från fall till fall där den grundläggande premissen är att ett rådsmandat existerar och, därpå, att denna rådsanktionerade kränkning inte utgör en fara för det statscentrerade systemet. Att den statscentrerade idealisten kan tänkas tolerera en sådan auktoritet hos säkerhetsrådet beror faktiskt på att rådet grundar sig på makten (de fem vetoägande stormakterna.) Vilket kan vid första anblick te sig något förvånande med tanke på vad som ovan sades om att det statscentrerade systemets grundläggande syfte och princip är att makten underordnas rätten. Men det hela får sin förklaring av tendensen till divergerande intressen ibland stormakterna; en divergerande tendens som borgar för att makten inte kan löpa fri och amok, makten härigenom hållande sig (igenom s a s sig själv) i ett för det statscentrerade systemets stabilitet någorlunda sunt och i grunden orubbat skick.⁶³ Men, som sagt, varje fall måste bedömas på sina egna meriter med dess potentiella risker/följder för systemet. Det finns inget automatiskt egenvärde i ett säkerhetsrådsbeslut, än mindre så om det är en soveränitetskränkning rådet beslutat om. Den statscentrerade idealistens vurm för FN är naturligtvis avhängig av att FN är och fortsätter vara statscentrerat. Och det tål då avrundningsvis att upprepa det att – såvida det inte är tal om ett sådant statscentrerat undantagsfall som nämndes ovan – så kan en av rådet sanktionerad soveränitetskränkning inte gillas och inklassas som statscentrerad idealism. Men kan likafullt, om nämnda omständigheter föreligger, vara potentiellt *tolerabel* för densamma. Vad gäller den individcentrerade idealisten så vurmar även denne för FN och säkerhetsrådet men ser inte heller tvunget ett automatiskt egenvärde i ett säkerhetsrådsbeslut. Ja, om föreliggande och förväntade humanitära förhållanden och följder så kräver kan denna idealist inte bara tänkas ogilla beslut tagna av – men även ytterst förbigå – FN och rådet. Allt detta, som synes, beroende på det specifika fallets meriter.

Slutligen, en nyanserande kommentar kring att begreppet *intervention* vanligen förstås som att avse ett agerande igenom vilket man med tvingande syften och medel

---

61. Ett sådant fall skulle Kuwaitkriget 1990-1991 kunna ses som skolboksexempel på: Irak invaderar det soveräna Kuwait, säkerhetsrådet utfärdar resolutioner som legitimerar bruk av tvångsmedel för att undanröja kränkningen, ledande till att FN-alliansen bekriagar Irak via bombningar och även marktruppsinvasion av Irak.

62. Därtill ger såklart FN-stadgans artikel 51 den kränkta staten ”den naturliga rätten” att – utan att invänta säkerhetsrådets mening – i självförsvar bedriva krig mot stat A i syftet att upprätthålla och beskydda sin soveränitet [Bring, Ove, *FN-stadgan och världspolitik: om folkrättens roll i en föränderlig värld* (Stockholm 2002), s.150.]

63. Följden blir ju att maktintressena torde sällan konvergera i sådan utsträckning att stormakterna tillsammans tar – ihop med tillräckligt antal av de vetolösa rådsmedlemsstaterna – beslut om soveränitetskränkning.

kränker en stats suveränitet (syftet varande att tvinga staten i någon riktning; medlen inte bara behövande vara av militära utan kan även vara av ekonomiska och diplomatiska slag.) När en sådan intervention görs i humanitärt syfte så betecknas interventionen som en ”forcible humanitarian intervention”. Men humanitära interventioner kan också ske utan tvingande syften och medel, s k ”non-forcible humanitarian intervention[s]”. Bl a brukar humanitära NGO:s utföra sådana interventioner i syfte att lindra ett icke-humanitärt tillstånd inom en stat. Huruvida dessa interventioner utgör suveränitetskränkningar beror på om staten ifråga gett sitt samtycke till dem. Ifall interventionen sker med statens samtycke så respekteras suveräniteten, utan statens samtycke så kränks suveräniteten.⁶⁴

1.7.3.2.1.2. Socialdemokratiska liberaler och nyliberaler

1.7.3.2.1.2.1. Lamy’s kategoriseringar

På allmän nivå avser den s k globaliseringsprocessen ett inte minst tack vare kommunikationsutvecklingen pågående förlopp igenom vilken världen blir ’mindre’; en process varigenom de politiska, ekonomiska, kulturella och sociala relationerna mellan folken flätas samman alltmer och den internationella interdependensen växer. Föreliggande studie koncentrerar sig på processens moderna ekonomiska sida, rättare sagt på den kapitalistiska marknadsekonomin internationalisering och följder. Jag kommer skikta fram två strömningar ur idealismen som skiljer sig åt i synen på denna kapitalistiska globaliseringsprocess, hur den skall hanteras och utformas; skillnader i synen på processens följder (risker, möjligheter, effekter) för världens och mänsklig-hetens ekonomiska, materiella, säkerhetsmässiga, sociala, politiska, ekologiska utveckling och utfall.

Det hela avser skillnader mellan s k nyliberaler och vad statsvetaren Steven L. Lamy kategoriserar som ”social democratic [...]liberals”.⁶⁵ I den bok Lamy skriver diskuteras även en av Ingvar Carlsson ledd FN-kommission kring globaliseringen där kommissionens slutrapport (utgiven 1995) och Carlsson kategoriseras som liberala.⁶⁶ När man sedan så går – vilket jag gjort – igenom denna Carlssonrapport ser man den följdriktigen ge uttryck för just de uttryck Lamy kategoriserar som typiska för den socialdemokratiska liberala synen på globaliseringsprocessen. Med detta avses då ambitionen att få till stånd politiska institutionella regleringar av globaliseringen; regleringar som syftar att tämja det globala kapitalet, att mildra den ojämna fördelningen och klyftorna mellan rika och fattiga stater, att skapa en ekologiskt och humanitärt hållbar och acceptabel globalisering.⁶⁷

På samma sätt kan uttrycken för vad Lamy, i samma bok, definierar som typiska uttryck för den nyliberala globaliseringssynen återfinnas i Johan Norbergs skrift *Till*

---

64. Wheeler & Bellamy, “Humanitarian intervention and world politics”, s.472f, 477, 488ff; Schnabel, Albrecht, *Southeast European Security: Threats, Responses, Challenges* (New York 2001), s.170ff. Avseende forcible humanitarian interventions görs här hos Schnabel en distinktion mellan tvångssyftande humanitära interventioner av (i) militärt slag och (ii) icke-militärt slag såsom ekonomiska sanktioner och diplomatiska hot. Han tillägger att suveränitetsrespekterande non-forcible humanitarian interventions kan även inkludera militära medel, men dessa medel har då inga tvångssyften.

65. Lamy, Steven L, “Contemporary mainstream approaches: neo-realism and neo-liberalism” i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001), s.195f.

66. Lamy, “Contemporary mainstream approaches” (2001), s.169.

67. Jmf Lamy, “Contemporary mainstream approaches” (2001), s.195f med Commission on Global Governance, “*Our Global Neighbourhood: the report of the Commission on Global Governance*” (Oxford 1995). Och det kan tilläggas att i stort allt detta som härigenom tillskrivs socialdemokratiska liberaler återkommer i SAP:s nuvarande partiprogram från 2001 [jmf *Partiprogram för socialdemokraterna: antaget vid partikongressen 2001* (Stockholm 2002), s.18ff, 35f, 38.]

världskapitalismens försvar (utgiven på borgerliga tankesmedjan Timbro.) Med dessa typiska nyliberala uttryck avses ambitionen att minimera politikens inblandning i marknadsekonomin, där institutioner som WTO, IMF och Världsbanken har till uppgift att skapa en regim vilken skall, för att låna Lamys ord: ”discourage states who attempt to interfere with market forces”. En regim som skall alltmer öppna och avreglera marknader runtom i världen – varigenom varor, kunskaper, tjänster, teknologi och kapital sprids – alltsammans utgörande en process som, enligt nyliberalen, kommer leda till ekonomisk tillväxt för, och följaktligen betjäna, alla världens folk.⁶⁸ Den socialdemokratiska liberalen är också positiv till nämnda spridande men menar samtidigt att de bakomliggande krafterna måste – för utvecklingens skull – delvis regleras politiskt.

I följande styckesavsnitt görs en närmare beskrivning av dessa två strömningars globaliserings- och utvecklingssyn. Beskrivningen håller sig dock på en relativt allmän nivå (i själva undersökningen tillkommer sedan ytterligare utvecklanden, ingående preciseringar och diskussioner kring respektive syn.) Carlssonrapporten används här för den socialdemokratiska liberalens syn, medan Norbergs bok används för den nyliberala synen.

1.7.3.2.1.2.2. Carlssonrapporten vs Johan Norberg

Till att börja med finns det likheter mellan nyliberalen och den socialdemokratiska liberalen. Båda avskyr protektionism och omfamnar frihandel och marknad. De vill båda se en globalisering där tullar och kvoter avskaffats. I så måtto vill båda alltså se en avreglerad frihandel, övertygade om att det kommer leda till en generell ekonomisk tillväxt i alla länder. Så är de t ex enade i kritiken av västvärldens subventionerande jordbrukspolitik och tullar/kvoter gentemot tredje världen. Ty dessa hämmar främst tredje världens utveckling där subventionerna slår ut tredje världens bönder och tullarna/kvoterna gör det svårt för tredje världen att industrialiseras (detta då tullarna/kvoterna är höga på förädlade produkter från tredje världen, desto mindre på råvaror därifrån; råvaror som sedan förädlas i Väst.)⁶⁹

Men trots sådana viktiga likheter är skillnaderna emellan strömningarna likafullt betydande. Förenklat kan man säga att den socialdemokratiska liberalen eftersträvar att kring globaliseringen upprätta ett socialt, etiskt och ekologiskt reglerande politiskt ramverk. Så i det avseendet vill denne ha en mer reglerad globalisering. En sådan övergripande politisk reglering syftar att se till att globaliseringens tillväxtfrukter inte får en alltför skev fördelning. Den socialdemokratiska liberalen menar att marknadskrafter inte allena kan hantera och distribuera globaliseringen på ett sätt som är ekologiskt ansvarsfullt och motverkar orättvisor och klyftor – vilka i sin tur leder till spänningar och konflikter – inom och mellan länder. En oreglerad kapitalism är i många avseenden, p g a dess vinststrategier, svårförenlig med en långsiktigt hållbar social, etisk och ekologisk utveckling. Regleringar av ekonomin är därför av nöden om man vill få till stånd en sådan hållbar utveckling; regleringar som kan skapa en, som det ibland uttrycks, globalisering med ett mänskligt ansikte.⁷⁰

Nyliberalen föredrar istället en i detta avseende mycket oreglerad globalisering. Vad politiken främst skall ägna sig åt är att skapa och hålla vid makt ett ramverk som kan hålla marknaderna öppna och hålla just politiken ifrån att lägga sig i marknadskrafterna. Detta skall ske nationellt som internationellt, bl a igenom (nyliberala) åtgärder såsom

---

68. Jmf Lamy, “Contemporary mainstream approaches” (2001), s.195f med Norberg, Johan, *Till världskapitalismens försvar* (Stockholm 2001).

69. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*, s.140ff; Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, se kapitel 4, t ex s.140f, 152, 166f, 178.

70. Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, se kapitel 4.

privatiseringar, skattelättnader, minskad offentlig sektor och minskad politisk kontroll över kapitalet. Härigenom kan bästa möjliga affärsklimat skapas. Ty om marknadskrafterna får verka obehindrat, utan att politiker lägger sig i, kommer tillväxten att öka och gynna alla världens stater och människor. D v s, denna generella tillväxt kommer komma alla – inte minst de fattigaste – till del.⁷¹ Och med tillväxten kommer småningom även ekologiska, sociala och MR-mässiga hänsyn tas. Detta när staterna har s a s råd och möjlighet att ta sådana hänsyn.⁷²

Som sagt, denna beskrivning av de två strömningarna ligger på en övergripande nivå. I själva undersökningen kommer deras positioner att ytterligare fördjupas, utvecklas, preciseras och diskuteras.

---

71. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*, s.66ff.

72. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*, se t ex s.180, 220ff.

2. SÄKERHETSPOLITIKEN

2.1. Hjelm-Wallénperioden

2.1.1. Nato och EU

2.1.1.1. Utvidgningarna

2.1.1.1.1. Foghelins kategorier

Många av de europeiska länder som i o m Berlinmurens fall och Sovjetunionens upplösning blev självständiga sökte relativt omgående medlemskap i EU och Nato. I offentligheten – däribland den vetenskapliga – kom en livlig debatt att föras kring möjligheterna och riskerna med de utvidgningsprocesser som därpå tog vid. Den säkerhetspolitiska analytikern Jan Foghelin har sökt sammanfatta och kategorisera framträdande aspekter inom nämnda debatt under tiden för Hjelm-Wallénperioden.⁷³ Av dessa kan nämnas kategorin 1) Natoutvidgningsanhängares hävdande av att det främst var Natomedlemskapet – till skillnad från kategorin 2) Natoutvidgningsmotståndares hävdande av att det istället var EU-medlemskapet – som skulle ha avgörande positiv betydelse för ansökarländernas interna och Europas allmänna stabilitet (trygga demokratiska och marknadsekonomiska strukturer, motverkande externa och interna konflikter och instabilitet.)⁷⁴

Liknande skiljelinjer återfinns i källmaterialet hos såväl tidningarna, Hjelm-Wallén som hennes huvudmotståndare Lennmarker. Alla behandlar de EU:s respektive Natos expansion som en blott civil respektive en blott militär utvidgning. Och i synen på vad som i grunden skapar och säkrar reell säkerhet sätter de sina kort på olika utvidgningar. För Lennmarker är det den militära utvidgningen som i sin förlängning är grundstommen i – den fundamentala förutsättningen för – en verklig europeisk säkerhet.⁷⁵ Denna syn återkommer hos folkpartisten Rohdin som säger att EU och FN i all ära – aktörer han förvisso vill se som viktiga kärnor i det alleuropeiska säkerhetsbygget – men under Bosnienkriget visade de sin vanmakt medan Nato visade sin freds- och säkerhetsframtvängande makt. Rohdin konkluderar därför med att det: ”i det europeiska samarbetet alltså krävs att det ytterst finns militära medel för att hävda frihet och demokrati.”⁷⁶ I likhet med Rohdin tillstår Lennmarker att den civila EU-utvidgningen är förvisso en viktig (’mjuk’) komponent i det europeiska säkerhetsbygget. Men i grunden vilar bygget – som skall säkra fred och frihet i Europa, inte minst för småstater – på Natofundamentet: ”den militära säkerhetens hårda kärna.”⁷⁷ Till skillnad från Rohdin och Lennmarker pekar Hjelm-Wallén ut den civila EU-utvidgningen som den avgörande förutsättningen för och fundamentet i ett verkligt säkert Europa.⁷⁸ Detta gäller även närområdet där hon menar att säkerhet i Östersjön skapas främst genom EU:s expansion i kombination med ett fördjupat samarbete mellan EU och Ryssland.⁷⁹ Natoutvidgningens möjligheter att skapa säkerhet är Hjelm-Wallén minst sagt skeptisk till. Krasst konstaterar hon att denna militära expansion får avgörande betydelse för europeisk säkerhet, men att den skulle vara nödvändig – likt Lennmarker och Rohdin menar – ger utrikesministern intet uttryck för. Istället talar hon om att utvidgningen kan, vilket den inte får, leda till ”nya skiljelinjer” och en försämrad

---

73. Foghelin, Jan, ”Perspectives on Sweden and NATO” i Leif Leifland, Bengt Sundelius, Krister Wahlbäck & Gunnar Wallin (red.) *Brobyggare: en vänbok till Nils Andrén* (Stockholm 1997), s.92ff.

74. Foghelin, ”Perspectives on Sweden and NATO”, s.93, se även s.94.

75. Se t ex 1996/1997:64, s.7; 1997/1998:65, s.9f.

76. 1996/1997:64, s.44; 1997/1998:65, s.50f.

77. 1996/1997:64, s.7; 1997/1998:65, s.9f.

78. 1996/1997:64, s.4, 6, 39f, se även s.31; 1997/1998:65, s.2, 41.

79. 1996/1997:64, s.7, se även s.31; 1997/1998:65, s.2.

europaisk säkerhet.⁸⁰ Därtill förklarar hon Lennmarkers hårda kärna vara utdaterad:

För moderaterna tycks det hela tiden handla om att säkerhet är samma sak som militära resurser. De glömmer att vi i dag bygger säkerhet i vardagen och det civila samarbetets betydelse.

För Hjelm-Wallén är denna regeringens syn på säkerhet – där man låter ”det civila samarbetet skapa[...] säkerhet” – den ”nya och fräscha” synen. Genom EU-utvidgningen integreras Europas civilsamhällen och på så vis bygger man ”bort konfrontation och river skiljelinjer.” Moderaterna står istället för den gamla synen där man vill bygga säkerhet på basis av det militära instrumentet.⁸¹ Så vad gäller Foghelins kategorier kan man placera in Hjelm-Wallén i den andra kategorin, medan Lennmarker och Rohdin placerar in sig i den första kategorin.

Hur förhåller sig då tidningarna till utvidgningarna? Vad gäller SvD så följer dess ledare samma mönster och bär i stort samma rubrik (”[m]ummel och klarspråk”) 1997 och 1998. Hjelm-Wallén kritiseras för vad hon inte sagt, för att inte vara lika tydlig gällande Nato som i det föregående årets deklaration och i synnerhet för att inte vara lika tydlig som Lennmarker och Carl Bildt. Ty tidningen menar regeringen mumla om Nato och dess utvidgning medan oppositionen – representerad av Lennmarkers inlägg under respektive utrikesdebatt och Bildts inlägg i andra sammanhang – talar klarspråk: ”[o]fficiellt mumlande å ena sidan och oppositionellt klarspråk å den andra.” SvD skriver under på vad Lennmarker (och Bildt) sagt. D v s att det är Nato och dess utvidgning som utgör navet i den framväxande europeiska säkerhetsordningen, och inte den enligt regeringen civila EU-utvidgningen (vilken SvD dock medger vara viktig komplettering till nämnda ordning.)⁸² 1998 tar också Aftonbladet upp de två utvidgningarna. Likt Hjelm-Wallén anser tidningen att det är den civila EU-expansionen som är det fundamentala verktyget för skapandet och säkrandet av reell säkerhet i Europa. Vad gäller Natoutvidgningen betonar Aftonbladet egentligen bara riskerna. Tidningen menar denna militära expansion vara oövertänt och farlig; att det inte finns någon ”europaisk övergripande idé bakom Nato:s expansion” utan istället, och därför, kommer den troligen provocera och nära icke-goda krafter i det instabila Ryssland som just nu genomgår en osäker transformeringsprocess.⁸³ Således, för Aftonbladet blir det bästa för säkerheten att EU men inte Nato utvidgas. Vad gäller Foghelins kategorier kan Aftonbladet följaktligen placeras in i den andra kategorin och SvD i den första.

Hjelm-Wallén och Persson i riksdagen
Bildkälla: SCANPIX/Claudio Bresciani

Som Aftonbladet här indikerar var Ryssland den aktör kring vilken Natoutvidgningsdebatten främst kretsade. Att erhålla skydd mot den östra jätten var ju det främsta bakomliggande motivet till de nyblivna självständiga staternas Natosträvanden.⁸⁴ Följande stycke behandlar Hjelm-Wallénperiodens Ryssland i relation till Natoutvidgningen.

80. 1996/1997:64, s.5, 39, se även s.46f.

81. 1996/1997:64, s.4, 6f, 39f, se även s.31; 1997/1998:65, s.2, 41, se även s.32.

82. Svenska Dagbladet 1997-02-13; Svenska Dagbladet 1998-02-12.

83. Aftonbladet 1998-02-12.

84. Se t ex André, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.173; André, *Säkerhetspolitik*, s.138.

2.1.1.1.2. Ryssland

Foghelin visar hur Ryssland sågs, under Hjelm-Wallénperioden, som oroväckande instabilt; en instabilitet med potential att utlösa säkerhetshotande situationer i och kring landet.⁸⁵ Oroväckande var bl a (existerande och potentiella) tendenser till rysk revanschism och aggressiv nationalism.⁸⁶ I detta sammanhang kunde anhängare till Natoutvidgningen hävda att den hade potential att avskräcka – medan motståndare hävdade att den snarare hade potential att framkalla – rysk aggression.⁸⁷ De ryska krafter som, avseende slik aggression, av många uppfattades som farligast – med reell möjlighet att nå makten – var de nationalistiska kommunisterna, arvtagare till Sovjetunionens kommunistparti. 1996 talar t ex Andrén om den rådande oron över att denna ”röd-bruna’ ryska nationalism[...] vinner över de demokratiska och liberala rörelserna.”⁸⁸ 1995 hade partiet vunnit valet till duman överlägset och året därpå kom deras ledare Gennadij Ziuganov närmast jämsides med Boris Jeltsin i presidentvalets första valomgång. I andra valomgången vann dock Jeltsin – till Hjelm-Walléns och Perssons stora tillfredsställelse – (klart) över Ziuganov.⁸⁹ Jeltsin kom sedan, i december 1997, på ett tre dagar långt statsbesök till Sverige.⁹⁰ Hjelm-Wallén deklarerar 1998 att detta ”betydelsefulla besök” visar på ”ett allt intensivare svensk-ryskt samarbete” och syftar att ”knyta Ryssland fastare till det europeiska samarbetet.” Hon säger sig här vilja se ett Östersjöområde präglad av förtroendeskapande politik och välkomnar ett – inom ramen för *Partnerskap för fred* (PFF [se nedan]) – utbyggande av ”det praktiska militära samarbetet med Ryssland”.⁹¹

Också den ovannämnda, i ett sammanhang av Natoutvidgningen, ryska aggressionsaspekten återkommer i Hjelm-Walléns ageranden (dock på subtilare sätt än hos Aftonbladet.) Vi har redan sett henne uttrycka skepsis till Natoutvidgningens möjlighet att skapa säkerhet på den europeiska kontinenten. Vad som inte framkom ovan var den avgörande vikt hon lägger vid att Nato – i syftet att undvika en negativ europeisk säkerhetsutveckling – för en respektfull dialog med Ryssland. I sin utvidgning måste så

---

85. Foghelin, ”Perspectives on Sweden and NATO”, s.90f, 94f.

86. Foghelin, ”Perspectives on Sweden and NATO”, s.95.

87. Foghelin, ”Perspectives on Sweden and NATO”, s.92. Här var debattörer oense om huruvida det förekom någon rysk neo-imperialism. Utvidgningsanhängarna tenderade hävda förekomsten av en sådan medan motståndarna avfärdade detta. Däremot, tillade motståndarna, ifall Nato skulle utvidgas utan hänsyn till Ryssland – i tron att, som anhängarna hävdade, Europas och Natos säkerhet därigenom skulle stärkas (stävande rysk aggression) – så torde istället ryska motåtgärder framkallas av detta som, kontraproduktivt nog, just skulle äventyra Europas och Natos säkerhet.

88. Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.165.

89. Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.165f; <http://www.ne.se/gennadij-ziuganov>, 2011-10-11, kl 03.00.

90. Besöket kom i mycket att präglas av Jeltsins dåliga hälsa och (påföljande) underliga uttalanden och krav. I samtal med Fichtelius samt i *Min väg, mina val* skildrar Persson en del av dessa händelser, bl a när han har enskild överläggning med Jeltsin som:

tillhöll mig att bygga en gasledning genom Sverige. Jag sade bestämt nej. Då reste han sig ur stolen, höjde rösten ytterligare och gjorde klart vad som gällde. Jag ställde mig också upp, klev alldeles in på honom och sade: ”I Sverige bestämmer jag!”

Och Persson fortsätter:

Sedan far vi vidare till stadshuset där Jeltsin får en ny behandling av sin läkare. Styrkt av den går han upp och håller ett tal där han ensidigt nedrustar de ryska kärnvapnen med en tredjedel. Chockade ryska medföljande med utrikesministern Jevgenij Primakov i spetsen fick snart börja dementera. Tanken slog mig att den man jag just hade träffat bokstavligen talat satt med fingret på avtryckarknappen för en kärnvapenarsenal som kunde förstöra jorden. [Persson, *Min väg*, s.355ff; Fichtelius, *Aldrig ensam*, s.291ff, se främst s.292, 294.]

91. 1997/1998:65, s.3

Nato också ta hänsyn till och lyssna på Moskva.⁹² ”Vi vill se”, deklarerar hon 1997:

en odelad europeisk kontinent. Samförstånd mellan Ryssland och NATO ligger i hela Europas intresse. Alleuropeisk säkerhet måste byggas tillsammans med Ryssland.⁹³

Hos Lennmarker framhålls emellertid inga risker med Natoutvidgningen i relation till Ryssland. Han menar den istället vara absolut nödvändig och närmast förutbestämd att ge förbättrande, positiva följder för europeisk säkerhet. Den är till fördel för allt och alla, även för Ryssland då utvidgningen gör de små länderna trygga, försäkrade om sin nationella självständighet. Härigenom skapas, menar Lennmarker, jordmån för dessa länder att förhålla sig mindre utmanande och mer avspänt till Moskva. Varigenom man också ”försvarar för rödbruna krafter i Ryssland att förespråka maktpolitik och aggressioner”⁹⁴ Lennmarker hänvisar i denna kontext till den historiska varning som 1930-talets eftergiftspolitik utgör.⁹⁵ Man måste sätta hårt mot hårt från början, syns han mena, och han återkommer ideligen till dessa revanschistiska ”rödbruna” krafter i Ryssland som det ständiga hotet, stående i maktkulisserna, inväntade omständigheter som gör det möjligt för dem att ta över och ”bedriva maktpolitik med udden riktad mot det s.k. nära utlandet”. Med Natoutvidgningen minskar dock möjligheten för att sådana omständigheter uppstår.⁹⁶ Här ser man då att där Lennmarker hävdar att Natoutvidgningen kommer motverka farliga krafter i Ryssland så menar Aftonbladet det vara helt tvärtom.

Det bör dock påpekas att Lennmarker markerar att Ryssland skall ha insyn och vara partner i Natoutvidgningen. Däremot villkorar han inte – vilket Hjelm-Wallén kan i mycket sägas göra – utvidgningen till detta.⁹⁷

Betoning på att Nato och Väst tar hänsyn till Ryssland är alltså något som präglar Hjelm-Walléns hållning. Igenom hennes ageranden tornar i mycket ett Sverige upp vars uppgift det är att bygga broar mellan Väst och Öst; att knyta dom närmare varann genom samarbete.⁹⁸ Med Öst avses då inte bara Ryssland men även baltstaterna och Polen. I detta brobyggande kan dock många gånger konflikt uppstå p g a att de senare fyra ländernas strävanden gentemot Väst inte sällan går i otakt med vad Ryssland vill. I ett sammanhang av de fyra ländernas EU- och Natosträvanden kan man då se hur Hjelm-Walléns ageranden i källmaterialet rimmar rätt väl med – förvisso svårt att sia om i exakt vilken utsträckning de betingades av – hur Ryssland förhöll sig till dessa strävanden. Ty, som t ex 1998 års svenska försvarsberedningsrapport uppmärksammar, var Ryssland positiv till EU-utvidgningen – även den ut mot Baltikum – men negativ till Natoutvidgningen, inte minst den ut mot Baltikum.⁹⁹ Och i källmaterialet ställer Hjelm-Wallén sig också ovillkorligt positiv till Tallinns, Rigas, Vilnius och Warszawas EU-aspirationer.¹⁰⁰ Alltmedan hon förhåller sig reserverad till deras Natosträvanden, något som nu kommer behandlas grundligare med fokus på baltstaterna.

2.1.1.1.3. Baltikum och socialdemokratisk diskrepans

I det ’nya’ post-kalla krigs Europa – med ovissa långt ifrån fastlagda politiska och militära mönster – låg mycket av det svenska fokuset på de ’nya’ staterna i närområdet:

92. Se främst 1996/1997:64, s.5; 1997/1998:65, s.4.

93. 1996/1997:64, s.5. Se även 1997/1998:65, s.4.

94. 1996/1997:64, s.8ff; 1997/1998:65, s.10.

95. 1996/1997:64, s.9, 11f.

96. Se t ex 1996/1997:64, s.9f; 1997/1998:65, s.10

97. Jmf t ex 1996/1997:64, s.5 med s.8ff; 1997/1998:65, s.4 med s.10.

98. Se t ex 1996/1997:64, s.6, 7; 1997/1998:65, s.2, 3.

99. *Svensk säkerhetspolitik i ny omvärldsbelysning: delrapport från Försvarsberedningen inför 1998 års kontrollstation*. Ds1998:9 (Stockholm 1998), s.58ff, se även s.130.

100. Se t ex 1996/1997:64, s.6; 1997/1998:65, s.2.

baltstaterna och Polen. Inte minst för baltstaterna kom Bildtregeringen och Perssonregeringen – samt däremellan, om än med mindre intensitet, även regeringen Carlsson – att uttala och uppvisa betydande stöd och engagemang. För att markera detta valde Persson att förlägga sin första utlandsresa som statsminister till Tallinn och inte, som traditionen främst påbjuder, till Helsingfors. I maj 1996 uttalade han också sitt fulla stöd till baltstaternas Natosträvanden; en hållning han stod för alltjämt framöver. Med Perssons (såväl som med Bildts och Carlssons) goda minne gav Sverige även militärt stöd till baltstaterna via svenska materialleveranser och utbildning, allt ingående i det s k ”suveränitetsstödet” som – i syfte att baltstaterna skulle förmå att kontrollera sina territorier – inriktade sig på att bygga en i respektive baltstat effektiv försvarsorganisation, gränskontroll- och polisverksamhet.¹⁰¹ I källmaterialet talar Hjelm-Wallén uppskattande om suveränitetsstödet som syftar till att skapa fungerande och livskraftiga demokratiska stater, bl a utvecklandet av ett i respektive baltstat: ”folkligt förankrat totalförsvar.” Detta i kombination med EU-utvidgningen menar hon bidra till att skapa demokratiska och marknadsekonomiska rättstater, i slutändan givande: ”en större och bättre säkerhet för Östersjöområdet.”¹⁰² Hjelm-Wallén uttalar följaktligen sitt fulla stöd till baltstaternas EU-strävanden, och det gör hon fö på ett dånade vis (inte sällan i tävlan med Lennmarker om vem av moderaterna och regeringen som är baltstaternas ’bästa vänner’).¹⁰³

Men detta dånande Hjelm-Wallénska stöd till baltstaternas EU-aspirationer kan ställas i kontrast till den lika dånande avsaknaden i hennes ageranden utav uttalat stöd till de tre staternas Natosträvanden. Hennes ur källmaterialet härledda hållning till de senare strävandena är istället mycket av ett ’varken bu eller bä’, i så måtto att ifall baltstaterna vill gå med i Nato så bör Nato ge dem chansen att så göra. D v s, hon avråder dem inte från att söka Natomedlemskap. Men att, som Persson gjorde (se även nedan), uppmuntra strävandena och säga att Sverige anser att baltstaterna skall gå med i Nato kommer inte på tal.¹⁰⁴

Denna distanserade smått reserverade hållning kritiserar av Lennmarker (och Rohdin) som menar Hjelm-Wallén vara otydlig med hur hon inte minst ser på Nato och dess vidgning ut mot Baltikum. Lennmarker propagerar bl a för att Natos, enligt honom, fundamentala plats i det europeiska säkerhetsbygget bör utgöra skäl för regeringen att aktivt stödja baltstaternas medlemssträvanden.¹⁰⁵ Föga förvånande faller detta inte i god jord hos Hjelm-Wallén som 1997 förklarar att Sverige respekterar baltstaternas säkerhetspolitiska val och att ifall ”Göran Lennmarker försöker så split mellan Sverige och de baltiska länderna har han nog en ganska omöjlig uppgift.”¹⁰⁶ Men någon värdering av nämnda val återkommer, följaktligen, inte hos Hjelm-Wallén. Vad hon däremot betonar är att respektive land måste ta ansvar för att deras säkerhetspolitiska val kommer ”stärka säkerheten i Europa och inte tvärtom.”¹⁰⁷

Denna Hjelm-Wallénska hållning till baltstaternas Natoaspirationer är alltså värd att notera med tanke på Perssons engagerade utfästelser. Den är också noterbar i en kontext av hur forskare som Andrén och Huldt vill karaktärisera regeringens hållning under Hjelm-Wallénperioden och Lindhperioden. På basis av Perssons uttalanden menar de att regeringen under dessa två perioder uppmuntrade och gav fast stöd till

---

101. Svenning, *Göran Persson*, s.281, 283f; Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.166ff; Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.122f; Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.113f; *Svensk säkerhetspolitik i ny omvärldsbelysning*, s.131, 136.

102. 1996/1997:64, s.2f, 4, 31; 1997/1998:65, s.2f.

103. Utöver sidorna på not 102, se även 1997/1998:65, s.32, 41.

104. 1996/1997:64, s.5, 39. Jmf även 1997/1998:65, s.4.

105. 1996/1997:64, s.8ff, 32, 44; 1997/1998:65, s.11f.

106. 1996/1997:64, s.39.

107. 1996/1997:64, s.39, se även s.5.

baltstaternas Natosträvanden.¹⁰⁸ Men i källmaterialet ger inte Hjelm-Wallén – och, som vi kommer se, inte heller Lindh – uttryck för något sådant utan förhåller sig i jämförelse med Persson klart mer distanserade till de baltiska Natoaspirationerna. (Denna diskrepans emellan Persson och hans utrikesminister kommer att problematiseras djupare i Lindhperioden, kretsande kring frågor om relationen – med avseende på utrikespolitikens utstakande – mellan UD och personen Persson med statsrådsberedningen.)

Kort efter Jeltsins besök samtalade fö Persson med Fichtelius och uttryckte glädje över Jeltsins riksdagstal då Jeltsin förordat en Östersjöregion präglad av förtroende samt till synes ”släppt den ryska favorittanken om säkerhetsgarantier för Baltikum”. Persson berättar vidare att han och Jeltsin också diskuterat Baltikum under ett enskilt samtal och Persson drar slutsatsen – utan att vilja röja exakt vad som diskuterats – att ”Jeltsin står vad jag kan bedöma rätt i de frågorna, sedan vet jag inte var den andra delen av den ryska makten finns, parlamentet och regeringen.”¹⁰⁹ Frågan är väl då om inte analysen i detta citat också kan appliceras på Perssons egna situation när det gällde baltstaternas Natosträvanden. Detta med tanke på de synbara skillnaderna mellan hans och den i källmaterialet manifesterade Hjelm-Wallénska hållningen. D v s, Perssons syn på nämnda strävanden delades kanske inte ens tillfullo av hans egna regering.¹¹⁰ I källmaterialet uppmärksammar också Lennmarker denna diskrepans mellan Persson och Hjelm-Wallén. Moderaternas huvuddebattör tar här upp Perssons utfästelser – vilka välkomnats av moderaterna – men att dessa utfästelser inte upprepas av Perssons utrikesminister. Lennmarker hävdar statsministern här bli ”desavouerad av sin egen regering och sitt eget parti”. Och han frågar varför regeringen inte (längre) tycks vilja ”stödja våra grannländers önskan om NATO-medlemskap?”¹¹¹ 1997 kritiserar han också Sveriges (läs: SAP:s) politik under kalla kriget för att ha krupit för den sovjetiska makten istället för att ha (läs: likt moderaterna) – genom att kritisera Sovjet – slutit upp ”bakom frihetens och demokratins principer.”¹¹² Lennmarker hävdar att detta krypande var ett stort svek mot baltstaterna och nu undrar han ifall Sverige skall gentemot ”Europas största och starkaste militärmakt” Ryssland: ”återigen falla undan för maktspråk? Skall rödbruna krafters aggressiva krav mötas med tystnad eller förståelse?”¹¹³ 1997 fokuserar också Rohdin på baltstaterna och undrar om Hjelm-Walléns mer relativa syn på Natoutvidgningen – i kombination med hennes krav på att utvidgningen måste göras i samförstånd med Ryssland – skall tolkas som att:

man av särskild hänsyn till just Ryssland och dess önskan begränsar de baltiska staternas rätt att göra sina säkerhetspolitiska val?¹¹⁴

I sitt svar betonar Hjelm-Wallén att det i Natos utvidgningsprocess förvisso:

finns möjligheter [...] men där finns också risker. Det inser t.o.m. NATO-staterna själva, även om Lennart Rohdin tycks vara helt omedveten om detta.¹¹⁵

---

108. Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.123, 143; Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.114.

109. Fichtelius, *Aldrig ensam*, s.292f.

110. Jmf även Dahl, *Svenskarna och NATO*, s.184ff. Jmf också s.56ff i 1996 års försvarsproposition där det i stort är Hjelm-Walléns inställning till Natoutvidgningen och baltstaterna som återspeglas [se *Totalförsvaret i förnyelse – etapp 2*. Regeringens proposition 1996/1997:4 (Stockholm 1996), s.56ff. Finns på: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/34/39/6fd2280d.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.]

111. 1996/1997:64, s.8ff; 1997/1998:65, s.11f, 42.

112. 1996/1997:64, s.10f. Också Rohdin menar att SAP hukade sig medan fj riktade skarp och hård kritik mot ”förtrycket i de kommunistiska staterna” [se 1996/1997:64, s.46, 47, 48.]

113. 1996/1997:64, s.8ff.

114. 1996/1997:64, s.45.

115. 1996/1997:64, s.46f.

Denna Hjelm-Walléns reserverade hållning möter gillande hos vänsterns huvuddebattör Eva Zetterberg som 1998 påpekar att hon: ”till skillnad från Göran Lennmarker och andra anser att Natoutvidgningen utgör ett hot mot det fredliga samarbetet med Ryssland.” Och Zetterberg säger här att hon ”delar utrikesministrarnas glädje över att Ryssland *ändå* [min kurs.] vill vara med i praktiskt samarbete med Östersjöländer och att man har tecknat avtal med Nato.”¹¹⁶

Hur skulle man då kunna kategorisera dessa olika ageranden av Hjelm-Wallén, Lennmarker, Zetterberg, och även av Persson? Svenning tillhandahåller ett verktyg där han kontrasterar Perssons hållning till baltstaternas Natosträvanden med hur Tyskland och Frankrike förhöll sig till Natoutvidgningen. Där Berlin och Paris var, enligt Svenning, rädda för att utvidgningen ”skulle provocera Ryssland” så ansåg Persson att den snarare skulle ”dämpa[...] ryska expansionsplaner.”¹¹⁷ Liknande hållningar kan alltså återfinnas i föreliggande studies källmaterial, där den tysk-franska hållningen går igen hos Zetterberg, den Perssonska hållningen går igen hos Lennmarker, alltmedan Hjelm-Wallén tycks åtminstone stå närmare den tyska-franska än hennes egen chefs och partiledares hållning.

Också den största socialdemokratiska tidningen skiljer sig ifrån Persson i denna fråga. Aftonbladet uttrycker istället en tydlig tysk-fransk hållning till Natoutvidgningen vilken tidningen menar riskera göda rysk aggression. Följaktligen kommer försök till ett militärt stärkande av – genom att Nato utvidgas till – baltstaterna hellre leda till en försvagad säkerhet runt Östersjön. Tidningen menar istället att de reella säkerhetshoten är av främst icke-militära slag och kan bäst motverkas civilt, genom att baltstaterna blir medlemmar i EU.¹¹⁸ Aftonbladets ’huvudmotståndare’ tillika moderaternas ’huvudorgan’ SvD ligger emellertid närmare Persson. SvD ställer sig klart positiv till vidgningen av Nato och anklagar Hjelm-Wallén för att smyga räddhåget och otydligt kring detta ämne. Och avseende just baltstaternas medlemssträvanden spekulerar SvD kring om Hjelm-Walléns nämnda smygande grundar sig måhända i ”eftergivenhet mot ryska intressen i Baltikum”.¹¹⁹

På tal om diskrepanser mellan Persson och Aftonbladet kan tilläggas att i sin kritik av försöken att stärka baltstaterna militärt så kritiserar Aftonbladet inte bara Nato men även det svenska suveränitetsstödet. Tidningen menar nämligen detta stöd gå stick i stäv med ett hänsynstagande av de icke-militära hoten, av den ryska aggressionsaspekten liksom med regeringens tal om skärpta vapenexportregler.¹²⁰ I detta avseende är det emellertid inte bara Persson som Aftonbladet skiljer sig ifrån utan även Hjelm-Wallén som i källmaterialet ju talat uppskattande om suveränitetsstödet. Det kan tilläggas att i *Min Väg, mina val* skriver Persson att detta svenska militära bistånd aldrig väckte någon debatt.¹²¹ Men föreliggande studie kan alltså visa hur Sveriges största socialdemokratiska tidning tar en tydlig ställning emot biståndet.

2.1.2. Europas militära säkerhet: EU och Nato/USA

Under kalla kriget hade Västeuropa förlitat sig på USA och Nato för sitt militära försvar. Vilket det efter krigets slut inte heller tycktes finnas några allvarliga försök att ändra på. Förvisso trädde Maastrichtfördraget i kraft 1993 – varigenom EG knöts tätare ihop och blev en union (EU) – och ibland vars komponenter (pelare) fanns utfästelser om en *gemensam utrikes- och säkerhetspolitik* (GUSP.) Men någon egentlig

---

116. 1997/1998:65, s.21.

117. Svenning, *Göran Persson*, s.283.

118. Aftonbladet 1998-02-12. Exempel på sådana hot är, säger Aftonbladet: ”maffiabrottslighet, smuggling, farlig kärnbränslehantering, etniska konflikter och flyktingproblem.”

119. Svenska Dagbladet 1997-02-13; Svenska Dagbladet 1998-02-12.

120. Aftonbladet 1998-02-12.

121. Persson, *Min väg*, s.144.

försvarspolitik innefattades inte i denna initiala GUSP-version. EU var och förblev en civil stormakt, utan några militära ambitioner. Allt genom 1990-talets jugoslaviska kollaps och krig kom dock unionens säkerhetspolitiska och militära impotens att stå vanmäktigt klar. Istället blev det Nato och då främst USA som fick kliva in. Allt fler röster krävde nu att EU skulle utveckla en egen militär kapacitet och fördjupa sitt försvars- och säkerhetssamarbete.¹²² I källmaterialet ger Hjelm-Wallén dock – till skillnad från Lindh (se nedan) – inget uttryck för ett EU med militär kapacitet. Som vi sett anser Hjelm-Wallén att europeisk säkerhet skall byggas på ett med EU som fundament civilt samarbete. I enlighet med detta behandlar hon också EU som en makt med blott civila dimensioner och ambitioner som ”har sin främsta roll i att säkra freden genom ekonomiskt och politiskt samarbete.”¹²³ I båda sina deklamationer berör hon, kortfattat, GUSP och EU:s konflikthanteringsförmåga; en förmåga hon förvisso vill se stärkas. Men inget militärt nämns i dessa utfästelser som snarare kan tolkas som att avse EU:s civila konflikthanteringsförmåga. Utfästelserna är därtill placerade i ett allmänt stycke om EU. D v s, de sätts inte in i en kontext av konkreta aktuella konflikter som ex-Jugoslavien.¹²⁴ Om EU:s faktiska misslyckande på Balkan säger Hjelm-Wallén inget, och följaktligen inget om något behov därför av att EU utvecklar en militär kapacitet (jmf med t ex Rohdin ovan och Lindh nedan.)¹²⁵

Betyder detta att Hjelm-Wallén inte ser något egentligt behov av europeisk militär förmåga? Nej, det betyder det inte alls. Det är bara att i de fall hon uttrycker ett behov av sådan förmåga i Europa – inte minst avseende ex-Jugoslavien – är det till andra aktörer än EU hon vänder sig. Nämligen till USA och Nato. 1997 deklarerar hon att den ”internationella insatsen i f.d. Jugoslavien är en illustration av ett Europa i säkerhetspolitiskt samarbete.” Men hon nämner inget om EU här, däremot om amerikanska styrkor (liksom ryska och svenska.)¹²⁶ Året efter deklarerar hon att Sverige vill se – och kommer bidra med trupp till – en fortsatt militär mission i Bosnien och tillägger att en ”sådan styrka bör, liksom den nuvarande, organiseras av NATO.”¹²⁷ För Hjelm-Wallén blir det främst genom just Nato – inte EU – som Sverige och Europa skall samarbeta militärt:

Gemensam krishantering och fredsfrämjande blir allt tydligare den militära huvuduppgiften för Europas stater. Regeringen samarbetar med NATO för att möta den nya säkerhetspolitiska dagordningen.¹²⁸

Och Natos dominerande aktör USA med dess militära engagemang i Europa menar Hjelm-Wallén vara avgörande för europeisk ”fred och utveckling”; ett engagemang hon förklarar måste vidmakthållas.¹²⁹

Så vad vi här ser är hur Hjelm-Wallén förhåller sig skeptisk till Natos utvidgning samtidigt som hon omfamnar organisationens (med USA:s) roll som bevarare och främjare av fred i Europa. Denna inte helt okomplicerade bild av Nato kan, vill jag påstå, ses som konsekvens av och spegla det Nato kom att utgöra allt som 1990-talet fortskred. Från att blott vara en hårdnackad försvarsallians (med kärnvapensavskräckning) till att även få rollen och identiteten av en konflikthanterande och med forna fiender samarbetande aktör. Sverige kom också att alltmer fördjupa sitt samarbete med

---

122. Andersson, Jan Joel, *Redo för insats: EUs försvars- och säkerhetspolitik och den nordiska snabbinsatsstyrkan*. Världspolitikens dagsfrågor 2007:9. (Stockholm 2007), s.4, 8f.

123. 1996/1997:64, s.4.

124. 1996/1997:64, s.5; 1997/1998:65, s.3.

125. Se t ex 1996/1997:64, s.5; 1997/1998:65, s.4.

126. 1996/1997:64, s.5.

127. 1997/1998:65, s.4.

128. 1997/1998:65, s.4.

129. 1996/1997:64, s.7; 1997/1998:65, s.5.

Nato, inte bara övnings- och fredsuppdragsmässigt men även militärtekniskt.¹³⁰ Alliansfriheten bestod dock.

Tittar man på forskningen runt denna tid så ville Andrén se – medan Bjereld inte ansåg så vara fallet – att en motsättning existerade mellan att fördjupa samarbetet med Nato men inte söka medlemskap.¹³¹ I källmaterialet ger Hjelm-Wallén, som vi nu kommer se, uttryck för Bjerelds hållning medan Lennmarker ger uttryck för Andrén.

2.1.3. Svenskt Natomedlemskap?

2.1.3.1. Samarbete och alliansfrihet

I o m kalla krigets slut skapades det säkerhetspolitiska samarbetsorganet PFF. Det omfattade Nato, Ryssland, f d Warszawapaktländer och Sovjetländer, såväl som alliansfria stater som Sverige och Finland.¹³² Ytterligare ett sådant viktigt organ var *Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa* (OSSE) som fördjupade det säkerhetspolitiska samarbete som sedan 1970-talet tagit plats i *Europeiska säkerhetskonferen-sen*.¹³³ Dessa multilaterala organ var bundna till FN-stadgan som skulle, mer eller mindre, fungera som ett rättesnöre för dem.¹³⁴ Det uttalade syftet med respektive organ var bl a att utveckla och genomföra olika former av militära och civila samarbeten (försvarsövningar, fredsinsatser, krishantering, valövervakning, rustningskontroll, etc.) Samarbeten som skulle ha förtroendeskapande effekt, allt i syfte att bygga en gemensam, långsiktig och stabil europeisk fred och säkerhet.¹³⁵

I källmaterialet ger och motiverar också Hjelm-Wallén sitt stöd till PFF och OSSE med sådana idealistiska syften, att i förtroendeskapande diplomatisk och militär samverkan skapa en gemensam säkerhet.¹³⁶ Vidare skiljer hon (med emfas) ut Sverige – trots landets alltmer fördjupade samarbete med Nato – som att vara stabilt alliansfri, där regeringen gör i Natosamarbetet halt vid försvaret av det egna territoriet och påtagandet av ömsesidiga försvarsgarantier ("[v]i vill ha så mycket samarbete som möjligt men inte medlemskap.") Det är också av vikt att notera att det i mycket är i en kontext av FN och PFF (med FN-stadgan som rättesnöre) som Hjelm-Wallén tar upp samarbetet med Nato, t ex villkorande den under Natos befälhavarskap svenska Bosnieninsatsen med att

---

130. Se t ex Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.176, 265ff; Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.133, 137f, 146; Bjereld, Ulf, Johansson, Alf W. & Molin, Karl, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*. (Kurskompendium, utgivet 2008-02-21, Historiska institutionen, Stockholms universitet), s.399.

131. Bjereld, Ulf, "Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval" i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.) *Opinionssamhället: SOM-undersökningen 1996* (Göteborg 1997), s.309; Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.267

132. Huebner-Monien, Sabine, "Russia and European security: the Case against NATO's Eastward Expansion" i Mary M. McKenzie & Peter H. Loedel (red.) *Promise & Reality of European Security Cooperation : States, Interests & Institutions* (Westport 1998), s.43ff; <http://www.ne.se/lang/pfp>, 2011-10-11, kl 04.00; http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, 2011-10-11, kl 04.00; Bjereld et al, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*, s.399; Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.173f.

133. Rupp, Richard E. & McKenzie, Mary M., "The Organization for Security and Cooperation in Europe: Institutional Reform and Political Reality" i Mary M. McKenzie & Peter H. Loedel (red.) *Promise & Reality of European Security Cooperation : States, Interests & Institutions* (Westport 1998), s.120ff; <http://www.ne.se/lang/esk/164386>, 2011-10-11, kl 04.00.

134. Rupp & McKenzie, "The Organization for Security and Cooperation in Europe", s.124; <http://www.ne.se/lang/esk/164386>, 2011-10-11, kl 04.00; <http://www.ne.se/lang/pfp>, 2011-10-11, kl 04.00; http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, 2011-10-11, kl 04.00

135. Rupp & McKenzie, "The Organization for Security and Cooperation in Europe", s.120ff; <http://www.ne.se/lang/esk/164386>, 2011-10-11, kl 04.00; <http://www.ne.se/lang/pfp>, 2011-10-11, kl 04.00; Huebner-Monien, "Russia and European security", s.43ff; http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, 2011-10-11, kl 04.00; Bjereld et al, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*, s.399; Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.173f.

136. 1996/1997:64, s.5f; 1997/1998:65, s.4, 31, 32, 42.

FN ger mandat. Vidare upprepar hon den sedan 1992 gällande säkerhetspolitiska doktrinen: ”Sveriges militära alliansfrihet, syftande till att vårt land ska kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde, består”.¹³⁷ Denna doktrin hade – genom en överenskommelse mellan SAP och Bildtregeringen 1992 – ersatt den doktrin under vilken Sverige lytt under kalla kriget: ”Alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i händelse av krig” (för en grundlig redogörelse och diskussion kring 1992 års doktrin, dess föregångare och efterföljare, se Lindhperioden.)

Vad säger då Hjelm-Walléns huvudmotståndare om allt detta? Lennmarker kritiserar regeringen för begagnandet av 1992 års doktrin och ifrågasätter alliansfriheten genom att bl a framhålla att riksdagen beslutat att Sverige skall engagera sig i och för en alleuropeisk säkerhetsordning. Och då Nato, enligt Lennmarkers sätt att resonera, är fundamentet i denna ordning borde ju Sverige öppna dörren för ett Natomedlemskap. Här tar han också upp Sveriges fördjupade Natosamarbete samt hävdar att regeringens försvarsnedskärningar gjort Sverige oförmöget att försvara sig självt och följaktligen oförmöget att vidmakthålla en alliansfri ställning i tider av kris och krig. Lägg till att Polen och baltstaterna kan (och kommer) bli Natomedlemmar så menar Lennmarker det bli, allt som allt, inget annat än ”naturligt” för Sverige att småningom träda in som medlem i Nato.¹³⁸ Detta moderaternas ’naturlighetsargument’ kritiserar av Aftonbladet 1998,¹³⁹ medan SvD får sägas sympatisera med detsamma. Såväl 1997 som 1998 hänvisar SvD till och skriver under på Lennmarkers (och Bildts) argumentation: Sverige måste stödja Natoutvidgningen i sig, den ut mot Baltikum i synnerhet och ifall allt detta realiserar bör Sverige öppna dörren för fullvärdigt Natomedlemskap (tidningen talar här bl a om: ”det säkerhetspolitiska utanförskapet – allianslösheten – allt tydligare nackdelar.”)¹⁴⁰

För Hjelm-Wallén finns dock, som vi sett, inga avsikter att gå med i Nato och hon vägrar se någon konflikt mellan alliansfrihet och fördjupat samarbete med Nato. Som hon t ex uttrycker sig 1997:

För den svenska regeringen är förhållandet till NATO helt okomplicerat. Vi samverkar nära med NATO i fråga om krishantering, konfliktfrågor, fredsbevarande frågor. Vi gör det på ett mycket konstruktivt sätt, vi känner oss välkomna och tycker själva att det berikar. Vi kan göra mycket mer tillsammans. Den här nära samverkan vill vi fortsätta med, men däremot har vi inga planer på att söka medlemskap.¹⁴¹

Det kan hittills synas som att Hjelm-Wallén närmast betraktar alliansfriheten som ett självändamål. Men granskar man alla hennes resonemang i källmaterialet kring alliansfriheten så mynnar de, ihopsatt, ut i att alliansfriheten trots allt inte äger ett egenvärde för henne; att den ”är inte”, som hon fastslår under debatterna, ”en gång för alla given” utan kan ”gärna diskutera[s]” (bl a i samband med Sveriges Natosamarbete.) Hjelm-Wallén betraktar istället alliansfriheten som ett medel för att nå ’målet’ vilket i sin tur avser: **säkerhet för Sverige, såväl som för Sveriges närområde och Europa i stort.** I polemik med Lennmarker menar Hjelm-Wallén här att åtminstone för stunden (”i nuet”) ger alliansfriheten Sverige – satt i relation till om Sverige istället vore Natomedlem – bättre möjligheter att progressivt bidra till att nämnda mål uppnås. Här tillskriver Hjelm-Wallén också (vilket delvis berörts i stycket om EU- och Natoutvidgningarna) moderaterna och Lennmarker en övertro på det militära instrumentet och på ”NATO som det allena saliggörande”. En tro som Hjelm-Wallén rubricerar som ”gammalmodig” där hon betvivlar att Natomedlemskap och Natoutvidgning skulle ge

---

137. 1996/1997:64, s.5, se även s.31; 1997/1998:65, s.4, 32.

138. 1996/1997:64, s.8ff, 32; 1997/1998:65, s.10, 11f, 33f.

139. Aftonbladet 1998-02-12.

140. Svenska Dagbladet 1997-02-13; Svenska Dagbladet 1998-02-12.

141. 1996/1997:64, s.31. Se även övriga sidor på not 137.

ökad säkerhet i dagens och framtidens Europa. Istället är den sorts framtida ”fred och säkerhet” som Hjelm-Wallén säger sig här vilja se uppnås en ”gemensam säkerhet” som kommer byggas på förtroendeskapande samverkan; en samverkan och gemensam säkerhet hon ställer i kontrast till att söka bygga och skapa säkerhet på militära skiljelinjer och militära allianser. I denna hennes förordade samverkan ingår då militär förtroendeskapande sådan, men även – och i allt högre grad – menar hon att nämnda gemensamma säkerhet skall byggas på civil politisk, ekonomisk och social samverkan.¹⁴²

Är det då bara med sådana här idealistiska säkerhetsmålsargument som Hjelm-Wallén avfärdar ett svenskt Natomedlemskap? Faktiskt inte. Pressad i 1998 års debatt av den medlemstörstande Lennmarker replikerar utrikesministern med följande notabla resonemang:

Idag när det inte finns några hot mot Sverige – och det konstaterar även moderaterna – vill moderaterna att vi skall gå in i en militärallians. De vill att vi skall ta och ge säkerhetsgarantier till andra länder, inklusive kärnvapenavskräckning. Det finns ingen logik i detta, Göran Lennmarker.¹⁴³

Vad Hjelm-Wallén här säger är att eftersom Sverige inte står inför ett hot som kan bäst motverkas via att gå med i en förpliktande militär kärnvapenpakt vore det följaktligen föga logiskt att gå med nu. Logiken som Hjelm-Wallén här ändå accepterar är mycket av en realistisk sådan. Och ifall man då följer hennes resonemang till dess logiska slut vore det för henne inte ologiskt – och kanske inte heller orådligt? – att gå med i Nato om ett sådant realistiskt hot mot Sverige uppstår som via svenskt Natomedlemskap skulle bäst kunna motverkas.

Så vad vi ser är hur Hjelm-Wallén i detta svenska medlemskontext behandlar Nato – till skillnad från i konflikthanterings- och samarbetskontexten – som en realistisk organisation. Ett behandlande och karaktäriserande av organisationen som också återfanns i hennes syn på Natoutvidgningen, där hon pekade på utvidgningens potentiella risk att skapa skiljelinjer och därför hämma istället för att stärka säkerheten i Europa. Som synes så finner man fö i denna sett ur ett medlemsperspektiv realistiska karaktär på Nato inte bara Atlantpaktens fränstötande kraft på Hjelm-Wallén, men också dess potentiella attraktionskraft. Vilken kraft som för stunden tar överhanden betingas av rådande omständigheters militära hotfullhetsgrad. Ju mer hotfull och realistisk omgivning, ju starkare attraktionskraft kan Nato ha på Sverige. Ju mer idealistisk och mindre militärt hotfull omgivning, ju starkare fränstötningkraft (se även teoristycket nedan.)

2.1.3.2. Historiska utvecklingens verkan på Natofrågan

2.1.3.2.1. Inledning

Socialdemokraterna har under min ledning blivit beskyllda för att vilja förbereda ett svenskt medlemskap i Nato.¹⁴⁴ – Göran Persson (*Min Väg, Mina Val*)

Hjelm-Wallén kan alltså ses mena att den historiska utvecklingen gjort tanken på att uppgå i Nato förgången. Relaterbart till detta skriver Agrell 2000 att under 1990-talet kom frågan om en svensk Natoanslutning ”att visa sig i realiteten vara passerad av den historiska utvecklingen.”¹⁴⁵ Enligt min mening är Agrells och Hjelm-Walléns

---

142. 1996/1997:64, s.31, 39f, se även s.5; 1997/1998:65, s.32, 41, se även s.4.

143. 1997/1998:65, s.41.

144. Persson, *Min väg*, s.242.

145. Agrell, *Fred och fruktan*, s.275.

påståenden inte osanna. Men de kan nyanseras ifall det hela – historiska utvecklingens verkan på Natoanslutningens aktualitet – problematiseras ur ett bredare perspektiv. För det var ju just den historiska utvecklingen som ledde till att frön sattes under 1990-talet – i praktiska och diskursiva avseenden – som gjorde att Sverige alltmer sågs (och ses) som en i stor utsträckning informell medlem av Nato. Blir Sverige sedan i framtiden en formell medlem av Nato kan det vara just här – i den historiska utvecklingen under 1990-talet – som man kommer finna de veritabla, avgörande startskotten.

Hur vill jag då förklara allt detta? Till att börja med gjorde utvecklingen det möjligt för två tunga – f n regeringsbärande – riksdagspartier att under 1990-talet och början av 2000-talet ta officiell ställning för medlemskap omgående (fp) och småningom (moderaterna);¹⁴⁶ ställningar de sedan dess hållit fast vid.¹⁴⁷ Därtill kom utvecklingen att under 1990-talet göra Nato officiellt acceptabel för SAP-ledningen; en acceptans rättfärdigad med sådana argument och ledande till en sådan i s g s alla avseenden integration i Nato att man kan fråga sig om det finns någon återvändo.¹⁴⁸ Förklaringen till hur allt detta var ett resultat av den historiska utvecklingen kan delas upp i en ideologisk och en idealistisk del.

2.1.3.2.2. Ideologiskt och idealistiskt

Om vi börjar med den ideologiska delen kan vi t ex lyssna på Bjereld som beskriver hur Sverige ”plågades” under kalla kriget av konflikten mellan att vara militärt alliansfri fast i allt annat (ekonomiskt, kulturellt, socialt, politiskt) tillhöra västlägret. Ett läger i vilket Sveriges ideologiska hemvist onekligen låg. I enighetens namn, döljande sitt ogillande, slöt fp och moderaterna upp baki den alliansfria linjen. Men i o m kalla krigets slut ändrades förutsättningarna för svensk säkerhetspolitik radikalt och i den offentliga debatten ’fick’ nu den tidigare oifrågasättbara alliansfriheten ifrågasättas.¹⁴⁹ Som fp:s Biörsmark uttrycker det i 1998 års debatt: ”När det kalla kriget ligger bakom oss finns inget krav på tystnad i den säkerhetspolitiska debatten.”¹⁵⁰ Fp och moderaterna kunde nu så lufta sina uppdämda ideologiska ogillanden av alliansfriheten. I källmaterialet kan man t ex se Lennmarker hävda – vilket vi också såg delvisa exempel på ovan – att genom neutraliteten så svek Sverige (läs: SAP) ”frihetens och demokratins Västeuropa” under kalla kriget; att dagens SAP-regering gör sig skyldig till liknande svekpolitik genom att inte stödja Natoutvidgningen som kommer säkra gamla och nya europeiska demokratiers frihet gentemot ett potentiellt aggressivt rödbrunt Ryssland; att regeringen måste inse att ett Natomedlemskap är inget annat än ett ”naturligt” framtida steg för Sverige.¹⁵¹ Under 1997 års debatt riktar också fp:s Rohdin liknande kritik mot SAP:s mellan det demokratiska Väst och förtryckande Öst opartiska hållning under kalla kriget. Och då Nato består av blott demokratier finner han det underligt att Hjelm-Wallén ser så skeptiskt på Atlantpaktens vidgning och värjer sig så emot att Sverige träder in i dess musketörsförpliktelser.¹⁵²

Ideologiska argument för att lämna alliansfriheten försvann alltså inte i o m kalla krigets slut. Genom den historiska utvecklingen kom argumentet istället – till skillnad

---

146. Fp tog ställning 1999, moderaterna 2003.

147. Se s.40 i fp:s nuvarande partiprogram på http://www.folkpartiet.se/ImageVault/Images/id_16308/scope_0/ImageVaultHandler.aspx, 2011-12-02, kl. 04.00. Se s.93 i moderaternas nuvarande handlingsprogram, kan laddas ner från: http://www.moderat.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=145f6859-8e92-447e-a950-d75cedca0913&MediaArchive_ForceDownload=true, 2011-12-02, kl. 04.00.

148. Jmf t ex André, *Säkerhetspolitik*, s.146, 168.

149. Bjereld, ”Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval”, s.309f. Se även Bjereld et al, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*, s. 396, 402, 413, även s.398f.

150. 1997/1998:65, s.19.

151. 1996/1997:64, s.7ff, 32, se även s.40, 41; 1997/1998:65, s.9f, se även s.34.

152. 1996/1997:64, s.45ff.

från under kalla kriget – att bli framträdande i den säkerhetspolitiska debatten: att bli med i Nato var fortsatt ett sätt för Sverige att visa att man tillhörde och var solidarisk med det demokratiska Europa¹⁵³ Hjelm-Wallén uppmärksammar dock inte detta argument. Om det är någon organisation hon istället lyfter fram för Sverige att visa sin ideologiska tillhörighet igenom så är det EU. Dock, som vi sett, var hon åtminstone villig att diskutera alliansfriheten. Vilket f ö måste betraktas som en uppseendeväckande diskussionsvillighet när den medges av en socialdemokratisk utrikesminister.¹⁵⁴ Faktum är att den historiska utvecklingen gjorde Nato officiellt acceptabel – ja, utöver medlemskap, fullständigt acceptabel – även för SAP-ledningen. I o m Sovjetunionens kollaps kunde det under kalla kriget inofficiella samarbetet med Nato – utfört med SAP-ledningens goda minne – nu bli officiellt och kraftigt fördjupas. Som berördes ovan kom också Sverige att under Perssonregeringen – genom tekniska, organisatoriska, uppdragsmässiga, politiska samarbeten – att integreras allt djupare i Atlantpakten.¹⁵⁵ För SAP-ledningen kunde detta mycket lättare rättfärdigas just tack vare att det trots allt var demokratier man samarbetade med. Det blev, för ledningen, också politiskt genomförbart tack vare ett annat skeende som den historiska utvecklingen förde med sig; en igenom 1990- och in i 2000-talet pågående process som därtill i sig skapade ett nytt argument för Natomedlemskap; ett argument av idealistisk karaktär som SAP i sin tur inte hade helt lätt att värja sig emot. Det hela avser ovan beskrivna roll- och identitetsförändring av Nato. Som Rohdin uttrycker det i 1997 års debatt:

Det NATO som vi nog alla var beredda att avskryva efter murens fall och Sovjetunionens upplösning visade sig efter några år vara det enda vi hade för att sätta stopp för folkmordet i Bosnien.¹⁵⁶

Det idealistiska argumentet går så ut på att Natos identitetsförändring motiverar ett svenskt Natomedlemskap, där det inte längre är så mycket tal om att gå in i en kärnvapenbaserad försvarspakt men mer om att gå in i en organisation med kraften och viljan att skapa fred, hantera konflikter, hindra massövergrepp. Som sagt, för SAP var och är detta argument inte helt lätt att värja sig emot. Och inte blir det lättare att stå emot medlemskapsargument baserade på denna Natos idealistiska prägel när man själv använder prägeln som rättfärdigande argument för Sveriges allt djupare integration i Nato. Denna 'försvårande omständighet' försöker Hjelm-Wallén att tackla, som vi sett, på det stringent sett kanske inte helt övertygande viset att hon å ena sidan accepterar mycket av det idealistiska argumentets beståndsdelar – omfamnande Nato ur ett konflikthanterings- och samarbetsperspektiv – men vill å andra sidan inte betrakta det (argumentet) som argument i sig ("[v]i vill ha så mycket samarbete som möjligt men inte medlemskap.")

Nej, varken det idealistiska eller ideologiska argumentet köps av Hjelm-Wallén. För henne syns – som vi såg ovan – det enda förståeliga argumentet att uppgå i Nato vara att få skydd mot realistiska hot. D v s, skall man i hennes ögon ens leka med tanken på ett Natomedlemskap syns det endast vara pragmatiska säkerhetsargument hon i så fall vill erkänna och uppmärksamma som giltiga. I detta sammanhang bör man beakta det faktum att SAP har s a s vetorätt i Natofrågan. D v s, skall Sverige uppgå i Nato så måste SAP – oavsett om partiet är i opposition eller i regering – ge sitt samtycke (vilket

---

153. Se även t ex Foghelin, "Perspectives on Sweden and NATO", s.93.

154. Så omtalas den av t ex Biörsmark (under 1998 års debatt) som att visa på en radikal – och i Biörsmarks ögon positiv – förändring av SAP:s attityd [1997/1998:65, s.36. Se även Rohdin i 1997 års debatt, 1996/1997:64, s.44.]

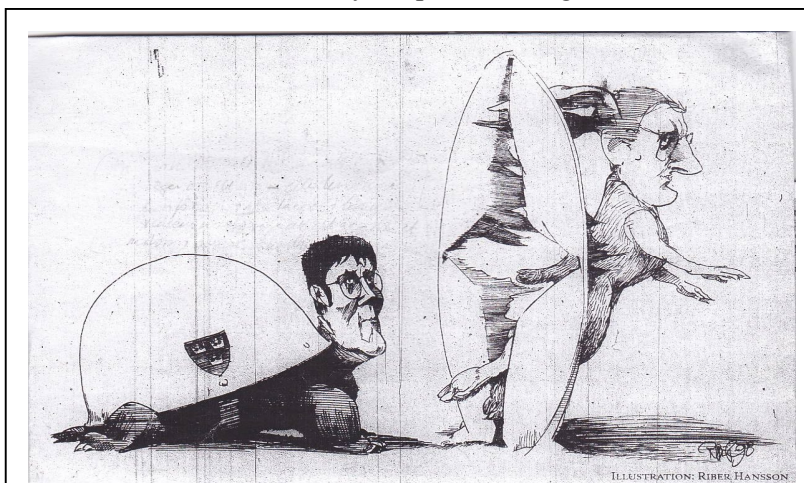
155. Jmf Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.146, 168.

156. 1996/1997:64, s.44.

nuvarande statsminister Fredrik Reinfeldt också framhållit.)¹⁵⁷ Ifall det enda som då biter på SAP är realistiska argument under realistiska förhållanden är det följaktligen otroligt att Sverige kommer uppgå i Nato i ett icke-hotfullt idealistiskt präglat närområde och Europa. Så i så måtto kanske ett regelrätt medlemskap har gjorts passé av en historisk i en alltmer idealistisk riktning gående utveckling. Något behov av skydd mot en till tänderna rustad supermaktsdiktatur fanns och finns inte längre.¹⁵⁸ Men samtidigt har samma utveckling alltså lett till att SAP stött en djuplodande integration i Nato. Ja, en integration ner på sådana djup att frågan är om det i rent praktiskt avseende finns någon återvändo. Här kan man då lite förenklat säga att fastän SAP inte – likt fp och moderaterna – sagt sig söka efter fullständig *anslutning* till Nato, så har man åtminstone sökt en i det närmaste fullständig *anpassning*. Vilket i sig så klart skapar ytterligare argument för Natomedlemskap (t ex baserar fp delar av sina medlemskapsargument på denna anpassning, hävdande bl a att ”Sverige är mer Natoanpassat än många Natoländer.”)¹⁵⁹

Vad jag här vill åt – och vad hela detta stycke handlat om – är det att den historiska utvecklingen må ha gjort ett Natomedlemskap passé i vissa avseenden. Men att utvecklingen i andra avseenden tvärtom stärkt argumenten och aktierna för Natomedlemskap (gamla motargument har minskat i betydelse, pro-argument har stärkts, skapats och återskapats.) Så hävdade Andrén 2002 – d v s kort efter att Agrell gjorde ovanstående påstående – att det mesta tvärtom tyder på att Sverige kommer förr eller senare segla in i Nato, att det skulle ”kräva stora förändringar för att bromsa en sådan utveckling.”¹⁶⁰ Och detta grundar Andrén just på vad den historiska utvecklingen förde med sig under 1990-talet och in i 2000-talet.¹⁶¹

Dock, emot just Andrén och hans forskning kring Natofrågan kommer jag i stycket som nu följer faktiskt rikta ganska skarp kritik.

Sköldpaddan Hjelm-Wallén vs Haren Bildt

1998 har SvD:s ledare en karikatyr som spinner på fabeln om Haren och Sköldpaddan. Hjelm-Wallén är sköldpaddan och Bildt är haren. I denna version vinner haren, trängande in i Nato, över den alltför sakt/senfärdiga sköldpaddan. Sistnämnda håller istället envist fast vid sin alliansfria säkerhetspolitik, representerad av en svensk soldathjälm som sköldpaddsskal. (Svenska Dagbladet 1998-02-12)

157. Se t ex <http://sydsvenskan.se/sverige/article361092/Nato-huvudfraga-nar-Merkel-motte-Reinfeldt.html>, 2011-12-02, kl 05.00. Se även s.93 i moderaternas nuvarande handlingsprogram (länk till programmet återfinns i not 147): ”Ett svenskt medlemskap i Nato skulle förbättra vårt säkerhetspolitiska inflytande liksom vår egen säkerhet. Ett sådant beslut förutsätter dock ett folkligt stöd och en bred parlamentarisk förankring.”

158. Å andra sidan kunde det under 1990-talet instabila Ryssland erbjuda realistiska argument för medlemskap, något som ju t ex Lennmarker för fram.

159. <http://www.folkpartiet.se/Vara-politiker/Ministrar-i-regeringen/Ministrarnas-webbplatser/Birgitta-Ohlsson/Artiklar/Utred-svenskt-Natomedlemskap/>, 2011-12-02, kl 05.00.

160. Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.198.

161. Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.132ff, 196ff.

2.1.3.3. Partisk forskning?

2.1.3.3.1. Andrén

Fastän jag finner sistnämnda Andrénska hävdande relevant i sig, så måste det tilläggas att han underbygger det på ett sätt som mynnar inte så mycket ut i en balanserad opartisk analys av såväl mot- som pro-argument, men hellre i en partisk Andrénsk argumentation för ett svenskt Natomedlemskap. Medan motargumenten kritiskt granskas – för att småningom avfärdas – så låter han pro-argumenten stå s g s okritiserade.¹⁶² I Andréns språkbruk får de senare argumenten också en prägelse av att vara baserade på förnuft ("insikter" [om verkligheten]) medan neutraliteten och alliansfriheten beskrivs som baserade på känslor, ihålig symbolism, närmast vidskepelse ("myter", "önsketänkande", "känslomättad blindhet", etc.)¹⁶³ För ytterligare exempel på Andrénsk tendens, se följande not 164.¹⁶⁴ Alltsammans leder obönhörligen till hans avslutande konklusion i vilken han betecknar alliansfriheten – och den yttre "skenfäktning" den medför – som "meningslös" och "obehövlig".¹⁶⁵

Det är ju så att frågan om Natomedlemskap/alliansfrihet är väldigt politiserad och komplex. Vilket, enligt min mening, sätter extra press på forskningen att uppfylla sin plikt att stå ovan politiseringen, tillhandahållande politiker, debattörer och allmänhet en så långt som möjligt opartisk analys av mot- och pro-argument. Andrén lyckas, alltså, inte uppnå detta. Vilket är tråkigt. Men Andrén är inget undantag. I följande stycke skall jag granska två andra etablerade forskare som kan anklagas för partiskhet i sin forskning kring denna politiserade fråga.

2.1.3.3.2. Opinionen

2.1.3.3.2.1. Inledning

Den svenska alliansfriheten har en lång tradition och ett starkt folkligt stöd.¹⁶⁶ – Göran Persson (*Min Väg, Mina Val*)

I alla politiska frågor torde opinionen vara en mer eller mindre framträdande faktor i debatter som förs kring – och för beslut som tas i – den aktuella frågan. Men i få andra frågor än den gällande svenskt Natomedlemskap har opinionen i sån utsträckning

---

162. Se sidorna på not 161.

163. Andrén, *Säkerhetspolitik*, se främst s.136, 143, 145, 179.

164. Argument om att Sverige skulle genom ett Natomedlemskap förlora sin särpräglade utrikespolitiska profil (såsom nedrustningsivrare, ombesörjare av FN och tredje världen) avfärdas av Andrén som tvärtom – men utan att presentera några egentliga belägg härför – hävdar att ett medlemskap skulle "stärka Sveriges roll som internationell aktör" [Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.135ff.] Efter att ha spenderat några sidor åt dessa sina obelagda avfärdanden tycks Andrén dock vilja balansera det hela genom att citera en annan säkerhetspolitisk analytiker ("[f]ör att inte ge mig själv sista ordet inför läsarens egna prövning av frågan".) Men istället för att, i 'balanssyfte', ge läsaren t ex en annan analytikers argument *för* att ett Natomedlemskap skulle försvaga "Sveriges roll som internationell aktör" så väljer Andrén att citera ett stycke – ur en skrift av diplomaten Ulla Gudmundson – som bara förstärker hans avfärdanden och åsikter [Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.139.]

Ett viktigt motargument under kalla kriget, som alltjämt används, är värdet om Finlands säkerhet gentemot Sovjetunionen/Ryssland. Återigen utan några egentliga belägg förklarar Andrén helt sonika att: "Ett svenskt Natomedlemskap skulle inte innebära en fara för Finland." Och han fortsätter lika säkert – men fortsatt utan belägg – att slå fast att "[i]nför en förnyad blockkris skulle" ett svenskt Natomedlemskap tvärtom "stärka Finlands ställning." [Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.135.] Ytterligare exempel på vad som syns vara en partisk agenda hos Andrén är hur han beskriver alliansfriheten som anakronistisk, hörande historien till, utan relevans eller med något betydande värde för nutiden ("[h]ur länge förmår vi släpa på våra historiska traditioner?") [Andrén, *Säkerhetspolitik*, se t ex s.125f, 136.] Och han välkomnar 1992 års doktrinära omdefinition som något som – fastän alliansfriheten behölls – åtminstone och "äntligen" (!) tog bort den ovillkorliga neutraliteten [Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.134.]

165. Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.197.

166. Persson. *Min väg*. s.242.

hänvisats till och förts fram som bestämmande av politiker, debattörer, ledarskribenter. En sådan politisering och inflytelserik position för opinionsfaktorn gör det extra viktigt att granska den vetenskapliga forskningen som avgör – mäter, bedömer och uttolkar – opinionen i denna fråga. Forskningen sätter i mycket gränser för hur opinionsfaktorn kan rimligen användas i debatt och beslut. I detta stycke skall – med utgångspunkt i källmaterialet – två exempel på sådan forskning granskas.

Det är av 'naturen givet' – i synnerhet i en sådan redan kraftigt politiserad fråga – att vetenskapliga mätningar, rön och slutsatser politiseras i den strikt (parti)politiska av ledarskribenter och politiker förda debatten. Men vetenskapen i sig står väl över sådant? Eller låter också etablerade forskare – docenter och professorer – den kraftiga politiseringen påverka deras forskning (vetenskapliga utförande, tolkande, konkluderande)?

2.1.3.3.2.2. Mätningar

2.1.3.3.2.2.1. Dahl vs Bjereld

I polemik med Lennmarker trycker Hjelm-Wallén på att den militära alliansfriheten är något som alla riksdagspartier formellt står bakom.¹⁶⁷ Härigenom uttrycker hon att regeringen uppnår, genom alliansfrihetspolitiken, ett opinionsmål på elitnivå (riksdagspartierna.) Förvisso, under Hjelm-Wallénperioden var den officiella linjen hos alla partier att alliansfriheten skulle bestå. Men hos moderaterna och fp syntes – som vi också sett i källmaterialet – tydliga alliansfrihetsifrågasättande tendenser.¹⁶⁸ Hur stod det då till med den medborgerliga opinionen under denna tid? T ex framhåller vänsterns Eva Zetterberg under 1998 års debatt att "en majoritet av svenska folket" säger "nej till svenskt medlemskap i Nato".¹⁶⁹ Också Aftonbladet – på vars ledare man under Hjelm-Wallénperioden finner notiser som med illa dold raljans meddelar att utrikesdebatten är relativt substanslös¹⁷⁰ – medger i 1997 års notis att trots att den i stort var utan substans så kan:

En viktig slutsats [...] ändå dras från gårdagens debatt. Inget parti uttalade sig för att Sverige nu söker medlemskap i Nato. Riksdagen är därmed representativ för en bred svensk folkopinion.¹⁷¹

Så, stämmer detta som Aftonbladet och Zetterberg här hävdar? Var den medborgerliga opinionen under Hjelm-Wallénperioden klart negativ till ett svenskt Nato-medlemskap? Om detta tvistar onekligen de lärde. Bjereld skulle hävda att – medan docenten i statsvetenskap Ann Sofie Dahl skulle ifrågasätta ifall – så var fallet. Dahl exemplifierar med att under såväl 1996 som 1998 gjordes opinionsundersökningar som visade att svenska folket var övervägande positiva till Nato.¹⁷² Å Bjerelds sida har denne sedan 1994 utfört årliga opinionsmätningar i detta område; mätningar som avseende Hjelm-Wallénperioden (1996-1998) visar på ett övervägande Natomotstånd

---

167. 1997/1998:65, s.32. Se även 1996/1997:64, s.31.

168. Se ovan samt t ex Bjereld, "Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval", s.310; Bjereld, Ulf, "Närmare NATO" i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.) *Opinionssamhället: SOM-undersökningen 1997* (Göteborg 1998), s.223f, 226f, se även s.222.

169. 1997/1998:65, s.21.

170. Tidningen menar debatterna karaktäriseras av att Hjelm-Wallén uppläser "en välmenande deklaration" [Aftonbladet 1997-02-13] som innehåller "kloka synpunkter på världsläget" [Aftonbladet 1998-02-12.] Därpå instämmer oppositionen i stort i vad regeringen sagt – med moderaterna "något avvikande i marginalen" [Aftonbladet 1998-02-12] – alltsammans mynnande ut i: "några timmars trivialiteter och katalogläsning. Bara diplomatiska kåren orkar visa ett yrkesmässigt intresse" [Aftonbladet 1997-02-13.]

171. Aftonbladet 1997-02-13.

172. Dahl, *Svenskarna och NATO*, s.245ff.

och alliansfrihetsstöd i den svenska opinionen.¹⁷³ Dessa undersökningar presenteras i artiklar i de årliga sk SOM-rapporterna vilka ges ut av Göteborgs universitet.¹⁷⁴

Hur skall man förstå Bjerelds och Dahls skiljaktigheter? Går det manne politik i deras forskning? Ty Bjereld är uttalad socialdemokrat;¹⁷⁵ en personlig politisk övertygelse som inte skall påverka hans forskning. Samtidigt är Dahl knuten till den borgerliga tankesmedjan Timbro, och avseende Hjelm-Wallénperioden riktar hon skarp kritik mot "[d]en socialdemokratiska partimedlemmen Bjerelds opinionsmätningar" för att dessas slutsatser är på förhand givna, syftande att uppfylla SAP-ledningens behov av en överväldigande Natokritisk och alliansfrihetsvurmande befolkningsoption.¹⁷⁶ Bjereld å sin sida misstror de av Dahl hänvisade till undersökningarna gällande 1996 och 1998. Den förra, som är utförd av SPF (*Styrelsen för psykologiskt försvar*), anklagar han för bristfällig metodik. Den senare undersökningen är förvisso utförd av Gallupinstitutet – vilket Dahl menar borga för kvalité – men har den enligt Bjereld tendentiösa beställaren: "USIA (United States Information Agency), en organisation med den officiella målsättningen att 'stödja USA:s utrikespolitik och nationella intressen utomlands'."¹⁷⁷ Dahl tar å sin sida inte upp någon kritik mot dessa undersökningar utan ifrågasätter istället de Bjereldska "undersökningarnas vetenskapliga pålitlighet och trovärdighet."¹⁷⁸ Här riktar hon bl a skarp kritik mot de två påståenden som Bjereld använder i sina undersökningar. Dessa lyder: 1) "Sverige bör söka medlemskap i NATO"; 2) "Sverige bör i fredstid föra en alliansfri politik, syftande till neutralitet i krig". Vad gäller påstående 2 är Dahl bl a kritisk till att den spinner på den gamla 'kalla krigsdoktrinen' och inte den nya från 1992.¹⁷⁹ Vilket jag dock inte tvunget anser vara problematiskt. Snarare tvärtom. Ty satt i relation till påstående 1 så ger nyttjandet av kalla krigsformuleringen – till skillnad från att använda 1992 års formulering – två tydliga poler att välja mellan: förutsägbar neutralitet eller Natomedlemskap (för utförlig redogörelse för doktrinerna, se Lindhperioden.) Avseende påstående 1 riktar Dahl därtill den föga övertygande kritiken mot att Nato här nämns – i en fråga om Nato, märk väl – eftersom Dahl menar det svenska folket vara så indoktrinerade att tro Nato om ont. Inte så förvånande att man då får Natonegativa svar, menar hon.¹⁸⁰ Att SPF och Gallup/USIA nämner Nato i sina frågor om Nato¹⁸¹ ifrågasätts dock ej av Dahl. Vidare faller hennes kritik på att hon tidigare avfärdat Bjerelds Natonegativa mätresultat men tycks här kunna köpa dem och erkänna att så är fallet, att svenskarna är överlag Natonegativa (det må vara eller inte vara p g a indoktrineringen) och även att SPF:s och Gallup/USIA:s undersökningar i så fall kanske inte håller streck.

Jag finner alltså Dahls kritik bristfällig och att anklaga Bjereld för att vara politiskt subjektiv allteftersom hennes egna politiska preferenser så övertydligt lyser igenom denna hennes Timboskrift ger ett smått absurt intryck. Men att hennes kritik är högst ifrågasättbar medför inte att Bjereld skulle vara oifrågasättbar. Dahl kan ju likafullt ha satt fingret på en viktig punkt. Låt oss då, i följande stycke, titta på Bjerelds tre undersökningar under Hjelm-Wallénperioden.

---

173. Se Bjereld, "Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval"; Bjereld, "Närmare NATO"; Bjereld, Ulf, "Trendbrott i svensk NATO-opinion" i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.) *Ljusnande framtid: SOM-undersökningen 1998* (Göteborg 1999).

174. Se t ex www.som.gu.se, 2011-12-02, kl 05.00. SOM står för *Samhälle Opinion Media*.

175. Se t ex hans blogg på ulfbjereld.blogspot.com, 2011-12-02, kl 05.00. F n sitter Bjereld i förbundsstyrelsen för *Broderskapsrörelsen* (Sveriges kristna socialdemokrater.)

176. Dahl, *Svenskarna och NATO*, se t ex s. 240, 242f, 247, 252ff.

177. Bjereld, "Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval", s.307ff; Bjereld, "Trendbrott i svensk NATO-opinion", s.369f; Dahl, *Svenskarna och NATO*, s.245ff.

178. Dahl, *Svenskarna och NATO*, s.243.

179. Dahl, *Svenskarna och NATO*, s.243f.

180. Dahl, *Svenskarna och NATO*, s.243f.

181. Se Bjereld, "Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval", s.308; Dahl, *Svenskarna och NATO*, s.247.

2.1.3.3.2.2. Bjerelds SOM-undersökningar

Som sagt, Bjerelds undersökningar presenteras i en artikel i de årliga SOM-rapporterna. Baserat på och insorterat utefter svaren på hans två respektive påståenden visar Bjereld här på graden av motstånd/stöd i opinionen vad gäller Natomedlemskap respektive alliansfrihet. Vidare väljer han i respektive artikel en viss aspekt att huvudsakligen problematisera och uppmärksamma. Med tanke på Dahls övergripande kritik mot Bjereld är det då intressant att notera hur han i alla tre artiklar avseende Hjälm-Wallénperioden (1996, 1997, 1998) väljer aspekter som betonar styrkan i – trots att det vore befogat att också fokusera på den genom alla undersökningar konstanta minskningen av – Natomedlemsmotståndet och/eller alliansfrihetsstödet.

Låt oss börja med 1998 års undersökning. Här uppmärksammar Bjereld hur andelen Natomedlemsnegativa ökar i jämförelse med det föregående året (1997.) Varigenom trenden bryts som pågått sedan mätningarna inleddes (1994) av att andelen negativa minskat för varje år i jämförelse med det föregående årets undersökning. Bjereld nyanserar inte detta på något vis, t ex genom att nämna det att utöver 1997 (det föregående året) var stödet för att söka Natomedlemskap 1998 likafullt större än under övriga undersökningsår (d v s, 1998 är stödet fortsatt större än vad det var 1996, 1995 och 1994.)¹⁸² Att 1998 års undersökning dessutom visar på en betydande minskning av stödet för alliansfrihet diskuteras, förvisso, av Bjereld. Men det är en rätt kort diskussion som därtill leder till den rätt överraskande – och enligt mening rätt ogrundade – tolkningen att denna minskning inte behöver förstås ”som ett minskat stöd för alliansfriheten i sig” (se vidare not 183.)¹⁸³

Om vi sedan övergår till artikeln avseende 1996 kan man se hur stödet för Natomedlemskap ökat med 6% sedan 1994 (från 15% till 21%.) Detta noteras dock bara knappt av Bjereld – utan vidare kommentar¹⁸⁴ – som istället ägnar artikeln åt att framhålla Natomotståndets fortsatta styrka. Mycket av detta görs i en kontext av hans metodologiska kritik av nämnda SPF:s undersökning som visat att en majoritet av svenskar är positivt inställda till Nato. Förvisso finner jag Bjerelds ”[a]llvarliga kritik” av ”SPF:s sätt att formulera sina frågor” på vara giltig i sig. Igenom en del av kritiken gillar han emellertid en fälla för sig själv. Ty bl a underkänner han SPF-undersökningen på basis av att dess frågor är otydliga vad gäller tempus; en otydlighet som, enligt Bjereld, bidrar till att svaren som ges på dessa SPF:s frågor inte kan tillmätas någon vikt. Och jag instämmer i mycket med Bjereld här. Dock kan man ju också rikta tempusotydlighetskritik mot Bjerelds egna fråga om Nato (påstående 1 ovan) i så måtto att den frågan kan också tolkas som att avse både framtid och nutid.¹⁸⁵ I det följande årets artikel (om 1997 års undersökning) påpekar faktiskt Bjereld just detta, att hans fråga om Nato kan tolkas som att avse såväl nutid som framtid.¹⁸⁶ Men att han härigenom – med tanke på sättet han underkände SPF:s frågor och svar – indirekt också underminerar styrkan i hans egna fråga, och kvalitén på de svar som ges på frågan, är inget som Bjereld tycks vilja se. Helt omvänt använder han faktiskt denna tempusotydlighet i sin egna fråga för att hävda stöd åt kvalitén på svaren som frågan fått och

---

182. Bjereld, ”Trendbrott i svensk NATO-opinion”, s.364.

183. Bjereld, ”Trendbrott i svensk NATO-opinion”, s.368. Jag finner tolkningen rätt ogrundad eftersom den baseras på ett påstående av Bjereld om bl a hur begreppet ’alliansfrihet’ alltmör frikopplats från begreppet ’neutralitet’ i den offentliga politiska retoriken. Därför kan stödminskningen för alliansfriheten tolkas, enligt Bjereld, inte ”som ett minskat stöd för alliansfriheten i sig, utan snarare som ett minskat stöd för att alliansfriheten med nödvändighet skall leda till neutralitet i en krigssituation” [Bjereld, ”Trendbrott i svensk NATO-opinion”, s.368.] Jag anser detta något krystat, att på en sådan relativt svag grund göra en sådan relativt långtgående tolkning av en relativt signifikant stödminskning.

184. Bjereld, ”Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval”, s.305, se även s.307.

185. Bjereld, ”Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval”, s.307ff, se även s.301.

186. Bjereld, ”Närmare NATO”, s.226f.

att dessa svar skall följaktligen tillmätas vikt.¹⁸⁷

Låt oss penetrera denna artikel om 1997 års undersökning vidare. Till att börja med kan man se hur Bjereld återigen bara gör en kort notering av något som egentligen utgör en signifikativ förändring av opinionen i riktning mot ökad Natovänlighet. Bara sedan året innan (1996) har de Natomedlemsnegativa minskat med 7% medan de positiva ökat med 3% varmed balansmättet dem emellan skiftat med hela 10% till de positiva fördel.¹⁸⁸ Bjereld väljer istället en annan aspekt att uppmärksamma, kopplad till nämnda försök att understödja kvalitén på svaren han fått på sin Natofråga. Aspekten avser den höga andel 'felsvar' (10%) i undersökningen. Med felsvar avses då att respondenten ställt sig positiv till båda påståendena, d v s att man är för såväl alliansfrihet som Natomedlemskap (inkonsistens.) Bjereld menar att den höga andelen indikerar att felsvaren är undermåliga i så måtto att de inte är grundade på kunskap.¹⁸⁹ Här lyfter han också upp Herbert Tingstens hävdande om att medborgare är sällan utrikespolitiskt intresserade och engagerade.¹⁹⁰ På basis av ett egenkonstruerat antagande avfärdar Bjereld emellertid, i stort, detta Tingstenska hävdande ("allt mer passé".) Bjerelds antagande går ut på att (bort?)förklara en del av felsvaren såsom att de egentligen är baserade på kunnighet. Här resonerar Bjereld som så att eftersom hans Natopåstående är – och detta lyfter han alltså upp själv – otydlig avseende tempus så kan det tolkas som att åsyfta nutid men också, om man vill, framtiden. På så vis, menar Bjereld, kan en del felsvar egentligen vara medvetna och välöverbärgda – grundade på kunskap, intresse och engagemang – eftersom respondenten svarat på alliansfrihetspåståendet som att gälla nutid men på Natopåståendet som att avse framtiden. Dock, fortsätter Bjereld, sådana sofistikerade överväganden torde främst kunna göras av politiskt intresserade och/eller högutbildade. Varpå han stratifierar undersökningens respondenter efter utbildningsnivå och politiskt intresse.¹⁹¹ Vad Bjereld härigenom antar är att när lågutbildade och/eller politiskt ointresserade svarar 'fel' så är det grundat på okunskap. Men när högutbildade och/eller politiskt intresserade ger inkonsistenta svar så är det grundat på kunskap, Bjereld här postulerande att respondenter inom dessa sistnämnda två stratum är utrikespolitiskt kunniga. Vad Bjereld sedan finner är att det är relativt lika många felsvarare i den låga/ointresserade som den höga/intresserade gruppen. Varpå han konkluderar att:

Vi finner således inget stöd för tolkningen att den relativt sett höga andelen 'felsvar' har sin grund i att folk inte förstått frågorna eller inte vet vad de tar ställning till.¹⁹²

Några rader senare 'preciserar' han denna slutsats en aning:

Resultaten innebär inte att den totalt sett höga andelen 'felsvar' försvinner. Men en del av dessa felsvar tycks åtminstone kunna betraktas som medvetna ställningstaganden och inte som en följd av ointresse och okunnighet.¹⁹³

Bjereld vill alltså här mena att den höga andelen felsvar kan, åtminstone tilldels, ses som att egentligen avspegla medvetna och välöverbärgda på kunskap grundade

---

187. Bjereld, "Närmare NATO", s.225ff.

188. Bjereld, "Närmare NATO", s.223. 1996 uppgick de positiva till 21% och de negativa till 45% (balansmätt: 24%). Men året efter uppgår då de positiva till 24% och de negativa till 38% (balansmätt: 14%). I övriga föregående undersökningar – 1994 respektive 1995 års mätning – uppgick andelen positiva till 15% respektive 17%. Medan de negativa uppgick till 48% respektive 46%. Balansmättet för 1994 var följaktligen 33% och 29% för 1995.

189. Bjereld, "Närmare NATO", s.225f.

190. Bjereld, "Närmare NATO", s.219, 227f.

191. Bjereld, "Närmare NATO", s.225ff.

192. Bjereld, "Närmare NATO", s.227.

193. Bjereld, "Närmare NATO", s.227.

inkonsistena svar (åsyftande att alliansfriheten är att föredra nu, men att ett Natomedlemskap kan vara aktuellt i framtiden.) Jag vänder mig emellertid mot denna tolkning. Ja, jag vänder mig emot Bjerelds antagande i sig. Att det är lika många felsvarare i den höga/intresserade som den låga/ointresserade gruppen kan lika gärna betyda att båda grupperas felsvarare är lika okunniga om utrikespolitik. Ty detta antagande om att högutbildade och/eller politiskt intresserade tvunget vet mycket om just utrikespolitik är inte särskilt övertygande. En t ex inom IT – och för den delen även inom samhällsvetenskap – högutbildad respondent är inte per definition kunnig i sådana frågor. Och vad gäller intresse så kan man ju vara intresserad av (inrikes?)politik utan att vara särskilt insatt i utrikesfrågor (och för den delen inrikesfrågor.) Tingsten själv skulle kanske instämt i åtminstone delar av denna min kritik av Bjerelds antagande. Ty i samma kapitel i Tingstens bok ur vilken Bjereld lyfte ut ovanstående ”Tingstenska hävdande”, så talar Tingsten om hur utrikesfrågor sällan diskuteras i riksdagen.¹⁹⁴ D v s, Tingsten menar att t o m en stor andel riksdagsledamöter – som man ju ändå får förutsätta tillhöra kategorin ’politiskt intresserade’ samt överlag vara relativt ’välutbildade’ – kan inte heller, allt enligt Tingsten, uppfattas som särskilt engagerade i utrikesfrågor.

Med hjälp av allt detta som han antar, finner och tolkar anlägger Bjereld sedan moteld mot Natovänliga debattörer, däribland Dahl. Dessa ser nämligen, enligt Bjereld, på den överväldigande Natonegativa svenska opinionen som att inte ”vila på rationell grund” eftersom svenskarna är ”oinformerade och oengagerade i säkerhetspolitiken”. P g a denna påstådda okunnighet skall nämnda debattörer, enligt Bjereld, så hävda att ”utrikes- och säkerhetspolitiska frågor är för viktiga för att behandlas utifrån läget i folkopinionen.” Men detta hävdande kan Bjereld följaktligen avfärda på basis av allt detta som han antar, finner och tolkar.¹⁹⁵

Jag är alltså synnerligen skeptisk till Bjerelds antagande. Och följaktligen till att man kan – som han söker göra – förklara felsvar härigenom. Ifall man köper min skepsis kan så mycket som 10% av svaren ifrågasättas i 1997 års Bjereldska undersökning. En anmärkningsvärt hög andel men som då – märk väl – inte heller tvunget ger uttryck för att respondenter är okunniga om utrikespolitik. Den höga andelen kan ju t ex också vara uttryck för att Bjerelds spörsmål har svagheter (avseende t ex just tempusotydligheten.) Vilket följaktligen också får konsekvenser för vilken vikt som svaren på hans frågor skall tillmätas. Och till syvende och sist, även om man avfärdar min skepsis och istället köper Bjerelds antagande – och på så vis kan förklara *en del* av felsvaren – så kvarstår det faktum (vilket Bjereld också senare ’preciserade’) att en fortsatt stor del av felsvaren inte går att förklara härigenom.¹⁹⁶ Varpå det kan, avslutningsvis, noteras att det därtill är då på denna föga imponerande grund – att *en del* felsvar kan ses som att vara baserade på kunskap – som Bjereld förklarar Tingstens hävdande vara ”allt mer passé”.¹⁹⁷

2.1.3.3.2.3. Avslutning

I detta stycke har jag granskat två forskares bidrag till opinionsforskningen kring frågan om Natomedlemskap/alliansfrihet. Ett signum för ’god’ vetenskap är ju opartiskhet. I varje fråga – inte minst i de som politiserats kraftigt – är det av vikt att etablerade forskare står i sin forskning kring frågan utom räckhåll för kritik för partiskhet. Denna vikt blir extra påtaglig ifall forskarens förslag är en politisk-ideologisk intresseorganisation och/eller ifall forskaren har uttalade personliga politiska preferenser.

Forskning som är utgiven av en intresseorganisation som Timbro tenderar att gå i just

---

194. Tingsten, Herbert, *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen* (Stockholm 1964), s.310ff.

195. Bjereld, ”Närmare NATO”, s.219f, 226ff (avseende Dahl, se s.228n2.)

196. Bjereld, ”Närmare NATO”, s.227.

197. Bjereld, ”Närmare NATO”, s.227f.

den riktning som organisationen vill se att den går. Redan på förhand, så att säga, hissas varningsflaggor. Men av detta följer inte per automatik att forskningen är undermålig. Den måste få möjlighet att bevisa sig, att vinna förtroende. Och trots allt är ju utföraren i detta fall docent i statsvetenskap. Dock, som min granskning illustrerar, så visar Dahls forskning på undermålighet i alltför många avseenden och är mer inriktad på att stödja en partisk hållning i frågan än på att alstra någon form av 'god' opartisk forskning.

Större 'förhandsförtroende' har då den forskning som ges ut av förment opartiska vid sidan av (parti)politiken stående institutioner och organ. Göteborgs universitet borde så borgen för en 'god' forskning. Och utföraren i detta fall – som förvisso har uttalade personliga politiska preferenser – är en högt aktad professor. Men även här finns inga givna samband. Även denna forskning måste bevisa sig. Och, som vi sett, fastän Bjerelds forskning är vida överlägsen Dahls så kan även delar av hans forskning ifrågasättas där den uppvisar vissa svagheter som tjänar att uppmärksammas. Det kan sedan diskuteras huruvida dessa svagheter är eller inte är ett resultat av det 'riskabla' förhållande som föreligger: opinionsfaktorers politisering och Bjerelds uttalade personliga politiska preferenser. Kanske skulle svagheter uppträda ändå. Men kombinationen av förhållandet och svagheter gör det legitimt att öppna för en sådan diskussion.

2.1.4. Teoretiska konklusioner

Hjelm-Wallén behandlar Nato utifrån fyra olika perspektiv: 1) Nato och USA som militär konflikthanterare i Europa; 2) Natos och USA:s samarbete med Sverige och resten av Europa (inte minst Ryssland); 3) utvidgningen av Nato; 4) ett eventuellt svenskt Natomedlemskap. Olika perspektiv ger olika teoretiska utslag. I hennes syn på Nato ur utvidgningsperspektivet (3) och svenska medlemsperspektivet (4) är det främst realistiska utslag som registreras. Utvidgningen ser hon i mycket som en riskabel process med potentiella realistiska följder. Hon talar här bl a – med mer eller mindre tydlig referens till Ryssland – om de nya skiljelinjer som kan uppstå genom utvidgningen. Vilket också är kopplingsbart till hennes syn på Nato ur det svenska medlemsperspektivet, där hon även tillägger att Nato bygger sin säkerhet på kärnvapenavskräckning. Följaktligen, skulle Sverige bistå utvidgningen och uppgå i Nato riskerar man bidra till att skapa en mer realistisk omgivning, med militära skiljelinjer, kärnvapenavskräckning och försvarsförpliktelser gentemot andra stater.

Så avseende ett svenskt medlemskap – på Nato ur detta perspektiv realistiska karaktär – utgör Nato ett för Hjelm-Wallén föga värdefullt alternativ. För stunden, måste tilläggas. Ty i denna karaktär ser Hjelm-Wallén samtidigt det potentiella värdet för Sverige att uppgå i Nato. Värdet betingas av omgivningens rådande militära hotfullhetsgrad. I ett hotfullt mer realistiskt kontext kan Natos attraktionsvärde för Sverige avseende medlemskap öka. Men i ett icke-hotfullt mer idealistiskt kontext minskar, följaktligen, värdet. Och eftersom det är sistnämnda kontext som följaktligen råder vore ett svenskt uppgående i Nato föga logiskt. Detta på grund av att – tillsammans med nämnda risk att härigenom skapa en mer realistisk omgivning – Sverige då följaktligen inte har något behov av Natos realistiska medlemskydd. Detta skydd är följaktligen det enda potentiella värde som Hjelm-Wallén synbarligen ser i Nato ur ett svenskt medlemsperspektiv. Något ideologiskt värde – såsom att genom medlemskap visa demokratisk tillhörighet – kommer inte på tal i hennes ageranden.

Lenmarker skiljer sig från Hjelm-Wallén. Moderaternas huvuddebattör menar att i grunden kan europeisk säkerhet endast garanteras – och rysk 'röd-brun' aggression endast stävjas – via militära medel, via en Natoutvidgning (till Baltikum, inte minst); en utvidgning som småningom torde, på ett "naturligt" sätt, komma att inkludera Sverige.

Han håller dock med om att – men villkorar, till skillnad från vad Hjelm-Wallén i mycket gör, inte utvidgningen till – att Ryssland skall lyssnas på i processen.

Denna Lennmarkerska tro på att bygga säkerhet genom det militära medlet – via Natomedlemskap och Natoutvidgning – avfärdas av Hjelm-Wallén som en anakronistisk tro ("Det är en gammalmodig ståndpunkt. Det är för övrigt den ståndpunkt som jag tror att många moderater har haft i många år".)¹⁹⁸ Istället menar hon att vidmakthållandet och förstärkandet av de rådande idealistiska icke-hotfulla förhållandena är vad Sverige skall vinnlägga sig om att bidra till. Och det bästa sättet att så göra är genom att bibehålla alliansfriheten och bistå en annan utvidgning, EU:s. Genom alliansfriheten bygger man säkerhet för Sverige och närområdet på ett bättre sätt än genom att låta en musketörsförpliktande kärnvapenspakt vidgas till Sverige. Och i utvidgningsavseende är det alltså inte med Natos utan med EU och dess expansion som Hjelm-Wallén vill se framtiden an, byggande säkerhet på det "nya och fräscha" sättet, genom civilt (ekonomiskt, politiskt, socialt) samarbete och integration.

EU får fö inga militära dimensioner hos Hjelm-Wallén. I hennes ögon utgör unionen en till synes rent civil makt. Vilket kan jämföras med Lindh nedan, som förvisso också karaktäriserar EU som en övervägande civil makt men framhåller samtidigt tydligt att unionen även måste inbegripa militära dimensioner.

Men all denna starka Hjelm-Wallenska skepsis till det militära medlet innebär inte att hon avfärdar medlet i sig. I fler än ett fall förordar hon just sådana medel för att skapa säkerhet. Unilaterala svenska medel såväl som Natomedel i vilka också svensk trupp ingår. Hennes förordande av Natomedlen görs utifrån konflikthanteringsperspektivet (1) och samarbetsperspektivet (2) på Nato. Här menar hon att den säkerhet som Natos och USA:s konflikthantering och paneuropeiska samarbete skapar är en idealistisk säkerhet byggd på förtroende och samförstånd, fredsbevarande och under FN:s himmel. Denna säkerhet äger egenvärde, utgörande ett idealistiskt säkerhetsmål. Och genom sitt förordande, sitt stöd och deltagande i denna konflikthantering och dessa samarbeten bidrar även Sverige till uppfyllandet av målet. Detta förordande och deltagande gör att Hjelm-Walléns flerdelade perspektivsyn på Nato kohabiterar hållningar som inte är helt lätta att förena. Å ena sidan – utifrån konflikthanterings- och samarbetsperspektiven – skapar Nato och USA en positiv idealistisk säkerhet. Å andra sidan riskerar en expansion av Atlantpakten (utvidgningsperspektivet) liksom ett svenskt uppgående däruti (medlemsperspektivet) skapa en negativ realistisk säkerhet.

Beträffande baltstaterna – och i enlighet med sin syn på Natoutvidgningen – uttalar Hjelm-Wallén inget stöd för ett militärt stärkande av baltstaterna genom att de uppgår i Nato. Däremot, och här kommer vi till de unilaterala svenska militära medlen, talar hon sig varm för Sveriges militära stärkande av baltstaterna. Något hon anser komma att – tillsammans med EU-utvidgningen – skapa stabila demokratiska stater och skapa en positiv idealistisk säkerhet i Östersjön. Detta regionala idealistiska säkerhetsmål inkorporerar i sin tur ytterligare ett militärt medel, nämligen Sveriges bibehållna militära alliansfrihet, inkluderande avsikten att försvara sitt territorium.

Så trots hennes "nya och fräscha" civila säkerhetssyn är Hjelm-Wallén sannerligen ingen försvarsnihilist. Synen kan hellre förstås som en i vilken de civila medlen får hegemoni över – men utmönstrar inte för den skullen – de militära medlen. Vilket kan kontrasteras med hur hon vill beskriva Lennmarkers syn, en mer traditionell ("gammalmodig") syn som postulerar att civila medel är förvisso viktiga när man bygger säkerhet men trumfas i grunden av de militära medlen.

Avseende tidningarna tar båda organen upp EU-utvidgningen, Natoutvidgningen samt ett eventuellt svenskt Natomedlemskap. Till EU-utvidgningen ger de båda sitt stöd. SvD ställer sig även positiv till ett framtida svenskt Natomedlemskap. Något som

---

198. 1997/1998:65, s.32.

Aftonbladet däremot – likt Hjelm-Wallén – bestämt avfärdar. Aftonbladet hänvisar här även till opinionen. Också Natoutvidgningen får kalla handen av Aftonbladet, men möts av stöd från SvD. Aftonbladet står här återigen nära utrikesministern men är skarpare i sin uttalade skepsis till expansionen. Sveriges militära bistånd till baltstaterna behandlas endast av Aftonbladet, inte SvD. Men i detta fall får regeringen inget stöd av Aftonbladet som bestämt vänder sig emot biståndet.

Slutligen, i syfte att jämföra Hjelm-Walléns med Lindhs syn på alliansfriheten vill jag uppmärksamma det att Hjelm-Wallén inte använder alliansfriheten som ett argument för att kunna bättre verka för nedrustning i allmänhet, och då för massförstörelsevapenedrustning i synnerhet. När Hjelm-Wallén talar om dessa frågor – som hon säger att regeringen prioriterar och ”spelar en aktiv roll” i – kommer inget till uttryck om att Sverige kan just tack vare sin alliansfrihet och litenhet verka mer effektivt i dessa frågor (jmf med Lindhperioden.)¹⁹⁹

2.1.4.1. Mål/medel-struktur

Så vad vi målmässigt ser i Hjelm-Walléns ageranden är hur det på europeisk nivå manifesteras två idealistiska säkerhetsmål, ett civilt och ett militärt. På regional nivå återfinns sedan ytterligare ett idealistiskt säkerhetsmål, bestående av såväl civila som militära komponenter. Dessa tre mål kan i sin tur ses som att sammansatt uppfylla och utgöra ett slags övergripande idealistiskt säkerhetsmål. Det kantrar till övervägande del åt de civila elementen i de underliggande tre målen. Utöver dessa mål uppnås även ett svenskt opinionsmål.

I konkreta termer då, av vad utgörs dessa mål och medlen de uppfyllas av? Hur ser dynamiken ut i den struktur som härav skapas? Det europeiska civila målet består av och uppnås genom EU i sig samt dess vidgning ut till Öst- och Centraleuropa där forna kommuniststater skall tas upp i unionen som likvärdiga medlemmar. Allt detta byggs på och sker genom civil ekonomisk, politisk och social integration, utveckling och interdependens. Demokrati och marknadsekonomi är ledstjärnor här.²⁰⁰ De måluppyllande medlen är följaktligen av ekonomisk och vid diplomatisk art. Också det regionala målet nås genom EU och dess expansion, men även genom svenskt militärt bistånd till baltstaterna. Här återfinns alltså även militära måluppyllande medel. Därtill kan man i detta regionala mål föra in Sveriges militära alliansfrihet, vilket befäster och stärker de idealistiska icke-hotfulla förhållandena i närområdet. Alliansfriheten uppnår därutöver ett opinionsmål, men det är ett teorineutralt sådant (d v s, det går inte att urskilja något specifikt teoretiskt utslag i målet [se dock diskussion i not 328.]) Slutligen det europeiska militära säkerhetsmålet vilket avser, som det definierades ovan: ”[d]en säkerhet som Natos och USA:s konflikthantering och paneuropeiska samarbete skapar” vilket ”är en idealistisk säkerhet byggd på förtroende och samförstånd, fredsbevarande och under FN:s himmel.” Målet uppfylls av diplomatiska medel samt av militära medel i vilka svensk militär även ingår.

---

199. 1996/1997:64, s.3, 5f; 1997/1998:65, s.4, 7.

200. Något rent ideologimål eller välfärdsmål kan emellertid inte tydligt urskiljas. Se även not 327.

2.2. Lindhperioden

2.2.1. Nato: utvidgning och baltstaterna

2.2.1.1. Explicit tystnad, implicit 'varken bu eller bä'

Vi inleder med att uppmärksamma det notervärda faktum att Lindh – utöver att 1999 konstatera att Natos medlemskrets förändrats²⁰¹ – inte säger något explicit om Nato-utvidgningen i Lindhperiodens hela källmaterial.²⁰² Vissa implicita uttalanden kan dock härledas ur hennes ageranden.

Jag finner denna explicita tystnad anmärkningsvärd i sig. Och än mer så när man betänker den plats Natoutvidgningen fick i Hjelm-Walléns ageranden. Kanske skall tystnaden tolkas som att utvidgningen nu är ett obönhörligt faktum – t ex blev Polen, Tjeckien och Ungern fullvärdiga Natomedlemmar under Lindhperioden – som det inte är värt att ödsla alltför mycket energi på. Men man skulle ha kunnat förvänta sig att Lindh lämnat åtminstone någon explicit värderande kommentar, t ex i syfte att söka påverka utvidgningens utformning. Trots allt var ju expansionen långt ifrån fullbordad, inte minst när det kom till Sveriges närområde (och än idag expanderar Nato, med Albanien och Kroatien som senaste medlemmar [2009], med seriösa samtal om medlemskap med bl a Georgien och Ukraina vilket f ö skapar väldig friktion med Ryssland; ett Ryssland vars president så sent som förra året definierade "Natos utvidgning som ett nationellt hot" och fastslog "Rysslands rätt att använda kärnvapen om landets existens är hotad."²⁰³)

I *Min Väg, Mina Val* förutspår Persson att igenom denna kontinuerliga utvidgning kommer Nato bli allt svagare – ju större, ju svagare – där expansionen kommer "i sinom tid" leda till ett alltmer "regionaliserat Nato." I ett sådant Nato, skriver Persson, har "Sverige inte mycket att vinna på att bli medlem." Bl a eftersom man kommer att (tillsammans med Finland) få "bära huvudansvaret för säkerheten i Östersjön"²⁰⁴ Också Foghelin lyfter upp sådana här 'ju större, ju svagare' argument mot Natoutvidgningen, bl a att i ett allt större Nato kommer beslutsfattandet bli alltmer komplicerat och allt fler målkonflikter uppstå.²⁰⁵ I källmaterialet återkommer dock inga sådana argument hos Lindhs moderata huvudmotståndare – Lennmarker 1999 och 2000, Lundgren 2001 – vilka omfamnar och lägger betydande energi på utvidgningen i sina inlägg (vilket f ö gör Lindhs explicita tystnad än mer uppseendeväckande.) Liksom under Hjelm-Wallénperioden och med samma argument ställer moderaterna sig här positiva till utvidgningen. För den, och då inte minst för baltstaternas Natosträvanden, efterlyser moderaterna ett tydligt uttalat stöd från Lindh.²⁰⁶ Och 1999 hänvisar Lennmarker avseende baltsträvandena även till Perssons stödjande utfästelser.²⁰⁷ Men uti de av Lindhs ageranden som kan förstås som att åtminstone vara implicit kopplade till utvidgningen och baltsträvandena – ageranden som inte utgörs av mer än några i allmänna ordalag utan att nämna utvidgningen eller strävandena formulerade fraser 1999 och 2001 – finner man blott fastslåenden om att den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa och Östersjön skall bygga på principen att varje land får göra sina egna säkerhetspolitiska val.²⁰⁸ Och 1999 lägger hon till att dessa val måste se till hela

---

201. 1998/1999:53, s.4.

202. Se 1998/1999:53, s.1ff, 29ff, 40f; 1999/2000:63, s.1ff, 29ff, 38f; 2000/2001:62, s.1ff, 29ff, 40f.

203. <http://www.dn.se/nyheter/varlden/medvedev-godkande-ny-forsvarsdoktrin-1.1040493>, 2011-12-04, kl 00.30. Se även t ex www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm, 2011-12-04, kl 00.30.

204. Persson, *Min väg*, s.244.

205. Foghelin, "Perspectives on Sweden and NATO", s.93.

206. 1998/1999:53, s.9f, 41, se även s.11, 31f; 1999/2000:63, s.12f; 2000/2001:62, s.9f, 32, se även s.41.

207. 1998/1999:53, s.9, 10.

208. 1998/1999:53, s.2, 31; 2000/2001:62, s.6, 30.

Europas säkerhet.²⁰⁹ I den utsträckning man kan hänföra dessa ageranden till att vara implicit kopplade till Natoutvidgningen så kan Lindh sägas uppvisa, som bäst, en 'varken bu eller bä' hållning här.

Vad gäller baltsträvandena per se upprepar Lindh, följaktligen, inget av Perssons stödjande utfästelser. Vilket ju Hjelm-Wallén inte heller gjorde. Denna diskrepans mellan Persson och hans utrikesministrar har berörts ovan; en diskrepans som motsäger hur forskare som Huldt och Andréén vill beskriva Perssonregeringens hållning under Lindh- och Hjelm-Wallénperioden. I det viktigaste officiella utrikesdokumentet och debatten tar Perssons utrikesministrar – efter att ha blivit direkt tillfrågade – aldrig tydlig ställning för baltstaternas strävanden. Till skillnad från deras chef. Följande stycke tittar lite närmare på aspekter av detta chef/underlydande-förhållande.

2.2.2. Utrikespolitikens utstakande: UD vs Statsrådsberedningen

Under Göran Persson kan ett statsråd mästras under sittande regeringssammanträde. Statsministern styr besluten och statsråd som inte fått igenom sina förslag fortsätter som om ingenting hänt, om än rätt tilltufsade. [...] Jag tycker inte om ett presidentlikt system där det är statsministern, inte kollektivet, som är regeringen.²¹⁰ – *Hjelm-Wallén (om sin tid som statsråd under Persson)*

I 2001 års debatt pekar Lundgren på andra exempel då Persson gjort någon utrikespolitisk utfästelse som Lindh sedan inte upprepar.²¹¹ 2000 exemplifierar också SvD med hur Perssons "personliga sympatier eller nycker" lett till kraftiga (om)svängningar i svensk utrikespolitik; (om)svängningar som inte reflekterats av hans utrikesminister.²¹² Sådana här inom UD till synes föga förankrade Perssonska ageranden väcker så frågan om det under hans statsministerår var UD eller Statsrådsberedningen som bestämde utrikespolitisk riktning. Enligt t ex Fichtelius kom denna fråga att diskuteras alltigenom Perssons ämbetsår, och i ett av deras samtal riktar Fichtelius frågan direkt till Persson: "Vem är det som styr svensk utrikespolitik? Är det Statsrådsberedningen eller UD:s ledning?" Varpå Persson svarar: "Det där är också en sådan där konstlad motsättning som en del töntar går runt och tror existerar. Det måste vara både och." Följande Perssons fortsatta resonemang avseende (makt)balansen mellan Statsrådsberedningen (Persson) och UD (utrikesministern) vad gäller utformandet av

---

209. 1998/1999:53, s.2.

210. <http://www.anderslif.se/index.html-prespersson.html>, 2011-12-04, kl 00.30.

211. 2000/2001:62, s.8.

212. Svenska Dagbladet 2000-02-10. Här exemplifierar SvD med Israel-Palestinapolitiken. Det är f ö det område som kanske uppmärksammas mest när det gäller av personen Persson betingade förändringar av Sveriges utrikespolitiska linje. Persson anses här ha fört en i jämförelse med linjen från Olof Palme och Sten Anderssons tid mer pro-israelisk kurs, och varit bra mindre kritisk mot Israel än UD och Lindh var. T ex skriver Svenning i sin minnesbok över Lindh att avseende:

Mellanösternkonflikten kom Göran Perssons och Anna Lindhs politiska betoningar och perspektiv att bli delvis olika. Den svenska Mellanösternpolitiken gavs, grovt uttryckt, en tolkning istatsrådsberedningen, en annan på UD. Då och då brakade de två fästningarna och deras ledare samman.

Men "[m]ed tiden", skriver Svenning i sin bok om Göran Persson, så "lärde sig Persson och Lindh att småskämta om sina meningsmotsättningar: 'Du har väl inte glömt palestinasjalen', ropade Persson då och åt sin utrikesminister [sic!]" [se Svenning, *Göran Persson*, s.290ff; Svenning, *Anna Lindh*, s.109, 111ff.]

I källmaterialet återkommer dock inga längre Hjelm-Wallénska eller Lindhska utläggningar om Israel-Palestina. Vad de båda i stort gör är att framhålla att fredsprocessen måste fullföljas och/eller komma igång, att det är tvåstatslösningen som gäller och att respektive sida måste få leva i säkerhet. I allt detta blir det dock Israel som av Hjelm-Wallén och Lindh får utstå (mest) kritik och axla största ansvaret i egenskap av starkare part, p g a sin folkrättsvidriga ockupation och sina bosättningar [se 1996/1997:64, s.3; 1997/1998:65, s.7, 41; 1998/1999:53, s.8; 1999/2000:63, s.8; 2000/2001:62, s.7.]

utrikespolitiken så ser man dock vartåt Persson anser balansen alltmer måste luta. Ur hans argumentation kan man nämligen utläsa hur han anser sig ha minst lika stor rätt som utrikesministern att lägga fast en linje, vilket han fö många gånger gör och baserar på intuition:

Det är så ytterst lite av det vi gör som är planerat, det är viktigt att komma ihåg. Förhoppningsvis är det genomtänkt, genomdiskuterat, men när väl tillfället dyker upp så är det intuition[...] I det läget går det inte i förväg att säga vem som ska formulera linjen och hur det ska göras, för du har kanske trettio sekunder på dig inför ett stort internationellt pressuppbåd och du får en avgörande fråga, och du vet att svarar jag på den här nu så lägger jag fast en linje. Då måste du våga och kunna göra det. Jag får naturligtvis kritik när jag gör det ibland, men inte särskilt ofta. En utrikesminister riskerar på samma sätt kritik och blir kanske försiktigare.²¹³

Tidigare under samtalet har Persson också talat om hur utrikespolitiska ”inriktningsbeslut” och avvängningar blir:

allt oftare och i allt fler länder [...] en premiärministerfråga, en statsministerfråga, därför att statsministrarna själva är så pass integrerade i den internationella politiska processen att det är oundvikligt. Att tro att man skulle ha en situation då vi får talepunkter ifrån UD om vad som gäller för svensk utrikespolitisk linje, den tiden är förbi.²¹⁴

Enligt min tolkning, att det i Perssons ögon inte finns någon motsättning mellan UD och Statsrådsberedningen vad gäller utrikespolitikens formande kan nog, helt enkelt, bero på att i Perssons ögon skall UD vara underordnad Statsrådsberedningen i detta. ”Vad skall vi då ha en utrikesförvaltning till?” frågar Fichtelius i en kontext av bl a denna av Persson framförda alltmer internationella prägel på statsministerarbetet. ”Det är en väldigt bra fråga”, svarar Persson, ”mycket berättigad.” Varpå han urskiljer förvisso ett för arbetet i internationella organisationer (t ex EU och FN) behov av ”en speciell typ av kompetens”, men att överlag blir utrikespolitiken alltmer av inrikespolitik och därför måste, implicerar Persson, han ta över mer av utrikespolitiken.²¹⁵

I sammanhanget tål det att här, avslutningsvis, notera den komparativt sett omvända relation som kan tyckas råda f n (2011) mellan utrikes- och statsminister. Persson blev ju (ö)känd för sin dominanta ledarstil (ett av hans öknamn var HSB: *Han Som Bestämmer*.) Men om det då under hans tid var statsministern som var dominant och ’något’ impulsiv-intuitiv så är situationen idag – med avseende på utrikespolitikens utstakande – måhända omvänd. Där den dominanta Persson inte värjde sig för att impulsiv-intuitivt lägga fast regeringens utrikespolitiska linje (även ifall oförankrat inom UD) så har vi idag en utrikesminister som inte sällan – via blogg och Twitter, i närmast realtid – gör kommentarer som kan synas lägga fast regeringens linje. Kommentarer som inte alltid syns förankrade i statsrådsberedningen. Nyligen manifesterades detta under självmordsbombsdådet i Stockholm (11 december 2010.) Bildts raska kommentarer och konklusioner på Twitter bemöttes senare av en påtagligt irriterad statsminister Reinfeldt (”Carl Bildt är en mycket närvarande utrikesminister”, konstaterade statsministern på presskonferensen 12 december, ”men det är här och nu som jag kommenterar detta från regeringens sida”.)²¹⁶

---

213. Fichtelius, *Aldrig ensam*, s.283f, 359. Intuition är fö ett centralt begrepp i hur Persson tror att politiker bestämmer slutlig hållning, i mycket betingat av känsla och kontext.

214. Fichtelius, *Aldrig ensam*, s.282f.

215. Fichtelius, *Aldrig ensam*, s.284, se även s.281.

216. Se t ex <http://m.nyhetskanalen.se/1.1943809/reinfeldt-dra-inga-forhastade-slutsatser>, 2011-12-04, kl 00.30. Också Håkan Juholt var irriterad, närmast förargad, på Bildts twittrande. Se t ex Lena Mellins kolumn i Aftonbladet 2010-12-14 på http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/lenamellin/article_12703846.ab, 2011-05.23, kl 00.00.

2.2.3. EU och Nato

2.2.3.1. Lindhs EU-utvidgning och moderaternas Natoutvidgning

Hos Lindh manifesteras alltså inget explicit värderande uttalande om Natoutvidgningen. Däremot lägger hon mycken energi på EU-utvidgningen som hon entusiastiskt omfamnar, fastslående att denna expansions snara realiserande – inte minst ut mot Baltikum – är av yttersta vikt och intresse för regeringen. Hon definierar och hanterar den som en i grunden säkerhetspolitisk fråga – en fortsättning på det fredsprojekt som EU i grunden är – varigenom man bygger bort skiljelinjer, förenar Europa och säkrar långsiktig fred.²¹⁷ Som sådan fråga – gällande skapandet och tryggheten av europeisk säkerhet – är EU-utvidgningen för Lindh inte bara en i mängden utan *den* mest centrala (”viktigaste säkerhetspolitiska frågan idag”; ”[i]ngen annan fråga är så avgörande för [...] utvecklingen i Europa”; ”bästa garantin för långsiktig fred och säkerhet i Europa.”)²¹⁸ Och i samma mening som hon 1999 och 2000 talar om utvidgningen framhåller hon också den för säkerheten i Östersjön och Europa avgörande vikten av att EU:s samarbete med Ryssland samtidigt fördjupas.²¹⁹ Också 2001 – om än inte i samma andetag som EU-utvidgningen – framhåller Lindh betydelsen av att detta samarbete fördjupas.²²⁰

Vad gäller detta tema – utvidgningar satt i samband med skapandet av ett säkert Europa och icke hotfullt Ryssland – så är det inte till EU:s utvidgning som Lindhs moderata huvudmotståndare främst vänder sig. Förvisso ger Lennmarker och Lundgren sitt fulla stöd till unionens expansion,²²¹ men det är istället utvidgningen av Nato som moderaterna pekar ut som det över allt annat avgörande för tryggheten av europeisk säkerhet, inte minst för baltstaternas säkerhet. Och moderaterna nyttjar här samma argument som under Hjelm-Wallénperioden: genom Natoutvidgningen kommer de forna Moskvakontrollerade länderna känna sig trygga och därför agera mer öppet och avslappnat gentemot – varigenom mattan sopas bort för de extrema krafterna i – Ryssland. På så vis kan en förtroendefull och genuin relation byggas med jätten i Öst.²²² Detta moderata argument kommenteras av Aftonbladet 1999 och 2000, d v s när Lennmarker är huvuddebattör. Likt under Hjelm-Wallénperioden värjer tidningen sig emot att Natoutvidgningen skulle dämpa rysk aggression. Tidningen uppfattar moderaternas argument som barockt – häpet frågande sig 1999 om ”den ryske ambassadören [hörde] det?” – och menar 2000 att Lennmarker, genom nyttjandet av argumentet i debatterna, ger intryck av att vara ”krockskadad”, åstadkommande ett veritabelt ”haveri”:

Han tycks tro att Ryssland blir ett mjukt och bra land att samarbeta med ifall Östersjön förvandlas till Natos inhav. Om alla dess grannar förankras i Nato, rycks grunden under för extremism inom Ryssland och en oansvarig rysk utrikespolitik.

Det var också en repris; förra utrikesdebatten [d v s 1999, min anm.] framhävde Lennmarker likaledes hur viktig Natos utvidgning är för Ryssland och hur grovt regeringen missat denna säkerhetsaspekt.

Det liknar ett nytt haveri på Östersjön.²²³

Om vi återgår till Lindhs syn på EU-utvidgningen är den alltså lik Hjelm-Walléns syn, där utvidgningen framhålls som den viktigaste förutsättningen för att skapa europeisk

217. 1998/1999:53, s.1, 3f, 31, 40, se även s.8; 1999/2000:63, s.2, 3, se även s.9, 39; 2000/2001:62, s.1f, se även s.4.

218. Se sidorna på not 217 och då främst 1998/1999:53, s.40; 1999/2000:63, s.3; 2000/2001:62, s.1f.

219. 1998/1999:53, s.1, se även s.2, 3, 40; 1999/2000:63, s.3, se även s.2.

220. Se 2000/2001:62, s.6f, se även s.1f.

221. 1998/1999:53, s.11, se även s.12, 41; 1999/2000:63, s.12f; 2000/2001:62, s.11.

222. 1998/1999:53, s.10f, se även s.9, 41; 1999/2000:63, s.12f; 2000/2001:62, s.9f, 32, se även s.41.

223. Aftonbladet 1999-02-11; Aftonbladet 2000-02-10.

säkerhet. Vidare blir utvidgningen även hos Lindh en blott civil process där länders ekonomier, kulturer och människor vävs samman; en civil process som skapar fred, säkerhet och utveckling.²²⁴ Dessa likheter till trots – när det kommer till EU i sig, denna maktens karaktär och inneboende dimensioner – återfinns substantiella skillnader mellan Lindh och Hjelm-Wallén. Ty hos Lindh får EU även en tydlig militär dimension och blir följaktligen mer än en ren civil makt. Vilket vi nu kommer se.

2.2.3.2. Europas militära säkerhet: EU och Nato/USA

2.2.3.2.1. St Malo

Denna militära dimension avser det under Lindhperioden tagna initiativet till ett kraftigt utbyggande, fördjupande och samordnande av EU:s militära förmåga samt försvars- och säkerhetspolitik. Initiativet togs i december 1998 i franska St Malo av Storbritannien och Frankrike. Som statsvetare Jan Joel Andersson skriver är det så att ifall något seriöst militärt initiativ inom EU skall förverkligas så krävs det att London och Paris står bakom det. Dessa två rivaliserande stater har dock haft olika grundpositioner vad gäller Europas militära säkerhet, och de har följaktligen haft svårt att komma överens. Britternas position har varit att Nato och USA är och skall utgöra kärnan i Europas militära försvar. Frankrike har emellertid velat se EU överta och utgöra denna kärnroll, byggande upp en egen från Nato och USA oberoende militär kapacitet. Men i slutet av 1990-talet – inte minst som ett resultat av EU:s fiasko avseende hanteringen av konflikterna på Balkan – kom London och Paris att kompromissa och i St Malo mötas halvvägs, tillsammans deklarerande att EU måste nu bygga upp en egen trovärdig militär kapacitet men att USA och Nato kommer fortsatt spela en avgörande roll i Europas försvar.²²⁵

Alltigenom Lindhs källmaterialsageranden tas St Malo-initiativets komponenter upp till vilka Lindh ger sitt fulla stöd.²²⁶ Hon anför också EU:s misslyckande i ex-Jugoslavien som huvudargument för varför EU måste bygga upp en egen militär styrka.²²⁷ Där Hjelm-Wallén kan sägas ha (omedvetet?) i mycket gett uttryck för den brittiska grundpositionen – att USA och Nato skall ta hand om Europas militära säkerhet – så kan man i Lindhs ageranden istället se St Malo-kompromissen återspeglas. Ty samtidigt som hon motiverar uppbyggandet av en autonom militär förmåga med att EU härigenom kan ta ansvar för europeisk (såväl som global) säkerhet²²⁸ så framhåller hon betydelsen för Europas säkerhet av en fortsatt stark amerikansk närvaro i Europa.²²⁹ Och såväl 2000 som 2001 deklarerar hon avseende EU:s militära förmåga vikten av samarbete mellan Nato och EU.²³⁰

Dessa Lindhs positiva och välkomnande beskrivningar av Nato och USA är för något som vänsterpartiets Lars Ohly ifrågasätter och retar sig på under debatterna.²³¹ Och lika skeptisk är han till St Malo och vad han kallar ”[m]ilitariseringen av EU”.²³² Mer om detta nedan.

Ur teoretisk synvinkel är Lindhs mål med skapandet av EU:s militära konflikthanteringsstyrka klart idealistiskt. Enligt henne syftar skapelsen nämligen till att

---

224. Se not 217. På samma sätt pekar Lindh på vikten av ekonomisk, social och kulturell integrativ interaktion i Norden och Östersjön, och betonar här att baltstaterna skall fortsätta flätas in i denna interaktion [se 1998/1999:53, s.2; 1999/2000:63, s.1f, se även s.3; 2000/2001:62, s.6.]

225. Andersson, *Redo för insats*, s.7ff, vad gäller grundpositionerna jmf även s.4.

226. 1998/1999:53, s.5, 30f, se även s.29; 1999/2000:63, s.2f, 31, se även s.4; 2000/2001:62, s.4f, 30f, se även s.2.

227. 1999/2000:63, s.2, 31; 2000/2001:62, s.4. Se även 1998/1999:53, s.29.

228. Se not 226 och då främst 1998/1999:53, s.5; 1999/2000:63, s.2, 31; 2000/2001:62, s.4, 30f.

229. 1998/1999:53, s.2, 7; 1999/2000:63, s.2, 4; 2000/2001:62, s.7.

230. 1999/2000:63, s.3; 2000/2001:62, s.4.

231. 1998/1999:53, s.16; 2000/2001:62, s.33f.

232. Se not 255.

kreera och upprätthålla en internationell säkerhet baserad på folkrätten och FN:s hegemoni.²³³ Direkt och indirekt ställer Lindhs moderata huvudmotståndare sig också positiva till St Malo och byggandet av en militär krishanteringsförmåga inom EU.²³⁴ Men trots Lindhs bedyranden om att regeringen stödjer St Malo och högre militära och säkerhetspolitiska åtaganden så betvivlas detta av Lennmarker och Lundgren. Skälet härför är regeringens försvarsnedskärningar som enligt moderaterna gör att man kan ifrågasätta regeringens ambitioner att bidra till ökad europeisk krishanteringskapacitet och stärka försvaret i dess nya internationella åtagandekapacitet. I skenet av dessa ambitioner blir nedskärningarna ansvarslösa, osolidariska och kortsiktiga.²³⁵ I Lindhs källmaterialsageranden indikeras dock ingen motsättning häremellan. Förvisso berör hon inte försvarsnedskärningarna i sig. Men hon återkommer ständigt till den grundläggande lägesanalyskonklusion som nedskärningarna motiverades igenom i de tre centrala försvarsbeslut (1996, 1999, 2004) som Perssonsregeringen tog.

2.2.4. Perssonregeringens tre centrala försvarsbeslut

I Lindhs källmaterialsageranden dras alltså samma grundslutsats om det säkerhetspolitiska läget som 1996, 1999 och 2004 års försvarsbeslut motiverade och baserade sina reduktionsförslag uppå. Nämligen att läget i närområdet är så pass fördelaktigt att ett mot Sverige riktat invasionsföretag är inom den närmsta tiden varken trolig eller genomförbar. Lindh talar bl a om att ”tanken på ett invasionshot är i princip borta”, om att ”[i] ett tioårsperspektiv är ett invasionsföretag mot [...] Sverige inte möjligt att genomföra”, om att ”[d]en positiva säkerhetspolitiska utvecklingen i Sveriges närområde består.” Om vi tittar lite närmare på själva besluten så kan man avseende invasionshotet – och det handlar ju hela tiden om vad Ryssland är kapabelt till – för den senare diskussionens skull framhålla de nyansskillnader i tidsuppskattningsavseende som ändå förelåg emellan respektive beslut. Det är förvisso små skillnader men inte oviktiga sådana, där dessa fina skillnader i formuleringarna ger uttryck för en säkerhetspolitisk lägesutveckling som blir allt bättre och bättre. Så medan 1996 års beslut talar om en ”avsevärt längre tid” än ”några år” innan en invasion kan komma till stånd är man i 1999 års beslut mer precis, förutspående att det inte kommer kunna ske ”under de närmaste tio åren”. Alltmedan 2004 års beslut kan sägas öppna för mer än tio år där beslutet talar om att en invasion är utesluten under ”*minst* [min kurs.] en tioårsperiod”.²³⁶

Nedskärningarna som följde på respektive försvarsbeslut var dramatiska. Faktum är att under Perssons, som han själv skriver: ”år som statsminister har försvaret halverats.”²³⁷ I svensk modern historia är den ’förbandsslakt’ som här genomfördes kanske endast jämförbar med den ”stora regementsdöden” som följde på 1925 års försvarsbeslut.²³⁸ Det är också intressant att notera hur teorin som låg till grund för sistnämnda

---

233. 1999/2000:63, s.2f, 31; 2000/2001:62, s.4f, 30f. Se även 1998/1999:53, s.5.

234. 1998/1999:53, s.10, 11, 31; 1999/2000:63, s.11f; 2000/2001:62, s.9.

235. 1999/2000:63, s.11f; 2000/2001:62, s.32, se även s.9 avseende St Malo samt s.8, 10 avseende försvarsnedskärningar. Se även 1998/1999:53, s.10, 11, 31, 33. Perssonregeringen fick f ö motta samma slags kritik från ÖB [se Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.192.] 2001 kritiserar också SvD:s ledare nedskärningarna och hävdar att de leder till – vilket regeringen inte vill erkänna – att ”försvaret klarar sig inte på egen hand” [Svenska Dagbladet 2001-02-08.]

236. 1998/1999:53, s.2, 8; 1999/2000:63, s.2, se även s.31; 2000/2001:62, s.30; *Totalförsvar i förnyelse*, s.36, 43, 48, 51; *Det nya försvaret*. Regeringens proposition 1999/2000:30 (Stockholm 1999), s.12f, 17, 22, 33ff, se även s.30, 31, 42 [finns på: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/32/41/c618974d.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.]; *Vårt framtida försvar*. Regeringens proposition 2004/2005:5 (Stockholm 2004), s.12, 18, 24f, 31f [finns på: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/04/63/7c2ac515.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.]

237. Persson, *Min väg*, s.398ff, se även s.238ff.

238. Jmf t ex Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.193; Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.199.

beslut – inte minst hos dåvarande socialdemokratiska riksdagsgrupp – var samma som låg till grund för Perssonregeringens beslut. Teorin har i forskningen bl a benämns *elasticitetsteorin*. Den antar att det internationella konfliktmönstret går i konjunkturen, med dalar och toppar. Strävan är att skapa ett för den beräknade konjunkturella konfliktnivån verksamt försvar. I allt lugnare tider kan man således nedrusta alltmer, i allt mindre behov av ett särskilt starkt försvar. När konjunkturen så vänder och oroligare förhållanden ökar i intensitet bygger man följsamt upp ett allt starkare försvar. Försvarets styrka följer således konjunkturen: vi har en elastisk försvarsorganisation.²³⁹ Men till skillnad från 1920-talet såg försvaret under Persson inte bara omvälvande nedskärningar men också inledningen på en omvälvande karaktärsförändring. Bort från ett invasionsförsvar – syftande att stå emot en invasion (från Öst) – till ett insatsförsvar vars huvuduppgift inte så mycket var att skydda riket utan mer att bidra till konflikthanterande insatser internationellt.²⁴⁰ Fastän steg mot karaktärsförändringen togs i o m 1996 års försvarsbeslut så kan man säga att det definitiva förändringsbeslutet fick vänta till 1999 års försvarsbeslut.²⁴¹ I 2000 års källmaterial, några månader efter detta 1999 års definitiva beslut, talar också Lindh – åsyftande denna övergång till insatsförsvaret – om ”omställningen av vårt militära försvar” som nu pågår.²⁴² Viktiga skäl till varför det definitiva förändringsbeslutet inte togs 1996 – och att nedskärningarna i o m detta års försvarsbeslut inte ökade (men dock fortgick) – var att den ryska nedrustningen syntes osäker och trög, att säkerhetsmönstren i Östersjön inte stabiliserats (eller ens utkristalliserats), att den politiska instabiliteten och osäkerheten i Ryssland var betydande (med bl a starka nationalistiska krafter och svag statsmakt.)²⁴³

Så lite oförsiktigt kan man säga att försvaret låg under några år i ett gränsland mellan ett invasionsförsvar och ett insatsförsvar. I en artikel från 2005 – i vilken han analyserar förändringar försvaret genomgått/går – riktar Huldt kritik mot att det definitiva karaktärsförändringsbeslutet inte togs 1996. Huldt hävdar här att hade beslutet tagits då hade det blivit en mer effektiv omstrukturering. Men istället – p g a politisk och militär senfärdighet – fick det vänta till senare.²⁴⁴ Jag vänder mig mot denna Huldtska kritik. När man i efterklokhetens sken bedömer en gången period är det lätt att kritisera då tagna beslut för att ha varit senfärdiga och ineffektiva sett till hur världen utvecklades efteråt. Men på basis av hur närområdessituationen såg ut 1996 anser jag att det då var rimligt att inte helt lämna invasionsförsvaret. Här sluter jag mig till nämnda bedömningsanalys i 1996 års beslut avseende problemen i Ryssland och Östersjön; en bedömningsanalys som t ex också Andrén gjorde 1996.²⁴⁵ Det var då än osäkert att sia om Ryssland och Östersjön. Kom ihåg att 1996 är bara tre år efter att Jeltsin hade, för att låna Bo Peterssons ord, ”med vapenmakt” låtit ”skingra det under sovjettiden valda

---

239. Agrell, *Fred och fruktan*, s. 23, 274; Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.192f; Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.160ff; Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.117; Wieslander, Hans, *I nedrustningens tecken: intressen och aktiviteter kring försvarsfrågan 1918-1925* (Lund 1966), s.6; Tingsten, Herbert, *Svensk utrikesdebatt mellan världskriget* (Stockholm 1944), s.219f; Huldt, Bo, ”Socialdemokratins och säkerhetspolitiken” i Bo Huldt & Klaus Misgeld (red.) *Socialdemokratins och svensk utrikespolitik från Branting till Palme* (Göteborg 1990), s.167; *Totalförsvar i förnyelse*, s.66f, 69ff, se även t ex s.163ff, 180; *Det nya försvaret*, s.14, 34f; *Vårt framtida försvar*, s.24, 34f.

240. Se t ex Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.121f; Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.160f, 199; Bjereld et al, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*, s.392f.

241. Se främst *Det nya försvaret*, s.12f, 34f, se även s.10f; Agrell, *Fred och fruktan*, s.274. Se även t ex *Totalförsvar i förnyelse*, s.49, 51f, 66ff; Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.160; Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.121.

242. 1999/2000:63, s.3.

243. *Totalförsvar i förnyelse*, s. 36, 39, 41ff, 48, 50f, 116. Se även Rysslandstycket i Hjelm-Wallénperioden.

244. Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.121.

245. Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.165ff.

parlamentet som motsatt sig Jeltsins reformarbete”.²⁴⁶ Att 1996 är det år som den ’rödbruna’ Ziuganov har verklig chans att vinna presidentvalet och hans parti är överlägset störst i parlamentet. Att Rysslands militära nedrustningsprocess syns som sagt trög och osäker. Att Natos utvidgning till Östersjön är långtifrån ett faktum där Ryssland skarpt motsätter sig en sådan, inte minst det ’otänkbara’ att forna sovjetrepubliker – Estland, Lettland, Litauen – skulle kunna uppgå i Atlantpakten (jmf med Rysslandsstycket i Hjelm-Wallénperioden.) Så att i ett sådant läge helt lämna invasionsförsvaret vore enligt min mening inte rådligt. Det är ju följaktligen ingen slump att när det gällde bedömning av invasionshot så hade 1996 års beslut, som vi ovan såg, en mer oprecis och snäv tidsmarginal än övriga två beslut.

I sin artikel nämner faktiskt Huldt i sammanhanget just den ryska ”segt fördröja[nde] nedskärningsprocessen”. Men han nämner det bara för att hävda att det var just så Sverige *inte* borde ha gjort (att segt fördröja sin nedskärnings- och omställningsprocess.)²⁴⁷ Tvärtom anser jag då denna saktgående ryska process utgöra argument för Sverige att inte helt ställa om sitt försvar.

Däremot tycker jag att det är diskutabelt hur bedömningsunderlaget i 1999 års beslut kan i jämförelse med underlaget i 1996 års beslut anses motivera ett totalt lämnande av invasionsförsvaret. Ty fastän man i 1999 års beslut börjar ana vissa mönster i Östersjön²⁴⁸ är det inte mer än just aningar. Och vad gäller Ryssland beskriver 1999 års beslut i stort samma problem råda som rådde 1996.²⁴⁹ Och därtill oroar sig beslutet över Moskvas nyligen startade (andra) Tjetjenienkrig; ett krig som påminner omvärlden om den ”osäkerhet som är förknippad med det bräckliga ryska samhället” och som kan få (negativa) följder ”också för grannländer och det internationella säkerhetssystemet.”²⁵⁰ Beaktande allt detta vill jag mena att tillräcklig stark bedömningsgrund för att helt lämna invasionsförsvaret inte heller förelåg 1999. Men nu gjorde regeringen det ändå. Så i så måtto kan man kanske argumentera för att regeringen väl lika gärna kunde ha lämnat det 1996. I 2004 års beslut däremot är bedömningsunderlaget dramatiskt annorlunda. Nu anser man att det finns stabila säkerhetspolitiska strukturer i Östersjön, att under president Vladimir Putin har Ryssland stabiliserats politiskt med en allt starkare statsmakt (på bekostnad av demokratin dock), och att detta Putins Ryssland strävar efter alltmer samarbete med Europa och Väst.²⁵¹

Argument liknande de nämnda i 1996 års försvarsbeslut för att inte helt lämna invasionsförsvaret används också av Lennmarker i 2000 års källmaterial som kritik mot 1999 års försvarsbeslut. Han motiverar nämligen inte bara ett stopp på de svenska försvarsnedskärningarna med, som vi sett, de nya internationella åtagandena. Men också med att Ryssland inte verkar ha för avsikt att nedrusta samt har inlett ett nytt Tjetjenienkrig.²⁵² Dessa Lennmarkers varnande beskrivningar går faktiskt i mycket igen hos Lindh. Även hon menar att det inte går att säkert sia om Ryssland. I t ex 2000 och 2001 års deklARATIONER fördömer hon Tjetjenienkriget och talar om hur ”utvecklingen ger anledning till oro” samt slår fast att ”Ryssland befinner sig fortfarande i en svår omvandlingsprocess.”²⁵³ Men, som vi sett, sätter hon samtidigt hopp till att man väver in Ryssland i europeiska samarbetsstrukturer och alltigenom källmaterialet står hon konsekvent fast vid sin lägesanalyskonklusion: att en invasion mot Sverige inte är tänkbar och att närområdesläget blir allt bättre.²⁵⁴

---

246. <http://www.ne.se/lang/boris-jeltsin>, 2011-12-04, kl 02.00.

247. Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.121.

248. *Det nya försvaret*, se t ex s.28f.

249. *Det nya försvaret*, s.22, 25f, 29, 33.

250. *Det nya försvaret*, s.11, se även s.24f.

251. *Vårt framtida försvar*, s.18f.

252. 1999/2000:63, s.12, se även s.9, 13. Även Lundgren tar upp och kritiserar Tjetjenienkriget och utmålar Ryssland som ett land man än inte riktigt vet var man har [2000/2001:62, s.10, 31.]

253. 1999/2000:63, s.2, se även s.38f; 2000/2001:62, s.7.

254. Se not 236.

2.2.5. Alliansfrihet och doktrin

2.2.5.1. St Malo och musketörsförpliktelser

Om vi återgår till St Malo så döms Lindhs stöd till detta alltså ut av Ohly. Alltigenom Lindhperioden riktar han skarp kritik mot EU-medlemskapets följder i allmänhet, inte minst mot vad han ser som en successiv militarisering av unionen – inkluderande ett allt tätare samarbete med Nato – och regeringens beredvillighet att delta i allt detta. Härigenom glider Sverige, menar Ohly, sakta men säkert allt längre bort från den traditionella alliansfriheten och neutralitetspolitiken som på så vis urholkas.²⁵⁵ Lindh ställer sig i sin tur – och lika konsekvent – oförstående till att vänstern inte vill stödja dessa slags, enligt henne, fredsfrämjande säkerhetspolitiska samarbeten som Sverige går allt djupare in i.²⁵⁶ 1999 och 2001 framhåller hon också att det inte är tal om att EU härigenom går mot en veritabel militärunion med bindande musketörsförpliktelser. Ingen annan än Sverige har rätt och skyldighet att försvara svenskt territorium.²⁵⁷ Ohly menar dock att traditionellt har alliansfriheten förståtts på ett bredare sätt än detta – som regeringen nu vill förstå den – att blott avse avsaknad av reciproka säkerhetsgarantier. Den har, förfäktar Ohly, inte minst varit tätt förbunden med neutraliteten. Men nu igenom regeringens 'nya' förståelsesätt – vilket Ohly 2001 också sätter i samband med att regeringen nu vill revidera och ta bort neutralitetsbegreppet ur den säkerhetspolitiska doktrinen (mer om detta nedan) – så ”förminska[s] alliansfriheten”, allt enligt Ohly.²⁵⁸ ”Vad innebär då svensk alliansfrihet?” frågar han 2001:

Innebär den ingenting annat än att vi inte går in i ömsesidiga försvarsförpliktelser?
Har vi reducerat svensk alliansfrihet till att enbart handla om detta? Så har aldrig
neutralitetspolitiken eller alliansfriheten tidigare beskrivits i svensk politik.²⁵⁹

Så blott en avsaknad av musketörsförpliktelser är för Ohly inget godtagbart argument för att delta i militära och säkerhetspolitiska samarbeten inom EU och Nato.²⁶⁰ För Aftonbladet, däremot, syns detta vara argument nog. Tidningen ger faktiskt uttryck för en syn på alliansfriheten som i mycket minner om vad Ohly just ville beskriva som en förminskad förståelse av alliansfriheten. 1999 tar tidningen upp, och verkar inte se några problem med att, regeringen vill delta i St Malo. För att i de följande två årens ledare ge sitt stöd åt ett borttagande av neutralitetsbegreppet ur den säkerhetspolitiska doktrinen så länge som den militära alliansfriheten består. Tidningen i detta bl a också förklarande deltagandet i St Malo som oproblematiskt eftersom, som 2001 års ledare uttrycker det: ”[o]ch – det är viktigt – EU:s gemensamma militärstyrka är inte en militärallians av Natos typ. Den saknar gemensamma skyddsförpliktelser.”²⁶¹

Såsom antyds igenom dessa Aftonbladets och Ohlys ageranden så pågår en intensiv debatt under Lindhperioden om den säkerhetspolitiska doktrinen och dess lydelse. Låt oss ta en titt.

---

255. 1998/1999:53, s.15f; 1999/2000:63, s.48ff; 2000/2001:62, s.12, 33f, 41f.

256. 1998/1999:53, s.40; 1999/2000:63, s.31, 38f; 2000/2001:62, s.30.

257. 1998/1999:53, s.5, 30f; 2000/2001:62, s.5.

258. Se not 255.

259. 2000/2001:62, s.42.

260. Se not 255.

261. Aftonbladet 1999-02-11; Aftonbladet 2000-02-10; Aftonbladet 2001-02-08.

2.2.5.2. Säkerhetspolitiska doktrinen: revideringsprocessen

2.2.5.2.1. Bakgrund

[D]en nu gällande säkerhetspolitiken [är] resultatet av en serie omformuleringar och positionsförskjutningar både av deklaratorisk och substantiell karaktär, som ägt rum under 1990-talet och det begynnande 2000-talet, och med en slående snabbhet i stegbytena.²⁶² – *Bo Huldt*

Under 1990-talets inledning – som en följd av kalla krigets slut, av Sveriges EU-ansökan och medlemskap – talar Agrell om hur: ”[d]en svenska neutralitetspolitiken monterades försiktigt ner och ersattes med den betydligt mindre förpliktigande militära alliansfriheten.”²⁶³ Under kalla kriget hade Sverige som sagt lytt under den säkerhetspolitiska doktrinen: ”Alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i händelse av krig”. Sedan 1950-talets slut hade neutralitetsutfästelsen tolkats – inte minst av SAP – som ovillkorlig (i det offentliga, vill säga; på det inofficiella planet låg saker annorlunda till.) Men 1992 ersatte så SAP och Bildregeringen denna ’kalla krigsdoktrin’ med den doktrin vi såg Hjelm-Wallén deklarerat ovan: ”Sveriges militära alliansfrihet, syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde, består.” Neutralitetsalternativet nämns så även i denna doktrin. Men det är nu geografiskt preciserat samt mer av en villkorlig utfästelse, mer av en uttalad option, än ett självändamål.²⁶⁴

Så medan kalla krigsdoktrinen signalerade säkerhetspolitisk förutsägbarhet – garanterad neutralitet i krig – signalerade 1992 års doktrin handlingsfrihet (möjlig neutralitet i krig.) Det tog dock inte lång tid innan 1992 års doktrinära lydelse började ifrågasättas av moderater och folkpartister. SAP-ledningen höll emellertid fast vid doktrinen upp till och igenom Hjelm-Wallénperioden. Men under Lindhperioden släpper man till slut greppet, vilket vi nedan kommer se prov på i Lindhs ageranden i 2001 års källmaterial. Släppandet syftade och kom att leda till en ny reviderad doktrin – den än (2011) gällande – som första gången deklarerades 2002 (och inte som Bjereld fö hävdar, i 2003 års deklaration.)²⁶⁵ Denna 2002 års doktrin lyder och stipulerar blott att: ”Sverige är militärt alliansfritt”.²⁶⁶

2.2.5.2.2. Villkor och bemötande

Vad gäller bemötande från vänsterhåll har vi sett Ohly 2001 kritisera regeringens doktrinsreviderande ambitioner för att gå för långt. Faktum är att regeringens samarbetspartier – inkluderande vänstern och centern – kom att göra revideringsprocessen långt ifrån komplikationsfri för SAP-ledningen. Som SvD anger 1999 och 2000 var dessa partier skeptiska till att lämna 1992 års doktrin, vilket i sin tur tvingade Perssonregeringen att hålla kvar vid doktrinen längre än man nog egentligen ville.²⁶⁷ Så när Lindh i 1999 och 2000 års deklarerationer upprepar doktrinen från 1992²⁶⁸ får hon motta kritik av SvD, liksom av Lennmarker, för att deklarerat något som de menar att regeringen faktiskt inte vill deklarerat. Under ledartitlarna ”Meningslös

---

262. Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.109.

263. Agrell, *Fred och fruktan*, s.270f.

264. Se t ex Andrén, *Maktbalans och alliansfrihet*, s.265ff; Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.114ff; Bjereld et al, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*, s.400f; Andrén, *Säkerhetspolitik*, 99f, 134.

265. Se Bjereld et al, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*, s.403.

266. Riksdagens protokoll 2001/2002:68 (Stockholm 2002), s.5. SAP, moderaterna, kd och centern var partierna som gjorde upp om den nya doktrinen [se t ex Persson, *Min väg*, s.242; Bjereld et al, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*, s.403.]

267. Svenska Dagbladet 1999-02-11; Svenska Dagbladet 2000-02-10.

268. 1998/1999:53, s.5; 1999/2000:63, s.3.

deklaration” (1999) respektive ”Den obegripliga utrikespolitiken” (2000) ifrågasätter SvD värdet i vad regeringen lär i deklARATIONEN när det tycks skilja sig så mot hur regeringen egentligen vill leva. Lennmarker ifrågasätter vidare i sin kritik den utfästa neutralitetsoptionen som omoralisk och anakronistisk.²⁶⁹

I 2001 års källmaterial slår Lindh emellertid fast att regeringen nu öppnar för en revidering. Hon talar om att 1992 års doktrin är för snäv för dagens ”breda” säkerhetspolitiska verklighet där Sverige är med i EU och kalla kriget är slut. Sverige bör och kan därför ändra doktrinen.²⁷⁰ Hon gör dock det viktiga förbehållet att revideringen kan få leda till att man lyfter ut nämmandet av neutralitetsoptionen, men icke av alliansfriheten.²⁷¹ Denna optionsborttagande öppning av Lindh – som till synes går Lennmarkers hållning till mötes – är, likafullt, otillräcklig för moderaternas huvuddebattör 2001 (Lundgren.) Sistnämnde framhåller att tal om alliansfrihet är lika orimlig och irrelevant för nutiden som tal om neutralitet.²⁷² Aftonbladet 2001 ger emellertid sitt stöd till Lindhs och SAP:s villkorade öppning. ”Det är en rimlig hållning”, skriver tidningen:

Idag vill vi inte vara neutrala i konflikter i vår omvärld. I Bosnienkrigen tog Sverige ställning mot den etniska rensningen och belägringen av bosniska städer. Omständigheterna är nya, och neutralitetsbegreppet är så otydligt att det kan skapa missförstånd. Den militära alliansfriheten finns det däremot skäl att bevara.²⁷³

SvD 2001 står istället på Lundgrens sida och avfärdar Lindhs öppning p g a dess förbehåll, beklagande sig över att Lindhs och SAP:s: ”Avsikt[...] är att utmönstra neutralitetsoptionen, inte att diskutera den (fiktiva) militära alliansfrihetens vara eller inte vara.”²⁷⁴

Så där Lindh får motta kritik från Ohly för att gå för långt så blir hon från moderat håll istället kritiserad för att inte gå tillräckligt långt. För moderaterna är tal om såväl neutralitet som alliansfrihet oetiska anakronistiska röda skynken. I den kritik som Lennmarker och Lundgren här anför spinnas det explicit på att nu, som EU-medlem i ett radikalt förändrat närområde och Europa, kan Sverige – om ett EU-och/eller grannland attackerats – orimligen stå neutral och osolidarisk, identifierande sig som alliansfri.²⁷⁵ I denna moderata kritik bakas det dock även, om än mer implicit, in kritik mot att Sverige inte avser att någon gång framöver ta det fulla steget in i Nato (vilket vore ett, för att tala med Lundgren: ”naturligt nästa steg.”) För en ingående analys av Lennmarkers och

Anna Lindh under 2001 års utrikesdebatt

Bildkälla: SCANPIX/Claudio Bresciani

269. Svenska Dagbladet 1999-02-11; Svenska Dagbladet 2000-02-10; 1998/1999:53, s.9ff; 1999/2000:63, s.9, 11, 31.

270. 2000/2001:62, s.5f. 30, 40. Jmf Persson, *Min väg*, s.242.

271. 2000/2001:62, s.5f.

272. 2000/2001:62, s.8ff, 31f.

273. Aftonbladet 2001-02-08.

274. Svenska Dagbladet 2001-02-08.

275. 1998/1999:53, s.9ff, 32, 41; 1999/2000:63, s.9, 11, 31; 2000/2001:62, s.8ff, 31f.

Lundgrens argumentation, se följande not 276.²⁷⁶ Också från fp:s huvuddebattör Biörsmark får Lindh – i 2000 och 2001 års debatt – motta kritik som är i mycket identisk med Lennmarkers och Lundgrens kritik. En viktig skillnad är dock att Biörsmark riktar uttrycklig kritik mot att Sverige inte ”omgående” söker ”medlemskap i Nato.”²⁷⁷ Folkpartiet blev ju 1999 det första riksdagsparti som tog uttalad ställning för omedelbart Natomedlemskap. Som vi kommer se så argumenterar Lindh dock konsekvent – alltigenom Lindhperioden – *emot* ett Natomedlemskap och *för* bibehållen alliansfrihet. I denna argumentation, denna konsekventa trend, betonar och omhuldar hon då inte bara alliansfrihetens bestånd. Märkbar i trenden är även – trots villigheten att stryka den ur doktrinen – hennes framhållande av neutralitetsoptionens bestånd.

2.2.5.2.3. Neutralitetsoptionens bestånd: Strömviks trend, 2002 års doktrin, doktrinshantering

Trots det Agrell skrev om nedmonteringen av den svenska neutralitetspolitiken vill jag understryka att på den officiella ytan så bestod och består likafullt – alltigenom 1990-talet fram till idag – den ’klassiska’ neutralitetspolitikens två viktigaste element: 1) uttalad avsikt att på egen hand skydda Sveriges territorium; 2) avsaknad av ömsesidiga försvarsförpliktelser.²⁷⁸ Igenom Lindhperiodens källmaterial återkommer Lindh kontinuerligt till detta, att i slutändan har Sverige endast – och det är endast Sverige som har – skyldighet att försvara svenskt territorium.²⁷⁹ Hon återkommer även till att Sverige har – och kommer aldrig sluta hålla vid liv – möjligheten att vara neutral.²⁸⁰

Men i en artikel av statsvetare Maria Strömvik, där hon analyserar svensk utrikespolitik under Lindhperioden, framkommer en annan bild än den jag här lägger fram. Strömvik hävdar nämligen att under Lindhperioden stod det klart att Perssonregeringen inte ville ha något att göra med neutralitetsoptionen; en trend som kulminerade med 2002 års doktrin och med att Lindh höll ett tal, i Sälen i januari 2002, i vilket Strömvik påstår att Lindh slog fast att:

Sverige *inte* [min kurs.] skulle kunna förklara sig neutralt om någon av EU:s medlemsstater eller ansökarstater angreps.²⁸¹

Jag menar att Strömvik har fel i allt detta. Fel i att en sådan trend skulle ha existerat, fel i att SAP genom 2002 års doktrin tog fullständigt avstånd från optionen, och jag vänder

---

276. 1998/1999:53, s.9ff, 31f; 1999/2000:63, s.9, 11ff, 31; 2000/2001:62, s.8ff, 31f. Bl a framhåller Lennmarker att Sverige skall delta ”fullt ut” i det euro-atlantiska säkerhetssamarbetet och kopplar ett framtida svenskt Natomedlemskap till en (historisk) nordisk försvarsförbundstanke, där alla nordiska länder (inklusive Finland) och baltiska länder uppgår i Nato [1998/1999:53, s.10f, 31f; 1999/2000:63, s.13.] I likhet med detta talar Lundgren i 2001 års debatt om att alliansfriheten bör ses som temporär. Han förordar i ett säkerhetspolitiskt sammanhang ökat nordiskt samarbete och konstaterar att ifall baltstaterna blir Natomedlemmar kommer ”vi sitta isolerade på en öde ö här.” Han framhåller att svenska försvaret integreras och anpassas alltmer till detta Nato som han menar vara förutsättningen för europeisk säkerhet. Allt detta gör att alliansfriheten ter sig som alltmer temporär i Lundgrens ögon [2000/2001:62, s.8ff, 31f.] Men bl a efter att ha blivit tillfrågad av Lindh [1998/1999:53, s.31; 2000/2001:62, s.30] respektive av fp:s Biörsmark [2000/2001:62, s.25, se även s.37] säger varken Lennmarker eller Lundgren att Sverige skall bli Natomedlem med detsamma. Framöver ser de dock ett svenskt Natomedlemskap vara ett, som Lundgren uttryckte det: ”naturligt nästa steg” [1999/2000:63, s.13; 2000/2001:62, s.10, 31f. Se även 1998/1999:53, s.10f, 31f.]

277. 1999/2000:63, s.26; 2000/2001:62, s.24f, 25f. Även moderaterna får motta kritik från Biörsmark för att inte ’våga’ stödja fp:s ”omgående” medlemskapsambitioner [2000/2001:62, s.37, se även s.24f. Se även not 276.]

278. Jmf t ex <http://www.ne.se/artikel/268780>, 2011-12-04, kl 03.00.

279. 1998/1999:53, s.5, 31f; 1999/2000:63, s.3, 30; 2000/2001:62, s.5, se även s.40.

280. 1998/1999:53, s.5; 1999/2000:63, s.3, 31. Se även 2000/2001:62, s.5, 29f, 40, där Lindh försvarar alliansfrihetens bestående och att Sveriges säkerhetspolitik fortsätter ge – men nu inte ”bara” – möjlighet att vara neutral.

281. Strömvik, ”Sverige och EU:s utrikes- och säkerhetspolitik”, s.264.

mig även emot att Lindh verkligen sade i Sälen-talet det Strömvik här påstår.

Vilka är mina argument härför? Vad gäller trenden så menar jag att den trend som var förhärskande i Perssonregeringen under Lindhperioden – och som 2002 års doktrin och Lindhs Sälen-tal är kulmen på – var att Perssonregeringen *distanserade* sig gentemot optionen. Vilket är långt ifrån samma sak som att inte vilja ha något med optionen att göra. Låt oss börja med Sälen-talet och se vad Lindh egentligen sade, vilket faktiskt skiljer sig avsevärt från det Strömvik påstår att Lindh sade. Strömvik baserar sitt påstående på en av journalisten Bengt Albons skrivna DN-artikel som återger talet.²⁸² Och mycket riktigt skriver Albons i denna artikel att Lindh sade det Strömvik här påstår.²⁸³ Problemet är att Albons gör, enligt min mening, en feltolkning av Lindhs uttalanden. Ty granskar man Sälen-talet så ser man att Lindh aldrig stänger dörren för Sverige att förklara sig neutralt i nämnda scenario. Vad hon säger är att det är:

svårt att föreställa sig [min kurs.] att Sverige skulle förklara sig neutralt i händelse av ett angrepp på något av de länder som är, eller inom kort står inför att bli, medlemmar i unionen.

Tidigare i talet har hon följande förklarat – vilket Albons faktiskt noterar – att neutralitetsoptionen består.²⁸⁴ Jag menar alltså att Albons gör en feltolkning som Strömvik sedan bygger sina slutsatser på; slutsatser som är felaktiga eftersom Lindh aldrig skrotade neutralitetsoptionen. Det är en väsentlig skillnad mellan att definitivt ”inte” (Strömvik/Albons) och att ha ”svårt att föreställa sig” kombinerat med att man även framhåller neutralitetsoptionens fortbestånd (Lindh.)²⁸⁵

Vad Lindh egentligen sade i Sälen-talet var inget nytt utan bekräftade bara trenden och hållningen hon intog under hela Lindhperioden: att regeringen ville behålla alliansfriheten och på så vis även neutralitetsoptionen (mer om detta samband nedan); att man förvisso skulle – om ett EU- eller grannland angreps – ha svårt att nyttja optionen men att det kunde likafullt inte uteslutas. Så, i t ex 2000 års debatt ifrågasätter Lindh förvisso: ”om vi kommer att utnyttja möjligheten att vara neutrala om ett grannland, Norge eller Estland, angrips eller om ett EU-land angrips. Det är inte troligt.”²⁸⁶ Men i detta ser vi då henne samtidigt också markera – likt i Sälen-talet – att neutralitetsoptionen likafullt existerar, fastän det just nu må synas föga troligt att man kommer utnyttja den (jmf även nedan med småstatsrealismen och det orimliga handlingsalternativ som likafullt kan bli rimligt, om omständigheterna tvingar.)

Strömviks analys haltar emellertid inte bara på Albonskällan. Hennes egna första handsgranskning av en annan källa, doktrinsektionen i Lindhs utrikesdeklaration 2002, är enligt min mening också bristfällig. Strömvik skriver att Lindh här omtalade ”neutraliteten endast som något som tidigare 'har tjänat oss väl’”.²⁸⁷ Men riktigt så enkelt är det inte. Ty granskar man doktrinsektionen ser man att Lindh verkligen inte – vilket Strömvik alltså påskiner – behandlar neutralitetsoptionen såsom vore den passé. Vad Lindh säger – efter att ha presenterat den nya doktrinen (”Sverige är militärt alliansfritt”) – är att: ”Denna säkerhetspolitiska linje, med möjlighet till neutralitet[...], har tjänat oss väl.” Med sitt fastslående om att ha ”tjänat oss väl” avser alltså Lindh inte att avtacka denna säkerhetspolitiska linje, bestående av den (igenom 2002 års doktrin alltså fortlevande) militära alliansfrihetens bestånd som per automatik för med sig

---

282. Strömvik, ”Sverige och EU:s utrikes- och säkerhetspolitik”, s.264.

283. Dagens Nyheter 2002-01-22.

284. Se Sälen-talet på <http://www.regeringen.se/sb/d/1111/a/3999>, 2011-12-04, kl 03.00; Dagens Nyheter 2002-01-22.

285. Jmf även 2004 års försvarsbeslut [*Vårt framtida försvar*, s.23.]

286. 1999/2000:63, s.30.

287. Strömvik, ”Sverige och EU:s utrikes- och säkerhetspolitik”, s.264. Jmf även Huldt, ”Svensk säkerhetspolitik”, s.115.

neutralitetsoptionens bestånd (mer om denna automatik nedan.) Tvärtom avser hon att rättfärdiga varför linjen just skall bestå: den (linjen) har ju hittills ”tjänat oss väl”.²⁸⁸

Här skönjs även betydelsen av att i analysen av doktriner i utrikesdeklarationer se på hur doktrinen hanteras, ikläds. I fallet 2002 så hanterar och ikläder Lindh doktrinen med det beständiga och nedtonar det förändrade. Markerande, som hon gör, att neutralitetsoptionen består och att Sveriges säkerhetspolitiska linje har i grunden inte förändrats alltför mycket.²⁸⁹ Sedan är det självklart så att hur mycket hon än ikläder doktrinen med markeranden om optionens fortbestånd så är det likafullt av vikt att själva doktrinen – ren och pur – inte längre markerar detta fortlevande. Mycket av vikten förtas dock igenom detta Lindhs iklädande. Hennes sätt att här hantera doktrinen kan kontrasteras med hur nuvarande utrikesminister Carl Bildt hanterat samma doktrin i de senaste tre årens deklamationer (2009, 2010, 2011.) Bildt har här valt att inte ens uttala doktrinen utan blott fastslagit att: ”Sveriges säkerhetspolitiska linje ligger fast”; ”Den säkerhetspolitiska linjen ligger fast.” Följaktligen, i det officiellt viktigaste utrikesdokumentet har doktrinen nu under tre konsekutiva år stått outtalad, inget uttryckande av att Sverige är militärt alliansfritt. Det är inte alltför vågat att påstå att Bildt härigenom signalerar att han ser alliansfriheten (för att inte tala om den därigenom bestående neutralitetsoptionen) som alltmer irrelevant.²⁹⁰ Medan Lindh, å andra sidan, inte bara uttalar doktrinen men också att neutralitetsoptionen härigenom består. På så vis markerande ett omhuldande av alliansfriheten och fortsatt bekantskap med optionen.

I denna kontext av hur 2002 års doktrin hanteras och ikläds kan man slutligen uppmärksamma det att doktrinsrevideringen tog plats i ett sammanhang av att SAP reviderade sitt egna partiprogram (se även Lindhperiodens globaliseringskapitel.) Och granskande det slutliga programmet ser man också hur neutralitetsoptionen då förvisso inte nämns i själva raden där partiets nya (d v s 2002 års) säkerhetspolitiska doktrin slås fast (raden lyder: ”Sverige ska vara militärt alliansfritt.”) Men kort därefter markeras optionens fortlevande (”Som militärt alliansfria kan vi välja att ställa oss neutrala i en eventuell krigssituation.”)²⁹¹ Detta iklädande, denna ’komposition’, beskriver Persson i sina memoarer som: ”en hygglig kompromiss. Både förnyare och traditionalister fick sitt.”²⁹²

2.2.5.2.4. Juridisk automatik

Så under Lindhperioden distanserar regeringen sig förvisso gentemot neutralitetsoptionen. Men det är inte tal om – vilket Strömvik vill påskina – ett totalt avfärdande. Och denna distanserade men icke avfärdade trend kulminerar med 2002 års doktrin och sättet den hanteras på av Lindh och SAP.

Så långt Strömvik. Hur var det då med nämnda samband/automatik? På vad bygger Lindh detta att behållen alliansfrihet ger behållen neutralitetsoption? Eller som Persson

---

288. Riksdagens protokoll 2001/2002:68, s.5. För en analys av 2002 års debatt med Lindh och huvuddebattörernas positioner, se Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.145f, se även s.136.

289. Lundgren hade förförvarnat i 2001 års debatt att med regeringens förbehåll avseende den kommande säkerhetspolitiska doktrinen tycktes det som att: ”Vi ska bara ändra formuleringarna. Innehållet ligger fast” [2000/2001:62, s.31.]

290. 2009 års deklamation, <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/12/07/56/0564f894.pdf>, 2011-12-04, kl 06.00, se främst s.9; 2010 års deklamation, http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/13/96/93/734_eaaf.pdf, 2011-12-04, kl 06.00, se främst s.1; 2011 års deklamation, <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/16/11/45/9abb7c07.pdf>, 2011-12-04, kl 06.00, se främst s.2. Jmf med 2007 och 2008 års deklamation då Bildt uttalar doktrinen [<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/89/85/62473e04.pdf>, s.1, 2011-12-04, kl 06.00; <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/89/85/ce11a9f1.pdf>, s.3, 2011-12-04, kl 06.00.]

291. *Partiprogram för socialdemokraterna*, s.35. Jmf *Socialdemokraternas partiprogram: partiprogram antaget på socialdemokraternas 31:a kongress 1990* (Stockholm 1991), s.43.

292. Persson, *Min väg*, s.242.

uttrycker det 2007 i sina memoarer:

Sverige har på grund av sin alliansfrihet valet att vara neutralt i händelse av krig, men kan också göra andra val om det gagnar landets säkerhetspolitiska intressen.²⁹³

Förklaringen ligger i det folkrättsliga vilket strikt sett förlänar en militärt alliansfri stat som Sverige – till skillnad från en stat som Schweiz (se nedan) – möjligheten att vara eller inte vara neutral i krig. Det är på detta juridiska samband Lindh spinner när hon i källmaterialet, i Sälental och 2002 års doktrinsektion, talar om att optionen består och kommer bestå. För att t ex tala med henne i 2000 års debatt: ”Folkrättsligt spelar det i och för sig ingen roll om det [optionen, min anm.] står där” eftersom: ”Är vi militärt alliansfria finns det ju en möjlighet att vara neutrala. Det är vi själva som väljer.”²⁹⁴

Vad gäller skillnaden mellan Sverige och Schweiz är det så att den senare staten ses som en sk permanent neutral stat. Sådana stater är av folkrätten ålagda att vara neutrala i krig och att under fredstid föra en strikt neutralitetspolitik. Som Ove Bring skriver:

Permanent neutrala stater är således folkrättsligt *förpliktade* att föra en alliansfri politik och även i övrigt föra en fredstida neutralitetspolitik som på ett trovärdigt sätt syftar till neutralitet i krig.

En stat som Sverige har emellertid inga sådana folkrättsligt tvingande skyldigheter lagda på sig.²⁹⁵ Aftonbladet summerar detta folkrättsliga läge på ett bra sätt 2000 där tidningen resonerar kring hur förargligt det egentligen är ifall neutralitetsoptionen nämns eller inte nämns i doktrinen. Instämmande med Lindh slår tidningen här fast att det egentligen inte ligger något ”dramatiskt i saken”, eftersom: ”Vi kan behålla (eller för den delen avskaffa) en skrivning som i sak inte binder oss till ett visst handlande vid ett osannolikt krigsfall i överskådlig tid.”²⁹⁶

Låt oss då nu – som avslutning på detta temakapitel – titta närmare på den mer utvecklade argumentation igenom vilken Lindh underbygger denna sin position att alliansfriheten och därigenom även neutralitetsoptionen skall bestå. I min analys av detta kommer jag använda och även utveckla den sk *småstatsteorin*.

2.2.5.3. Alliansfrihetens vara eller inte vara: småstatsdoktrinen

2.2.5.3.1. Inledning

Så Lindh vill se alliansfrihetens och (med den) neutralitetsoptionens fortlevande. Hennes ageranden i allt detta kan systematiseras in i ett övergripande omslutande begrepp som jag benämner *småstatsdoktrinen*. Den utgörs av två artskilda småstatsteoretiska sidor. Den ena sidan är *småstatsrealistisk*, som avser Alf W Johanssons utarbetade gren. Den andra sidan är *småstatsidealistisk*, vilket är en gren av småstatsteorin som jag själv utvecklat. Dessa två grenar definieras nedan.

2.2.5.3.2. Småstatsrealism

2.2.5.3.2.1. Definition

Med småstatsrealism avses alltså Johanssons gren. Den fastställer hur en liten (alliansfri) stat agerar i en av realismens lagar bunden värld. D v s, en värld i vilken makten är

---

293. Persson, *Min väg*, s.242.

294. 1999/2000:63, s.30.

295. I jmf med permanent neutrala stater har Sverige därför kunnat vara mer flexibel och självständig i hur man fört sin neutralitetspolitik [<http://www.ne.se/lang/neutralitet/268775>, 2011-12-04, kl 04.30.] ”[V]i har själv valt vår politik och definierar dess närmare innebörd”, deklarerar Lindh 1999 [1998/1999:53, s.5]; ett deklarerande som kan exempelvis tyckas eka Olof Palmes ord från 1968: ”Den svenska neutralitetspolitiken bestämmer vi själva” [se t ex [http://www.olofpalme.org/amne/neutralitets politik](http://www.olofpalme.org/amne/neutralitets%20politik), 2011-12-05, kl 01.30; Andrén *Säkerhetspolitik*, s. 117.]

296. Aftonbladet 2000-02-10; 1999/2000:63, s.30f.

variabeln som betingar – och moralen inte har någon egentlig betydelse för – hur stater agerar. I denna värld kan småstaten i slutändan, om den vill fortleva, inte mycket annat än anpassa sig efter de av de maktägande staterna (stormakterna) givna förhållandena, navigerande sig efter maktkonjunkturen, lämnande ideal och moral åt sidan. Allt detta kommer till sin spets när stormakterna kolliderar med varann (t ex världskriget; det var också på basis av Sveriges agerande under andra världskriget som Johansson utarbetade småstatsrealismen.)²⁹⁷

2.2.5.3.2.2. Utslag i Lindhs ageranden

Det mest pregnanta småstatsrealistiska agerandet av Lindh uttrycks i 2000 års debatt där hon – målade upp ett världskrigsliknande scenario – försvarar alliansfriheten (och därför också neutralitetsoptionen) på följande vis:

Politiskt är vi med i en allians, EU. Men i säkerhetspolitiken måste vi också våga tänka på det otänkbara. Vad händer om vi mot all förmodan skulle få en stor konflikt i Europa, om europeiska säkerhetsstrukturer och andra strukturer skulle bryta samman? Då är neutraliteten den sista försvarslinjen. Vi påminner om det otänkbara genom att också påminna om att vi skulle kunna vara neutrala [---] i sak är den svenska regeringens uppfattning att vi är militärt alliansfria och så ska förbli. Då finns det alltid, om det står i stenskrift eller inte, en möjlighet att också välja neutraliteten.²⁹⁸

Detta citat är även intressant att relatera till vad Agrell skriver om EU-medlemskapet, nämligen att det har gjort ”neutralitet i förhållande till en annan EU-stat folkrättsligt ohållbar och politiskt orimlig”; att Maastrichtfördraget inkorporerar musketörsförpliktelser som omintetgör den militära alliansfriheten.²⁹⁹ Men beaktande hennes småstatsrealistiska citat så skulle Lindh nog inte instämma med Agrell här, såväl gällande den juridiska ohållbarheten som den politiska orimligheten. Vad gäller orimligheten säger Lindh förvisso – och likt Agrell, såväl som likt Lennmarker och Lundgren – att det vore politiskt orimligt att förhålla sig neutral. Men samtidigt säger hon att ifall (realistiska) omständigheter så tvingar kan detta orimliga likafullt bli ett rimligt handlingsalternativ. Just den ”handlingsfrihet” som alliansfrihetens bibehållande ger Sverige återkommer hon till i 2001 års källmaterial, nyttjande den som argument för ett fortsatt bibehållande, talande bl a om att Sveriges säkerhetspolitik fortsätter ge – men nu inte ”bara” – möjlighet att vara neutral.³⁰⁰

Vad gäller den juridiska ohållbarheten vet Lindh heller intet av att Maastrichtfördraget skulle lägga några bindande försvarsförpliktelser på Sverige. Som vi ser talar hon istället om hur det kvittar ifall regeringen explicit framhåller neutralitetsoptionen eller inte. Att så länge Sverige står militärt alliansfri, fri från ömsesidiga försvarsförpliktelser – vilket hon menar Sverige göra, trots medlemskap och fördjupat politiskt och militärt samarbete i EU – så finns det alltid folkrättslig möjlighet att förklara sig neutral. Och denna möjlighet, denna option, har Lindh och Persson-regeringen inte för avsikt att släppa.

Dessa Lindhs småstatsrealistiska ageranden möter till synes stöd hos Aftonbladet där tidningen 2001 slår fast att alliansfriheten finns det fog att behålla då: ”Den ger oss handlingsutrymme, låser inte fast oss vid militära pakter, minskar risken att Sverige dras in i militära konflikter.”³⁰¹

Lindhs småstatsrealistiska försvar av alliansfriheten kan alltså kokas ner till att

---

297. Johansson, Alf W, *Den nazistiska utmaningen: aspekter på andra världskriget* (Stockholm 2000), s.269f.

298. 1999/2000:63, s.30f.

299. Agrell, *Fred och fruktan*, s.271.

300. 2000/2001:62, s.5, 29f, 40.

301. Aftonbladet 2001-02-08.

Sverige behåller handlingsalternativ som gör det möjligt att hålla sig utanför storkrig. Och detta även om andra EU-länder skulle vara indragna i kriget. Lindhs småstatsidealistiska argument, å andra sidan, präglas naturligen inte av någon sådan – i t ex Lenmarkers och Lundgrens ögon synnerligen omoralisk och osolidarisk – pragmatism.

2.2.5.3.3. Småstatsidealism

2.2.5.3.3.1. Definition

Småstatsidealism är ett eget påfund, en av mig konstruerad teoretisk gren. Den har vissa likheter med hur alliansfriheten moraliskt rättfärdigades under den aktiva utrikespolitikens tid.³⁰² Grenen utgörs i mycket av vad som kan beskrivas som en idealistisk version av det säkerhetspolitiska konceptet *Power of the Weak*; ett koncept som postulerar att en maktreursmässigt svag stat kan just p g a sin svaghet åtnjuta styrka på andra vis.³⁰³ I det småstatsidealistiska fallet, med Sverige som exempel, innebär det att den lilla alliansfria relativt svaga svenska staten kan just p g a dessa 'egenskaper' främja och uppnå idealistiska ändamål på ett effektivt sätt. P g a sin svaghet, litenhet och alliansfrihet utgör staten inget maktpolitiskt hot och behöver inte tvunget misstänkas för att ha – och förhållas till som en stat med – maktpolitiska, illvilligt partiska intressen och baktankar. Denna småstat besitter därför god potential att alstra idealistiska, konfliktlösande atmosfärer och ageranden kring sig i den internationella miljön.

2.2.5.3.3.2. Utslag i Lindhs ageranden

I Lindhs källmaterialsageranden kommer mängder av småstatsidealistiska utslag till uttryck. I alla dessa sätter hon alliansfriheten i komparativ kontrast till ett Nato-medlemskap. Alliansfriheten blir här hos Lindh ett internationellt fredsredskap. Den skänker Sverige en betydande styrka i kapacitet av – och stärkta möjligheter att bli och agera som – *medlare*, *nedrustningspådrivare* (i synnerhet av massförstörelsevapen), *spänningsreducerare* (med betoning på närområdet), *folkrättsutövare* (i allmänhet.) Och alla dessa styrkor, hela detta redskap – dess komponenter och medföljande effekter – skulle enligt Lindh riskeras, förmodligen omintetgöras, ifall Sverige uppgick i Nato.

Hur tar sig dessa Lindhska ageranden konkret uttryck? Lejonparten har udden riktad mot alliansfrihetkritiska moderater och folkpartister gentemot vilka Lindh försvarar alliansfriheten som att inte vara ”en black om foten”,³⁰⁴ ”inte en belastning” utan ”en styrka”³⁰⁵ och ”tillgång för Sverige”.³⁰⁶ Vad gäller medlarkapaciteten slår hon i 2000 års debatt fast att: ”Det var bl.a. alliansfriheten som gjorde det möjligt för Carl Bildt [...] att göra fredsinsatser på Balkan”³⁰⁷ och i deklARATIONEN basunerar hon stolt ut att det fortsatta: ”Arbetet för att eliminera Iraks massförstörelsevapen [...] har på nytt anförtrotts åt en svensk.”³⁰⁸ Det senare citatet avser förra utrikesministern Hans Blix övertagande av ledningen för FN:s vapeninspektionsprogram i Irak från Rolf Ekéus. Just nedrustning av främst massförstörelsevapen menar Lindh alltså vara ytterligare ett idealistiskt arbete i vilket Sveriges kapacitet stärks tack vare alliansfriheten. I alla tre deklARATIONER framhåller hon att regeringens mål är att se världen befriad från

---

302. Jmf t ex Bjereld, ”Göran Persson och den svenska utrikespolitiken”, s.31.

303. Jmf t ex Kent Zetterberg där denne applicerar *Power of the Weak* på småstatsrealism i: Zetterberg, Kent, ”Den mångtydiga neutraliteten och demokratins kriser” i Ragnar Björk, Lars Björlin, Magnus Hjort, Sven Lilja, Karl Molin, Torbjörn Norman & Robert Sandberg (red.) *Människan i historien och samtiden: festskrift till Alf W Johansson* (Stockholm 2000), s. 268f.

304. 1998/1999:53, s.31.

305. 1999/2000:63, s.30.

306. 2000/2001:62, s.5.

307. 1999/2000:63, s.30.

308. 1999/2000:63, s.7.

massförstörelsevapen.³⁰⁹ Och lika konsekvent framhåller hon att alliansfriheten gjort och gör det möjligt för Sverige att mer aktivt och effektivt bidra till att uppnå detta mål.³¹⁰ Här spinner hon mer eller mindre tydligt på att som alliansfri stat kan man aktivt ta och delta i diplomatiska initiativ för kärnvapenedrustning – t ex igenom den s k Ny Agenda-gruppen (se not 311) – medan man som Natomedlem istället måste acceptera kärnvapen som försvarsmedel.³¹¹

I 2001 års debatt stöter detta Lindhska nedrustningsargument på patrull från Lundgren som hävdar att: ”Argumentet att ett alliansfritt Sverige skulle ha större inflytande i kärnvapenedrustningsfrågor än Natoländerna bygger på önsketänkande.”³¹² I sitt kritiserande får Lundgren eldunderstöd av Biörsmark, båda allmänt ifrågasättande huruvida då Danmark och Norge – i egenskap av Natoländer – inte skulle vara självständiga och förmögna att lika aktivt och effektivt jobba för idealistiska mål som det alliansfria Sverige.³¹³ I sin replik viker sig Lindh icke. Alliansfriheten ger, framhårdar hon, Sverige: ”möjlighet att aktivt driva kärnvapenedrustning, något som faktiskt inte ens våra grannar Norge och Danmark har. De kan t.ex. inte vara medlemmar i Ny Agenda-initiativet.”³¹⁴ Lindh kritiserar också USA:s nedrustningshämmande planer på en missilförsvarssköld³¹⁵ och i polemik med Lundgren och Biörsmark implicerar hon att som Natomedlem skulle Sverige inte kunna motarbeta skölden (åtminstone inte lika effektivt som man kan nu när man är alliansfri.) Här slänger hon även ut – men hävdar bestämt att ”[v]are sig Bo Lundgren eller K-G Biörsmark svarar på” – ”frågan: Hur blir Sverige och norra Europa tryggare och säkrare för att vi går med i Nato och offensivt försvarar Natos kärnvapen och den centrala roll kärnvapnen spelar i Nato?”³¹⁶

Här i det sista citatet dyker så även spänningsreduktionsargumentet upp. Argumentet går delvis in i de andra argumenten och tas upp av Lindh i alla tre deklamationer³¹⁷ samt – via kritik mot ömsom Lennmarker, Biörsmark och Lundgren – i alla tre debatter.³¹⁸ I dessa ageranden talar Lindh om hur ett svenskt Natomedlemskap riskerar försämra och instabilisera vad hon menar vara ett av alliansfriheten givet ”bra säkerhetspolitiskt läge i norra Europa och Sverige.”³¹⁹ Att gå in under Natos kärnvapenparaply skulle inte bara försvaga Sveriges nedrustningsförmåga men också landets kapacitetstyrka som regional spänningsreducerare. Lindh specificerar dock inte exakt *hur* det alliansfria Sverige verkar – och som Natomedlem skulle förlora – i kapacitet som spänningsreducerare. Åtminstone är hon inte mer specifik än att bara i allmänna ordalag hävda att det alliansfria Sverige dämpar spänningar och ökar säkerheten i regionen.³²⁰ Det är sådant som t ex Lundgren får nöja sig med när han ber Lindh att ”gärna konkretisera och utveckla” spänningsreduktionsargumentet.³²¹ Därutöver mäktar hon inte komma upp med mycket annat än motfrågor till (för)svar när argumentet

---

309. 1998/1999:53, s.6; 1999/2000:63, s.7, se även s.4, 6; 2000/2001:62, s.5.

310. 1998/1999:53, s.31; 1999/2000:63, s.30; 2000/2001:62, s.29f.

311. 1998/1999:53, s.6, 31; 1999/2000:63, s.6f, 30; 2000/2001:62, s.5, 29f, 40. Ny Agenda avser en år 1998 bildad grupp (inkluderande Sverige) av alliansfria, kärnvapenavstående länder som verkar för en kärnvapenfri värld [se t ex http://www.ccnr.org/8_nation_declaration.html, 2011-12-04, kl 03.00.] Lindh tar upp Ny Agenda såväl 1999 som 2000 och 2001 [se 1998/1999:53, s.6; 1999/2000:63, s.7; 2000/2001:62, s.29.]

312. 2000/2001:62, s.8. s

313. 2000/2001:62, s.8f, 25f.

314. 2000/2001:62, s. 29, se även s.30. Avseende Ny Agenda, se not 311.

315. 1999/2000:63, s.7; 2000/2001:62, s.5, 40.

316. 2000/2001:62, s.40.

317. 1998/1999:53, s.5; 1999/2000:63, s.3; 2000/2001:62, s.5.

318. 1998/1999:53, s.31; 1999/2000:63, s.30; 2000/2001:62, s.29f, 40.

319. För alla sidor, se not 317 och not 318 (citatet i just denna mening är från 2000/2001:62, s.29.)

320. För alla sidor, se not 317 och not 318.

321. 2000/2001:62, s.8. 40.

desavoueras av t ex Lennmarker (som istället menar att den ”för säkerhet och stabilitet i Norden och Östersjöområdet bästa lösningen” vore att Sverige småningom uppgår i Nato.)³²² ”[P]å vilket sätt”, biter Lindh ifrån 1999, ”skulle säkerheten i norra Europa öka om Sverige blev Natomedlem? Det har varken Göran Lennmarker eller någon annan kunnat presentera.” Och Lindh fortsätter:

Att den militära alliansfriheten dessutom har gjort Sverige mer aktivt när det gäller folk-rätten och möjliggjort en mycket aktiv kamp mot massförstörelsevapen, inte minst ett aktivt kärnvapennedrustningsarbete, talar Göran Lennmarker tyst om.³²³

Sådana här småstatsidealistiska argument för alliansfriheten – utgörande ena sidan av småstatsdoktrinen – möter stöd hos Aftonbladet som 2000 slår fast att: ”Det viktiga är att alliansfriheten består. Anslutning till Nato skulle inte öka Sveriges eller Europas gemensamma säkerhet men försvåra nedrustning.” Och detta skriver tidningen i en kontext av sin kritik mot ett expanderande av Nato i Östersjön – inkluderande ett potentiellt svenskt uppgående – vilket enligt tidningen riskerar att skapa skiljelinjer och provocera Ryssland.³²⁴ Aftonbladet gav ju också sitt stöd åt den småstatsrealistiska sidan av småstatsdoktrinen och får följaktligen sägas acceptera småstatsdoktrinen i stort. SvD, å andra sidan, ger förvisso inga direkta egna kommentarer och värderingar av Lindhs argument för alliansfriheten.

Men i 2001 års ledare – där man bl a talar om den fiktiva och ”urholkade alliansfriheten” – uttrycker SvD sympati med Lundgren där denne bl a ifrågasatt Lindhs småstatsidealistiska argument emot Natomedlemskap. SvD rubricerar här Nato som ”fredsalliansen” – ”[ä]r det inte dags”, skriver tidningen, ”att säga att vi bör söka oss in i fredsalliansen?” – och Lundgren hade i nämnda ifrågasättande bl a hävdatt att alliansfriheten ”riskerar att försvaga snarare än att stärka Sveriges internationella roll.”³²⁵

Så, i detta stycke har Lindhs argument för alliansfriheten granskats för att bestämma småstatsidealistiska och småstatsrealistiska utslag i dem. Lämnande småstatsteorin åt sidan så skall här, avslutningsvis, också uppmärksammas att utöver de alliansfrihetsargument som redogjorts för ovan så använder Lindh ytterligare ett: *opinionen*. I 2001 års deklaration och debatt försvarar hon nämligen alliansfriheten som att uppfylla ett opinionsmål på såväl medborgarnivå som på elitnivå. Här talar Lindh om att alliansfriheten ”har starkt stöd hos det svenska folket”, att ”[r]egeringen och en bred majoritet av både det svenska folket och ledamöterna i Sveriges riksdag vill behålla alliansfriheten”.³²⁶ Men liksom hos Hjelm-Wallén går det inte att urskilja något specifikt teoretiskt utslag i målet (se även diskussion i not 328.) Härigenom detta registrerande fullbordas dock registrerandet av alla Lindhska ageranden inom det säkerhetspolitiska temat. Vilket för oss över till de teoretiska konklusioner som kan dras ifrån dem.

Göran Lennmarker (i förgrunden). Moderaternas utrikespolitiska talesman. Vice ordförande i utrikesutskottet 1998-2002. Bilden är tagen från när han var ordförande i konstitutionsutskottet 2004-2006. Bildkälla: SCANPIX/Claudio

322. 1998/1999:53, s.10f, 31f; 1999/2000:63, s.13, 30. Se även not 276.

323. 1998/1999:53, s.31.

324. Aftonbladet 2000-02-10.

325. Svenska Dagbladet 2001-02-08; 2000/2001:62, s.9. Jmf även Andrén, *Säkerhetspolitik*, s.137, 139.

326. 2000/2001:62, s.5, 29.

2.2.6. Teoretiska konklusioner och jmf med Hjelm-Wallénperioden

Medan moderaterna lägger fram Natoutvidgningen som den fundamentala förutsättningen för tryggheten av europeisk säkerhet så uttrycker Lindh ingen explicit värdering om utvidgningen. Implicit kan hon dock tillskrivas en 'varken bu eller bä'-hållning, där hon allmänt talar om varje lands rätt att få göra sina egna säkerhetspolitiska val och i dessa beakta hela Europas säkerhet. Utvidgningen som hon däremot tydligt värderar och pekar ut som fundamental förutsättning för europeisk säkerhet är EU:s utvidgning. Denna expansion menar hon skapa en långsiktig fred och säkerhet, baserad på idealistisk interdependens och integration. Genom ekonomiska och diplomatiska medel utvecklas och flätas länderna här samman civilt, ekonomiskt, socialt, politiskt.

Så Lindhs syn på EU:s utvidgning, dess mål och medel, är lik Hjelm-Walléns. Båda ser utvidgningen som en civil process och avgörande element för skapandet och tryggheten av europeisk säkerhet, uppnående ett idealistiskt säkerhetsmål via ekonomiska och diplomatiska medel.³²⁷ Hos båda blir EU i detta utvidgningsavseende en civil makt blott. Men till skillnad från hos Hjelm-Wallén så får EU även militära dimensioner hos Lindh. Detta sker i sammanhanget av St Malo, d v s initiativet att bygga upp en militär konflikthanteringsförmåga inom EU. Till detta ger Lindh sitt fulla stöd och beskriver initiativet som syftande att uppnå vad som i teoretiskt avseende kan kategoriseras som ett idealistiskt säkerhetsmål, uppnått via diplomatiska och militära medel. Syftet är nämligen att genom militära säkerhetspolitiska samarbeten och ageranden främja och trygga internationell (i första hand europeisk) fred, och allt detta skall ske baserat på och upprätthålla FN:s och folkrättens hegemoni.

Avseende skapande och tryggande av europeisk idealistisk säkerhet upphöjer Lindh, förvisso, inte St Malo-initiativet till riktigt samma betydelsenivå som EU-utvidgningen. Men likafullt betraktar hon initiativet som ett som kommer få avgörande positiv inverkan på säkerheten i Europa. Och som integral beståndsdel i detta EU-initiativ – och för den idealistiska säkerheten i Europa – lyfter hon även in Nato och USA. I så måtto, vad gäller frågan om vem som skall sörja för Europas militära säkerhet, kan man hos Lindh se St Malo-kompromissen återspeglas: EU skall tillsammans med Nato och USA militärt säkra idealistisk europeisk fred. I Hjelm-Walléns ageranden avseende denna fråga återspeglas istället den traditionella brittiska grundpositionen. Ty ett EU med militära dimensioner – tagande ansvar för Europas militära säkerhet – är inget som Hjelm-Wallén går in i (trots unionens handfallenhet i om Jugoslaviens kollaps.) Sådana ansvarsåtaganden tillskriver hon istället främst Nato och USA. Så båda utrikesministrarna ser på Natos och USA:s militära konflikthanteringsengagemang i Europa som ett idealistiskt säkerhetskapande engagemang. Men hos Lindh, till skillnad från Hjelm-Wallén, ingår även EU i detta engagemang och det idealistiska militära säkerhetsmålet det uppnår.

Till båda dessa utrikesministrars militära säkerhetsmål skall Sverige även bidra militärt. Lindh betonar dock avseende St Malo att inga bindande musketörsförpliktelser ingår. Alliansfriheten består. Ett bestående som hon också säger måste nämnas i slutprodukten av den doktrinsrevideringsprocess hon utlyser. Neutralitetsoptionen behöver emellertid inte nämnas (fast den likafullt fortlever.) Aftonbladet ger Lindh stöd i allt detta, såväl gällande engagemanget i St Malo som hennes villkorade doktrinsrevidering. Men medan Aftonbladet beskriver revideringen som rimlig och relevant för den nutida världen, så ser SvD den tvärtom som orimlig och irrelevant för nuet. Den moderata ledarsidan förklarar alliansfriheten urholkad, fiktiv, och frågar sig

---

327. Liksom hos Hjelm-Wallén manifesteras inget tydligt ideologimål eller välfärdsmål i Lindhs ageranden avseende EU-utvidgningen. Demokratisk och ekonomisk utveckling betonas, men de tillskrivs i detta sammanhang inga tydliga egenvärden. Till skillnad från den tydliga medelsfunktion de tillskrivs visavi säkerhetsmålet.

om det inte är dags att ”söka oss in i fredsalliansen?”

Med ”fredsalliansen” avser SvD då Nato. Och i samma ledare – om än inte direkt använt som argument för Natomedlemskap – så hävdar tidningen att Sverige är i alla fall oförmöget att försvara sig självt. Detta som en följd av regeringens kraftiga försvarsnedskärningar (se not 235.) Lindh yttrar sig inte explicit om denna nedskärningsprocess men lyfter inte desto mindre belåtet fram den genomgripande omställning som försvaret härigenom genomgick: från ett invasionsförsvar till ett insatsförsvar. Också den säkerhetspolitiska lägesanalyskonklusion hon konsekvent återkommer till är lik den igenom vilka nedskärningarna motiverades i 1996, 1999 samt även (om än med inte oväsentliga skillnader avseende Ryssland) i 2004 års försvarsbeslut. D v s en överlag icke-hotfull närområdessituation, om än med viss oro för Ryssland. Lika konsekvent vänder hon sig också emot medlemskap i SvD:s ”fredsallians[...]”, vilket även Hjelm-Wallén kontinuerligt avfärdar. Å andra sidan, och minst lika konsekvent, håller då deras moderata motdebattörer – under båda utrikesministerperioderna – ett framtida Natomedlemskap som något naturligt.

Fastän inget riksdagsparti tog uttalad ställning för Natomedlemskap under Hjelm-Wallénperioden så kunde man i dessa utrikesdebatter se både moderater och folkpartister vara s g s där. Under Lindhperioden, emellertid, så har nu fp tagit bestämd ställning och kräver ett omedelbart uppgående (medan moderaterna framhårdar i sin mer odefinitiva ’naturligt framtida steg’-argumentation.) Folkpartister och moderater möts dock av oförståelse hos Lindh som försvarar alliansfriheten m h a den tvåsidade *småstatsdoktrinen*. Ena sidan är småstatsrealistisk och avser den pragmatiska handlingsfrihet som Sverige kan – till skillnad från Natomedlemmar – åtnjuta i en storkonflikt, tack vare alliansfriheten. I detta avseende uppnås alliansfriheten via diplomatiska och militära medel, där man avhåller sig från musketörsförpliktelser till andra stater och det ytterst är endast Sverige som skall försvara Sverige och som Sverige skall försvara. Den andra doktrinsidan är småstatsidealistisk och avser de idealistiska effekter och möjligheter som följer av att Sverige inte är Natomedlem. Här lyfter Lindh fram fyra aspekter/ argument:

- Reducerar spänningar och bättrar säkerheten i främst närområdet;
- Undviker att bli mindre aktiv avseende folkrätten;
- Avseende möjligheter och kapacitet som diplomatisk konflikthanterare och nedrustningsarbetare;
- Avseende just nedrustning, där man inte behöver försvara en offensiv kärnvapendoktrin utan kan, tvärtom, verka för nedrustning av i synnerhet massförstörelsevapen.

Denna idealistiska del av småstatsdoktrinen uppnås via främst diplomatiska medel. De sträcker sig då inte bara till de diplomatiska delarna i musketörsavhållandet utan inkluderar ytterligare diplomatiska element (medlare, folkrättsutövare, nedrustningsarbete, vapeninspektör.) Även militära medel kan här ses som att ingå. Då avses inte så mycket Sveriges avsikt att försvara sig självt – en avsikt som är föga framträdande på denna idealistiska sida – utan främst avses här nedrustningsarbetet. Utöver allt detta uppnår alliansfriheten även ett opinionsmål för Lindh. Men likt hos Hjelm-Wallén är det teorieutralt.³²⁸

Lindh är alltså förvånansvärt tyst om Natoutvidgningen, inga explicita ageranden. Följaktligen säger hon heller inget explicit – trots pressad av moderaterna – om baltstaternas Natosträvanden. Hållningen hon här kan (som bäst) ses att inta är den

---

328. Möjligen skulle man kunna teoretiskt kategorisera opinionsmålet utefter de teoretiska mål som alliansfriheten uppnår. Det skulle då bli idealistiskt i Hjelm-Walléns fall. Och i Lindhs fall bli – likt hennes småstatsdoktrin verkar – småstatsidealistiskt med option på ett småstatsrealistiskt mål.

nämnda implicita allmänna 'varken bu eller bä'-hållningen. Aftonbladet är desto tydligare, opponerande sig mot Natos vidgning ut till Östersjön och moderaternas argument att en sådan utvidgning skulle dämpa ryska aggression. Tvärtom, menar tidningen. I jämförelse med Lindh är också Hjelm-Wallén mer tydlig och värderande, fastän intagande en i mycket 'bu eller bä'-liknande slutposition. Hjelm-Wallén ser ju Nato och USA som avgörande för Europas militära säkerhet. Men det kan hon sägas göra på gott och ont. För samtidigt som hon menar att Natos och USA:s militära konflikthanteringsengagemang skapar idealistisk säkerhet så uttrycker hon en klar skepsis till Natoutvidgningen. Hon ser den som en riskabel process med potentiella realistiska följder, varnande för att den kan skapa militär osäkerhet och skiljelinjer. Men likafullt intar hon i slutändan – vilket hon även explicit möter balternas Natosträvanden med – den nämnda 'bu eller bä'-positionen. D v s, att varje land måste få göra sina egna säkerhetspolitiska val vilka i sin tur bör se till hela Europas säkerhet.

Så avseende Natoutvidgningen och balternas Natosträvanden säger utrikesministrarna slutligen 'varken bu eller bä'. Lindh gör så i implicit allmänhet, utan värdering. Medan Hjelm-Wallén är mer specifik och delvis skeptisk. Dock, i bjärt kontrast till detta så möts balternas EU-strävanden av emfatiska omhuldanden hos bägge utrikesministrar.

Av Tallinns, Rigas och Vilnius EU- och Natosträvanden är det följaktligen endast EU-aspirationerna som Hjelm-Wallén och Lindh uttryckligen stödjer. Kontentan av detta blir även att ingen av dessa två Perssons utrikesministrar upprepar – trots hårt tryck från moderaterna att så göra – något av Perssons egna uppmuntrande, stödjande utfästelser till de baltiska Natosträvandena. SvD tar under Lindhperioden upp och kritiserar sådan här slags diskrepans mellan Persson och hans utrikesminister, liksom diskrepansen (avseende den säkerhetspolitiska doktrinen) mellan vad regeringen deklarerar och egentligen vill. Som "obegriplig[...]" är bl a hur SvD här betecknar regeringens utrikespolitik.

Av ovanstående småstatsidealistiska argument kan Hjelm-Wallén ses som att använda spänningsreduktionsargumentet, där alliansfriheten motverkar realistiska och istället stärker idealistiska förhållanden i närområdet. Som del av detta framhåller hon även att man undviker att behöva försvara Natos kärnvapenavskräckningsdoktrin. Men trots hennes vurmande för nedrustning (av i synnerhet massförstörelsevapen) så nyttjar Hjelm-Wallén inte det småstatsidealistiska argumentet om alliansfrihetens möjlighet att påskynda nedrustning. Inte heller nyttjar hon argument om folkrättsaktivitet och medlarkapacitet. Vilket alltså Lindh gör. Men samtidigt som den senare framhårdar med sina småstatsidealistiska argument emot Natomedlemskap – att man undviker Atlantpakten i de avseenden som den hämmar dessa (småstats)idealistiska kapaciteter – så framhåller hon att Sverige kan likafullt ta del av Nato i de avseenden som organisationen är (i hennes ögon) positiv och idealistisk. D v s, som vi såg ovan, avseende internationell konflikthantering och krisförebyggande.

Som synes är varken Hjelm-Walléns eller Lindhs hållning till Nato okomplex. För Hjelm-Wallén skapar Nato och USA å ena sidan en idealistisk säkerhet, å andra sidan varnar hon för att Natoutvidgningen kan skapa (realistisk) militär osäkerhet. När det är tal om svenskt medlemskap utgör Nato för båda utrikesministrarna en realistisk, icke-idealisk organisation. I detta sammanhang blir Nato mycket av det gamla, kalla krigets Nato. Det är också därför de beskriver det att gå med i Nato som något förgånget. Vilket kan kontrasteras med moderater och folkpartister som beskriver det att *inte* gå med i Nato som att vara förgånget, en dogmatisk hållning som hör till kalla krigets dagar. Men när det är tal om Nato i konflikthanteringsavseende blir så organisationen en för både Hjelm-Wallén och Lindh idealistisk organisation. Här ses Nato som det nya, progressivt syftande Nato. En i denna kontext betydelsefull skillnad som emellertid kan urskiljas medan de två utrikesministrarna rör det logiska värdet dom på

basis av omgivningens teoretiska karaktär kan tillskriva ett Natomedlemskap. Som en konsekvens av 'sin' småstatsdoktrin så är ett sådant medlemskap konstant utan värde för Lindh, oavsett om det är en realistisk eller idealistisk omgivning. Men hos Hjelm-Wallén ligger saker och ting inte riktigt lika konstant till. Hon beaktar ju ett Natomedlemskap ur ett realistiskt perspektiv blott (några idealistiska eller ideologiska medlemskapsargument erkänner hon inte [vilket för Lindh inte heller kan ses göra.]) Utifrån detta perspektiv ser Hjelm-Wallén då medlemskapets repellerande kraft på Sverige. Men samtidigt också dess potentiellt appellerande kraft. Ty när hon här tillskriver Nato ett enda stort realistiskt värde så erkänner hon som giltigt argumentet att i en alltmer realistisk omvärld skulle ett uppgående i Nato förefalla logiskt, därigenom uppnående ett ('storallians')realistiskt skydd. Lindh förfäktar istället, i en sådan realistisk tid och omgivning, alliansfrihetens småstatsrealistiskt fördelaktiga värde (alliansfriheten här förlänande Sverige en handlingsfrihet igenom vilken man kan undvika att dras in i en storkonflikt.)

2.2.6.1. Mål/medel-struktur

Hos både Lindh och Hjelm-Wallén manifesteras ett övergripande europeiskt idealistiskt säkerhetsmål. Det skapas och utgörs av två mål på europeisk nivå samt ett mål på regional nivå. De två förra målen avser ett civilt respektive ett militärt idealistiskt säkerhetsmål. Det civila målet utgörs av EU-utvidgningen, vilket uppnås via ekonomiska och vida diplomatiska medel. I det militära målet – som uppnås via militära och diplomatiska medel – ingår Nato och USA hos båda utrikesministrar samt även svenska militära bidrag. Skillnaden är att i Lindhs fall ingår även EU här, i detta militära mål. Också det regionala målet skiljer sig något mellan utrikesministrarna. Det utgörs hos dem båda av främst EU-utvidgningen samt den av diplomatiska och militära medel uppnådda militära alliansfriheten. Skillnaden är att i sistnämnda medel ingår hos Hjelm-Wallén, men inte hos Lindh, även unilateralt svenskt bistånd till baltstaterna.

Hos båda utrikesministrar skapar alliansfriheten en reduktion av spänningar i närområdet. Men hos Lindh ger alliansfriheten även ytterligare (småstats)idealistiska effekter och kapacitet, och de sträcker sig även längre än det rent regionala. Om det sedan skulle bli en mer realistisk omgivning så kan Hjelm-Wallén se ett logiskt värde i att överge alliansfriheten för ett Natomedlemskap, medan Lindh istället värdesätter hur alliansfriheten då kan uppnå en småstatsrealistisk handlingsfrihet.

3. INDIVIDEN vs STATEN

3.1. Hjelm-Wallénperioden

3.1.1. FN: reformer, rådsarbete, Carlssonrapporten

Under större delen av kalla kriget hade FN paralyserats av supermakternas motsättningar. Efter krigets slut fanns det därför stora förhoppningar om att ursprungstanken med FN nu skulle realiseras: ett världssamfund som i samförstånd upprätthöll internationell fred och säkerhet. Sådana förhoppningar uttrycktes ideligen i debatten under 1990-talet. En sådan röst – och en mycket inflytelserik sådan – var nämnda Carlssonrapport. Den publicerades 1995 och föreslog bl a omfattande reformer av FN med syfte att demokratisera och effektivisera organisationen för den nya (post-kalla krigs)världen och kommande millenniet.³²⁹ Året därpå – och några månader efter att Persson tillträtt som statsminister – valdes Sverige in i FN:s säkerhetsråd för den tvååriga mandatperioden 1997-1998.³³⁰ I källmaterialet uttrycker Hjelm-Wallén sin uppskattning för Carlssonrapporten och säger att regeringen kommer i sitt arbete under de två åren i rådet att i mycket ledas av rapportens reformförslag.³³¹ Det är främst två aspekter av dess förslag som Hjelm-Wallén tar upp: finansieringen av FN samt FN:s möjlighet att intervensera i inomstatliga konflikter.

Först finansieringsaspekten. I källmaterialet talar Hjelm-Wallén återkommande om hur FN har ”en mängd brister”, om en ”FN:s kris”, vars lindrande förutsätter reformer.³³² Detta nödvändiga reformarbete – syftande att skapa ett modernt, framåtsyftande FN – menar hon dock försvåras utav bristen på uppvisad vilja hos medlemsländer att stödja ett sådant arbete. Inte minst får USA klä skott som yttersta bov då den enda kvarvarande supermakten varit ovillig att betala sina avgifter till FN; en ovilja Hjelm-Wallén ser som en viktig ”låsning” i reformarbetet:

Det som ytterst avgör FN:s framgång är medlemsstaternas politiska vilja att stödja och använda sig av FN och att ställa nödvändiga resurser till dess förfogande. Alla medlemsstater måste betala sina bidrag fullt ut, i tid och utan villkor. Detta gäller i synnerhet den störste bidragsgivaren. Förenta staternas betalningsvilja hotar det fortsatta reformarbetet.³³³

---

329. Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, avseende FN se kapitel 5. Carlsson delade ordförandeskapet med guyananen Shridath Ramphal.

330. Lidén, Anders & Melin, Anita (red.) *Sverige i Förenta Nationernas säkerhetsråd 1997-1998*. Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet. Ny serie II:54 (Stockholm 1999), s.7.

331. 1996/1997:64, s.2; 1997/1998:65, s.41. Regeringen föresatte sig – vilket Hjelm-Wallén också berättar i källmaterialet – att under mandatperioden arbeta för att reformera FN och då främst med avseende på: 1) att utveckla FN:s konfliktförebyggande förmåga; 2) att i FN-insatserna stärka de civila komponenternas roll och deras samordning med de militära komponenterna; 3) att få till stånd demokratisering av rådet samt ökad öppenhet och transparens i rådets arbete [1996/1997:64, s.1f; 1997/1998:65, s.5; Lidén & Melin, *Sverige i Förenta Nationernas säkerhetsråd*, s.11.]

332. 1996/1997:64, s.1; 1997/1998:65, s.30.

333. 1996/1997:64, s.2; 1997/1998:65, s.5. Också Carlssonrapporten var kritisk till den vikt USA fick för FN:s ekonomi genom då rådande finansieringssystem igenom vilket Washington ålades stå för 25% av FN:s budget. Härigenom har, säger rapporten, USA kunnat utöva otillbörligt inflytande på FN genom att vägra eller frysa sina betalningar. Rapporten proklamerar dock “that it must not pay not to pay”, varför man bl a måste börja att mer konsekvent tillämpa FN-stadgans regel om att *alla* länder (läs: USA) som inte betalar sina avgifter skall förlora sin röst i generalförsamlingen. Rapporten föreslår bl a att FN istället anammar det finansieringsförslag som Olof Palme lade fram inför FN 1985. Förslaget syftade att nå en jämnare avgiftsfördelning genom att sätta lägre tak för hur mycket av FN:s budget ett medlemsland (läs: USA) ’fick’ betala och i stället sprida ut bördorna på övriga länder (varigenom USA:s vikt skulle minska) [Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, s.299f.]

Ekande Carlssonrapporten och Palmeförslaget deklarerar också Hjelm-Wallén 1998 att regeringen vill se: ”ett nytt finansieringssystem av FN:s utvecklingsverksamhet som ger större förutsägbarhet och jämnare bördefördelning.” [1997/1998:65, s.5.] Småningom bestämde också FN att (fr o m 2001) sänka taket för vad ett land fick betala, från 25% till 22%.*

*Det är så att ett FN-lands medlemsavgift bestäms av landets BNP och uppskattade (relativa) betalningsförmåga. Men det finns alltså ett tak som har gjort att ett medlemsland (läs: USA) fick mellan 1974-2000 maximalt betala 25% av FN:s budget. Och fr o m 2001 kom alltså taket att sänkas till 22% [se t ex <http://www.un.org/geninfo/ir/index.asp?id=150>, 2011-05-28, kl 01.00.]

Vidare talar Hjelm-Wallén om att hon vill se en demokratisering av säkerhetsrådet³³⁴ men nämner då inget om det Carlssonrapporten också föreslår, nämligen att vetot för de fem stormakterna borde successivt fasas ut.³³⁵ I sin bok om Göran Persson skriver Olle Svenning att Persson var själv emot vetot då det innebar att stormakterna alltid kunde hindra FN från att folkrättsenligt ”ingripa när medborgare i ett land utsätts för folkfördrivning eller masslakt av det egna landets härskare.”³³⁶ Här berörde då Persson temat som blev alltmer centralt under 1990-talet; ett tema som även Carlssonrapporten intensivt diskuterar: spänningen mellan staters och individers suveränitet. Rapportens nämnda tal om att FN måste revidera sina syften så att dessa blir relevanta för 1990- och 2000-talets värld avsåg inte minst det faktum att nu var de flesta rådande konflikter inomstatliga. Under kalla kriget hade FN:s uppfattade huvudsyfte varit att hindra mellanstatliga konflikter i en internationell miljö där statssuveräniteten var en hegemonisk princip. Men nu, i 1990-talets internationella miljö, talar Carlssonrapporten om att FN måste se till att individers/folkens suveränitet och säkerhet jämföras med – och i vissa extremfall t o m sätts över – staters suveränitet; att det internationella samfundet, representerat genom främst FN, måste stärkas i dess möjlighet (och vilja) att intervensera i inomstatliga angelägenheter för att hindra konflikt, brott mot mänskligheten, grova MR-kränkningar.³³⁷

I enlighet med dessa krav sattes också, i o m kalla krigets slut, de s k nya generationernas FN-operationer i verket, innehållande ’ingredienser’ som Hjelm-Wallén deklarerar stöd för i källmaterialet. Nydanande var bl a att operationerna kunde ges mandat att utan involverade parter samtycke intervensera i konflikter för att – även med tvångsmedel – skapa humanitärt godtagbara förhållanden.³³⁸ I debatt och deklARATIONER konstaterar också Hjelm-Wallén att de flesta av dagens konflikter är interna – inrymmande humanitärt förkastliga tillstånd – och att en av FN:s största brister är dess oförmåga att arbeta med, hantera, gripa in i och förebygga sådana slags konflikter. Hon hävdar sig vilja att detta tas itu med, bl a instämmande i krav på att FN går ifrån passiv observatör till mer ingripande part, yrkande på att FN skulle ”mer aktivt kunna gå in också i interna konflikter”.³³⁹

Så på en principiell nivå ser vi Hjelm-Wallén här uttrycka progressiva individcenterade sympatier och krav på FN. Dessa möts därtill av brett stöd uti kammaren. Av

---

334. 1996/1997:64, s.2.

335. Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, s.241.

336. Svenning, *Göran Persson*, s.307.

337. Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, s.77ff.

338. Bring, Ove & Mahmoudi, Said, *Sverige och folkrätten* (Stockholm 2007), s.132ff, 140; 1996/1997:64, s.1f; 1997/1998:65, s.5. Se även not 331.

Ove Bring berättar att FN:s operationer kan delas upp i tre generationer. Den första (”klassiska”) generationens era varade från 1948 till 1978. Dessa operationer kännetecknades av att FN förhöll sig neutral i konflikten, att FN-manskapet fick överlag inte använda våld (självförsvar undantaget) samt att involverade parter samtyckte till operationen. Mellan 1978 till 1987 initierades inga nya operationer. Den andra generationens operationer uppstod i kalla krigets slutskede (1988). De kännetecknades av större administrativa och civila inslag, av att operationerna direkt syftade till aktivt samhällsbygge och demokratisering av och med FN som part. Sålunda, i jämförelse med den första generationens ”fredsbevarande/konfliktfrysande operationer” så kännetecknades den andra generationens operationer ”av en mer ambitiös multifunktionell typ av verksamhet”, gående från att blott bevara till att aktivt skapa och bygga fred och samhälle. Dessa andra generationens operationer figurerade mellan 1988-1994 och överlappades således av den tredje generationens operationer vilka ”vällde fram” 1992-1995. Dessa kännetecknades också av en kombination av humanitär, civil och väpnad assistans med humanitära, konfliktförebyggande- och stävande syften. I jämförelse med den andra så utmärktes denna tredje generationens operationer dock av att FN nu kunde partiskt intervensera utan inblandade parter samtycke samt sanktionera medel för att tvinga fram fred och humanitärt godtagbara förhållanden [Bring & Mahmoudi (2007), *Sverige och folkrätten*, s.129f, 132f.]

339. 1996/1997:64, s.1, 30 (jmf med vänsterns Zetterberg 1996/1997:64, s.19f); 1997/1998:65, s.30f, 41.

t ex fp:s huvuddebattör Karl-Göran Biörsmark, som under 1998 års debatt – där han friskt hänvisar till Carlssonrapporten – talar om sin enighet med utrikesministern i att FN ges bättre möjlighet att gripa in i dessa slags konflikttyper (vilka Biörsmark menar idag vara, och kommer framöver bli, de vanligaste konflikttyperna.)³⁴⁰ Faktum är att den ende av riksdagspartiernas huvuddebattörer som under Hjelm-Wallénperioden *inte* uttalar sig särskilt kring inomstatliga konflikter är moderaternas Göran Lennmarker.³⁴¹ Huvuddebattörerna från övriga fem partier – fp:s Biörsmark, vänsterns Eva Zetterberg, mp:s Bodil Francke Ohlsson, kd:s Ingrid Näslund samt, i viss mån, centerns Helena Nilsson – är alla inne på samma spår som Hjelm-Wallén. Nämligen att FN och det internationella samfundet måste mer beslutsamt kunna och vilja ingripa i interna konflikter när människor förtrycks och massakreras. Denna aspekt berörs inte minst av dessa fem huvuddebattörer i ett sammanhang av den då aktuella inomstatliga algeriska konflikten.³⁴² När Hjelm-Wallén också berör Algeriet är det emellertid intressant att notera hur hon faktiskt distanserar sig från dessa sina progressiva individcentrerade principutsagor. Men först, en bakgrund till den algeriska konflikten.

3.1.2. Algeriet

3.1.2.1. Bakgrund

Algeriet hade sedan sin självständighet från Frankrike på 1960-talet styrts av militären och det enda tillåtna partiet FLN (*Front de Libération Nationale*.) Men under påverkan av socio-ekonomisk nedgång och omfattande protester i slutet på 1980-talet inleddes politiska reformer. 1989 antogs en demokratisk författning (genom folkomröstning) och flerpartisystem infördes. Inför riksvalet 1991/1992 tornade emellertid – till militärens förtret – det islamistiska partiet FIS (*Front Islamique du Salut*) upp som trolig vinnare. Ledare från FIS hade följande lovats att ifall framröstat skulle partiet avskaffa demokratin. När FIS sedan blev, i riksvalets första omgång, överlägset största parti och syntes i andra omgången nå 2/3-delar av rösterna – och därför kunna ändra konstitutionen – genomförde militären en statskupp och upprättade en egen regering. Den därpå följande konflikten mellan främst militär och islamistiska grupper ledde till illdåd från båda sidor. Uppskattningar ger vid handen att mellan 100 000-200 000 personer dödades under 1990-talet. Bl a utfördes (under främst 1997) massmord på civila bybor.³⁴³

3.1.2.2. Hjelm-Wallén vs Rohdin

3.1.2.2.1. EU, Frankrike, terrorism

Så på en principiell nivå talar Hjelm-Wallén sig i källmaterialet varm för individcentrerade ageranden. Men när det kommer till det reella fallet Algeriet fjärrar hon sig från dessa sina progressiva principutsagor. Biörsmark, Francke Ohlsson och Näslund säger tydligt att gentemot Algeriet bör och/eller måste FN – på grund av den humanitära situationen – på något vis gripa in, och det även om militärregimen i Alger inte ger sitt gillande. Tal om inblandning i inre angelägenheter bär inte giltighet.³⁴⁴ Dessa skarpa individcentrerade hållningar, även öppnande för en *forcible humanitarian intervention*, går inte igen hos Hjelm-Wallén. Istället för att här förorda beslutsamma individcentrerade ageranden så intar hon tvärtom en betydande statssuveränitetsrespekterande

---

340. 1997/1998:65, s.18f, 60f.

341. Jmf 1996/1997:64, s.7ff, 31ff, 40f; 1997/1998:65, s.8ff, 32ff, 42. Under Lindhperioden tar Lennmarker dock upp detta tema (se nedan.)

342. Se 1997/1998:65, s.13, 18f, 25, 40, 44, 60f. Se även 1996/1997:64, s.12f samt 1997/1998:65, s.22, 24.

343. Werenfels, Isabelle (red.) *Managing instability in Algeria: elites and political change since 1995* (New York 2007), s.33ff; Brandell, Inga, *Algeriet: demokratins och islamismens tid* (Stockholm 1998), s.164.

344. 1997/1998:65, s.18f, 25, 40, 60f, se även s.24.

hållning. En het diskussion kring allt detta blossar upp mellan henne och fp:s Lennart Rohdin under 1998 års debatt. Rohdin anklagar här den algeriska militärregimen för statsterrorism och han klandrar Perssonregeringen för att inte (våga) fördöma regimen eller ens erkänna att den har del i våldet. Orsaker till denna klenmodighet vill Rohdin inte minst finna i Sveriges EU-medlemskap, där Rohdin bl a pekar på hur biträdande utrikesminister Pierre Schori nyligen fastställt att det inte finns bevis för att den algeriska regeringen (d v s militärregimen) skulle ha del i våldet; ett fastställande som Rohdin menar egentligen haft syftet att fördunkla och således ursäktat EU:s passivitet inför ”de ohyggliga massakrer som sedan statskuppen i januari 1992 krävt kanske 100 000 människors liv i Algeriet”. Just över EU:s utrikespolitik – och över Sveriges rättande efter denna under 1990-talet – utgjuter Rohdin sin galla.³⁴⁵ Han hävdar att i o m EU-förhandlingar och EU-medlemskap har Sveriges självständiga utrikesröst tystnat. Istället hukar sig Sverige nu bakom ett icke-idealistiskt agerande utav sina medlemmars post-koloniala särintressen handlingsförlamat EU. Vilket inte minst gäller och uppenbaras i konflikter som Bosnien, Rwanda, Algeriet. Konflikter vilka Rohdin menar att såväl EU-regeringar, och då inte minst Frankrike, liksom lokala krigsherrar trycker på (i egenintressets snöda namn) att vara inomstatliga. Vilket enligt dem gör att man inte får blanda sig i konflikterna och – p g a konflikternas, enligt samma herrar och regeringar, ofattliga brutalitet och komplexitet – inte heller bör blanda sig i.³⁴⁶

Forskning visar att omvärlden förhöll sig mycket passiv under Algerietkonflikten. Partiska kritiker men även etablerade forskare menar att den gamla kolonialmakten Frankrike – stående på militärens sida – hade ett finger med i spelet avseende bl a kuppen och diverse vitalt (främst ekonomiskt) stöd till militärregimen.³⁴⁷ Liknande kritik förs också fram av Rohdin som därtill anklagar Perssonregeringen för att som ’lojal’ EU-stat inte stå upp emot Frankrike. Hjelm-Wallén hävdar dock att regeringen faktiskt sökt få upp Algerietfrågan i säkerhetsrådet – där Frankrike alltså besitter vetorätt – men, konkluderar hon nedslaget, att ”när det gäller Algeriet har det, som ni vet, inte alls gått.”³⁴⁸ Att på något vis nöja sig med sådana misslyckade försök, böja sig för vad andra regeringar (inte minst vad stormakten Frankrike) anser, accepteras inte av Rohdin. Han ger folkrätten en tolkning – vilken han menar att svenska regeringar följde och levde upp till under föregående decennier – som innebär att när MR och demokrati kränks är man alltid (oavsett konflikttyp och andra regeringar) skyldig att blanda sig i. Och när EU, som i Algerietfallet, inte står upp för dessa ideal utan istället iakttar en oacceptabel tystnad kring våldet måste Sverige själv ta till orda och aktion. Att så ej skett uppenbaras dock via t ex Schoris uttalande och Rohdin frågar nu Hjelm-Wallén om detta kommer att ändras på, samt om hon anser: ”att den algeriska regimen har ett huvudansvar för sex års alltmer fruktansvärda massakrer på civilbefolkningen?”³⁴⁹ I replik och deklARATION instämmer Hjelm-Wallén i att Algeriet är en icke fungerande rättstat; ett land inom vilket ”det ohyggliga våldet” och ”massakrerna fortsätter.” Hon noterar och kritiserar även oförmögenheten hos regeringen i Alger att hantera våldet

---

345. 1997/1998:65, s.49ff. Betydande delar av denna Rohdinska kritik – som alltså yttras av en ledamot från det EU-positiva folkpartiet – minner faktiskt om den kritik mot följderna av EU-medlemskapet på svensk utrikespolitik som kommer från det EU-negativa vänsterns ledamot Zetterberg [se 1996/1997:64, s.21. Se även 1997/1998:65, s.20.]

346. 1997/1998:65, s.49ff.

347. Se t ex Naylor, Philip C., *France and Algeria: a history of decolonization and transformation* (Gainesville 2000), s.186f, 196, 221f. Man kan t ex fråga sig om det var en slump att samma dag som militärregimen förbjöd FIS (4 mars 1992) så medgav den statliga franska banken *Credit Lyonnais* Algeriet ett fundamentalt viktigt lån [Brandell, *Algeriet*, s.215. Se även Naylor, *France and Algeria*, s.196.]

348. 1997/1998:65, s.30f. Jmf även Lidén & Melin, *Sverige i Förenta Nationernas säkerhetsråd*, s.11f.

349. 1997/1998:65, s.49ff.

och skydda sin befolkning.³⁵⁰ Dock, vad gäller terrorism säger hon sig förvisso fördöma all sådan men andas – olikt Rohdin, mer likt Schori (såsom återgiven av Rohdin) – inget om att den algeriska regeringen skulle ha gjort sig skyldig till statsterrorism. Det är bara islamisterna som av Hjelm-Wallén tillskrivs terroristhandlingar, och gentemot denna ”fega och chockerande terrorism[...]” uppmanar hon den algeriska regeringen att få: ”till stånd en nationell kraftsamling”.³⁵¹

Så även Hjelm-Wallén vill teckna Algeriet som ett av våld och terrorism härjat, relativt rättslöst land. Men den enda part hon pekar ut som terrorister och våldsverkare är islamisterna. Och på detta är faktiskt den enda, i sammanhanget därför rätt uppseendeväckande, kritik hon kan ses rikta mot militärregimen vara den att regimen inte lyckats stoppa detta våld; ett stoppande hon manar regimen att med kraft (!) få till.

3.1.2.2.2. Legitimitet; Demokratiskt dilemma I

Så ingen statlig terrorism medges av Hjelm-Wallén, blott den islamistiska terrorismen. Rohdin, å andra sidan, fokuserar på statsterrorismen och noterar följande att ifall man avstår ifrån att erkänna och fördöma denna leder det i praktiken till ett understödjande och legitimerande av den algeriska militärregimen. I denna kontext frågar han även Hjelm-Wallén ifall hon fördömer 1992 års kupp och valannullering.³⁵² Som redan skönjts i hennes ageranden så förhåller sig Hjelm-Wallén till militärregimens regering som att den är Algeriets legitima regering. Vilket är anmärkningsvärt och blir än mer så när man sedan skådar hennes svar på Rohdins fråga. Ty här definierar hon faktiskt 1992 års händelser som att just konstituera en valannullerande militärkupp, och på så vis erkänner hon ju regimens regering som illegitim i demokratiskt avseende. Men något slags fördömande kommer sannerligen inte på tal³⁵³ utan tvärtom behandlar hon då denna – enligt henne själv demokratiskt illegitima – militärregimensregering som Algeriets legitima regering. Så blir också, tidigare i debatten, mp:s Francke Ohlsson tillrättavisad av utrikesministern för att i sitt debattinlägg ha – där Francke Ohlsson krävt sanktioner mot Algeriet om FN-kommissioner inte släpps in i landet – behandlat Algeriet som om landet ”inte skulle ha någon regering.” Men, fortsätter Hjelm-Wallén: ”Algeriet har faktiskt det. FN, där Algeriet är med, måste samarbeta med Algeriet. Det finns inget annat sätt att lösa sådana här frågor.”³⁵⁴

Statsvetare Inga Brandell menar att Sveriges Algerietpolitik under denna tid var (alltför) okritisk. Istället för att pressa regimen att föra dialog med opposition och respektera MR riktade politiken in sig på stabilitet. Härigenom legitimerades regimen av Hjelm-Walléns UD som till exempel bjöd officiellt in talmannen från militärernas ”skenparlament”.³⁵⁵ Och detta legitimerande går alltså igen i källmaterialet, på sättet som Hjelm-Wallén hanterar regimens regering. Det är ju onekligen så att Algerietfallet sätter Perssonregeringen i en svår sits. Det algeriska folket var i färd med att demokratiskt rösta fram ett islamistiskt parti som därtill lovat att avskaffa demokratin. Ett demokratiskt dilemma tornar upp som i detta fall kan sägas besitta en såväl *specifik* som en mer universell *klassisk* dimension. Den förra dimensionen åsyftar Västs specifika av problematik präglade relation till folkvilja och demokrati i Mellanöstern. Den senare dimensionen avser ett klassiskt inom demokratin boende dilemma: skall ett folk tillåtas att bestämma att välja någon att bestämma som avser att bestämma att

---

350. 1997/1998:65, s.7, 52.

351. 1997/1998:65, s. 7, 52f, se även s.30f, 41.

352. 1997/1998:65, s.49f, 52.

353. 1997/1998:65, s.52. Istället för att här själv utfärda ett fördömande av 1992 års händelser vänder Hjelm-Wallén på det hela och kritiserar Bildregeringen – i vilken Rohdins parti ju ingick – för att själv inte ”ha reagerat vid det tillfället.”

354. 1997/1998:65, s.31.

355. Brandell, *Algeriet*, s.165ff.

folket inte skall bestämma?³⁵⁶ Sammanförande dimensionerna så sätts denna klassiska dimension, följaktligen, än mer på sin spets för Västregeringar om de som då valts att bestämma är anti-väsliga islamister. Vad den svenska och andra Västregeringar fick sålunda fråga sig i fallet Algeriet var om man skulle stödja en förvisso demokratisk process men som, å andra sidan, syntes utmynna i att ett islamistiskt anti-väsligt parti med avsikter att avveckla demokratin vann en förkrossande seger. Eller om det i sammanhanget kanske var 'mindre ofördelaktigt' att stödja den militärregim som rättfärdigade sitt kuppstyre med att man hindrade nämnda parti och bekämpade islamistisk teokrati.³⁵⁷ Hjelm-Wallén tycks i allt välja det senare alternativet. Som vi sett konstaterar hon men fördömer inte den valnullerande kuppen. Istället legitimerar hon militärregimen. Och vad gäller våldet är det blott islamisternas terror hon konstaterar och fördömer. Att någon statsterrorism skulle förekomma är inget hon vill konstatera och är följaktligen inget hon heller kan fördöma. Det enda hon kritiserar regimen för är dess oförmåga att hantera våldet – att skydda befolkningen – vilket hon manar regimen att (igenom "en nationell kraftsamling") se till att börja göra.

Liknande dilemman – kopplade till demokrati och folkvilja, anti-väsliga strömningar och islamism – har Väst under lång tid brottats med i relation till Mellanöstern. Iran 1979 kan sägas tjäna som det varnande urexemplet. Här släppte man taget om en autokratisk regim (Shahens) till folkliga krafters förmån; krafter som man emellertid inte hade kontroll över eller god koll på. Om man söker exempel i när- och nutid kan man börja med att lyfta fram hur, i kölvattnet av 11:e september, såväl USA som EU kom att sätta hopp och tro till att en demokratisering av Mellanöstern skulle medföra ett underminerande av extremistiska – för att istället stärka och göda moderata – samhällseliga krafter i regionen. Bushadministrationen började därför att (utöver mycket annat) pressa sina allierade i regionen på demokratisering. Men så kom 2006 års palestinska parlamentsval. Vilket det islamistiska, av USA och EU terroriststämplade, *Hamas* överraskande vann (och det med råge [76 av 132 platser].) Efter detta slutade också Bushadministrationen att pressa sina autokratiska allierade i regionen – såsom Egypten och Saudiarabien – på demokratiska reformer (i dessa länder fanns/finns starka anti-väsliga och islamistiska rörelser och opinion.) Bättre med en autokratisk men demokratiskt illegitim vän, än en måhända demokratiskt legitim men anti-väslig, islamistisk fiende.³⁵⁸ Och i Algerietfallet tycks alltså Hjelm-Wallén ha gjort samma val. En annan nordafrikansk f d fransk koloni, Tunisien, var landet där årets (2011) av folkliga massprotester autokratiskullkastande *arabiska vår* tog sin början.³⁵⁹ Även här stöddes den autokratiska regimen av Frankrike. Men till skillnad från i Algerietfallet så släppte Paris slutligen sitt stödjande tag om den tunisiska regimen; förvisso tilldels som följd av att ha blivit tagna på sängen – stirrande rakt in i ett fait accompli – men det blev också allt mindre svårt att släppa taget då protesterna inte syntes ha några övervägande anti-väsliga, islamistiska syften och rötter.³⁶⁰ I ett annat nordafrikanskt

---

356. Jmf t ex Larsson, Petter, *Proteststormen: Seattle, Prag och revolten mot en orättvis världsordning* (Stockholm 2001), s.42f.

357. Se Werenfels, *Managing instability in Algeria*, s.33. 44.

358. Se t ex Cebeci, Münevver, "The Middle East and Iraq in EU and US Foreign policy: Implications for Transatlantic Relations" i Münevver Cebeci (red.) *Issues in EU and US foreign policy* (Maryland 2011), s.148ff; <http://www.ne.se/lang/hamas>, 2011-10-31, kl 14.00.

359. De tunisiska protesterna inleddes i slutet av december 2010.

360. Se t ex <http://articles.latimes.com/2011/jan/22/world/la-fg-france-diplomacy-20110123>, 2011-06-22, kl 03.00. Det demokratiska val som hölls i Tunisien nu i oktober (2011) vanns förvisso av det f d förbjudna islamistiska partiet *An-Nahda*. Men notera då också hur noggrant partiet var med att – inför Västs media – betona partiets sekulära avsikter och "moderate interpretation of Islamic law" [se t ex <http://mobile.bloomberg.com/news/2011-10-27/tunisia-islamist-party-takes-41-5-of-vote-in-final-results-1->, 2011-10-31, kl 14.00; <http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/24/tunisia-elections-an-nahda?intcmp=239>, 2011-10-31, kl 14.00.]

arabiskt vår-fall, Egypten, sågs ett liknande förlopp. D v s, ett förlopp där den västliga autokratstödjaren – i detta fall USA – slutligen släppte taget om 'sin' autokrat; och detta väsentligen underlättat av att protesterna som krävde autokratens fall just inte syntes ha västfientliga, islamistiska syften och mål (se följande not 361.)³⁶¹ I andra arabiska vår-fall har Väst emellertid varit mer motspänstig i att slutligen ge – eller, annorlunda uttryckt, mer beslutsam att *inte* ge – stöd till demonstranternas autokratkullkastande krav. Jemen och Bahrain är två talande exempel. Här har man inte velat (vågat) överge Bahrains autokratiska kung – rädd för iranskt inflytande i denna strategiskt viktiga lilla monarki – och varit tveksam att desavouera Jemens Ali Abdullah Saleh som betraktats som ett förvisso autokratiskt värn, men likafullt ett värn, mot starka islamistiska krafter i detta alltmer *failed state*-liknande land.

3.1.2.2.2.1. Diplomatskt språk (inkl. Turkiet: Hjelm-Wallén vs Lager)

Som vi såg ovan uppvisade Hjelm-Wallén ett, allt som allt, synnerligen tamt diplomatiskt språk och agerande visavi Algerregimen. Legitimerande, statscentrerat respekterande, inte fördömande, blott kritiserande (men det också på ett legitimerande vis.) Avseende det diplomatiska språkets tuffhet skall det i sammanhanget noteras att – i tillägg till hennes redan beskrivna på individcentrerade grunder suveränitetsinblandande principutsagor – så framhåller Hjelm-Wallén bestämt att man i även inomstatliga konflikter får principiellt *inte* dra sig för att fördöma någondera part. Här, ibland dessa parter, innefattar hon följaktligen även länders regeringar.³⁶² Men i relation till inte minst regeringar i interna konflikter ligger Hjelm-Walléns principiella nivå i synbar osynk med hennes agerande på den reella nivån. Och detta inte bara i Algerietfallet utan till synes även i fallet Turkiet om vilket hon i 1997 års debatt har ett meningsutbyte med mp:s Per Lager. Den senare är engagerad i MR-tillståndet i Turkiet, med fokus på behandlingen av kurderna. Lager tecknar här bilden av ett tryckfrihets- och rättslöst land försjunket i en inre konflikt av tortyr, avrättningar, flyktingar, skövlade byar och jordbruk. I detta ”dolda och hemska inbördeskrig[...]” står, säger Lager, den kurdiska folkgruppen ”i kläm mellan PKK och det statliga förtrycket.”³⁶³ Likt Rohdin gentemot Algerregimen efterlyser Lager ett skarpere diplomatiskt språk från Sverige gentemot Ankararegeringen. Lager vill därtill att Perssonregeringen driver parterna till förhandlingsbordet och i bl a EU och FN hotar med sanktioner och bojkott mot Turkiet ifall Ankara inte är villig att förbättra MR-tillståndet. Lager fordrar alltså att utomstående aktörer som Sverige skall blanda sig i konflikten via ett inte minst tufft diplomatiskt agerande och språk visavi Ankara.³⁶⁴ Hjelm-Walléns position är emellertid

---

361. Här, i Egypten, hade president Hosni Mubarak styrt med järnhand sedan 1981. Allt med Västs, och då med främst USA:s, goda minne (Mubaraks Egypten var t ex bland de länder – om inte *det* land – som USA årligen gav mest militärt bistånd till.) De i januari i år inledda protesterna på Kairos gator betraktades följaktligen med oro i Washington. Vem leddes protesterna av? Kanske av den islamistiska och i Egypten starka organisationen *Muslimska Brödraskapet*? Inledningsvis kommenterade också Barack Obamas utrikesminister Hillary Clinton protesterna med att Washington betraktade Mubarakregimen som ”stabil”. Och likt den algeriska militärregimen under Hjelm-Wallénperioden visste Mubarak att spela på denna ’traditionella’ västliga rädsla för islamistiska, anti-västliga krafter. I syfte att säkra sig om USA:s fortsatta stöd bedyrade Mubaraks regim att det var islamister – främst Muslimska Brödraskapet – som styrde demonstrationerna. Allteftersom tycktes det dock stå klart att det egentligen var främst sekulära och inte tvunget anti-västliga krafter som låg baki demonstrationerna. Muslimska Brödraskapet var en marginell kraft i förloppet. Successivt kom USA också att släppa taget om Mubarak. Förvisso måste detta delvis ses som följd av att USA här – likt Frankrike i Tunisien – stod inför ett i mycket fullbordat faktum. Men släppandet om taget om Mubarak blev även, alltså, allt mindre svårt allteftersom man insåg att protesterna inte hade anti-västliga, islamistiska rötter, ledare och syften (Iran- och Hamasexemplen ekande i bakhuvudet.) Mubarak tvingades också att slutligen ge upp.

362. 1997/1998:65, s.41, 52.

363. 1996/1997:64, s.77ff.

364. 1996/1997:64, s.79ff.

att externa aktörer skall avstå ifrån att diplomatiskt blanda sig i denna inre konflikt såvida inte involverade parter så medger. Och av dessa parter är då Ankara den mest prominenta. I ett sammanhang av att hon adresserar Lagers förhandlingspådrivningskrav säger Hjelm-Wallén att extern inblandning på sådant vis ”är [...] meningslöst” eftersom ingen – inte minst då Ankararegeringen – ”bett om medling av oss”. Därtill, fastän kritiserande Turkiets MR-förhållanden som ”oacceptabla” – om än också visande en förståelse för Ankaras ’prekära’ situation då Turkiet är ”hårt drabbat av terrorism” – säger Hjelm-Wallén under debatten att när det kommer till MR-frågor äger ett fördömande inget egenvärde. Framgång i dessa frågor når man nog hellre, argumenterar hon, via en konstruktiv (måhända kritisk) dialog än via fördömanden. Det enda lösningsförslag som Hjelm-Wallén sedan framför avseende Turkiet är att i främst EU ombesörja diskussion med Ankara om MR och förbättrad MR-lagstiftning.³⁶⁵

Så åter visar Hjelm-Wallén en i det reella fallet suveränitetsrespekterande position visavi en stat inom vars territorium hon själv bekräftar att ett humanitärt förkastligt tillstånd råder. Som bäst/värst kan hon kritisera regeringar hon själv utpekar som att vara om inte direkta medverkare till – så åtminstone inkapabla och/eller ovilliga att stoppa – MR-kränkningarna av sin befolkning. I det reella fallet Algeriet – för att återgå till drabbningen Hjelm-Wallén vs Rohdin – så faller sådant här Hjelm-Wallénskt fördömandeavstående inte i god jord hos Rohdin. Denne trycker på att beskedliga och tandlösa (om än vällovliga) diplomatiska förmaningar i all ära, faktum är att massakrerna likafullt fortgår. Under sådana akuta humanitära tillstånd måste, argumenterar han, det diplomatiska agerandet tuffas till rejält, utfärdande skarpa fördömanden liksom krav på – och det även om Algerregimen vägrar – att oberoende internationella undersökare släpps in i Algeriet.³⁶⁶ Hjelm-Wallén replikerar dock med den smått defaitiska ståndpunkten att en svensk utrikesministers uttalanden, hur skarpa de än månne vara, inte ändrar på mycket (sägande med ironisk ton till Rohdin att: ”tänk om det vore så enkelt att förändra världen att ett uttalande från en svensk utrikesminister skulle sätta stopp för all terrorism.”)³⁶⁷

Om man sätter in denna defaitiska och ganska anmärkningsvärda Hjelm-Wallénska ståndpunkt i bl a en kontext av Rohdins kritik mot EU-medlemskapets följder på svensk utrikespolitik, så ger utrikesministern härigenom ett indirekt bekräftande på att ifall den inte tystnat så sätter i alla fall regeringen inget större (något?) värde i en självständig svensk utrikesröst. Anmärkningsvärt blir det också ifall uttalandet kopplas till någon form av aktivt utrikespolitiskt arv från Olof Palme, där även ett litet lands röst hävdades kunna ha betydelse såväl moraliskt som för möjligheten att få till stånd praktiska förändringar (jmf även *småstatsidealism* i Lindhperiodens säkerhetspolitiska temakapitel.)³⁶⁸ Det kan i sammanhanget tilläggas att källan som Rohdin hänvisar till när han pressar regeringen att uppmärksamma militärregimens del i våldet är faktiskt 1998 års Palmepristagare, den algeriska journalisten Salima Ghezali. Denne skall, enligt Rohdin, ha uppmanat omvärlden att erkänna och fördöma militärregimens del i våldet (”den statsstyrda terrorismen”). Och att ifall omvärlden avstår ifrån att så göra blir ett sådant avstående, som Rohdin återger Ghezali: ”i praktiken ett stöd till regimen.”³⁶⁹

Men som vi sett vinner Rohdin och Ghezali inget gehör hos Hjelm-Wallén som tvärtom legitimerar den enligt henne själv demokratiskt illegitima algeriska militärregimen. Något ensidigt svenskt agerande avfärdas i stort av utrikesministern. När det

---

365. 1996/1997:64, s.30f, 80.

366. 1997/1998:65, s.52f, se även s.49ff.

367. 1997/1998:65, s.52.

368. Jmf samtidigt även min diskussion avseende den gamle Hjelm-Wallén i Lindhperiodens stycke 3.2.3.2.

369. 1997/1998:65, s.49f. Se även vänsterns Zetterberg, 1997/1998:65, s.44.

kommer till frågan om huruvida – och i så fall vilka och hur – externa aktörer skall bidra att lösa Algerietfallet är det endast FN som förs fram av Hjelm-Wallén. Och hon ger då FN ett blott statscentrerat mandat. Samtidigt har vi emellertid också sett henne peka på det svåra i att just komma till en lösning via FN. En slags vanmaktighet kan skönjas: å ena sidan antyder hon FN:s impotens i lösandet av slika konflikter med inomstatlig karaktär, å andra sidan är det FN hon ser som den externa aktören att lösa dem igenom. Detta vanmäktiga resonemang återkommer i hennes ageranden i ett annat konfliktfall med intern karaktär: Östtimor.

3.1.3. Östtimor samt Irak

I 1997 års källmaterial behandlar Hjelm-Wallén Östtimor, den till Indonesien angränsande lilla portugisiska kolonin som Indonesien sökte annektera 1975. Försöket pågick i över 20 år och förde med sig en brutal ockupation – med östtimoreser görande väpnat och civilt motstånd – där kanske ända upp emot 200 000 östtimoreser fick sätta livet till.³⁷⁰ I Hjelm-Walléns ageranden avseende Östtimor återkommer alltså nämnda vanmäktiga hållning till FN och konflikter med intern karaktär. En hållning som resulterar i att frågan skall externt sett lösas igenom FN, men att det samtidigt är svårt att se hur den just skall lösas igenom FN. Detta manifesteras här till punkt och pricka igenom att Hjelm-Wallén – i debatt med mp:s Eva Goës – först insisterar på att det är igenom FN Östtimorfrågan skall lösas, bara för att sedan konstatera att det inte är ”helt lätt att hitta former för FN:s medverkan här”.³⁷¹ Därtill återkommer även i detta fall hennes i realiteten statscentrerade position. Förvisso betonar hon att den östtimoresiska befolkningen måste ”själv få välja sin framtid”, men i den grupp hon föreslår skall lösa konflikten ingår inte östtimoreserna. Gruppen består istället av, utöver FN, den indonesiska staten samt den stat Hjelm-Wallén (indirekt) säger äga den principiella folkrättsliga suveräniteten över Östtimor: den gamla kolonialmakten Portugal.³⁷²

Så även i detta reella fall uppvisar Hjelm-Wallén en i praktiken statscentrerad, föga progressiv hållning. Inget förbigående utav staten/regeringen som formellt äger – ja, inte ens av staten som hävdar sig äga (Indonesien) – den suveräna överhögheten.³⁷³ I källmaterialet finns dock ett fall där Hjelm-Wallén accepterar att man kör över ett lands suveränitet. Det hela avser Saddam Husseins Irak och FN:s vapeninspektörer. Enligt det år 1991 slutna folkrättsliga avtalet mellan Irak och FN – som formellt avslutade Kuwaitkriget – skulle inspektörerna ha ovillkorlig rätt att tillträda kända liksom misstänkta vapenläggningar i Irak. Allteftersom kom Bagdad dock att sätta käppar i hjulet för verksamheten, vilket ledde till att säkerhetsrådet upprätthöll de ekonomiska sanktioner mot landet som inletts 1990.³⁷⁴ I källmaterialet ger Hjelm-Wallén sitt fasta stöd till dessa suveränitetskränkande FN-sanktioner. Hon medger att dom förvisso för med sig ”negativa humanitära följder[...]”. Men så länge diplomatin mellan FN och Bagdad fallerar så måste man, resonerar Hjelm-Wallén, fortsätta med dessa ekonomiska sanktioner. Därutöver öppnar hon, som yttersta lösning, för att bruka militära utav säkerhetsrådet sanktionerade tvångsmedel. Båda dessa suveränitetskränkande

---

370. Martin, Ian, ”International Intervention in East Timor” i Jennifer M Welsh (red) *Humanitarian Intervention and International Relations* (Oxford 2006), s.143f; <http://www.ne.se/%C3%B6sttimor/statsskick-och-politik/historia>, 2011-12-09, kl 18.00.

371. 1996/1997:64, s.73f.

372. 1996/1997:64, s.73f. Hjelm-Wallén för alltså i den konfliktlösande gruppen inte fram/in östtimoreserna som egen part, vilket hon t ex kunde ha gjort igenom att lyfta fram/in det prominenta självständighetsrörelsepartiet *Fretilin*.

373. Tilläggas bör att Hjelm-Wallén förfäktar att Sverige ständigt avfärdat den indonesiska statens anspråk på överhöghet över Östtimor [se 1996/1997:64, s.79f.]

374. Se t ex <http://www.ne.se/lang/kuwaitkriget>, 2011-09-26, kl 02.00; <http://www.ne.se/irak/1998-06-14>, 2011-09-26, kl 02.00; <http://www.ne.se/irak/1998-12-01>, 2011-09-26, kl 02.00.

ingripanden – ekonomiska sanktioner och militära våldsaktioner – motiverar hon så med Bagdads vägran att låta inspektörerna göra och fullborda sitt jobb, nämligen att försäkra sig om ”att Iraks massförstörelsevapen elimineras”.³⁷⁵

Så i detta Irakfall avviker Hjelm-Wallén från sin suveränitetsrespekterande hållning. Men märk då väl att det inte förekommer några individcentrerade bevekelsegrunder här (tvärtom leder ju de ekonomiska sanktionerna, som Hjelm-Wallén själv framhåller, till en negativ humanitär situation.) Dessa av säkerhetsrådet sanktionerade ingripanden betingas och motiveras istället av att Bagdad inte lever upp till sitt folkrättsliga avtal med FN; ett avtal igenom vilket man kan säga att den irakiska staten folkrättsenligt avsåde sig delar av sin suveränitet till FN. På dessa föreliggande omständigheter så kan alltsammans bli tolerabelt för – om än inte inklassificerbart som – statscentrerad idealism. Mer om detta i avsnittet som nu följer, som avslutar och teoretiskt konkluderar detta kapitel.

3.1.4. Teoretiska konklusioner

3.1.4.1 Algeriet, Turkiet, Östtimor

I källmaterialet behandlar Hjelm-Wallén sammanlagt fyra konfliktfall med inomstatliga inslag: Algeriet, Turkiet, Östtimor, Irak. Om vi börjar med de tre förstnämnda fallen så härbärgerar de alla humanitära tillstånd som kan motivera diverse individcentrerade ageranden. Hjelm-Wallén agerar dock, i alla dessa tre reella fall, på ett vis som rimmar bäst med en konservativt försiktig statscentrerad hållning. Och detta trots att hon på principiell nivå efterlyser en ökad individcentrerad inblandning i interna konflikter, öppnande för en individcentrerad utveckling av folkrätt och FN (samt också propagerande för att man principiellt inte skall – vilket hon på reell nivå dock gör – dra sig för tufft diplomatiskt språk mot även regeringar i interna konflikter.)

I de reella fallen fullföljer alltså Hjelm-Wallén inte denna sin progressivt visionära principiella ansats. Istället blir hennes slutposition på den reella nivån av ett odjävrt slag – suveränitetsaktande och statscentrerad. Hur skall då denna Hjelm-Wallénska diskrepans tolkas? Det är som att hon, igenom sina principiella sympatier och krav, så gärna vill en väg för folkrätten och FN men kan (vågar?) själv inte utstaka någon praktisk form för den. Hon vill, men ett sedvanerättsligt instrument fattas henne. Ett sådant instrument kom emellertid att utvecklas under 1990-talets gång, och vi kommer stöta på det i Lindhperioden: *dynamiska folkrätten* (ett sedvanerättsligt koncept, möjliggörande och givande just en verklig i individcenterad riktning gående tolkning, utveckling och implementation av folkrätten.)

Mer specifikt då, hur ser Hjelm-Walléns statscentrerade ageranden ut i dessa tre fall? Vilka mål och medel kan urskiljas? Låt oss börja med Algeriet, det fall som får störst utrymme i källmaterialet. Här beskriver hon ett humanitärt förkastligt tillstånd råda, där våld och terrorism härjar och människor dödas. Men till skillnad från hennes motdebattör Rohdin så är det bara islamisternas våld som Hjelm-Wallén vill konstatera och fördöma, inte militärregimens. En regim hon själv erkänner som demokratiskt illegitim men likafullt behandlar som Algeriets legitima regim/regering och i allt vägrar fördöma. Målet för henne är att dödandet stoppas, vilket i teoretiskt avseende kan kategoriseras som ett välfärds mål.³⁷⁶ Och detta mål vill hon främst se uppnås igenom att Algerregimen själv får till stånd ett stopp på våldet. Tillstås bör dock att trots att

---

375. 1997/1998:65, s.5, 31.

376. Dock, något ideologimål kan inte urskiljas här i Hjelm-Walléns ageranden. Det ligger ju annars nära till med tanke på agerandenas innehåll, men Hjelm-Wallén gör här inga tydliga hänvisningar till att t ex med välfärds målet även uppnå försvaret och respekterandet av abstrakta idealistiska principer och rättigheter. Jmf Turkiet och not 377, samt Östtimor och not 378.

denna mening från Hjelm-Wallén blev i sammanhanget rätt uppseendeväckande så preciserar hon inte exakt hur detta stoppande skall gå till och se ut från regimens sida. I rent medelsmässiga termer blir konsekvensen att man ur detta inte kan härleda mer än ett diplomatiskt medel. Närmare bestämt, en diplomatisk uppmaning från svenska regeringen – syftande att sporra regimen i Alger till – att sätta stopp på våldet. Vidare hotar Hjelm-Wallén inte Algerregimen med några 'respektlösa' konsekvenser från externt håll. Hjelm-Walléns position är att om nu någon extern aktör skall överhuvud blanda sig i är det i så fall FN, men att allt FN då gör också måste ha regimens godkännande. D v s, skall extern inblandning ta plats i Algeriet så skall det endast ta plats i form av statscentrerade diplomatiska FN-vägar (samtidigt medger hon, vanmäktigt nog, det svåra i att göra något via FN.) Men motdebattörer till Hjelm-Wallén – såsom Rohdin, Biörsmark, Francke Ohlsson, Näslund – nöjer sig inte med sådant, att ifall nu någon extern inblandning i så fall blott suveränitetsrespekterande inblandning via FN. Motdebattörerna öppnar istället, på individcentrerat manér, även för extern inblandning utan regimens godkännande i syfte att ingripa mot den humanitära situationen.

Hjelm-Walléns statscentrerade strategi avseende Algeriet har paralleller med hur hon behandlar Turkiet. Ingen extern inblandning om den inte även godkänts av regeringen i Ankara. Ingen villighet att hota eller fördöma Ankararegeringen, fastän hon säger den vidmakthålla "oacceptabla" MR-förhållanden i Turkiet. Hennes motdebattör i detta fall, mp:s Per Lager, förordar istället skarpt svenskt diplomatiskt språk, hot om sanktioner och bojkott ifall Ankara inte bättrar MR-tillståndet samt att externa aktörer som Perssonregeringen driver parterna till förhandlingsbordet. Hjelm-Wallén öppnar sannernigen inte för något sådant utan avfärdar istället extern diplomatisk inblandning (som "meningslöst") såvida den inte anhållits om av bl a Ankara. Ifall något mål kan uttydas ur hennes ageranden så är det att hon gärna vill se ett MR-förbättrat tillstånd och lagstiftning i Turkiet. Vilket kan klassificeras som ett ideologimål.³⁷⁷ Och den väg hon föreslår att målet kan uppnås igenom är via en diplomatisk medelsväg, närmare bestämt igenom en i EU ombesörjd, 'respektfull' och konstruktiv (hellre än fördömande) dialog med Ankara.

Suveränitetsrespekten återkommer när utrikesministern tar sig an Östtimor. Hennes mål här är att östtimoreserna vinner självbestämmanderätt, vilket kan klassificeras som ett ideologimål.³⁷⁸ Men till synes skall detta självbestämmande endast nås via respekt för och diplomatisk dialog med den stat som principiellt anses äga (Portugal) – samt den stat som har hävdat sig äga (Indonesien) – suveränitet över Östtimor. Denna statscentriskt respektfulla dialog baseras på det diplomatiska FN-medlet, där Hjelm-Wallén vill se dialogen och ideologimålet genomföras och uppnås alltigenom FN (bara för att samtidigt, och vanmäktigt nog igen, ha svårt att se hur FN kan spela en roll här.)

Avseende tidningarna så återfinns under Hjelm-Wallénperioden inga kommentarer, i vare sig SvD eller Aftonbladet, med relevans för individ/stat-temat.

3.1.4.2. Irak

Slutligen, fallet Irak. Här ger faktiskt Hjelm-Wallén stöd till suveränitetskränkande ingripanden. Närmare bestämt, till av FN:s säkerhetsråd vidtagna ekonomiska sanktioner och militära våldsaktioner. Det är i detta fall, dock, inte någon inomstatlig humanitär situation/konflikt som ingrips emot. Tvärtom så bidrar dessa av utrikesministern

---

377. Dock, något välfärds mål à la Algeriet kan inte uttydas här i Hjelm-Walléns ageranden avseende Turkiet. Det skulle ju annars kunna ligga nära till. Jmf Algeriet och not 376.

378. Dock, något välfärds mål à la Algeriet kan inte urskiljas här i utrikesministerns ageranden. Vilket (på liknande vis som avseende Turkiet) kan tyckas ligga nära tillhands med tanke på Östtimorfallets karaktär. Men här – i Hjelm-Walléns Östtimorageranden – finns inga uttydbara hänvisningar till att med ideologimålet även uppnå ett stopp på illdåd, dödande. Jmf Algeriet och not 376.

understödda ingripanden – som hon själv medger avseende sanktionerna – till en negativ humanitär situation. Det hela är istället att betrakta som en konflikt mellan den irakiska regeringen och FN gällande diplomatiska och militära icke-humanitära angelägenheter inom Irak. Mer precist, en konflikt rörande bestämmanderätten över hur och var FN:s vapeninspektörer får verka i Irak; inspektörer som har den militära avrustningssyftande uppgiften att se till, som Hjelm-Wallén uttryckte det: ”att Iraks massförstörelsevapen elimineras”. Denna bestämmanderätt har FN folkrättsenligt erhållit från en i suverän kapacitet agerande Bagdadregim som på så vis kan sägas ha av sagt sig sin suveränitet i detta avseende.

Bestämmanderätten har alltså en avgränsad *jurisdiktion* (över var och hur FN:s inspektionsprogram får verka i Irak) och ett avgränsat *syfte* (avrustning av massförstörelsevapen.) Den har inte till syfte att t ex kullkasta Saddam Hussein-staten. Vilket inte heller nämnda suveränitetskränkande sanktioner och aktioner har. Dessa syftar blott, allt enligt Hjelm-Wallén, till att försvara och upprätthålla bestämmanderätten och dess verksamhet så att FN och dess inspektörer kan fullborda sitt vapenelimineringsslutsmål. I mål/medel-avseende manifesteras så här diplomatiska och militära samt ekonomiska medel. Sistnämnda avser nämnda sanktioner medan nämnda våldsktioner utgör ett militärt medel; dessa två suveränitetskränkande medel i sin tur syftande att få vapeninspektionsprogrammet – i sig konstituerande ett diplomatiskt och militärt medel – att kunna effektivt verka och fullborda sitt vapenelimineringsslutsmål. Allt detta agerande med slutmål vill jag sedan mena utgöra ett, till syvende och sist, idealistiskt agerande och säkerhetsmål. Målets integrala värde och motivering återfinns i att det uppnås av – agerandet grundande sig ovillkorligen på – FN, på folkrättsenlig grund och manér. Förvisso skulle realisten inte vara ointresserad av vapenelimineringen per se, men realisten skulle t ex inte villkora alltsammans med folkrättsliga avtal, med FN och säkerhetsrådets godkännande (och skulle f ö inte sätta någon tillit till att FN kunde agera på ett tillräckligt beslutsamt sätt.) Dock, trots att jag menar det hela vara av främst idealistisk karaktär så är det i individcentrerat/statscentrerat avseende inte möjligt att gillas och inklassificeras som vare sig det ena eller andra. Ja, båda dessa idealister skulle stödja målets ingredienser i allmänhet med dess FN-folkrättsliga värde och villkor i synnerhet. Dock, om vi börjar med den individcentrerade så har denne förvisso icke oöverkomliga svårigheter med suveränitetskränkande ingripanden i sig. Men i detta fall skulle de negativa humanitära följderna som ingripandena medför göra det hela ogillbart och rentav intolerabelt för denna idealist.³⁷⁹ Den statscentrerade har, å sin sida, minst sagt svåröversigtliga problem med suveränitetskränkande ingripanden. I detta fall kan dock ändå allt bli, på det stora hela, tolerabelt för denna idealist. Visst, att vederbörande skulle på något vis kunna gilla och inkllassa alltsammans som sitt eget är uteslutet. Inför dessa kränkande sanktioner och aktioner sätter den statscentrerade bestämt ner foten (mer om detta nedan.) Men trots denna avoghet torde omständigheterna som här föreligger göra det hela möjligt att tolerera för den statscentrerade. Det är nämligen här som mitt extrapolerande av den statscentrerades grundposition kommer in (se stycke 1.7.3.2.1.1.) Två nödvändiga omständigheter förutsattes där; två omständigheter som kan här, i Irakfallet, anses föreligga. Det FN-folkrättsliga värdet och villkoret utgör den ena omständigheten. Den andra omständigheten nödgad att föreligga var att statsuveränitetsprincipens helgd – det statscentrerade systemets hegemoni – står ohotad. Och på basis av FN:s nämnda bestämmanderätt kan även den omständigheten här hävdas föreligga. Detta tarvar en längre uppbenande förklaring.

Den uttalade avsikt som FN och Hjelm-Wallén har med de suveränitetskränkande

---

379. Och hos Hjelm-Wallén indikeras inget om att målet skulle kunna humanitärt sett uppväga de negativa humanitära följderna.

ingripandena är att upprätthålla sagda bestämmanderätt över Saddam Husseins Irak; denna tillsynsmakt, med dess avgränsade jurisdiktion och syfte, som FN erhållit på ett folkrättsligt korrekt vis. Och häri finner vi extrapolationens andra omständighet föreligga. Den statscentrerade idealisten kan nämligen tänkas acceptera bestämmanderätten just på grund av denna dess tillblivelse och karaktär, dess folkrättsenlighet, dess jurisdiktion och syfte. Sammansatt borgar nämligen allt detta för att bestämmanderätten inte tvunget konstituerar ett hot mot det statscentrerade systemet. Ty FN kan härigenom betraktas som den makt som folkrättsenligt förfogar över Iraks suveränitet i detta avseende; ett avgränsat suveränitetsägande med ett avgränsat syfte (vilket t ex inte är, som sagt, att kullkasta den irakiska Saddam Hussein-staten.) På grund av allt detta behöver, följaktligen, bestämmanderätten och inspektörernas verksamhet inte betraktas som suveränitetskränkande, inte betraktas som att utmana statssuveränitetsprincipens helgd.

Så långt att den andra nödvändiga omständigheten föreligger och kan accepteras av den statscentrerade idealisten. Nu till de ekonomiska sanktionerna och militära våldsåktionerna. Dessa är till skillnad från inspektionsprogrammet onekligen suveränitetskränkande. Och här sätter den statscentrerade som sagt ner foten. Visst, dessa ingripanden syftar att upprätthålla detta FN:s (av den statscentrerade accepterade) suveränitetsägandeskap över Irak. Att denna bestämmanderätt, att inspektörernas verksamhet, skall fortleva kan så den statscentrerade förvisso uttryckligt gilla. Men inte att fortlevandet då skall säkras på dessa suveränitetskränkande vis. Det finns ju endast ett fall då t o m denna idealist kan gilla suveränitetskränkande ingripanden och ett sådant undantagsfall är ej förhanden här (se stycke 1.7.3.2.1.1.) Ty vissa likheter till trots är detta FN:s suveränitetsägandeskap inte likvärdigt med en stats suveränitet. Likafullt kan dock ingripandena, alltså, tolereras av den statscentrerade idealisten då de för extrapolerandet två nödvändiga omständigheterna här föreligger.³⁸⁰ Och likt den avgränsade bestämmanderätten har de suveränitetskränkande ingripandena ej för avsikt att t ex utöka FN:s jurisdiktion, blott att försvara och upprätthålla densamma; inte för avsikt att kullkasta den irakiska staten, blott att försvara och upprätthålla FN:s folkrättsenliga suveränitetsägande över denna stat. Så på allt detta vis kan Hjelm-Walléns agerande med slutmål bli tolerabelt för – om än inte möjligt att gillas och inklassificeras som – statscentrerad idealism.

---

380. Det FN-folkrättsliga villkoret + FN:s folkrättsenliga avgränsade bestämmanderätt som inte tvunget utmanar det statscentrerade systemet.

3.2. Lindhperioden

3.2.1. Österrikekrisen

3.2.1.1. Bakgrund

I slutet av januari 2000 utlöstes Österrikekrisen. Det hela avsåg den diplomatiska isolering av Österrike som övriga fjorton EU-länder (EU14) genomförde p g a att den nybildade österrikiska regeringen inbegrep ett högerextremt parti, det s k FPÖ (*Freiheitliche Partei Österreichs.*) Några dagar senare (9 februari) hölls 2000 års svenska utrikesdebatt i vilken Österrikekrisen utgjorde ett huvudtema. Innan jag går in på detta källmaterial måste först en bakgrund till krisen ges.

Mellan 1947-1966 och 1986-1999 hade Österrike styrts av en koalition mellan de två största partierna: konservativa ÖVP (*Österreichische Volkspartei*) och socialdemokratiska SPÖ (*Sozialdemokratische Partei Österreichs.*) Detta hade skapat ett politiskt etablissemang och ordning som många österrikare i sekelslutet misstrodde och var trött på. Under 1990-talet hade landet också sett en betydande invandring (från främst ex-Jugoslavien.) I detta sammanhang hade den karismatiska FPÖ-ledaren Jörg Haider – via en retorik präglad av populism, anti-etablissemang och främlingsfientlighet – lett sitt parti till allt större framgångar, kulminerande i 1999 års parlamentsval då partiet fick 27% av rösterna och blev landets näst störst parti (efter SPÖ, men före ÖVP.)³⁸¹ I början av 2000 bildade ÖVP – trots hot från EU och efter månadslånga men slutligen misslyckade förhandlingar med SPÖ – regering med Haiders FPÖ. Posten som kansler gick till ÖVP:s ledare Wolfgang Schüssel. Regeringsbildningen utlöste i sin tur denna isoleringskris som innebar att EU14:s diplomatiska relationer med Österrike frystes ned rejält.³⁸²

I sin statsvetenskapliga avhandling över Österrikekrisen urskiljer Rebecka Ulfgard två huvudskäl till EU14:s isolering:

- 1) fruktan för att med FPÖ i en EU-regering hotades unionens värdegrund såsom denna fastställdes i EU:s 'grundlag' Maastrichtfördraget;
- 2) flera av statsministrarna och presidenterna i EU14 brottades själva i sin inrikespolitik/hemmaopinion med framgångsrika högerextrema partier vars framgång man igenom isoleringen hoppades kunna stävja (initiativtagare till isoleringen var bl a Frankrikes Jacques Chirac och Belgiens Guy Verhofstadt som hade framgångsrika *Front National* respektive *Vlams Blok* att tampas med på hemmaplan).

Ytterligare en aspekt var de pågående medlemsförhandlingarna med Östeuropa (och för den delen Turkiet, kan man anta) där EU:s trovärdighet som MR-kravställare stod på spel.³⁸³

---

381. Ignazi, Piero, *Extreme right parties in Western Europe* (Oxford 2003), s.116ff; Hainsworth, Paul, *The extreme right in Western Europe* (London 2008), s.109; Ulfgard, Rebecka, *Norm consolidation in the European Union : the EU14-Austria crisis in 2000* (Växjö 2005), s26; <http://www.ne.se/%C3%B6sterrike/statsskick-och-politik>, 2011-09-22, kl 14.00; <http://www.ne.se/%C3%B6sterrike/historia/andra-republiken>, 2011-09-22, kl 14.00.

382. Isoleringen tog sig bl a uttryck i att EU14-länderna inte gjorde några statsbesök i Österrike (t ex ställde prins Charles in ett planerat besök); att i respektive EU14-land fick Österrikes ambassadörer främst förhandla med lägre UD-tjänsteman; att EU14:s ministrar negligerade sina österrikiska kollegor på olika vis (mest uppmärksammat blev det mobbningslika agerandet under EU:s ministerkonferenser då ministrar från EU14 kunde, gentemot sina kollegor från Wien, vända ryggen till, vägra skaka hand eller stå intill på fotografier, t o m lämna rummet när Schüssels statsråd skulle tala) [Ulfgard, *Norm consolidation*, s.90ff, se även s.13n4, 65, 178.]

383. Ulfgard, *Norm consolidation*, s.13f, 56ff, 83f. Med värdegrunden avsågs främst artikel 6 i Maastrichtfördraget som bl a hänvisar till Europakonventionen samt fastställer att: "Unionen bygger på principerna om frihet, demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt på rättsstatsprincipen" [se t ex http://eur-lex.europa.eu/sv/treaties/dat/12002M/htm/C_2002_325SV.000501.html 2011-09-22, kl 14.00.]

3.2.1.2. Isolera eller inte isolera?

Ulfgard menar att för Sverige och Perssonregeringens del var huvudskäl 2 inte av vikt.³⁸⁴ Vidare visar hon hur Göran Persson själv hade å Sveriges vägnar godkänt isoleringsaktionen och först därefter informerat Lindh (och UD) om detta sitt beslut. Ingen av dessa konsulterade i sin tur den borgerliga oppositionen (vilket regeringen skall göra i viktiga utrikesfrågor, allt enligt regeringsformen.)³⁸⁵ Så ägnar, i 2000 års debatt, en kritisk Lennmarker mycken tid åt Österrikekrisen, opponerande sig å det kraftigaste emot isoleringen. Han försvarar sitt konservativa systerparti ÖVP och pekar istället ut SPÖ som – då det var deras fel att regeringsförhandlingarna med ÖVP sprack – att vara de (mest) skyldiga till att ÖVP nu i stort ’tvingas’ att regera med FPÖ.³⁸⁶ Lindh vänder sig mot allt detta och anklagar istället ÖVP för att, under dessa regeringsförhandlingar, ha ”hela tiden [...] spelat under täcket med Haider.” Hon motiverar isoleringen med att Europas ”demokratiska värdegemenskap” därigenom försvaras och förklarar att EU inte bara är en ekonomisk men även värderingsmässig allians.³⁸⁷ Samma argument återkommer hos Aftonbladet som ser isoleringen som symboliskt viktig och menar EU ha moralisk rätt och skyldighet att den utföra. På så vis, menar tidningen, så visar unionen att den: ”inte bara är ett frihandelsområde utan även en värdegemenskap byggd på respekten för demokrati och mänskliga rättigheter.”³⁸⁸

Gentemot Lennmarker tar Lindh även stöd i det att vissa av moderaternas konservativa kollegor i Europa (t ex Chirac och Spaniens José María Aznar) tagit avstånd från ÖVP.³⁸⁹ Också Aftonbladet nämner sådana konservativa ’föredömen’ och uppmanar Europas konservativa partier att ur deras sammanslutning (EPP) utesluta ÖVP för dess samröre med FPÖ. Tidningen betvivlar dock starkt att så kommer ske då alltför många konservativa partier – inte minst svenska moderaterna och kd – vägrar ta ett sådant uteslutningsbeslut. Härigenom, säger Aftonbladet, sanktionerar moderaterna och kd beblandandet med högerextrema och blir följaktligen meningsfränder med en sådan som Silvio Berlusconi.³⁹⁰

Vad och vem Aftonbladet här syftar på är den italienska mediamagnaten Berlusconi som under denna tid hade deklarerat sitt partis (*Forza Italia*’s) avsikt att efter valet i maj 2001 regera landet tillsammans med det högerextrema *Lega Nord* och post-fascistiska *Alleanza Nazionale*. Valet blev en seger för Berlusconi och mellan 2001-2006 regerade han Italien – vilket han åter kom att göra 2008-2011 – med dessa två högerextrema partier.³⁹¹ Enligt Olle Svenning ogillades Berlusconi starkt av Lindh (såväl politiskt som personligt), inte minst p g a dennes främlingsfientliga och fördomsfulla retorik.³⁹² Uti 2000 års debatt uppvisar Lindh liknande avsky för Haider och

---

384. Ulfgard, *Norm consolidation*, s.83. Det kan f ö noteras att Ulfgard inte använder 2000 års utrikesdeklaration och debatt i sin avhandling; ett källmaterial som sätter ytterligare ljus på hur, och med vilka argument, regeringar kunde agera i isoleringskrisen.

385. Ulfgard, *Norm consolidation*, s.62, 64, 160. Detta förfarande ledde också till KU-förhör av Persson, Lindh och statssekreterare Lars Danielsson i april 2000.

386. 1999/2000:63, s.9ff, 39, se även s.31f.

387. 1999/2000:63, s.3, 29.

388. Aftonbladet 2000-02-10

389. 1999/2000:63, s.29, 38.

390. Aftonbladet 2000-02-10

391. Hainsworth, *The extreme right*, s.112; Ignazi, *Extreme right parties*, s.45, 197; Ulfgard, *Norm consolidation*, s.17; Kestel, Laurent & Godmer, Laurent, “Institutional inclusion and exclusion of extreme right parties” i Roger Eatwell & Cas Mudde (red.) *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge* (London 2004), s.133; http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=127514, 20011-09-22, kl 15.00. Faktum är att Berlusconi hade redan 1994-1995 regerat Italien med dessa två partier. *Forza Italia* och *Alleanza Nazionale* gick f ö officiellt ihop fr o m 2009 och bildade *Il Popolo della Libertà*; ett parti som leddes av Berlusconi och var regeringsbärande tillsammans med främst *Lega Nord*.

392. Svenning, *Anna Lindh*, s.100ff.

FPÖ:s ideologiska, som hon beskriver den, av rastänkande präglade retorik. I detta sammanhang definierar hon krisen som en MR-fråga och liksom Aftonbladet anklagar hon moderaternas eventuella, liksom Schüssels faktiska, hållning i denna fråga – till synes villiga att samregera med högerextrema – för att vara svärförenliga med MR och i osynk med det stora flertalet etablerade europeiska partier.³⁹³ Under debatten sätter hon därtill in Österrikefrågan i ett sammanhang av EU:s utvidgningsprocess, påpekande att om EU-länderna nu ställer ”hårda krav” på MR-nivåer i ”Turkiet och [...] kandidatländer” så måste EU-länderna själva nå upp till nivåerna.³⁹⁴ Också kd:s huvuddebattör Holger Gustafsson sätter in Österrike i en kontext av EU-utvidgningen. Men till skillnad från utrikesministern vill Gustafsson inte se en isolering av Österrike. Han sympatiserar förvisso med att EU ställt MR-krav och håller ÖVP/FPÖ-regeringen under uppsikt. Men så länge denna regering för – vilket den också förklarat sig ha för avsikt att föra – en politik som överensstämmer med EU:s (värde)grundlag så menar Gustafsson en isolering inte vara på sin plats (”något förhastat och ogenomtänkt.”)³⁹⁵

Avseende detta Lindhs tal om MR och demokrati framhåller Lennmarker och SvD på var sitt håll hur motsägelsefull och inkonsekvent regeringens politik här är. För det första noterar Lennmarker att å ena sidan vill regeringen isolera Österrike på politisk nivå, å andra sidan har man inga planer att stoppa JAS-försäljningen till samma land. Vidare frågar han Lindh hur det kommer sig att regeringen vill på basis av MR-skäl isolera det demokratiska Österrike, men samtidigt samarbeta – ja, t o m ha militär samövning – med det av regeringen själv för Tjetjenienkriget fördömda krigs- och MR-förbrytande Ryssland.³⁹⁶ Även SvD framhåller i sin ledarkommentar om isoleringen att Österrike ju är en öppen demokrati. Varför tidningen, i skenet av detta, finner det motsättningsfullt hur Lindh kan hävda isoleringen utgöra ett försvar av Europas ”demokratiska värdegemenskap” när isoleringen ju faktiskt inte respekterar ett korrekt demokratiskt valutslag.³⁹⁷ Det demokratiska dilemma som SvD här tangerar är vad följande stycke tar sig an.

3.2.1.3. Demokratiskt dilemma II

Under pressure, democracy can become a threat against itself. At the same time, an insufficient response against an extremist challenge would also be a threat against democracy.”³⁹⁸ – Anders Widfeldt (forskare på högerextrema partier)

Österrikekrisen sätter onekligen fingret på ett problem, ett dilemma, som många av dagens ’rumsrena’ västeuropeiska partier ställs inför. Ty under senare tid har man i Västeuropa kunnat se ett flertal högerextrema partier etablera sig på nationell nivå och få inflytande över parlament och regeringar. Det går att urskilja – om än inte med obetydliga geografiska och periodvisa skillnader – hur en högerextremistisk våg sveper in över Västeuropa genom 1990-talet med fortsatt tryck in i 2000-talet fram till idag (2011). T ex, under 1980-talet fick högerextrema partier 4.75% av rösterna och sex sådana partier var representerade i Västeuropas olika parlament. Under 1990-talet växte röstandelen till nästan 10% och i mitten av decenniet satt 15 högerextrema partier i Västeuropas parlament. Det kanske mest kända av dessa partier var franska *Front National* som i 1997 års franska parlamentsval fick 15% av rösterna och fem år senare

---

393. 1999/2000:63, s.29f, 38.

394. 1999/2000:63, s.30.

395. 1999/2000:63, s.16f.

396. 1999/2000:63, s.9, 11.

397. Svenska Dagbladet 2000-02-10.

398. Widfeldt, Anders “The diversified approach: Swedish responses to the extreme right” i Roger Eatwell & Cas Mudde (red.) *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge* (London 2004), s.155.

blev partiets ledare Jean-Marie Le Pen tvåa i presidentvalet.³⁹⁹ Sverige var och är inget undantag. Bildregeringen (1991-1994) regerade på basis av stöd från det invandringskritiska *Ny Demokrati*. Partiets närvaro i riksdagen blev dock kortvarig. Istället kom *Sverigedemokraterna* (SD) in i riksdagen i o m senaste valet (statsminister Reinfeldt har dock gjort klart att hans borgerliga minoritetsregering inte kommer söka stöd hos SD.) Härigenom sällar sig Sverige in i raden av västeuropeiska länder vilkas parlament hyser sådana här s k främlingsfientliga partier. Utöver ovan nämnda Italien, Frankrike och Österrike, återfinns sådana partier även i Norge, Danmark och Finland, Belgien, Nederländerna och Schweiz. För redogörelse för dessa, se följande not 400.⁴⁰⁰

Hur skall den västerländska liberala demokratin hantera och förhålla sig till dessa partier? Är det för ett 'rumsrent' parti legitimt att bilda regering på basis av, eller t o m ingå regering med, sådana måhända högerextrema men trots allt demokratiskt framröstade partier? Skyddar man demokratin *från* fara – eller utsätter man den kanske snarare *för* fara – ifall man avvisar nämnda partier?⁴⁰¹ I konfrontationen med detta dilemma – denna utmaning från högerextremt partihåll – har olika västeuropeiska länders 'rumsrena' partier gått olika vägar. I boken *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge* görs vetenskapliga försök att typologisera dessa olika vägar;⁴⁰² vetenskapliga försök som jag i sin tur vill sammanföra i följande tre varianter (observera att dessa ligger på en generell nationell basis [inget utpekande av specifika partier] och endast avser nationella parlament.) De tre varianterna är:

---

399. Ignazi, *Extreme right parties*, s.1; Kestel & Godmer, "Institutional inclusion and exclusion", s.133; Hainsworth, *The extreme right*, s.5f, 55. I presidentvalet slog Le Pen ut socialisten Lionel Jospin, men förlorade slutligen mot den konservativa Chirac.

400. Om vi tittar på övriga skandinaviska länder kan vi börja med Norge. I såväl 1997 som 2001 års stortingsval fick *Fremskrittspartiet* (FRP) ca 15% av rösterna, och den borgerliga regering som bildades 2001 var de facto beroende av FRP:s stöd. I de två senaste valen (2005 och 2009) – som förvisso givit rödgröna regeringar – har partiet blivit näst störst (efter *Arbeiderpartiet*) med en röstandel på 22-23%. I årets lokalval, hållet 12 september 2011, backade FRP dock kraftigt (åtminstone delvis förklarad av terrordåden 22 juli.) Vad gäller Danmark har *Dansk Folkeparti* (DFP) – grundat av utbrytare från *Fremskridspartiet* som 1973-2001 var representerat i folketinget – haft stora framgångar under senare val (mellan ca 12-14%). Fastän DFP inte ingått i regeringar så har partiet varit uttalad samarbetspartner med de Rasmussenska (Anders Foghs och Lars Lökkes) borgerliga ministärer som under 2000-talet regerat Danmark. Förvisso ledde årets (2011) folketingsval till att Lars Lökke Rasmussens regering fick avgå. DFP, som därför hamnade i reell opposition, fortsatte dock vara tredje största parti (förvisso backade partiet en aning men erhöll likafullt över 12% av rösterna.)

Det senaste finska valet (2011) blev en stor succé för det invandringskritiska partiet *Sannfinnländarna*. Man gick från 5 till 39 riksdagsplatser och blev tredje största parti. I Belgien har det högerextrema *Vlams Blok/Belang* varit prominenta under lång tid. Fram till senaste valet (2010) hade dom varit på konstant röstframmarsch sedan 1985. I valet 2007 fick dom ca 12% av rösterna, men backade i senaste valet till ca 8%. I Nederländerna blev högerpopulistiska *Lijst Pim Fortuyn* näst största parti 2002 och ingick i den kortvariga borgerliga ministär som därpå bildades. Det senaste nederländska valet (2010) blev en stor framgång för anti-islamska Geert Wilders *Partij voor de Vrijheid*. Partiet blev tredje största, gick från 9 till 24 riksdagsplatser, och utgör nu stödparti åt den borgerliga regeringen. Slutligen Schweiz, vars regeringar har i modern tid alltid inkluderat någon representant från *Schweizerische Volkspartei* (SVP); ett parti som under 1990-talet blev alltmer främlingsfientligt. Det är noterbart att SVP hade alltid fått 10-15% av rösterna fram till denna omorientering. Därefter ökade partiet ständigt sin röstandel för att i såväl 2003, 2007 och 2011 års val bli största parti (faktum är att i 2007 års val nådde SVP den högsta röstandel som något parti nått sedan 1919.) SVP:s ständiga regeringsrepresentation måste dock – hellre än att andra partier tvunget vill regera med partiet – ses som en följd av Schweiz konstitution som garanterar regeringsplats åt de största partierna.

401. Jmf Widfeldt, "The diversified approach", s.155. Se även Mudde, Cas, "Conclusion: defending democracy and the extreme right" i Roger Eatwell & Cas Mudde (red.) *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge* (London 2004), s.208.

402. Kestel & Godmer, "Institutional inclusion and exclusion", s.133, 135ff, 147; Widfeldt, "The diversified approach" s.152ff, se även s.168; Mudde, "Conclusion: defending democracy", s.196ff.

A) Tolerans och acceptans*

Österrikiska modellen; fullständig eller övervägande ackommodation och inkludering, ingen marginalisering

B) Tolerans, ej acceptans*

USA-modellen; ingen eller knapp ackommodering, viss marginalisering och exkludering.

C) Ingen tolerans och acceptans*

Tyska modellen ('militant demokrati'); total marginalisering och exkludering.

---

*Tolerans skall förstås som att det 'rumsrena' partiet erkänner och tolererar det högerextrema partiets existens. *Acceptans* skall förstås som att det 'rumsrena' partiet inte bara tolererar men även förhåller sig till det högerextrema partiet som ett jämlikt och legitimt parti med vilket man kan arbeta och regera.

Så uti källmaterialet, avseende Österrikekrisen, var ibland dessa varianter kan man inplacera Lindh och hennes huvudmotdebattör Lennmarker? Lindh, vill jag hävda, passar bäst att placera in i B-varianten där hon tolererar men inte accepterar FPÖ. Utöver vad som angetts ovan säger hon under debatten att österrikarna får självklart välja den regering dom vill, även om FPÖ skulle där ingå.⁴⁰³ Men samtidigt säger hon sig inte gärna vilja ha något att göra med "en regering som styrs av Haider."⁴⁰⁴ Den praxis som många uppfattat rätt i Västeuropa fram till ÖVP/FPÖ-regeringen var att 'rumsrena' partier inte skulle bilda regeringar med högerextrema partier.⁴⁰⁵ Denna praxis tar Lindh också ställning för i källmaterialet och hon beskyller ÖVP:s Schüssel för en omoralisk makthunger som gjort honom villig att regera med (och därmed legitimera) FPÖ, varigenom han också 'valde' isoleringen.⁴⁰⁶ Lennmarker får istället ses, vill jag hävda, som att sanktionera ett brytande av nämnda praxis och kan följaktligen placeras in i variant A. Utöver vad som angetts ovan hävdar han det förvisso vara bäst om SPÖ kunde pressas tillbaka i koalition med ÖVP. Men om så inte sker är det minst dåliga alternativet att ÖVP regerar med FPÖ.⁴⁰⁷

Ulfsgard menar alltså att under tiden för Österrikekrisen var huvudskäl 2 inte relevant för Sverige i sig. Uti källmaterialet hänvisar inte heller Lindh till något högerextremt partihot inom svensk inrikespolitik. Däremot tillmäter Lindh huvudskäl 2 väldig vikt på ett principiellt europeiskt plan. Här förklarar hon bl a Chiracs och Verhofstadts rädsla (se ovan) befogad, och hon uttrycker förhoppningar om att isoleringen kan stävja högerextremism i Europa. Vad gäller inrikespolitiken i Österrike specifikt menar hon isoleringen syfta till att få ÖVP/FPÖ-regeringen att föra en MR-acceptabel politik. Och hon hävdar att man redan kan se sådana effekter där Schüssels/Haiders regering "tvingats skriva på en rad försäkningar kring MR-frågorna." Detta var ju också kd:s Gustafsson inne på, och i ytterligare likhet med honom medger Lindh att ÖVP/FPÖ-regeringen kommer nog – eftersom den står så i blickfånget – "säkerligen att föra en

403. Se 1999/2000:63, s.29.

404. 1999/2000:63, s.29.

405. Se t ex Ulfsgard, *Norm consolidation*, s.26. Det var alltså en allmän uppfattning att ÖVP/FPÖ-regeringen bröt en västeuropeisk cordon sanitaire som upprätthållits gentemot högerextrema partier i så måtto att de konsekvent förvägrats ta plats i västeuropeiska regeringar. Faktum är, dock, att denna cordon sanitaire hade spräckts några år innan i o m att Berlusconi regerat Italien med två högerextrema partier i mitten av 1990-talet (se not 391.) Även schweiziska regeringar inkluderade under 1990-talet ett alltmer främlingsfientligt SVP.

406. 1999/2000:63, s.29.

407. 1999/2000:63, s.11, se även s.39. Och nyvalsalternativet avfärdas här av Lennmarker då opinionsundersökningar visat att FPÖ skulle bli största parti.

acceptabel politik”⁴⁰⁸.

I hans ovan beskrivna position möter faktiskt Lennmarker stöd under debatten från ett något oväntat håll: Lars Ohly, vänsterpartiet. Ohly kritiserar här – likt Lennmarker gjorde – regeringens svårförenliga politik där Wien skall isoleras och samtidigt fås till

att köpa JAS. Och fastän framhållande sin avsky för Haiders åsikter så poängterar Ohly, i likhet med SvD och Lennmarker, att vad Lindh och EU här bojkottar är en demokratiskt legitim valprocedure, regering, land. Därtill ifrågasätts isoleringen av Ohly med hänvisning till att EU inte skall blanda sig i ett annat lands regeringsbildning.⁴⁰⁹

Ty, ja, fastän Lindh inte uttryckligen känns vid det så är agerandet hon här stöder och implementerar onekligen en inblandning i ett annat lands inre angelägenheter.

Inte bara Ohly men även kd:s Holger Gustafsson trycker på detta, den senare seende

isoleringen som att: ”man lägger sig i andra staters regeringsbildning efter demokratiskt genomförda val. Den traditionella folkrätten tillåter egentligen inte detta.”⁴¹⁰

Skillnaden mellan Gustafsson och Ohly är att Gustafsson förklarar det i grunden vara positivt – medan Ohly förklarar det i grunden vara negativt – om folkrätten kan utvecklas i en sådan riktning.⁴¹¹ Vad Gustafsson här tangerar är vad som under 1990-talet blev ett alltmer centralt begrepp: den *dynamiska folkrätten*. I följande avsnitt tar jag – i ett sammanhang av en annan kris under Lindhperioden: Kosovokrisen – närmare upp hur Perssonregeringen förhöll sig till begreppet.

Vitt får sparkar ut svart får från Schweiz

Så här såg *Schweizerische Volkspartei*'s (SVP:s) planscher ut inför 2007 års parlamentsval. Tre vita får står på den schweiziska flaggan ifrån vilket ett av dom sparkar ut ett fjärde svart får (det kan i sammanhanget noteras att ungefär en fjärdedel av Schweiz befolkning har invandrabakgrund.) Valet blev en stor framgång för SVP; faktum är att partiet, igenom de 28.9% man erhöll, slog schweiziskt valrekord.

Som en följd av Schweiz konstitution (se not 400) har schweiziska regeringar alltid inkluderat någon representant från SVP som under 1990-talet blev alltmer främlingsfientligt. Fram till denna omorientering brukade partiet få 10-15% av rösterna. Därefter ökade man emellertid ständigt sin röstandel för att i 2003 års val bli största parti; en position man behållit i de två senaste valen (2007 och 2011.) Bland mycket annat kom SVP att skapa stor internationell uppmärksamhet igenom att 2009 initiera en folkomröstning om byggförbud för minareter (partiet ser byggandet av minareter som tecken på islamisering av samhället och symboler för islamisk makt.) 22 av Schweiz 26 kantoner röstade för förbudet.

Bildkälla: <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1673669,00.html?xid=feed-cnn-topics>, 2011-05-14, kl 09.00.

408. 1999/2000:63, s.29.

409. 1999/2000:63, s.49f, se även s.52.

410. 1999/2000:63, s.16f.

411. Jmf 1999/2000:63, s.16f, 19 med 1999/2000:63, s.49f.

3.2.2. Dynamisk folkrätt och Kosovokrisen

3.2.2.1. Introduktion

I sitt nuvarande program slår SAP fast att:

Ingen stat eller terrorgrupp får med militär eller ekonomisk styrka tvinga andra stater till militär och politisk underordning. Nationernas suveräna rätt att avvisa sådana angrepp är ett grundvillkor för internationellt samarbete mellan likaberättigade parter. Men en lika nödvändig grund är respekten för de mänskliga rättigheterna. Enskilda människors rätt till liv i frihet och säkerhet måste alltid försvaras. Världssamfundet måste kunna reagera vid allvarliga hot mot befolkningsgrupper, även när hotet kommer från dem som behärskar statsapparaten. Varje form av terrorhandling, liksom organiserat våld riktat mot civilbefolkningen måste därför alltid kraftfullt avvisas.⁴¹²

Stycket återspeglar rätt väl det folkrättsliga dilemma – berört i Hjelm-Wallénperioden – som kom i förgrunden under 1990-talet, i post-kalla krigsvärlden, och följde med in i 2000-talet. Ty stycket inkorporerar i mycket de moraliskt grundade spänningarna emellan statscentrerade och individcentrerade idealister. Å den ena (individcentrerade) sidan, det moraliskt förkastliga i att acceptera att man på ett respekterande av statssuveränitetsprincipen inte kan hindra grova systematiska MR-kränkningar inom en stat. Å den andra (statscentrerade) moraliska sidan, att acceptera att statssuveräniteten är kränkbar riskerar försätta mindre starka stater i ett gentemot mäktigare stater värnlöst tillstånd.

FN var såklart den centrala aktören i detta dilemma. FN-stadgan i synnerhet, liksom övriga folkrätten i allmänhet, är skapad på statscentrerad grund. Men i nämnda post-kalla krigsvärld fick FN (avseende till exempel Somalia, ex-Jugoslavien, Rwanda) allt starkare krav ställda på sig att agera – förändrande och tolkande folkrätten – utefter mer individcentrerade linjer. En av dessa kravställare var som sagt Carlssonrapporten. I relation till inomstatliga konflikter hävdade rapporten blanda behovet att vidga FN-stadgans individcentrerade kapacitet genom att göra såkallad ”enlightened interpretation[s]” av utrymmen i stadgan; utrymmen som ursprungligen, förvisso, utformats för att främst respondera på mellanstatliga konflikter men som även torde kunna omtolkas i ett sådant upplyst individcentrerat sken i syfte att även användas på inomstatliga konflikter.⁴¹³ Att sådana tolkningar föreslogs och kunde göras – till exempel gjorde säkerhetsrådet ett sådant avseende ex-Jugoslavien 1993 vilket ledde till skapandet av Haagtribunalen – utgör så exempel på tendenser under 1990-talet mot en mindre (statscentrerad) statisk folkrätt som istället rör sig (*dynamiskt*) i en mer individcentrerad riktning.⁴¹⁴ Ytterligare ett exempel var Kosovokrisen 1999 då FN emellertid sköts åt sidan av Nato som agerade, för att tala med Agrell: ”i enlighet med den tolkning av FN-stadgan och den internationella humanitära rätten som man själv gjorde.”⁴¹⁵

I sin minnesbok över Anna Lindh hävdar Svenning att Lindh brottades med och ”hann aldrig ge ett alldeles klart svar” på detta centrala frågsmål om huruvida det internationella samfundet fick utföra suveränitetskränkande aktioner mot en stat i syfte att därinom upprätthålla MR.⁴¹⁶ Men föreliggande studie kan visa hur Lindh, i källmaterialet, är i mycket dynamiskt folkrättsorienterad och häruti blandar ett tydligt och klart svar på nämnda frågsmål; ett i relation till folkrätten progressivt individcent-

---

412. *Partiprogram för socialdemokraterna*, s.37.

413. Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, s.88ff.

414. Bring & Mahmoudi (2001), *Sverige och folkrätten*, s.87.

415. Agrell, *Fred och fruktan*, s.272f.

416. Svenning, *Anna Lindh*, s.47.

rerat svar igenom vilket hon inte bara ger sin sanktion till FN att få så agera, men även till att – i vissa situationer – t o m förbigå FN.

Dessa Lindhska källmaterialsageranden kommer inte minst till uttryck i en kontext av nämnda Kosovokris. Innan agerandena avhandlas måste dock först en relativt utförlig redogörelse för krisen ges.

3.2.2.1.1. Kosovokrisens bakgrund och förlopp

Under 1970- och 1980-talen hade Kosovo varit en relativt autonom del av Serbien (den serbiska jugoslavrepubliken.) Befolkningen utgjordes, i stort, av en serbisk minoritet och en övervägande albansk majoritet. Allteftersom kom de etniska och politiska motsättningarna att öka, detta uti en kontext av ökad kriminalitet och ekonomisk nedgång, av ökad nationalism bland såväl serber som albaner. Tillståndet försämrades alltigenom 1990-talet då Slobodan Milošević styrde ifrån Belgrad. Den politiska autonomi drogs tillbaka, den serbiska kontrollen stärktes, de etniska motsättningarna eskalerade. En självständighetsrörelse – som från början förordade icke-våld och civil olydnad – växte sig allt starkare ibland albanerna. Småningom kom en del av dem att ta till vapen och väpnad konflikt utbröt. 1998 eskalerade konflikten kraftigt; en konflikt som förde med sig en förödande humanitär situation, etnisk rensning, illdåd begångna av båda sidor, hundratusentals flyktingar (främst kosovoalbanska flyktingar.) Omvärlden reagerade igenom att den FN stödda *Kontaktgruppen* – bestående av Storbritannien, USA, Frankrike, Ryssland, Tyskland och Italien – pressade parterna till förhandlingar i franska Rambouillet. Förhandlingarna inleddes 6 februari 1999 och avslutades 1.5 månad senare då Belgrad vägrade acceptera det i grunden amerikanska – men av Kontaktgruppen antagna – förslaget på en uppgörelse; ett förslag som Belgrad ansåg diktera en veritabel Nato-ockupation av Kosovo, d v s utav serbiskt territorium. Vad som följde på allt detta var att Nato – med uttalade humanitära syften, däribland att möjliggöra för flyktingarna att återvända – började i slutet av mars att bomba Restjugoslavien (Serbien och Montenegro.) Det fanns dock ingen möjlighet för denna suveränitetskränkande aktion att få ett säkerhetsrådsmandat. Detta då Ryssland (serbernas traditionella allierade) och även Kina motsatte sig ett sådant, för att tala med Agrell: ”militärt ingripande i vad de betecknade som en inre konflikt.”

Här tog alltså Nato saken i egna folkrättsliga händer. Man förbigick säkerhetsrådet och rättfärdigade bombningarna på basis av en egen individcentrerad tolkning av folkrätten; en tolkning som medförde att Restjugoslaviens suveränitet kunde få kränkas i syftet att uppnå humanitära mål. Bombkampanjen pågick i 78 dagar och ändade med att ett avtal slöts mellan Belgrad och FN:s säkerhetsråd. Avtalet ledde till att FN tog de facto över Kosovoprovinsen som kom att i allt utom namn undandras Serbien.⁴¹⁷ Och 2008 förklarade Kosovo sig slutligen som självständig stat (vilket också erkänts av Sverige, USA och flera EU-länder.)⁴¹⁸

3.2.2.2. Undantagsdoktrinen

I 2000 och 2001 års källmaterial tar Lindh upp Balkan och Kosovo, riktande kritik mot humanitära förhållanden där, inte minst avseende flyktingfrågan.⁴¹⁹ Men förstaeligt nog är det i främst 1999 års deklaration och debatt som hon behandlar Kosovo; en debatt som äger rum 10 februari – d v s samtidigt som Rambouilletförhandlingarna pågår – och inleds med att Lindh deklarerar en akut allvarlig humanitär situation f n

---

417. Bellamy, Alex J, *Kosovo and international society* (New York 2002), s.120, 120ff; Allin, Dana H., *NATO's Balkan intervention* (Oxford 2002), s.47ff; Agrell, *Fred och fruktan*, s.272f.

418. Se t ex <http://www.ne.se/kosovo/2008-03-04>, 2011-11-21, kl 18.00.

419. 1999/2000:63, s.8, se även s.9, 31; 2000/2001:62, s.7.

råda i Kosovo:

Fru talman! Överlastade kärror med kvinnor och barn på flykt. En krigsmaskin som dödar, slår sönder och terroriserar. Etnisk rensning, oförsonlighet och lögn som politikens redskap. Krypskyttar och massgravar. Detta har hänt i dessa dagar i vår egen världsdal, i Europa.⁴²⁰

Naturligen tar också många av huvuddebattörerna upp Kosovo 1999. Ibland dessa märks följande: Karl-Göran Biörsmark som liksom Lindh kan ses agera väldigt individcentrerat och progressivt i relation till folkrätten. Men, som vi kommer se i vad som nu följer, så går han än lite längre än utrikesministern i det hela.

Såväl Lindh som Biörsmark vill helst se en mellan parterna framförhandlad lösning som tar vara på kosovoalbanernas politiska och humanitära rättigheter. Men i syfte att så småningom 'underlätta' för sådana förhandlingar att bli lyckosamma så öppnar (läs: hotar) dom båda för en militär aktion i vilken även svensk trupp kan ingå.⁴²¹ Regeringen är, stipulerar Lindh under debatten, villig att avdela "vår snabbinsatsstyrka, för en insats i Kosovo"; en stipulation som fullföljer och preciserar hennes deklarerande dessförinnan om att: "Sverige är, efter beslut i FN:s säkerhetsråd, berett att medverka i en fredsfrämjande insats för att en överenskommelse om Kosovo skall kunna genomföras."⁴²²

Så här ser vi hur Lindh söker en individcentrerad lösning av FN och folkrätt. Enligt henne får säkerhetsrådet ta beslut, på humanitär basis, om att blanda sig i denna inomstatliga konflikt. Och detta även med militära medel, inkluderande svensk militär. Men Lindh går än längre. Ty såväl 1999 som 2000 deklarerar hon först att – förutom i situationer av självförsvar – är FN den enda aktör som får utöva våld legalt; en rätt i vilken ingår att FN får, i en akut allvarlig humanitär situation, också kränka en stats suveränitet.⁴²³ Men på detta tillägger hon 1999 – vilket hon också gör 2000 (se nedan) – att det även finns ett undantag från detta:

FN:s säkerhetsråd är kärnan i den internationella säkerhetsordningen. FN:s ansvar är ytterst att stå som garant för folkrättens primat i världspolitik. Det är säkerhetsrådet som har till uppgift att besluta om militär våldsanvändning, *förutom* i fall av självförsvar eller *i extrema nödsituationer* [min kurs.]. Detta gäller oavsett vem som har uppdrag att leda den fredsfrämjande insatsen.⁴²⁴

Fastän detta citat ligger på en principiell nivå så gör kontexten i vilket det yttras (10 februari 1999) att den sista raden kan också förstås som att referera till Nato. Varmed citatet kan i sin helhet också läsas som en uppmaning till Atlantpaktens medlemmar: om ni nu ämnar intervensera i Kosovo så sök då ett säkerhetsrådsmandat; skulle ett sådant emellertid inte gå att erhålla så behöver det inte stoppa er, allt detta förutsatt att det föreligger – vilket Lindh just deklarerat föreligga i Kosovo – en akut allvarlig humanitär situation. Detta Lindhs extrema nödsituationsundantag återkommer i 2000 års deklARATION. Vad Lindh då säger är att när en akut allvarlig inomstatlig humanitär situation föreligger – och här exemplifierar hon med Rwanda och Srebrenica – så får inte ens ett säkerhetsråds veto hindra individcentrerade aktioner som syftar att stoppa de systematiska MR-kränkningarna.⁴²⁵

---

420. 1998/1999:53, s.1.

421. 1998/1999:53, s.4, 24, 37, se även s.29.

422. 1998/1999:53, s.4, 29.

423. 1998/1999:53, s.5, se även s.4; 1999/2000:63, s.7f.

424. 1998/1999:53, s.5.

425. 1999/2000:63, s.7f.

Så Lindh går märkbart långt här, och det på ett klart och konsekvent vis.⁴²⁶ Men hur var det nu med Biörsmark? På vilket sätt går han än lite längre än Lindh? Svaret ligger i att när han uttrycker ovannämnda hot – om en militär aktion i vilken även svensk militär kan ingå – så har han s a s hoppat direkt till, redan här liggande på, det extrema undantagsplanet. Ty i relation till Kosovo avfärdar Biörsmark säkerhetsrådet. Fullkomligt. Istället förordar han ”Natohot” samt att i en påföljande av FN osanktionerad Natoaktion måste även Sverige ”vara redo att sätta in militära resurser för att hävda albanernas rättigheter.”⁴²⁷ Biörsmark uppmantrar så här Nato att direkt (utan att söka rådsmandat) förbigå FN och han vill då även att Sverige deltar militärt. Fastän Lindh kan acceptera att FN förbigås så vill hon sannerligen inte att det skall ske direkt. Och för att svensk trupp skall medverka så kräver hon ett säkerhetsrådsmandat. För henne finns det till synes inte på bordet att svensk militär skulle medverka i en av FN osanktionerad Natoaktion (jmf med årets [2011] kampanj i Libyen där svensk militär förvisso deltog under Natos egid, men på ett säkerhetsrådsmandat.)

Ur Lindhs ovanstående ageranden vill jag så härleda en doktrin vilken jag benämner *Undantagsdoktrinen*. Undantaget avser att det finns situationer då statssoveränitetsprincipen kan sättas på undantag, nämligen i akut allvarliga inomstatliga humanitära situationer. Uti detta undantag återfinns sedan två plan:

- 1) Grundplanet, *FN-undantaget*: där aktörer kan igenom FN, efter beslut i säkerhetsrådet, intervensera för att hindra/lindra situationen;
- 2) Metaplanet, *extrema undantaget*: ett undantag från FN-undantaget, varigenom aktörer kan t o m få förbigå FN om det krävs för att hindra/lindra situationen⁴²⁸

3.2.2.3. Risker och position

Om Kosovointerventionen skriver Agrell att:

Genom att gå runt FN:s säkerhetsråd hade NATO-länderna visat på en möjlig väg att ingripa mot grova övergrepp mot krigets lagar och mänskliga rättigheter inom enskilda staters gränser. Men samtidigt innebar detta att också andra kunde ta sig samma rätt och möjligheterna för världssamfundet att skilja det ena från det andra var, genom åsidosättandet av FN, starkt begränsade.⁴²⁹

Som vi sett så förespråkar Carlssonrapporten att man öppnar för ”enlightened interpretation[s]” av FN-stadgan; (om)tolkningar på vilka FN agerar. Rapporten noterar

---

426. Det kan f ö noteras att Svenning själv noterar senare i minnesboken att Lindh ”tenderade att bli allt mer övertygad om att” ge ett jakande svar på denna fråga om det internationella samfundet fick genomföra suveränitetskränkande interventioner för att hindra MR-kränkningar inom en stat. Men detta tenderande utgjorde likafullt, som Svenning beskriver det, inget klart och tydligt ställningstagande från Lindhs sida. Här tillägger Svenning därtill att ifall Lindh då kunde tänka sig att avge ett jakande svar på frågan så var det för henne ingen annan än FN som fick ta det suveränitetskränkande beslutet [Svenning, *Anna Lindh*, s.81.] Men även detta motsägs alltså av Lindhs ageranden i källmaterialet, igenom hennes extrema undantag.

427. 1998/1999:53, s.24, 37.

428. Doktrinen är alltså härledd ur Lindhs ageranden i 1999 och 2000 års källmaterial. Vad gäller 2001 års källmaterial så nämner Lindh förvisso inte undantagen, men tar heller inte avstånd från dem. Däremot återkommer även 2001 hennes betoning på ett mer individcentrerat FN (just 2001 innehade ju Sverige också EU-ordförandeskapet, och när Lindh då tar upp FN är det främst EU:s och inte direkt Sveriges syn på FN som framhävs) [se 2000/2001:62, s.4f, 6.]

429. Agrell, *Fred och fruktan*, s.273.

dock även att med en oförändrad stadga finns sås gränser för hur pass upplysta tolkningar man rimligen kan göra. Och i samma kontext pekar rapporten på – varigenom den delvis uttrycker statscentrerat ljudande farhågor med att öppna för sådana tolkningar – att utan tydliga ramar och kriterier riskerar detta tolkningsöppnande även öppna för mäktiga stater att pressa fram och söka rättfärdiga suveränitetskränkande aktioner gentemot ett land utan att det därinom föreligger en akut allvarlig humanitär situation.⁴³⁰ Liknande statscentrerade farhågor återkommer hos vänsterns huvuddebattör 1999, Lars Ohly. Denne pekar på vilken farlig värld vi kommer leva i om vi tillåter ”den enda kvarvarande supermakten” USA att – och detta då utan tydlig och klar ”sanktion från det internationella samfundet” – ta ”sig friheten att ingripa militärt”. Ohly frågar om detta är ”en värld vi vill leva i?” Och han svarar själv med ett bestämt: ”nej till USA som världspolis”.⁴³¹

Om än mycket mildare än Ohly så uttrycker också Lindh viss oro för en sådan utveckling, deklarerande 2000 att ”[v]ålds användning utan nödvändigt säkerhetsrådsmandat riskerar att försvaga den internationella rättsordningen.” Men så tillägger hon i följande rad att:

nödvändiga åtgärder för att förhindra systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter får inte heller stoppas av ett veto eller ett hot om veto.⁴³²

Och detta är, vill jag mena, symptomatiskt för Lindhs källmaterialsageranden i det stora hela. Att hon helst ser att både staters och individers rättigheter respekteras. Men att i valet och kvalet – i sista instans – är det för henne till värdet om individen som utrikespolitiken främst syftar.⁴³³ Denna igenom alla hennes källmaterialsageranden sammansatta position – utgörande en märkbart progressiv individcentrerad hållning till folkrätt och FN – har vi nu sett ett antal exempel på. På principiell nivå liksom i det reella fallet Kosovo. För att ge ytterligare några exempel – på såväl principiell som (med betoning på Kosovo) reell nivå – kan man i 1999 års källmaterial se hur hon, avseende upprättandet av en internationell brottmålsdomstol, deklarerar att ”[n]ationell suveränitet får inte hindra lagföring av den som begått brott mot folkrätten.” I samma deklARATION säger hon i ett sammanhang av situationen i Kosovo att ”politik – också utrikespolitik – ytterst handlar om: människors vilja att leva i trygghet, att få sina rättigheter respekterade och att ha en chans att förverkliga sina drömmar.”⁴³⁴ I det

---

430. Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, s.88ff, 132. Rapporten föreslår därför att förändringar/tillägg görs i FN-stadgan som stipulerar explicit att FN får – men som också sätter tydliga ramar för FN att – ta beslut om suveränitetskränkande aktioner.

431. 1998/1999:53, s.16, 34, 42. Dessa Ohlyska ageranden kommer bli fram i ett meningsutbyte mellan honom och Biörsmark. Den senare är ju i Kosovofallet villig att direkt förbigå FN, t o m uppmanande – och följaktligen givande ett folkpartistiskt mandat till – att det USA-ledda Nato så gör.

Biörsmark tar för – alltigenom Lindhperioden, liksom han gjorde i Hjelm-Wallénperioden – upp FN:s (o)förmåga att ingripa militärt i inomstatliga konflikter. Och i vanlig ordning tar han här upp Carlsson-rapporten med dess individcentrerade reformförslag av FN [1998/1999:53, s.26, 37; 1999/2000:63, s.24f; 2000/2001:62, s.23.] När Lindh i 1999 års debatt talar sig varm för rapporten blir Biörsmark följaktligen märkt nöjd [1998/1999:53, s.37.] Lindh tar här i omfattande ordalag bli upp rapportens förslag att i FN skapa ett petitionsråd* igenom vilket man skulle kunna, säger hon: ”ge ett större utrymme för de mänskliga rättigheterna och överträdelser i de enskilda länderna” [1998/1999:53, s.30.]

*Detta Carlssonrapportens petitionsrådsförslag gick ut på att icke-statliga organisationer och individer (det internationella civilsamhället) skulle inför och igenom petitionsrådet kunna upplysa FN om – samt anhålla om FN-åtgärder på g a – att en akut allvarlig humanitär nödsituation förelåg eller var på väg att uppstå i ett land. Rådet skulle, enligt rapporten, vara ”independent of governments” och på basis av nämnda upplysningar och anhållanden sedan ge rekommendationer till säkerhetsrådet [Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, s.92, 260ff.]

432. 1999/2000:63, s.7.

433. Jmf för med Svenning, *Anna Lindh*, s.54, se även s.80.

434. 1998/1999:53, s.1, 7.

följande årets deklARATION talar hon om hur ”Sverige arbetar i FN [...] för att ställa individen i centrum” och i omfattande ordalag kungör hon hur ”tyngdpunkten” i ”politik och folkrätt flyttas [...] från nationell säkerhet och suveränitet till människors säkerhet och mänskliga rättigheter.”⁴³⁵ I samma anda deklarerar hon 2001 att det basala syftet med regeringens utrikespolitik är ytterst ”att försvara den enskilda människans värdighet, frihet och trygghet.”⁴³⁶ Och, som avslutande exempel, så förklarar Lindh i 2000 års deklARATION – i en kontext av att hon nämner hur ”[f]jolårets Kosovoflyktingar bygger upp sina förstörda hus” – att det nya millenniets utrikespolitik handlar ytterst om: ”enskilda människors drömmar och farhågor, förhoppningar och möjligheter.”⁴³⁷

Sistnämnda uttalande kring Kosovoflyktingarna kan förläsa som ett uppskattande av de för kosovoalbanernas del humanitära följderna av Natobombningarna (vilket kan kontrasteras med vänsterns huvuddebattör 2000, Murad Artin, som tvärtom vill beskriva Natointerventionen som att ha givit en förvärrad humanitär situation för kosovoalbanerna.)⁴³⁸ Också Göran Persson kom att visa uppskattning för interventionen, om än med juridiska reservationer. En av honom tillsatt utredning om bombningarna drog slutsatsen att interventionen var folkrättsvidrig ur ett statsuveränitetsperspektiv, men moraliskt försvarbar ur ett humanitärt perspektiv (”inte legalt men det var legitimt.”) Utredningen överlämnades till FN:s dåvarande generalsekreterare Kofi Annan.⁴³⁹ Också Bjereld talar om hur Perssonregeringen kom att uttrycka ”förståelse” för Natos agerande. Men Bjereld hävdar därtill att just på grund av Kosovokrisen så kom 2001 års partiprogram – som utarbetades i krisens skugga – att inte omnämna folkrätt och/eller benämningar synonyma med folkrätt (se not 440.) Detta Bjereldska hävdande vill jag dock hantera som en sanning med modifikation. Ty granskar man partiprogrammet så finner man det framhålla, med eftertryck, FN-stadgans auktoritet: ”FN och FN-stadgan ska vara styrande för allt användande av militärt våld i internationella och nationella konflikter”. Visst brottas programmet med dilemmat (vilket vi såg ovan); ett brottande som må ha varit förorsakat av Kosovokrisen. Men att programmet inte skulle vidröra folkrätt är alltså inkorrekt.⁴⁴⁰

3.2.2.4. Tillräckligt akut allvarlig situation?

Det dynamiska folkrättskonceptet avser alltså att (den statscentrerade) folkrätten omtolkas och implementeras i ett nytt individcentrerat sken. Härigenom skapande prejudikat och praxis som även kan komma att kodifieras. Såsom Lindh uttryckte det 2000 (se ovan) där hon gillande deklarerade hur ”tyngdpunkten” i ”politik och folkrätt flyttas [...] från nationell säkerhet och suveränitet till människors säkerhet och mänskliga rättigheter.” Och vidare säger hon här att nämnda förflyttande – med dess praktiska (intervenerande) uttryck – bör leda till att man ”utveckla[r] det folkrättsliga regelverket” därefter.⁴⁴¹ I samma års debatt (2000) uttrycker också Lennmarker sitt tydliga gillande av konceptet. I stödjande ordalag talar han här bl a om hur det genom dessa omtolkningsbaserade ageranden – och här exemplifierar han med bl a

---

435. 1999/2000:63, s.5, se även s.7, 9.

436. 2000/2001:62, s.1, se även s.3.

437. 1999/2000:63, s.9.

438. 1999/2000:63, s.15.

439. Svenning, *Göran Persson*, s.307f. Se även hur Lindh resonerade, enligt Svenning, i Svenning, *Anna Lindh*, s.52ff

440. Bjereld, ”Göran Persson och den svenska utrikespolitiken”, s.35; *Partiprogram för socialdemokraterna*, s.37. Avseende synonyma benämningar så hänvisar Bjereld här till 1990 års partiprograms tal om ”en internationell rättsordning” (i sammanhanget tål det att tilläggas att där detta 1990 års program talar om denna rättsordning är det då just FN som programmet menar skall upprätthålla denna ordning) [se http://www.arbark.se/pdf_wrd/partiprogram_pdf.pdf, 2011-12-06, kl 06.00, s.113, 145, 149f.]

441. 1999/2000:63, s.7f.

Kosovointerventionen – kan skapas en praxis som småningom kan kodifieras i folkrättsliga stadgar. Lennmarker tar alltså tydlig ställning här. Det kan dock samtidigt noteras att uti hela källmaterialet är detta enda som gången som han – i egenskap av moderaternas huvuddebattör – berör detta folkrättsliga dilemma (individens *vs* statens suveränitet.)⁴⁴² Året innan (1999) har också Aftonbladet – i en ledare som bl a nämner ”våldtagna kosovoalbanska kvinnor” – uttryckt skarp kritik mot Lennmarker för vad tidningen betraktar som ett hos honom synbart ointresse och/eller oförståelse för en vidgad säkerhetsbegreppslig syn som även inkorporerar ett individcentrerat perspektiv. Lindh möts å andra sidan av gillande av Aftonbladet. Dock, gentemot ’hennes’ undantagsdoktrin är tidningen förvisso inte kritisk i sig, men inte heller helt övertygad. Ledaren anspelar här på svårigheten i att tolka när en sådan situation föreligger.⁴⁴³ Och visst är det så att denna slags svårighet är något undantagsdoktrinen måste brottas med, på båda plan (fast satt än mer på sin spets på metaplanet.) D v s, svårigheten i att avgöra när en humanitär situation inom en stat är ’tillräckligt’ akut allvarlig för att motivera en statssuveränitetskränkande intervention. Om man då vänder sig till Carlssonrapporten för att finna eventuella svar på denna svårighet så möts man av smått svävande besked. Rapporten talar om att huruvida en tillräckligt akut situation föreligger måste prövas ”case-by-case”, men att det borde vara uppenbart för alla när en sådan situation föreligger. Detta inte helt glasklara svar ges dock viss konkret form då rapporten håller fram bl a Bosnien och Rwanda som att utgöra exempel på sådana situationer.⁴⁴⁴ I likhet med Carlssonrapporten deklarerar också Lindh (2000) att huruvida det föreligger en – med avseende på undantagsdoktrinen båda plan – tillräckligt akut situation måste bedömas ”från fall till fall.” Men även hon tillägger att Bosnien och Rwanda utgör exempel på sådana situationer. Och allt detta uttrycker hon i en kontext av hennes ovannämnda omhuldande av folkrättslig dynamisk evolution och kodifikation av praxis.⁴⁴⁵

3.2.3. Teoretiska konklusioner och jmf med Hjelm-Wallénperioden

3.2.3.1. Teoretiska konklusioner

Igenom Lindhs källmaterialsageranden manifesteras förhoppningar och ambitioner – i mycket samstämmiga med det dynamiska folkrättskonceptet – om att få till stånd ett individcentrerat fokus i och utveckling av folkrätten. Och dessa individcentrerade principutsagor fullföljs av Lindh på den reella nivån, i krisfallen Österrike respektive Kosovo.

Om vi börjar med Österrikekrisen så ser vi där hur Lindh med EU14 utför en diplomatisk isoleringsaktion, inklampande i (med syftet att påverka) österrikiska inre angelägenheter. Målet med aktionen är att inom Österrike – och därför även inom EU i stort – försvara och säkra MR-nivåer i synnerhet, demokratiska värden i allmänhet. Ty isoleringen syftar, allt enligt Lindh, till att den externa aktören EU14 skall få ÖVP/FPÖ-regeringen att föra en för EU14 MR-acceptabel österrikisk politik, varigenom man också försvarar unionens värdegrund.

Denna inblandning i österrikisk politik kan så betraktas som en individcentrerad aktion, EU14 igenom detta inklampande strävande att skydda individers MR inom Österrike.⁴⁴⁶ Uttryckt i mål/medel-terminologi är det följaktligen ett diplomatiskt ’rent’

442. 1999/2000:63, s.32. Se dock även 1999/2000:63, s.12 där Lennmarker säger att Ryssland inte kan, avseende Tjetjenienkriget, ”med hänvisning till inre angelägenheter” motsätta sig medling, humanitär hjälp till tjetjenerna eller krav på återhållsamhet.

443. Aftonbladet 1999-02-11.

444. Commission, “*Our Global Neighbourhood*”, s.90f.

445. 1999/2000:63, s.7f, se även s.5.

446. Och därtill hoppas Lindh att isoleringen kan bidra till att hejda högerextrema partiers framfart i Europa.

medel (isoleringen) som syftar att uppnå ett ideologimål (försvarande och upprätthållande av MR och demokratiska värden.) Vad sedan gäller min (på vetenskapen byggda) typologisering – avseende hur 'rumsrena' partier i Västeuropa förhållit sig till högerextrema partier – så kan Lindh inplaceras i B-varianten. Hon tolererar men accepterar inte FPÖ, hon erkänner FPÖ:s existens men vill inte ha något att göra (samarbeta, samregera) med partiet. Till skillnad från moderaternas Lennmarker som kan inplaceras i A-varianten där han inte bara tolererar men även accepterar FPÖ som ett parti att samarbeta och samregera med. För sådan acceptans får bl a moderaterna motta kritik av Aftonbladet. Den socialdemokratiska tidningen ger istället sitt fulla stöd till isoleringen vilken den betraktar som moraliskt korrekt, som försvarande EU:s kring MR-ideal och demokratiska värden kretsande gemenskap. SvD anmärker istället på isoleringens motsägelsefullhet där regeringen säger sig här försvara demokrati igenom en aktion som i sig, dock, inte respekterar österrikisk demokrati.

Så över till den andra krisen, Kosovo. I detta fall ser man hur Lindh vill via diplomatiska och militära 'rena' medel uppnå två mål: ett välfärds mål och ett ideologimål. Det diplomatiska medlet avser främst att i Rambouillet förhandla fram en lösning. Och dessa förhandlingar är Lindh i sin tur beredd att 'understödja' m h a det militära medlet, inkluderande suveränitetskränkande militära aktioner. Dessa aktioner kan ske *med* såväl som *utan* FN-mandat och i båda fall (*med* som *utan*) erhålla Lindhs stöd; ett stöd som grundar sig i 'hennes' tvåplansdelade undantagsdoktrin avseende då staters suveränitet kan – i 'tillräckligt' akut allvarliga humanitära situationer – få sättas på undantag. Aktionerna vill hon i så fall helst se ske på doktrinen grundplan, d v s med FN-mandat (även svensk trupp kan då medverka.) Men även utan erhållen sanktion från säkerhetsrådet kan Lindh – vilket hon då kan ses göra avseende Kosovo – stödja sådana suveränitetskränkande militära aktioner. Varigenom hon kliver upp på undantagsdoktrinen metaplan, det extrema undantaget. Avseende Kosovo, i en sådan FN-förbigående situation, syns svensk trupp dock inte kunna medverka (vilket kan jämföras med fp:s Biörsmark som öppnar för svensk truppmedverkan även om FN-mandat saknas.) Dessa diplomatiska och militära medel syftar i sin tur att uppnå ett tillstånd där Kosovobefolkningens mänskliga och politiska rättigheter respekteras, att uppnå ett slut på den etniska rensningen och massflykten, att uppnå att Kosovoflyktingarna skall få återvända hem. Här påträffas så de två målen. Välfärds målet avser det att Kosovobefolkningen får sina liv och hem tryggade, respekterade, återupprättade. Ideologimålet avser uppfyllandet av nämnda rättighetsprinciper. Följaktligen är dessa två mål ömsesidigt beroende i så måtto att ideologimålets uppfyllande leder till välfärds målets uppfyllande vars uppfyllande leder till ideologimålets uppfyllande.

Lindh's agerande här i Kosovofallet är så uppenbarligen av individcentrerat slag. Förvisso skulle den statscentrerade idealisten stödja ingredienserna i målen. Ty att värna individers suveränitet och deras humanitära rättigheter skriver denna idealist också under på. Men det finns en gräns för detta underskrivande, och den dras där beaktandet av individers suveränitet 'trumfar' beaktandet av staters suveränitet. Att på sådant här vis åsidosätta statssuveränitetsprincipen menar ju den statscentrerade istället riskera – där det öppnar för – ett i det långa loppet betydligt större humanitärt lidande runt om i världen (än, nu och här, för 'bara' Kosovobefolkningen.)

Vad gäller tidningarna är det endast Aftonbladet som gör kommentarer med tydlig relevans för Kosovokris och undantagsdoktrin. Den socialdemokratiska ledarsidan uttrycker då stöd för ett individcentrerat fokus inom säkerhetspolitiken, vilket den gör i en exemplifierande kontext av bl a illdåd som skall ha begåtts i Kosovo. Men samtidigt anspelar tidningen på svårigheten i att avgöra när en för undantagsdoktrinen 'tillräckligt' akut allvarlig humanitär situation föreligger.

3.2.3.2. Jmf med Hjelm-Wallénperioden

Så jämförelsen mellan Hjelm-Wallén och Lindh i individ/stat-temat (jag kommer i detta hålla mig på en övergripande nivå och inte gå in så mycket i detaljer avseende mål och medel.) Till att börja med så konfronteras båda utrikesministrar av ett varsitt demokratiskt dilemma med inomstatliga inslag. Hjelm-Wallén avseende Algeriet, Lindh avseende Österrike. Medan Hjelm-Wallén då kan sägas legitimera en enligt henne själv demokratiskt illegitim regering, så kan Lindh med sin oacceptans istället sägas illegitimera en enligt henne själv demokratiskt legitim regering. Detta skvallrar i sin tur om den emellan utrikesministrarna på den reella nivån – i de reella fall som adresserar idealistiska tillstånd för individer inom stater – genomgående teoretiska skillnad som där föreligger; en skillnad som emellertid inte går igen på den principiella nivån. På sistnämnda nivå är nämligen både Hjelm-Wallén och Lindh progressivt visionära, talande sig varma för individcenterade ageranden. Båda ställer sig här positiva till att FN får en mer individcenterad prägel med stärkt mandat och förmåga att intervensera inom stater. I de reella fallen skiljer utrikesministrarna sig dock åt. Ta Lindhs Kosovofall med Hjelm-Walléns Algerietfall. Medan Lindh är här villig att, på individcenterat manér, låta FN köra över Belgrad så fordrar Hjelm-Wallén för sin del – på statscenterat manér – att inblandning av FN godkänns av regimen i Alger. Skillnaden är alltså att medan Lindh s a s fullföljer sina individcenterade principutsagor på den reella nivån – villig att trotsa regeringarna i Belgrad respektive Wien – så föreligger det en diskrepans emellan Hjelm-Walléns principiella vs reella nivåageranden. Ty fastän principiellt omhuldande individcentrism så fullföljer Hjelm-Wallén inget av detta i praktiken. Vare sig det gäller Algeriet, Turkiet eller Östtimor så förordar hon nämligen blott – i strävan att bättra det idealistiska tillståndet – statscentriskt respektfulla diplomatiska dialoger (med regeringarna i Alger, Ankara, Jakarta, Lissabon.)

Följaktligen, medan Lindh kan sägas agera med en sorts nivåmässig konsekvens är det tvärtom en nivåmässig diskrepans som Hjelm-Wallén uppvisar. Slående är också hur Lindh i detta agerar i synbar kongruens med det dynamiska folkrättskonceptet alltmedan det just tycks vara ett sådant instrument som fattas Hjelm-Wallén. Notera här även hur de båda statsråden erkänner det traditionella – att teoretiskt betrakta som det statscenterade – FN:s bevisade impotens i att hantera och lösa inomstatliga konflikter. Men där Hjelm-Wallén likafullt fortsätter att i slutändan klamra sig vanmäktigt fast vid det gamla statscenterade FN och folkrätten, så manifesteras det hos Lindh istället reella implementationer av ett individcenterat stärkande av FN och folkrätt (ja, av folkrätten till den grad att Lindh kan t o m låta den förbigå FN om FN fortsätter agera på gammalt vis.)

Avslutningsvis, tillåtande sig ett löst spekulerande kring – igenom att s a s personifiera – skilljaktigheterna mellan utrikesministrarna så kanske den principiellt progressiva men i slutändan reellt konservativa Hjelm-Wallén är att förstå som *den gamle*; en veteran infekterad av skepsis avseende hur mycket som egentligen – visionär och förhoppningsfull yta till trots – kan ändras på, inte minst av en småstat. Alltmedan den såväl principiellt som reellt progressiva Lindh kan ses som *den unge*. Hjelm-Wallén här att förstå som ett sedan 1974 (i olika omgångar) verkande statsråd vars utrikespolitiska tänkande kanske främst formats – och följlaktligen här än präglas – av en kalla krigsvärld i vilken bl a statsuveränitetens okränkbarhet omhuldats och betraktats som en oundgänglig livlina för en småstat.⁴⁴⁷ Tilläggas bör även att hon är här utrikesminister under en period då post-kalla krigsvärlden inte stabiliserat sig. (Den unge) Anna Lindh, som regeringsdebuterade 1994, har måhända istället ett utrikes-

---

447. Avseende Hjelm-Wallén, jmf även min diskussion i relation till den aktiva utrikespolitiken i Hjelm-Wallénperiodens stycke 3.1.2.2.1.

politiskt tänkande som främst låter sig präglas och ledas av den visionära ytan. Lägg till att hon är utrikesminister under en period då post-kalla krigsvärlden alltmer stabiliserat sig (inte minst i närområdet), varför statsuveränitetens okränkbarhet kan tänkas ses som en för Sveriges egna säkerhet inte lika viktig princip att upprätthålla.

4. GLOBALISERINGEN

4.1. Hjelm-Wallénperioden

4.1.1. Inledning: tillväxt, välfärd och säkerhet

När SAP under Ingvar Carlsson återtog regeringsmakten 1994 var Sverige i djup ekonomisk kris, med hög arbetslöshet och svaga statsfinanser. Göran Persson blev finansminister och genomförde hårda åtstramningar. Hans mål var bl a låg ränta och låg inflation, en budget i balans och stark utrikeshandel. När han två år senare blev statsminister kungjorde han i sin första regeringsförklaring att dessa mål bestod och utgjorde grundvalen för ”regeringens främsta och allt annat överskuggande uppgift”: ”Att halvera arbetslösheten”.⁴⁴⁸

Sådana problem och mål sipprar även in i Hjelm-Walléns deklARATIONER och debattinlägg. Så talar hon 1997 om hur ”de senaste årens besparingar” i u-landsbiståndet är till följd av de ”ekonomiska svårigheter” som Sverige just nu erfar: ”när man stramar åt på alla andra områden i samhället”, sammanfattar hon, ”måste det dessvärre även drabba biståndet.”⁴⁴⁹ I 1998 års deklARATIONER pekar hon ut arbetslösheten som att konstituera ett hot mot det svenska samhället,⁴⁵⁰ för att året innan ha deklarerat hur det ”ligger i Sveriges nationella intresse att främja ökat ekonomiskt utbyte” då utrikeshandeln – vilken ”globaliseringen ökar snabbt det svenska beroendet av” – är av ”central betydelse” för regeringens sysselsättningspolitiska ”mål att halvera den öppna arbetslösheten”.⁴⁵¹

Utrikespolitiken har så, menar Hjelm-Wallén, en viktig roll att spela för den inrikespolitiska arbetslöshetsbekämpningen och ekonomiska återhämtningen. I synnerhet vill hon här främja internationell frihandel. Som hon deklarerar det 1997:

Frihandel förbättrar förutsättningarna för svensk export och främjar ekonomisk tillväxt och sysselsättning i Sverige och övriga världen, inte minst i utvecklingsländerna.⁴⁵²

Och året efter håller hon bl a fram frihandelns motpol, ”protektionism”, som att utgöra ett veritabelt hot mot ”människors liv och välfärd”, inkluderande ”[s]venskarnas framtida välfärd”.⁴⁵³ Det är dock inte bara till skapandet av svensk och internationell tillväxt och sysselsättning som Hjelm-Wallén menar frihandeln syfta. Därtill menar hon den nämligen skapa säkerhet. Ty enligt henne är handel mellan länder fredsfrämjande, detta p g a den positiva interdependens som härigenom skapas och sammanbinder folken i ett gemensamt öde. Så konstaterar hon att globaliseringen – vars grundval är globalt ekonomiskt utbyte – har lett till att inte bara välfärden men även säkerheten för Sverige och övriga länder kommit och kommer att i avsevärd grad betingas av omvärlden.⁴⁵⁴

I vad som nu följer tas en närmare titt på hur Hjelm-Wallén ser och vill se globaliseringen – med internationell frihandel – ta sig form, dess positiva och negativa sidor, dess möjligheter och risker. Hennes position här kommer ställas i kontrastrelation till den position som intas av hennes huvudmotståndare Göran Lennmarker. Omkring dessas positioner kommer även nyliberalens och den socialdemokratiska liberalens positioner vävas in.

---

448. Se text s.2f på <http://www.ud.se/content/1/c6/01/14/59/3903a8d0.pdf>, 2011-07-19, kl. 23.00.

449. 1996/1997:64, s.4, 30.

450. 1997/1998:65, s.1, se även s.2.

451. 1996/1997:64, s.4.

452. 1996/1997:64, s.4.

453. 1997/1998:65, s.8. Jmf även allt ovan med Persson, *Min väg*, s.245.

454. Se text 1996/1997:64, s.4, se även s.3; 1997/1998:65, s.1, 6f, 8, se även s.2.

4.1.2. Globaliserings- och utvecklingssyn: reglera och/eller avreglera?

4.1.2.1. Frihandel och protektionism

Hjelm-Wallén beskriver i mycket globaliseringen som en process kretsande kring ”den globala ekonomins centrifugala krafter”, utmynnande i ”den snabba internationalisering som nu sker av ekonomi, kultur, teknik och värderingar”; en process som öppnar ”nationers gränser” och för ”länder och folk [...] närmare varandra”.⁴⁵⁵ Igenom alla källmaterialsageranden finner man henne sedan, sammantaget, ta fasta på följande variabler i sin analys av processen och dess effekt på länders utveckling/tillstånd:

- Politik (grad av demokrati)
- Ekonomi (grad av ekonomisk, materiell tillväxt igenom frihandel och marknadsekonomi)
- Socialt (grad av minskad fattigdom och klyftor)
- Ekologi (grad av skydd och ansvarstagande för miljö/naturresurser)

Som även kommer visas på nedan så vill Hjelm-Wallén se alla dessa fyra variabler utvecklas jämsides och simultant. T ex deklarerar hon 1997 – i ett sammanhang av Östersjön – vikten av ett samtidigt stärkande av ”demokrati, ekonomi, säkerhet och miljö” och att i detta inte minst ”lyfta fram behovet av social utveckling jämsides med den ekonomiska.”⁴⁵⁶ På det stora hela anser hon globaliseringsprocessen vara positiv⁴⁵⁷ och hon kan ses ställa sig i en position som förvisso är, i viktiga avseenden, inte olik Lennmarkers position. Framst är dessa två huvudmotståndare ense om att frihandel är av godo och protektionism av ondo, att nedmontering av handelshinder mellan länder måste utökas.⁴⁵⁸ Samtidigt vill Hjelm-Wallén dock även notera hur det – i kölvattnet av en ohämmad kapitalistisk-ekonomisk tillväxt – tornar upp en säkerhetsvådlig och i längden ohållbar social och ekologisk utveckling. Varför, menar hon, det också vara på sin plats med politiska regleringar och ansvarstaganden för sådana problem, för att främja säkerheten och möjliggöra en social och ekologisk hållbar utveckling.⁴⁵⁹ Lennmarker framhåller dock, i kontrast, att sociala och ekologiska regleringar ofta är utvecklingsfientliga, att sådana ”handlar ytterst om att stänga ute produkter från fattigare länder” och således utgör ”vackra masker” under vilka ”[p]rotektionismens fula tryne döljs”.⁴⁶⁰ Och i detta kan Lennmarker finna stöd i Johan Norbergs nyliberala teser. Norberg tillägger att låter man bara kapitalismen verka fritt i u-länderna – istället för att ’påtvunga’ dem sådana här regleringar – så kan dom småningom bli så pass rika att dom har råd att, vilket dom frivilligt också kommer göra, ta sådana sociala och ekologiska hänsyn.⁴⁶¹

Emot denna Norbergska ’självregulativa’ tes kan kritik dock riktas. T ex att utan externt påbudna, fastställda regulationer och gränser så riskerar man öppna för alla (även rika) länder och aktörer att hävda att man *alltid* i något avseende är – i allmänhet, i en speciell sektor, etc – för stunden inte tillräckligt rik att införa sådana regleringar, att ta sådana hänsyn. Och detta kan utifrån vinstmaximerande logik hävdas uppriktigt.⁴⁶² Men visst är Hjelm-Walléns ståndpunkt inte heller oproblematiserad, där hon vill stävja

---

455. 1997/1998:65, s.6. Se även 1996/1997:64, s.4.

456. 1996/1997:64, s.6.

457. 1997/1998:65, s.6. Se även 1996/1997:64, s.4.

458. Se t ex 1996/1997:64, s.4, 32f; 1997/1998:65, s.1, 3, 8f.

459. 1997/1998:65, s.6f.

460. 1997/1998:65, s.9, 34.

461. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*, se t ex s.172ff, 178ff, s.202ff.

462. Ett rikt land kan t ex hävda att i just den här sektorn har vi inte råd med just den här regleringen då produktionskostnaderna skulle bli konkurrensmässigt sett för höga (t ex just p g a att u-landet vi konkurrerar med inte gör den regleringen.)

protektionism samtidigt som hon kräver regleringar. Som Lennmarker och Norberg menar så riskerar regleringar just öppna för den av Hjelm-Wallén själv fördömda protektionismen. Så kan t ex ett land stoppa import av vara X från ett annat land – med svepskälet att varan inte skulle vara producerad på ett t ex arbetsrättsligt, ekologiskt, etc, korrekt sätt – med det egentliga motivet att skydda det egna landets (dyrare) produktion av vara X. Att det finns risk för detta medges även av socialdemokratiska liberaler, såsom representerade genom Carlssonrapporten.⁴⁶³ Denna problematik kom att under Hjelm-Wallénperioden ta sitt troligen mest uppmärksammade konkreta uttryck i det famösa ”Shrimp-Sea Turtle”-fallet. Här stod WTO i konflikt med USA gällande en amerikansk miljölag som möjliggjorde för USA att stoppa import av räkor vilka man hävdade ha fångats med redskap som tog död på de utrotningshotade havssköldpaddorna. I maj 1998 kom emellertid WTO:s utslag – som rimmar väl med Lennmarkers och Norbergs hållning – att denna miljölag (reglering) egentligen utgjorde ett försök till förtäckt protektionism.⁴⁶⁴ WTO:s utslag väckte mycken kritik och eldade inte minst på den globaliseringskritiska rörelse, även kallad anti-globaliseringsrörelsen, som växte sig allt starkare under Hjelm-Wallénperioden⁴⁶⁵ och som kommer tittas närmare på nedan.

Så Hjelm-Wallén fördömer protektionism och tillskriver frihandel en fundamental vikt för svenskarnas och övriga världens välfärd. Det är i sammanhanget värt att notera att när Hjelm-Wallén i 1998 års deklARATION radar upp hot mot mänskligheten så lägger hon faktiskt protektionism på samma nivå som massförstörelsevapen⁴⁶⁶ (faktum är ju att SAP har ständigt, alltigenom sin historia fram till idag, utmärkt sig som tillskyndare av frihandel; en frihandelsvänlig partilinjé som t ex statsvetare Anders Mellborn velat karaktärisera som en form av ”vänsterkapitalism”⁴⁶⁷ [för djuplodande analys av SAP:s ekonomiska position/er, se Lindhperiodens globaliseringskapitel.]) Men regleringar av ekonomin för att möjliggöra en säkerhetsmässig, socialt och ekologisk hållbar utveckling vill Hjelm-Wallén dock se. Vad avser hon då, egentligen, med hållbar utveckling och säkerhet?

4.1.2.2. Hållbar utveckling och säkerhet

Ja, vad avser Hjelm-Wallén med hållbar utveckling och säkerhet? Någon uttrycklig definition erbjuder hon faktiskt inte; något som SvD också kritiskt noterar (mer om detta nedan.) Men sammansatt går det, som vi kommer se, att ur hennes ageranden härleda en någorlunda tydlig innebörd.

Det är ju så att mycket av genombrottet för begrepp som hållbar utveckling och säkerhet kom igenom den s k Brundtlandrapporten. I denna definieras hållbar utveckling som en utveckling där nutida behov täcks utan att äventyra kommande generationers möjlighet att täcka sina behov. Och som del i detta – och här kommer säkerhetskomponenten in – diskuterar rapporten ett vidgande av det moderna säkerhetsbegreppet, varuti inte bara politiska och militära men även socio-ekonomiska och ekologiska variabler/hot inkluderas. Rapporten menar nämligen att konflikter och spänningar mellan aktörer – hot mot nationell och internationell säkerhet – kan orsakas av alla dessa variabler, samverkande med varann i en komplex process. Sålunda, säger rapporten, för att skapa en långsiktigt hållbar utveckling och säkerhet måste man arbeta

---

463. Commission, “Our Global Neighbourhood”, s.169.

464. Larsson, *Proteststormen*, s.14f, 39; Kaczka, David, “WTO's Shrimp-Sea Turtle Decision” i *Review of European Community and International Environmental Law*, 1998:7. (Oxford 1998), s.308ff.

465. Se t ex Larsson, *Proteststormen*, s.14f.

466. 1997/1998:65, s.8.

467. Föreläsning av Anders Mellborn hos Utrikespolitiska föreningen på Stockholms Universitet, 2003-11-24.

med alla dessa variabler, med en vidgad säkerhetsbegreppslig förståelse.⁴⁶⁸ Också SvD tar 1997 upp att det är ur Brundtlandrapporten som ”fras[en] hållbar utveckling” hämtats; ett begrepp (”fras”) som tidningen dock fullständigt avfärdar och mena ”blir riktigt meningslös i sin säkerhetspolitiska variant.”⁴⁶⁹ Så när Hjelm-Wallén omnämner – med viss variation i den exakta terminologin – hållbar utveckling och säkerhet i deklARATIONERNA⁴⁷⁰ så förkastas det å det bestämdaste av SvD. T ex, när hon i 1997 års deklARATIONER talat om ”hållbar säkerhet” så avfärdas denna term av den moderata ledarsidan som inget annat än ett luddigt och meningslöst begrepp – vars innebörd varken Hjelm-Wallén eller UD förmått förklara – och som ”i ekoflummig anda” introducerats uti en deklARATIONER med ”ekologiska rosetter”. I såväl 1997 som 1998 års ledare fokuserar SvD på detta.⁴⁷¹ Och att termen därtill inte återkommer i 1998 års deklARATIONER säger SvD, i det årets ledare (1998), ge betecknande prov på regeringens allmänna utrikespolitiska amatörism: ”Så hållbart var det begreppet”, konstaterar tidningen syrligt.⁴⁷²

Förvisso har SvD rätt i att det endast är 1997 som Hjelm-Wallén exakt yttrar termen ”hållbar säkerhet”. Och, som sagt, någon uttrycklig definition av vad hon avser med hållbar utveckling och säkerhet går inte att finna i källmaterialet. Men sammanförande hennes ageranden går det ändå att relativt klart urskilja och förstå innebörden hon sätter till hållbar utveckling och säkerhet; en innebörd som återfinns i båda deklARATIONERNA och överensstämmer väl med Brundtlandrapportens vidgade säkerhetsbegrepp. I 1997 års deklARATIONER, applicerande termen ”hållbar säkerhet” på Europa och vidare globalt, så talar hon om hur framtidens konflikter förebyggs genom ”ekonomisk utjämning och” genom att ”minska överutnyttjandet av naturresurser.” I omfattande ordalag talar hon om ett ”modernt och brett säkerhetsbegrepp” – inkorporerande utveckling av demokratiska strukturer – och hur ”en hållbar säkerhetsordning” förutsätter nedrustning av massförstörelsevapen (jmf not 468.)⁴⁷³ I 1998 års deklARATIONER talar hon å ena sidan om den positiva utvecklingsfrämjande och säkerhetsskapande interdependens som globaliseringen för med sig, där:

Globaliseringens goda sidor – integration och ekonomiska framsteg – skapar de bästa möjligheter vi någonsin haft för att nå fred, demokrati och utveckling

Men så tillägger hon att globaliseringen har sina negativa sidor också, inte minst ”ökade sociala skillnader” och ekologiska problem; negativa sidor vilka i sin tur utgör hot mot fred, säkerhet och utveckling. Att följaktligen ”handskas med [dessa]

---

468. Världskommissionen för miljö och utveckling, ”*Vår gemensamma framtid: rapport från Världskommissionen för miljö och utveckling*” (Stockholm 1988), s.21, 57, s.315ff. Denna år 1987 framlagda FN-rapport författades av en kommitté i vilken Norges dåvarande statsminister Gro Harlem Brundtland var ordförande. Rapporten publicerades följaktligen i kalla krigets tidevarv (förvisso i dess slutparti), och därför ligger mycket av dess fokus på rustningar vilka rapporten ser som ett avgörande hot mot utvecklingen. Detta inte bara på grund av rustningarnas förintande sprängkrafter i sig, men också på grund av de enorma materiella och immateriella resurser som slukas i utvecklingen och produktionen av rustningarna; resurser som förhindras gå till utveckling av – utan leder istället till förstöring och utarmning av – ekologiska och socio-ekonomiska förhållanden (underutveckling, fattigdom).

469. Svenska Dagbladet 1997-02-13.

470. Se 1996/1997:64, s.1f, 4, 5f; 1997/1998:65, s.2, 6f.

471. Svenska Dagbladet 1997-02-13; Svenska Dagbladet 1998-02-12.

472. Svenska Dagbladet 1998-02-12. SvD talar här bl a om att sådan inkonsekvens – där begrepp kan introduceras ena året, för att försvinna nästa år – är symptomatisk för: ”regeringens oförmåga att under årens lopp kunna beskriva de centrala elementen i svensk utrikes- och säkerhetspolitik på ett någorlunda sammanhängande sätt och med konsekvent terminologi” [Svenska Dagbladet 1998-02-12.] Se även Svenska Dagbladet 1997-02-13 (”skall något vara hållbart över tiden så är det utrikespolitiska deklARATIONER.”)

473. 1996/1997:64, s.5f.

globaliseringens negativa krafter är”, konkluderar Hjelm-Wallén, ”också att förebygga konflikter.”⁴⁷⁴ Och som vi kommer se grundliga prov på nedan är det igenom att bädda in de kapitalistiska krafterna i reglerande demokratisk-politiska strukturer som Hjelm-Wallén menar att man kan bäst motverka dessa negativa och säkerhetsvådliga sidor av globaliseringen; igenom att stärka och utveckla demokratisk-politiska strukturer som samtidigt skall reglera ekonomin i syfte att samtidigt motarbeta sociala klyftor och ekologisk utarmning, möjliggörande ett långsiktigt välmående och stabilt samhälle och miljö, möjliggörande ett långsiktigt och hållbart konfliktavvärjande säkerhetsbygge.

Häri genom fastställer alltså Hjelm-Wallén den innebörd hon sätter till hållbar utveckling och säkerhet; en innebörd syftande att bygga säkerhet och förebygga konflikter, inte bara igenom nedrustning. Utan även igenom ekonomisk tillväxt via marknadsekonomi och frihandel som samtidigt skall regleras av politiken – en demokratisk sådan – i syfte att samtidigt bygga och säkra nämnda progressiva sociala och ekologiska utveckling. Liknade innebörd, mål och medel uttrycktes fö hos nämnda globaliseringskritiska rörelse; en rörelse vilken, som sagt, eldades på av WTO:s utslag i det famösa ”Shrimp-Sea Turtle”-fallet. I Sverige blev rörelsen i mycket synonym med den franska organisationen ATTAC; en organisation som fö bildades som reaktion på ytterligare en händelse som tog plats under Hjelm-Wallénperioden: den sk Asienkrisen.⁴⁷⁵ Det är faktiskt i en kontext av bl a denna kris som Hjelm-Wallén noterar nämnda behov att reglera globaliseringsprocessen. I stycket som nu följer skall vi titta närmare på denna kris samt Hjelm-Walléns respektive Lennmarkers analys av den. I detta kommer även den globaliseringskritiska rörelsens syn på globaliseringsprocessen att föras in.

4.1.2.3. Globaliseringskritik och Asienkrisen

Den globaliseringskritiska rörelsen ökade alltså i styrka och påtaglighet under Hjelm-Wallénperioden. Den var främst kritisk mot WTO, Världsbanken och IMF, institutionella kontrollerare av världsekonomin. Rörelsen anklagade dessa institutioner för att vara odemokratiska, ledda av tjänstemän som körde över och inte stod till svars inför medlemsstaternas regeringar; institutioner som kontrollerades av transnationella företag – med blott egna snöda ekonomiska intressen för ögonen, lämnande ekologiska och sociala och mänskliga värden åt sidan – påtvingande världens länder en oreglerad aggressiv nyliberal globalisering med utarmning av människor och miljö som följd. *Arbetets* (förrre) ledarskribent Petter Larsson har, liksom journalisten Bim Clinell, kartlagt denna rörelse till vilken de fö båda är anhängare av. De, likt rörelsen, menar att med denna nyliberala globaliseringsregim så internationaliseras kapitalet. Det liberaliseras och lösgör sig alltmer från reglerande politiska strukturer för att sedan söka sig i ett slags ”urspårat, högt uppdrivet spekulationsrace” – baserat på kortsiktiga analyser och vinststrategier, inte sällan utan koppling till ekonomisk verklighet – till eller bort från länder som enligt nyliberala teser syns eller inte syns lovande. På så vis, beklagar Larsson och Clinell, försätts länder och regeringar i den kapitalistiska marknadens oetiska och brutala våld, tvungna att ha denna marknads förtroende för att klara sig. Kapitalet måste istället, menar rörelsen, bli tjänare under – och inte fortsätta vara herre över – de politiska strukturerna. Och då är det demokratiska politiska strukturer som rörelsen här åsyftar. Ty det är inte minst på bekostnad av demokratin som rörelsen menar allt detta ske; där detta nyliberala förlopp ses som att befästa och

---

474. 1997/1998:65, s.6f.

475. Birchfield, Vicki & Freyberg-Inan, Annette, “Organic intellectuals and counter-hegemonic politics in the age of globalization: the case of ATTAC” i Catherine Eschle & Bice Manguashca (red.) *Critical Theories, International Relations and ‘the Anti-Globalisation Movement’: the politics of Global Resistance* (London/New York 2005), s.159f. ATTAC står för *Association pour une Taxation des Transactions Financières pour l’Aide aux Citoyens*.

befästas av att demokratin undermineras, marginaliseras och motverkas.⁴⁷⁶

Och i o m Asienkrisen – inkluderande dess bakgrund och följder – kunde sådan globaliseringskritik hävdas få bekräftelse. Krisen avser ett förlopp under 1997-1998 som såg flera av de s k tigerekonomierna i Ostasien gå in i väggen. Sedan 1960-talet hade de sett en kontinuerlig tillväxt av oerhörda mått men erfor i o m krisen en snabb och brutal ekonomisk och social nedgång. Fram till krisen hade många prisat dem för deras ekonomiska succéer, seende dem som att representera en framgångsrik 'asiatisk utvecklingsmodell' vilken kombinerade en liberaliserad ekonomi med auktoritära regimer. Men i o m krisen hördes alltmer kritiska röster.⁴⁷⁷

Hur analyseras då Asienkrisen av Hjelm-Wallén och Lennmarker? Orsaker? Lösningar? Om vi börjar på nationell nivå så uttrycker såväl utrikesministern som hennes moderata huvudmotståndare att dom imponerats av tigerstaternas framsteg på det ekonomiska området.⁴⁷⁸ Båda söker också krisens orsaker i de politiska strukturerna. Men där Hjelm-Wallén klandrar bristen på hållbarhetsyttande politiska regleringar av den kapitalistiska marknaden, så klandrar Lennmarker politikens alltför stora inblandning i marknaden. Denna inblandning menar Lennmarker varit och är förödande för ekonomisk tillväxt. Så propsar han i 1998 års debatt på att marknaden måste liberaliseras än mer från dessa skadliga politiska strukturer; att den politiska regleringen och inblandningen måste minska så att de kapitalistiska krafterna släpps fria(re): "[k]risen i Ostasien ställer krav på mer marknad, inte mindre. Staten måste sluta med skadliga interventioner".⁴⁷⁹ I kontrast söker då Hjelm-Wallén krisens orsaker i en brist på politiska interventioner i ekonomin. Närmare bestämt, hållbarhetsyttande interventioner. Och denna brist förklarar hon i mycket bero på demokratihämmande politiska strukturer, varför hon propsar på att auktoritära politiska system måste demokratiseras och ekonomin – i ekologiskt och socio-ekonomiskt hållbarhetsyttande – bäddas in i slika strukturer. Så är hennes recept för att länderna skall klara krisen – ja, t o m "gå stärkta ur krisen" – att de "reformera[r] sitt styrelsesätt i riktning mot ökad demokrati, pluralism och öppenhet."⁴⁸⁰ Hjelm-Wallén kan här förstås att mena att demokratiska strukturer ger förutsättningar för en politik som förmår hantera och reglera ekonomin på ett sätt som – parallellt med ekonomisk tillväxt – främjar en ekologisk och socio-ekonomisk långsiktig, rättvis, sund och säker utveckling. Vilket alltså ligger väl i linje med den globaliseringskritiska rörelsen som, via Petter Larsson, talar om att det internationaliserade och från politiken alltför liberaliserade kapitalet måste – för mänsklighetens väl – bäddas in i demokratisk-politiska sociala strukturer.⁴⁸¹

Så långt Hjelm-Walléns och Lennmarkers analys av krisen på nationell nivå. Hur ser då analysen ut på övernationell nivå? På nationell nivå pekar alltså Hjelm-Wallén på behovet av demokratisk-politiska regleringar av, som tämjer de, kapitalistiska krafterna. Hennes ambition med detta tämjande kan uttryckas som att man härigenom gör marknaden och kapitalet till (goda) tjänare under – och fråntar dem dess (usla) herrskap över – politiken. Men, säger Hjelm-Wallén, för detta krävs inte bara politiska reformer på nationell basis utan även en utveckling av "politiska instrument på internationell

---

476. Larsson, *Proteststormen*, se t ex s.99ff, 141ff, s.162ff, se även s.101ff; Clinell, Bim, *Attac: gräsrotternas revolt mot marknaden* (Stockholm 2000), s.53f; Lamy, "Contemporary mainstream approaches" (2001), s.195.

477. Uhlin, Anders, "Utvecklingsfrågor" i Jakob Gustavsson & Jonas Tallberg (red.) *Internationella relationer* (Lund 2006), s.303f; Cox, Michael, "International history since 1989" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001), s.128ff; Hobden, Stephen & Wyn Jones, Richard, "Marxist theories of international relations" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2008), s.147.

478. 1996/1997:64, s.3, se även s.32; 1997/1998:65, s.7, 9.

479. 1997/1998:65, s.9.

480. 1996/1997:64, s.3; 1997/1998:65, s.7.

481. Larsson, *Proteststormen*, s.162ff, se även s.101ff.

nivå” där Asienkrisen har satt fingret på behovet av att i globaliseringens tidevarv upprätta: ”ett globalt politiskt och etiskt ramverk.”⁴⁸² Lennmarker markerar istället att WTO, Världsbanken, IMF och FN måste sträva efter att avreglera och öppna världsmarknaden alltmer; avregleringar som skall bli bidra till stävjandet av de tillväxthämmande, interventionistiska politiska strukturer uti vilka Lennmarker ju söker krisens orsaker.⁴⁸³ I enighet med Lennmarker vill också Norberg finna problemen i att ekonomin inte lösgjort sig tillräckligt från politiken. Avseende Asienkrisen påtalar Norberg att regeringarna hade reglerat och därför manipulerat marknaden vilket skapade en bubbla, en övervärdering av statens ekonomi. När denna bubbla sedan och med rätta sprack, berättar Norberg vidare, så sökte politikerna – likt salt på sår, förvånande allt – att intervensera för att rädda konkursfärdiga bolag istället för att låta marknadskrafterna ha sin gång. Den från tigerstaterna snabba och gigantiska kapitalflykt som därpå utbröt menar Norberg, följaktligen, varit befogad eftersom politiska regleringar skapat osunda ekonomier. Clinell, å andra sidan, menar att kapitalflykten och valutafallet – som tog sin början i Thailand under 1997 – hade ingen ”som helst koppling till en ekonomisk realitet.” Många av staterna bad sedan om hjälp från IMF som i gengäld krävde genomgripande nyliberala reformer i staterna. Enligt Norberg ledde dessa reformer till att föregående decenniernas framsteg kunde i ganska stor utsträckning bestå. Clinell och den framstående globaliseringskritikern Naomi Klein menar istället att reformerna ledde till att framstegen gick om intet.⁴⁸⁴

Så när Lennmarker och Hjelm-Wallén tar sig an Asienkrisen återkommer samma positioner och skillnader dem emellan som återfanns i deras allmänna globaliserings- och utvecklingssyn. Hjelm-Wallén står här – i syn på Asienkris och globaliseringen i stort – nära den socialdemokratiska liberalen och även den globaliseringskritiska rörelsen. Alltmedan Lennmarker står väl i linje med nyliberalen. För nyanseringens och saklighetens skull måste det dock framhållas, så här avslutningsvis, att Lennmarker även berör – och, om det så syns, är inte alls likgiltig vad gäller – social utveckling och demokrati. Förvisso ligger hans främsta fokus på att den politiska inblandningen i ekonomin måste minska och att kapitalflödena får flöda fritt. Men han tillägger att det ju är just för utvecklingens och fattigdomsbekämpningens skull som detta måste göras, som avregleringar måste behållas och utökas. Han framhåller även att demokrati är av vikt och vill se ett samband mellan marknadsliberal frihandel och demokrati.⁴⁸⁵ Allt detta rimmor i sin tur väl med Norbergs teser om att ifall man bara låter marknadskrafterna ha sin gång kommer alla att få det välfärdsmissigt (socialt) bättre, ojämlikhet och ojämställdhet kommer minska – hänsyn kommer också tas till miljön – och småningom kommer även en politisk demokrati växa fram.⁴⁸⁶ I Lindhperiodens globaliseringskapitel återfinns en djupare behandling av SAP:s, moderaternas, nyliberalens och socialdemokratiska liberalens syn på den ekonomiska utvecklingens betydelse för politisk, social, ekologisk, norm- och idealmässig utveckling.

4.1.3. Teoretiska konklusioner

I sina respektive syner på globaliseringen i stort – vilken går igen och preciseras i hur de hanterar Asienkrisen – kan Lennmarker inplaceras i ett nyliberalt fack, alltmedan Hjelm-Wallén härigenom uttrycker en globaliserings- och utvecklingssyn som rimmor väl med den socialdemokratiska liberalens. Hon anser globaliseringen föra med sig mycket positivt där hon förklarar protektionism utgöra ett hot mot mänskligheten,

---

482. 1997/1998:65, s.6f. Se t ex även 1996/1997:64, s.3f, 6.

483. 1997/1998:65, s.9.

484. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*, s.224ff, 233ff; Clinell, *Attac*, s.53f; Klein, Naomi, *No Logo: märkena, marknaden, motståndet* (Stockholm 2002), s.259.

485. 1996/1997:64, s.32f, 41; 1997/1998:65, s.8f, 11, 34, 42.

486. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*, se främst kapitel 1 samt s.88ff, 202ff, 242ff.

social och ekonomisk utarmning och arbetslöshet utgöra hot mot samhällen; hot som dock alla kan bekämpas igenom globaliseringens ekonomiska utbyte och frihandel; utbyten och handel – baserade på marknadsekonomiska principer – vilka hon ser som avgörande för internationell (inkluderande svensk) tillväxt, sysselsättning, välfärd och fattigdomsminskning. Därtill menar Hjelm-Wallén att globaliseringen kan skapa en fredsfrämjande internationell interdependens. Samtidigt påtalar hon dock att – ifall man fokuserar på blott kapitalistisk marknadsekonomisk tillväxt – så finns det en potentiell och farlig baksida som består av och tolererar demokratihämmande strukturer, sociala klyftor, ekologiska problem. Därför förordar hon också en utveckling – på nationell och internationell nivå – mot inte minst ökad politisk demokrati och etik. Denna utvecklings mål (demokratiska och etiska strukturer) besitter såväl egenvärden som förmåga att ge regleringar av marknaden och kapitalet; regleringar syftande att skapa en progressiv och långsiktigt hållbar ekologisk, social och ekonomisk utveckling. Härigenom också säkrande en konfliktförebyggande och säkerhetspolitiskt hållbar utveckling; denna bestående av ansvarstagande för och avlägsnande av – då framtida konflikter även kommer, enligt Hjelm-Wallén, just betingas av – ekologiska problem, sociala klyftor, ekonomisk ojämlikhet. Ingående i denna hållbara säkerhetsutveckling – men inte kopplad till nämnda regleringar – återfinns även den nedrustning Hjelm-Wallén propser på som viktig komponent i byggandet av hållbar säkerhet.

Så Hjelm-Walléns vision avseende globaliseringsprocessen blir en som inte endast fordrar tillväxt och sysselsättning men simultant en utveckling av demokratiska och etiska reglerande strukturer som samtidigt skall skapa och säkra nämnda hållbara utveckling och säkerhet. Allt som allt är det tre idealistiska mål som härigenom uppnås: ett välfärdsmål, ett ideologimål, ett säkerhetsmål. Invid dessa mål verkar ett antal 'rena' (d v s utan egenvärden ägande) medel som är i huvudsak diplomatisk-politiska och ekonomiska – men även ett militärt medel (nedrustningen) återfinns här. Om vi börjar med de ekonomiska medlen så avser de frihandel och marknadsekonomi, ekonomisk tillväxt och sysselsättning (där det första 'paret' [frihandel och marknadsekonomi] frambringar det andra 'paret' [tillväxt och sysselsättning.]) De diplomatisk-politiska medlen står sedan på två ben, där det första benet avser att emellan stater samt i och genom internationella institutioner säkra och arbeta för utökad frihandel, minskad protektionism, avskaffande av tullar. Det andra benet avser att arbeta, förhandla och verka för en på nationell och internationell nivå demokratisk och etisk utveckling i och av institutioner och regelverk; en utveckling som i sin tur skapar ideologimålet, nämligen de nämnda demokratiska och etiska strukturerna. Dessa strukturer besitter så egenvärden samt ger och säkrar samtidigt nämnda hållbarhetsyttande regleringar av de ekonomiska medlen. Detta ger följaktligen välfärdsmålet som består av socialt, ekonomiskt och ekologiskt förbättra(n)de, stärkta och hållbara villkor, förhållanden och utveckling. Allt detta leder samtidigt till och ger säkerhetsmålet. Ett vidgat säkerhetsmål, bestående av och säkrande nämnda konfliktförebyggande säkerhetspolitiskt hållbara utveckling; en utveckling som även uppfylls av det militära nedrustningsmedlet. Till säkerhetsmålet kan även fogas den fredsfrämjande interdependens som Hjelm-Wallén menar globaliseringen skapa.

Vad gäller tidningarna är det under Hjelm-Wallénperioden endast SvD som gör kommentarer med relevans för globaliseringstemat. Vad den moderata ledarsidan då gör är att i allmänhet avfärda hållbar utveckling och säkerhet som koncept, i synnerhet hur 'flummigt' och inkonsekvent Hjelm-Wallén använder nämnda koncept i deklARATIONERNA.

4.2. Lindhperioden

4.2.1. Globaliserings- och utvecklingssyn

4.2.1.1. Inledning: Lindh vs Lennmarker och Lundgren

I Hjelm-Wallénperiodens källmaterial såg vi hur såväl utrikesministern som hennes moderata huvudmotståndare omhuldade frihandel och fördömde protektionism. Detta mönster återkommer i Lindhperiodens källmaterial. Liksom Hjelm-Wallén talar utrikesminister Lindh – på samma vis som hennes moderata huvudmotståndare Lennmarker (1999 och 2000) och Lundgren (2001) gör – om hur frihandel är en förutsättning för att bekämpa världsfattigdom, för att få till stånd global välfärd och utveckling.⁴⁸⁷ Och i sina deklamationer framhåller Lindh, likt Hjelm-Wallén gjorde, vikten av frihandel för Sveriges fortsatta tillväxt, sysselsättning och välfärd.⁴⁸⁸

Vidare manifesteras, avseende synen på global utveckling och ekonomisk politik, i stort samma skillnader i de två utrikesministerperioderna mellan respektive utrikesminister och dennes moderata huvudmotståndare (utöver vad som tas upp i detta stycke, se även nedan [främst stycke 4.2.1.4 och 4.2.1.5.]) Text, i 1999 års källmaterial tar både Lindh och Lennmarker upp Asienkrisen samt, i detta sammanhang, även Ryssland och Brasilien som under 1990-talets slut också genomgick allvarliga ekonomiska kriser. Lindh deklarerar att dessa kriser ”sänder chockvågor genom världsekonomin” och hon vill finna krisernas orsaker i bristen på – varför kriserna följaktligen ”måste mötas med” – ”demokrati, fungerande finansiella system och sociala skyddsnet.”⁴⁸⁹ Lennmarker lägger istället, likt under Hjelm-Wallénperioden, krut på att statsmakten blandat sig i marknaden alltför mycket; att kriserna följaktligen ”ställer krav på mer marknad, inte mindre marknad”; allt detta, enligt Lennmarker, utgörande ”den viktigaste lärdomen vi har av Asienkrisen, Rysslandskrisen och Brasilienkrisen. Staten skall sköta sin roll och inte vara en del i marknaden.”⁴⁹⁰ På detta svarar Lindh att Lennmarker – som hon vill karaktärisera som väldigt eurocentrisk – igenom att ta upp nämnda kriser förvisso uppmärksammade, för ovanlighetens skull, ”världen utanför Europa”. Men detta ”bara för att konstatera att det behövs mer marknad”, och Lindh fortsätter:

Det är klart att marknad och frihandel är viktigt. Det förnekar jag inte, men det räcker inte som svar, Göran Lennmarker. Det räcker inte som svar när flickor i Afghanistan förvägras rätten till en utbildning. Det räcker inte som svar till kurdiska pojkar i Turkiet som inte får lära sig läsa på sitt eget språk. Det räcker inte som svar till flickor i Egypten som stympas genom omskärelse. Det räcker inte som svar till småpojkar i Pakistan som tvingas att arbeta tidigt för att klara sin familj.⁴⁹¹

Därpå, samt tidigare under 1999 års debatt och i deklamationen, ger Lindh sina svar på hur allt detta bör åtgärdas; svar som ger uttryck för en syn på global utveckling som återkommer i hennes ageranden i 2000 och 2001 års källmaterial. Det är en syn som, likt Hjelm-Walléns, ser marknaden som en bra tjänare men usel herre. En syn som går ut på att sociala, demokratiska och ekologiska – samt inom den sociala variabeln även utpräglat MR-mässiga – nivåer måste höjas simultant med den marknadsekonomiska tillväxtnivån. Alla dessa variabler är lika viktiga att prioritera för att få en rättvis och långsiktigt hållbar global utveckling (se även nedan.) Om inte detta beaktas så kommer – med en oreglerad kapitalistisk ekonomi – säkerhetsvådliga och ohållbara

---

487. 1998/1999:53, s.1, 30, 32, 41; 1999/2000:63, s.4, 6, se även s.39; 2000/2001:62, s.3, 11, 32f, 40.

488. 1998/1999:53, s.2; 1999/2000:63, s.6; 2000/2001:62, s.3, 6. Jmf även med vad Persson skriver i *Min väg, mina val*: ”Sveriges välstånd bygger på frihandel. Vi har all anledning att konsekvent hävda den fria handelns principer. För ett litet land med en omfattande utrikeshandel är det en hörnsten när vi bygger vårt eget välstånd” [Persson, *Min väg*, s.245.]

489. 1998/1999:53, s.2, 8.

490. 1998/1999:53, s.32, se även s.41.

491. 1998/1999:53, s.40f.

förhållanden att bestå och fördjupas, såsom ökad miljöförstöring och ökade sociala klyftor inom som mellan länder (vilket ökar spänningarna därinom och emellan); såsom att odemokratiska stater och MR-vidrig politik inte motarbetas (ty MR-respekterande demokratier kan lösa och hantera konflikter utan våld.) Medlen som Lindh anför för att motverka en sådan utveckling är av diplomatisk-politisk och ekonomisk karaktär. Närmare bestämt, att politikerna arbetar – vilket regeringen gör och kommer att göra – i FN och EU, ger generöst med bistånd och ser till att IMF, Världsbanken och WTO inte bara ”öppnar marknader” men även i sitt regelverk tar hänsyn till demokratiska, ekologiska, sociala med MR-mässiga normer.⁴⁹²

Så denna Lindhs globaliserings- och utvecklingssyn kan egentligen förstås som ett vitt, sammansatt sätt att se på och förstå säkerhetspolitik; ett perspektiv igenom vilket det mesta blir säkerhetspolitik (handel och bistånd, socialpolitik, MR, miljöpolitik och demokrati); ett perspektiv som överensstämmer väl med den innebörd Hjelm-Wallén ovan satte till hållbar utveckling och säkerhet (i jämförelse är dock demokratisk-politiska strukturer mer framhållna hos Hjelm-Wallén och MR-komponenten mer signifikant framträdande inom Lindhs sociala variabel [mer om detta i stycke 4.2.2.]; även biståndskomponenten är mer framhållen hos Lindhs – i jämförelse med hos Hjelm-Walléns – ekonomiska medel [mer om detta i följande stycke.]

4.2.1.2. Bistånd och skuld

Så Lindh och Hjelm-Wallén vill se en liknande hållbar säkerhetsfrämjande globalisering och utveckling. Men i uppfyllandet av detta är medlet *bistånd* en – i jämförelse med hos Lindh – föga tydligt framhållen komponent hos Hjelm-Wallén. Kanske inte helt förvånande med tanke på att, som vi såg, den svenska ekonomin var så pass svag under Hjelm-Wallénperioden att regeringen såg sig tvungen att även sänka biståndet (dåvarande biståndsminister Pierre Schori betecknade fö sänkningen som att man nått ”skammens gräns”). Under Lindhperioden ändras detta. Den svenska ekonomin växer sig allt starkare. Och till följd av detta, där Hjelm-Wallén motiverade en sänkning i biståndet med Sveriges dåliga finanser, så kan Lindh 2000 och 2001 konstatera att biståndet nu höjs eftersom Sveriges ekonomi går allt bättre.⁴⁹³ I en kontext av denna biståndshöjning beskriver fö Persson – i *Min väg, mina val* – Sverige som ”en humanitär stormakt” och talar om hur ”stolt” han är:

över att ha varit med och lett ett Sverige, som när landet återvann sin ekonomiska styrka använde en del av de nya ekonomiska resurserna till att satsa på internationellt bistånd.⁴⁹⁴

Ekonomins förbättring var inte minst ett resultat av år av genomgripande besparingar. Som nämndes ovan hade dessa sk budgetsaneringar anförts av Persson sedan 1994, först i egenskap av finansminister och sedan som statminister. Hur han enligt egen utsago gick tillväga beskrivs i boken *Den som är satt i skuld är icke fri: min berättelse om hur Sverige återfick sunda statsfinanser*. Här berättar han om att resa till Wall Street för att få låna pengar och ställas inför ”25-30-åriga flinande finansvalpar” inför vilka han måste ”förklara svensk ekonomi och de svenska välfärdssystemen”; ”[n]ågot mer förnedrande”, slår Persson fast, ”finns inte för en svensk politiker. Åtminstone inte för en socialdemokrat.” Samtidigt konstaterar han i boken att Sverige var av veritabla överlevnadsskäl tvingad att låna på denna kapitalmarknad – representerad av dessa ”flinande finansvalpar” – som följaktligen var tvungna att blidkas. Sverige fick helt sonika finna sig i att ”tåla en granskning på marknadens villkor.”⁴⁹⁵

---

492. 1998/1999:53, s.1f, 7ff, 30, 31, 40f, se även s.5; 1999/2000:63, s.1, 4ff, se även s.39; 2000/2001:62, s.1ff, 6, 8, 29, se även s.40.

493. 1999/2000:63, s.39; 2000/2001:62, s.4. Avseende 1999, se 1998/1999:53, s.2, 30, 40.

494. Persson, *Min väg*, s.245.

495. Persson & Kask, *Den som är satt i skuld*, s.99f. Se även Svenning, *Göran Persson*, s.64f.

Petter Larsson använder i sin bok om den globaliseringskritiska rörelsen (se ovan) just detta som exempel – Persson åkande till kapitalet på Wall Street med 'mössan i hand' – för att visa på hur politiken och nationalstaten tvingas underordna sig den nyliberala regimen. Larsson talar om att för att en stat som Sverige skall överleva måste dess demokratiskt valda politiker lova och visa sig föra – vilket Persson gjorde, säger Larsson, genom de "brutala nedskärningarna som gått under namnet budgetsanering" – en för marknaden acceptabel (läs: nyliberal) politik. På detta vis tar marknaden i längden makten över politiken, beklagar sig Larsson.⁴⁹⁶ Johan Norberg, behandlande Sverige under 1990-talets krisår – sägande att "[d]et är sant att den som är satt i skuld är inte fri" – kommer fram till samma sak som Larsson. Men Norberg anser, till skillnad från Larsson, att denna utveckling är rimlig och okontroversiell. Om en stat missköter sin ekonomi är det statens eget fel att den hamnar i marknadens händer.⁴⁹⁷

Det har hävdats att under Persson – genom hans saneringspolitik – genomfördes ett ekonomiskt systemskifte: bort från klassisk socialdemokratisk keynesianism, mot en mer nyliberal politik.⁴⁹⁸ I källmaterialet kan man dock se hur Lindh tar – åtminstone i explicit retoriskt avseende – tydligt avstånd från nyliberalism. Ja, i explicita termer använder hon beteckningen (nyliberalism) som något av ett skällsord där hon 1999 talar om hur Europas socialdemokratiska regeringar "försöker lösa de problem som tidigare nyliberala regeringar ställde till"⁴⁹⁹ (mer om detta nedan.) Men, trots att sådan explicit retorik kan vilja påskina det, förelåg det egentligen – i rent substantiellt avseende – såna avsevärda skillnader mellan nyliberalism och sekelskiftets socialdemokrati? Ty, som demonstreras i följande stycke, så kom faktiskt Europas socialdemokrati att inlemma mycket av den ekonomiska liberalismen (om än med en inte obetydlig variation emellan länderna.) Inte minst var det förmågan att stå stark i globaliseringseran som anfördes som motiv härtill.

4.2.1.3. Systemskifte och blairism

Som sagt, det har påståtts att ett ekonomiskt systemskifte tog plats under Persson. Jag vill dock mena att, förutsatt att man utgår ifrån att nämnda skifte skett, så kan initieringen snarare än till Persson härledas till 1980-talets socialdemokratiska 'kanslihushöger' – inbegripande Kjell-Olof Feldt, Erik Åsbrink, Klas Eklund – som började prioritera inflationsmål över det fulla sysselsättningsmålet, och därtill började avreglera valuta- och kreditmarknaden.⁵⁰⁰ Förebör ett sådant svenskt systemskifte ses i ett sammanhang av det liknande systemskifte som stora delar av västvärlden genomgick under 1980-talet; ett skifte igenom vilket, om man personifierar det hela, den nyliberala Milton Friedman tog – med anhängare som Margaret Thatcher och Ronald Reagan – över alltmer från J.M. Keynes. Med utgångspunkt i källmaterialet kommer exempel på hur europeisk socialdemokrati förhöll sig till detta skifte nu belysas.

Det var så att under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet kom en rad europeiska länder, inte minst de största, att ledas av socialdemokratiska regeringar. I detta sammanhang uttrycker Lennmarker i debatten 1999 – ett år då 11 av EU:s 15 regeringschefer var socialdemokrater⁵⁰¹ – en oro för att det på europeisk nivå nu kommer föras en skadlig arbetsmarknads- och ekonomisk politik. Lennmarker varnar

---

496. Larsson, *Proteststormen*, s.150ff, se även s.141 där Larsson skriver om hur: "Vänstern sörjer denna förlust av statens möjligheter, samtidigt som åtminstone de socialdemokratiska ministrarna talar sig oerhört varma för globaliseringens möjligheter för 'Sverige' och för världen. Nyliberalerna skålar för maktlösheten."

497. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*, s.244f, 247f.

498. Se t ex Svenning, *Göran Persson*, s.70.

499. 1998/1999:53, s.31.

500. Jmf t ex Svenning, *Göran Persson*, s.53ff.

501. Pollack, Mark A., "Blairism in Brussels: The 'Third Way' In Europe Since Amsterdam" i Maria Green Cowles & Michael Smith (red.) *The State of the European Union - Risks, Reform, Resistance, and Revival* (Oxford 2000), s.266.

för de negativa (socialdemokratiska) åtgärder som nu kan följa, såsom höga skatter, en omfattande offentlig sektor och arbetsmarknadsregleringar. Enligt Lennmarker förs en klok politik istället – och här hyllar han den ekonomiska liberaliseringsvåg som sköljde in över Europa i o m 1980-talet – via ”[a]vregleringar och privatiseringar”, via sänkt skatt på arbete och en flexiblere arbetsmarknad.⁵⁰² Hos Lindh finner Lennmarker förvisso inget explicit stöd, där utrikesministern bl a tolkar Lennmarker som att tycka: ”att det är fel att Europas regeringar nu gemensamt försöker bekämpa arbetslösheten. Jag tycker [dock]”, fortsätter Lindh, ”att det är mycket positivt att Europas regeringar nu försöker lösa de problem som tidigare nyliberala regeringar ställde till.”⁵⁰³ Men frågan är egentligen hur orolig Lennmarker behövde vara för att Lindh och hennes europeiska fränder avsåg att föra en politik som avsevärt skiljde sig från den han själv förespråkade. Som nämnts hade många av dessa europeiska socialdemokrater tagit till sig av den ekonomiska liberalismen. Ibland dessa var den kanske starkaste förespråkaren för ett sådant reformerande – och utan tvivel den med mest stjärnglans – Storbritanniens Tony Blair. Statsvetare Mark A. Pollack skildrar i en skrift Blairs och hans fränders utstakande av en s k *tredje väg* mellan ”free-wheeling capitalism and traditionalist European socialism”; en väg som skulle leda till såväl social rättvisa som ekonomisk effektivitet.⁵⁰⁴ Genom att köra upp på vägen skulle socialdemokratin effektivt kunna möta de utmaningar som globaliseringen ställde den och förverkligandet av dess mål inför.⁵⁰⁵ Strax efter sin historiska valseger 1997 började Blair missionera för sin väg ibland Europas socialdemokrater. Missionerandet inleddes faktiskt i Malmö, i juni 1997, då han i ett tal inför socialdemokratiska ledare sade att de hade att välja mellan att ”modernise or die”.⁵⁰⁶ I en global ekonomi med omfattande kapitalrörlighet menade blairisterna att klassisk keynesianism – där staten söker nå full sysselsättning genom budgetunderskott och statsutgifter – i mycket spelat ut sin roll.⁵⁰⁷ Ifall europeisk socialdemokrati ville behålla välfärdssamhället och nå hög sysselsättning i den globaliserade ekonomin var man tvungen att frigöra sig från ideologiska dogmer och i pragmatismens tecken öppna sig för privatiseringar, avregleringar, skattesänkningar för företag, idkande av budgetåterhållsamhet- och disciplin.⁵⁰⁸

Det är i detta sammanhang noterbart att Lennmarkers nämnda oro går bl a ut på att regeringen och det ’socialdemokratiska EU’ inte kommer följa de liberala riktlinjerna från EU:s sysselsättningsunion för att minska arbetslösheten (här talar Lennmarker om hur regeringen ”i själva verket [har] viljan att inte se till att” riktlinjerna ”genomförs i Sverige”; och han varnar i sammanhanget för ”om röda regeringar försöker reglera arbetsmarknaden på europeisk nivå.”)⁵⁰⁹ Men denna sysselsättningsunion fördragsfästes faktiskt i oktober 1997, genom det s k Amsterdamfördraget, då 10 av EU:s 15 regeringar leddes av socialdemokrater. Så berättar Pollack att det var just detta ’socialdemokratiska EU’, vilket Lennmarker oroar sig för, som satte den slutliga prägeln på fördraget; en liberal prägel som bl a rekommenderade medlemsländerna att – vilket Lennmarker också hänvisar till – skapa en mer flexibel arbetsmarknad.⁵¹⁰ Även Lindh ger i 1999 års källmaterial – där hon alltså riktar ovanstående kritik mot Lennmarker och nyliberalismen – sitt fulla stöd till sysselsättningsaspekten i Amsterdamfördraget

502. 1998/1999:53, s.12, 32, se även s.41.

503. 1998/1999:53, s.31.

504. Pollack, “Blairism in Brussels”, s.269.

505. Pollack, “Blairism in Brussels”, s.272f.

506. Pollack, “Blairism in Brussels”, s.276f.

507. Pollack, “Blairism in Brussels”, s.273.

508. Pollack, “Blairism in Brussels”, s.275, 280, 285, 291.

509. 1998/1999:53, s.12, se även s.32.

510. Pollack, “Blairism in Brussels”, s.277f; 1998/1999:53, s.12. Amsterdamfördraget undertecknades i oktober 1997 och ratificerades 1999 då f ö ytterligare ett EU-land (Tyskland) hade fått en socialdemokratiskt ledd regering (sammanlagt 11 av 15, vill säga.)

som hon stolt deklarerar att ”[d]en svenska regeringen bidrog aktivt till att driva fram”.⁵¹¹

Blairisterna omfamnade en sådan flexibel arbetsmarknad, i mycket som följd av att de såg globaliseringen föra med sig en flexibel, ombyttlig ekonomi. För att följlaktligen stå stark i denna ekonomi var en liknande arbetsmarknad – flexibel, öppen och relativt avreglerad – därför nödvändig att utformas. Lite mer specifikt gick Blairs

sysselsättningspolitiska doktrin ut på motstånd mot statsintervention, mot att staten söker att hålla uppe sysselsättningen igenom t ex offentligen arbeten och industripolitik. Istället skulle man – genom satsningar på utbildning, kunskap, färdigheter och teknologi – bistå alla människor så de stod starka i denna nya alltmer globaliserade ekonomi. På så vis skulle socialdemokratiska mål nås i globaliseringens obönhörliga tidevarv, igenom att upprätthålla ett utbud av konkurrenskraftigt humankapital i och för en flexibel, ombyttlig ekonomi och arbetsmarknad.⁵¹²

Reflekterande viktiga delar av blairismen deklarerar också Lindh 2001, i egenskap av EU-ordförande, att ifall EU skall få en kraftfull ekonomi och minskad arbetslöshet fordras ”ekonomiska reformer och åtgärder till stöd för nyföretagande” samtidigt som man ser till att ”skapa ett kunskapsamhälle där alla

Partiprogrammets nyorientering

Ideologiskt ville Persson liksom den brittiske labourledaren Tony Blair ge socialdemokraterna en mer socialliberal än socialistisk profil, vilket framgår av SAP:s programrevision 2001. – Agne Gustafsson

Kort efter att Persson tillträdde som partiledare beslutade SAP att 1990 års program skulle revideras. Beslutet motiverades med att ”sambhällsutvecklingen och stora förändringar i omvärlden krävde nyorientering.” 2001 presenterades detta under Perssons ordförandeskap uttänkta, nyorienterande program. Statsvetare Agne Gustafsson har analyserat programmet och menar det ha en i jämförelse med tidigare program ”mer socialliberal prägel”. Som ytterligare bevis på att en liberal omorientering skett pekar Gustafsson på det att fastän programmet hänför sig till ”[d]en demokratiska socialismen” så uppges den ideologiska ”utgångspunkten [...] nu inte vara Karl Marx klasskampslära utan i stället franska revolutionens paroller frihet, jämlikhet och broderskap.”

Min granskning av programmet mynnar också ut i att SAP härigenom tog betydande steg in mot mitten. Marknadsekonomin omfamnas som ett synnerligen effektivt produktions- och distributionssystem avseende förmågan att ta hänsyn till konsumenters skiftande efterfrågan på tjänster och varor. Programmet accepterar även det kapitalistiska vinstintresset som en viktig och nödvändig del av en modern ekonomi. Samtidigt betonas att detta intresse inte får styra över ett samhälle. Det måste kontrolleras, bäddas in och tämjas av den demokratiska politiken. Härigenom skapas en *demokratisk ekonomi* vilken garanterar att ”kapitalet är underordnat demokratin.” På så vis motverkas ”exploatering av människor och miljö” eftersom den rena ofjättrade marknadsekonomin är, säger programmet, i mycket oförmögen att hantera och ta rättvisa och långsiktigt hållbara etiska, sociala och ekologiska hänsyn. Här gör programmet skillnad mellan en marknadsekonomi under demokratisk-politisk kontroll och en marknadsekonomi under de stora kapitalägarnas kontroll. Den förra varianten utgör följlaktligen den demokratiska ekonomin medan den senare utgör en kapitalistisk ekonomi. Den förra skapar ett samhälle styrt av ”folkliga intressen”, den senare skapar ett samhälle som utgör ”ett maktsystem” i vilket kapitalägarnas intressen styr: ”där den som äger kapitalet ges rätten att bestämma över alla andra intressen, och människors rättigheter bestäms av deras ekonomiska lönsamhet. Detta maktsystem skapar ofrihet för alla andra än de stora kapitalägarna. Det skapar stora orättvisor och stora sociala spänningar inom länder och mellan länder. Det leder till allvarlig exploatering av miljö och naturtillgångar.” Enligt programmet gäller allt detta även på internationell nivå (ekande den globaliserings- och utvecklingssyn som Lindh uttryckte ovan.) Här talar programmet om hur det globala likt det nationella kapitalet måste ytterst stå under demokratisk-politisk regulativ kontroll; att den politiska demokratin – via politiskt och fackligt organiserat samarbete i ”EU och i olika internationella organisationer” – kan reglera marknaden i syfte att verka för demokrati, för social och ekologisk rättvisa och hållbarhet.

[Källor: Partiprogram för socialdemokraterna, s.18ff, 36, se även s.35, 38. Jmf även Carlsson & Lindgren, *Vad är socialdemokrati?*, s.57ff, 74ff. www.ne.se/lang/g%C3%B6ran-persson/282274; www.ne.se/lang/sveriges-socialdemokratiska-arbetareparti?i_whole_article=true]

511. 1998/1999:53, s.3.

512. Pollack, “Blairism in Brussels”, s.273, 275, 279, 280, 290.

behövs”.⁵¹³ Vilket kan jämföras med Lundgrens tal i debatten som därpå tar vid, den moderata huvuddebattören här stödjande EU:s sysselsättningspolitiska ambition att i ”globaliseringens tidevarv” rejält minska arbetslösheten igenom att avreglera sina ekonomier och arbetsmarknader och satsa på kunskap (skapande ”världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi”).⁵¹⁴

Så kontentan av allt detta är att Lindh och stora delar av europeisk socialdemokrati kanske inte står så långt ifrån Lundgren, Lennmarker och den ekonomiska liberalismen som retoriken kan många gånger vilja ge sken av.

4.2.1.4. Processen: positiv och/eller negativ?

Som vi såg ovan använde Lindh beteckningen nyliberalism som något av ett skällsord. I källmaterialet gör mp:s Marianne Samuelsson och vänsterns Lars Ohly samma sak⁵¹⁵ (mer om dessa två nedan.) Begreppet bar liknande negativ klang hos den i Hjelm-Wallénperioden berörda globaliseringskritiska rörelsen; en rörelse som under 1990-talet och de inledande åren av 2000-talet växte sig allt starkare och märkbar. I orter där möten hölls mellan aktörer som WTO, IMF, EU, G8 – aktörer vilka sågs som upprätthållare av den orättvisa nyliberala globaliseringen – arrangerade rörelsen sammankomster och demonstrationer. Majoriteten av deltagarna var, det måste ändå markeras, allt annat än våldsamma. Men en minoritet var mer våldsbenägna, det kunde uppstå sammanstötningar med polis, kravaller och förödelse i stadskärnorna. Så skedde även under det i juni 2001 hållna toppmötet i Göteborg som avslutade Sveriges EU-ordförandeskap.⁵¹⁶ I samtal med Fichtelius efter Göteborg fördömer Persson våldet samtidigt som han markerar detta att den överväldigande delen av demonstranterna var fredliga och inriktade på dialog. Och han lägger till att rörelsens oro för följderna av globaliseringsprocessen – och för ”politikens oförmåga att hantera drivkrafterna” baki processen – är berättigad.⁵¹⁷

Reflekterande mycket av globaliseringsrörelsens kritik fokuserar Samuelsson i Lindhperiodens alla tre debatter – och Ohly i 1999 samt 2001 års debatt – på vad de ser som globaliseringens negativa sidor; om hur den skapar en orättvis och ohållbar global under- och överordning. Samuelsson talar om den rika världens ekologiskt och socio-ekonomiskt ohållbara konsumtionsmönster och behovet av att denna rika värld – ur ”ett globalt miljö- och rättviseperspektiv” – tar sitt ansvar och verkligen ändrar sin ohållbara livsstil.⁵¹⁸ Ohly talar om hur den kapitalistiska ekonomins globalisering skapar en nykolonialism där den rika världen dominerar den fattiga med ökad global fattigdom och miljöförstöring, förtryck (inte minst kvinnoförtryck) och snedvriden rikedomsfördelning som följd: ”[s]å orättvis” – säger Ohly ordagrant såväl 1999 som 2001 – ”är den värld där kapitalismen som system sägs ha vunnit kampen om världsherraväldet.”⁵¹⁹

Ohly och Samuelsson ser alltså på denna ekonomiska internationaliseringsprocess som en i stort klandervärd process. Vilket kan kontrasteras med Lennmarkers och Lundgrens ovan beskrivna syn på globaliseringen som en överlag positiv process som kan bli än bättre om ekonomin och marknaden avregleras alltmer. Lindh då? Hur förhåller hon sig, sammantaget, till globaliseringen? Vi har redan sett henne notera många negativa tendenser i processen. Hon lyfte upp riskerna och de negativa följderna av en globaliserad kapitalism utan demokratiska, ekologiska och sociala (med MR)

---

513. 2000/2001:62, s.2.

514. 2000/2001:62, s.11.

515. 1998/1999:53, s.15, 28.

516. Se t ex Abrahamsson, Hans & Hettne, Björn, *Globaliseringen och dess kritiker: Göteborgshändelserna i ett globalt perspektiv* (Göteborg 2002), s.1, 10-12, 20.

517. Fichtelius, *Aldrig ensam*, s.382f.

518. 1998/1999:53, s.27f; 1999/2000:63, s.26ff; 2000/2001:62, s.26ff, 44, 54, se även s.39.

519. 1998/1999:53, s.14f, 33; 2000/2001:62, s.13f, se även s.33.

motvikter; och vi såg hur hon för att åtgärda och motverka dessa negativa tendenser menade det bli krävas regleringar och internationell Kooperation mellan stater i EU, i FN, i WTO, IMF och Världsbanken. Vad som kanske inte framkom ovan var den enormt positiva potential hon ser i globaliseringen. Förvisso såg vi henne peka på det, inte minst tack vare frihandeln, ökade ekonomiska välstånd som globaliseringen medför. Men därutöver lyfter hon t ex också upp att tack vare processen – med dess ”kommunikationer och handel” – kan idealistiska ideal spridas och hållas under uppsikt där världen blir mindre och ”fler ögon ser det onda som sker.” Hon talar om den genom globaliseringen fördjupade interdependensen mellan världens folk vilket skapar ökad säkerhet. Det är helt enkelt så att Lindh anser globaliseringsprocessen vara en sammantaget gynnsam process, där dess positiva potential och tendenser trumfar de negativa (se även stycket om EU nedan.) Bli lyfter hon upp närområdet som ett vad gäller förverkligandet av nämnda potential och tendenser föredömligt exempel; där marknadsekonomi, demokrati och välfärdspolitik i kombination med ekonomisk integration skapar säkerhet, välstånd och utveckling.⁵²⁰

Denna Lindhska syn gick förtigen hos blairisterna vilka, enligt Pollack, ansåg att globaliseringsprocessen – fastän hysande många risker – medförde än mer möjligheter: ”economic globalization is on balance a positive development.”⁵²¹ Synen delades dock inte av alla delar av europeisk vänster, vilket Ohly och Samuelsson utgör exempel på. Hos många av dem som var övervägande kritisk mot globaliseringen – inkluderande den globaliseringskritiska rörelsen – så uppfattades processen i mycket som ett amerikanskt ekonomiskt projekt. Och det var då inte bara de ekonomiska, politiska, sociala och etiska konsekvenserna av globaliseringen som man här uppmärksammade. Det fanns också en oro för en kulturellt utslätande likriktning efter amerikanska linjer.⁵²² I Västeuropa var Frankrike det (åtminstone det viktigaste) land i vilket en sådan oro var starkast, många här seende globaliseringen som just ett från USA styrt projekt som hotade den franska kulturen och köket. Som en symbolisk handling slog franska bönder sönder en McDonalds restaurang 1999; en aktion som möttes av förståelse i fransk opinion, också bland politiker (som en fransk utrikesexpert sammanfattade stämningen: ”McDonald's encapsulates it all”, USA:s ”economic horror and gastronomic horror in the same bun”).⁵²³ Det var ju också i Frankrike som ovannämnda ATTAC bildades; en organisation som i Sverige blev i mycket synonym med hela den globaliseringskritiska rörelsen. Text uttrycker centerns Marianne Andersson, i 2001 års debatt, stöd för ”ATTAC-rörelsen” samt betonar just det att man ”måste förstå att globaliseringen väcker misstro och rädsla hos många.” Andersson efterfrågar här bli en reglering av globaliseringen i syfte att ge den, som hon uttrycker det: ”ett mer mänskligt ansikte.”⁵²⁴ Av SvD (2001) rubriceras dock detta Anderssonska uttryck som inget annat än ”centerprat”; ett prat som enligt tidningen utgör exempel på de ”flirter med Attacs problemformuleringar” som under 2001 års debatt ”lyste igenom i åtskilliga anföranden.” SvD lägger till att Lindh ”tog för övrigt inte ordet frihandel i sin mun.”⁵²⁵ Här har SvD dock fel. Ty Lindh slår, i 2001 års källmaterial, tydligt fast hur: ”Sverige ligger på för frihandel och en ny WTO-runda.”⁵²⁶ Däremot har SvD rätt i att många ledamöter visar under debatten stor sympati för den globaliseringskritiska rörelsens positioner. Och det inkluderar Lindh. Även hon vill reglera globaliseringen i syfte att ge den, likt Andersson uttryckte det, ”ett mer mänskligt ansikte.” Prov på detta

520. 1998/1999:53, s.8, 40f; 1999/2000:63, s.1f, 4; 2000/2001:62, s.1, 6, 8.

521. Pollack, ”Blairism in Brussels”, s.272.

522. Se t ex Abrahamsson & Hettne, *Globaliseringen och dess kritiker*, s.8, 11f; Larsson, *Proteststormen*, s.148.

523. Pollack, ”Blairism in Brussels”, s.273, 287ff.

524. 2000/2001:62, s.20f.

525. Svenska Dagbladet 2001-02-08.

526. 2000/2001:62, s.40.

har vi redan sett ovan. Det finns dock viktiga skillnader mellan Lindhs globaliseringskritik och den globaliseringskritik som kommer från ledamöter som Ohly och Samuelsson. Inte minst när det gäller EU och huruvida unionen är en del av problemet eller en del av lösningen.

4.2.1.4.1. EU

För att kunna lösa globaliseringsproblemen vill Lindh alltså få till stånd ett, som hon uttrycker det 2001, ”globalt politiskt samarbete” mellan olika internationella institutioner i syfte att ”utveckla globaliseringens positiva möjligheter”.⁵²⁷ Av dessa institutioner är det otvivelaktigen EU som Lindh ser att regeringen främst kan och kommer verka i för att bekämpa de negativa aspekterna av globaliseringen. Ohly och Samuelsson ser dock, i mycket, EU som medskyldigt till globaliseringens överväldigande negativa följder. Och här lyfter de fram det svenska EU-medlemskapet som ett såväl potentiellt som reellt hinder för Sveriges möjlighet att verka för en mer rättvis och hållbar globalisering; där medlemskapet tycks ha lett till att Sverige tappat sitt tredje världsperspektiv och att Sveriges fordom unika röst för internationell solidaritet och rättvisa strypts till.⁵²⁸ Denna EU-skeptiska syn hos vänstern och mp kritiseras genomgående av Lindh. Hon lyfter istället fram EU som att i många avseenden redan – med potential att framöver kunna fullständigt komma – stå och verka för en human och rättvis globalisering, skapande en värld som överensstämmer med mycket av det som vänstern, mp och den globaliseringskritiska rörelsen eftersträvar. T ex riktar hon sig i 1999 års debatt till Ohlys och Samuelssons partier, framhållande EU som ”den politiska gemenskap som ju kan motverka globaliseringens negativa sidor”. 2001 förklarar hon att regeringen ser ”EU som en möjlighet för global rättvisa” och ”den oerhörda möjlighet som EU utgör när det gäller den internationella solidariteten och det internationella samarbetet”. Och 2000 deklarerar att Sverige kan ”genom unionen påverka en globaliserad världsekonomi” samt att EMU kan komma att utgöra ”en motvikt till det globala kapitalet.” Det är därför, menar Lindh, beklagligt att vänstern och mp inte sluter upp bakom och ser värdet i att arbeta med globaliseringsfrågor genom EU; att jobba med konflikthantering och internationell solidaritet, med internationella miljöfrågor, emot förtryck och fattigdom, för MR och demokrati.⁵²⁹

SAP:s nuvarande program uttrycker också ett EU-anhängarskap.⁵³⁰ Men granskar man stycket om EU närmare så är det åt kritik stycket främst ägnas.⁵³¹ Denna styckeskomposition kan i sig kanske ses som att spegla SAP:s ’komplexa’ interna relation till unionen (något som manifesterades tydligt 2003 i o m EMU-valet.) Också den socialdemokrat som en gång i tiden lämnade in Sveriges EU-ansökan, Ingvar Carlsson, skriver i en skrift tillsammans med Anne-Marie Lindgren att i den internationaliserade ekonomins tidevarv kan man i EU se både hoppningivande potential och allvarliga brister. Carlsson & Lindgren talar här om att EU skulle:

mycket väl kunna vara en demokratisk och social motvikt till kapitalintressena, och är det delvis redan – men bara delvis. Idag är EU:s institutioner alltför präglade av den marknadsideologi, som i praktiken sätter likhetstecken mellan samhällsintressen och producentintressen; demokratin underordnas marknaden, inte tvärtom.⁵³²

---

527. 2000/2001:62, s.1.

528. 1998/1999:53, s.16; 2000/2001:62, s.12ff, 26ff, 38f.

529. 1998/1999:53, s.31, se även s.1; 1999/2000:63, s.4, 38f, se även s.6, 31; 2000/2001:62, s.29, se även s.2, 4.

530. Se *Partiprogram för socialdemokraterna*, s.33f.

531. *Partiprogram för socialdemokraterna*, s.33ff. B1 a tar man upp att transparensen måste öka, att tull- och jordbrukspolitiken måste reformeras, att producentintressets tyngd inom unionen måste minska till förmån för konsumentintresset.

532. Carlsson, Ingvar & Lindgren, Anne-Marie, *Vad är socialdemokrati? En bok om idéer och utmaningar* (Stockholm 2007), s.93. Jmf därtill *Partiprogram för socialdemokraterna*, s.33ff.

Också Lindh – trots hyllandet av EU och dess potential avseende globaliseringen – medger i källmaterialet att unionen har en hel del brister (främst avseende handelspolitik och transparens.)⁵³³ Följaktligen, enkom ros ger hon inte EU. Men likt hon sammantaget ställde sig till globaliseringen ställer hon sig sammantaget till unionen: det positiva trumfar det negativa. Och angående bristerna tillägger hon att de trots allt är åtgärdbara.⁵³⁴

4.2.1.5. Marknaden och maten, moralen och miljön

Som vi sett representerar Lindhs globaliserings- och utvecklingssyn ett egentligen vitt säkerhetsperspektiv. Detta breda koncept – där säkerhet skapas via en dynamisk samverkan mellan sociala, mänskliga rättigheter, frihandel och marknad, bistånd, demokratisering och miljöhänsyn – möts av Aftonbladets gillande 1999. Den socialdemokratiska ledarsidan kritiserar här Lennmarker för eurocentrism och konceptuell inskränkthet (likt Lindh gjorde), samtidigt som man komplimenterar utrikesministern – samt vänsterns, mp:s och kd:s huvuddebattörer – för deras såväl geografiskt som tematiskt breda säkerhetspolitiska ansatser. ”Det finns”, konkluderar Aftonbladet:

från vänster till kristdemokrater, en genuin vilja att tala om problem, förstå och förbättra. Sociala ideal, som utrikesministern talade om, delas i stort. Men en skiljer ut sig. Moderaten Göran Lennmarker[---] Hans horisont slutar vid Europa. För honom finns inte världen utanför med bondemord, könsstympning och barnarbete. Har han hört om Östtimor eller Colombia? Om klimatförändringar? Folkrorelsesamarbete över gränserna? Det som upptar de andra. Natos blå bundsförvant befinner sig så långt man kan komma från en helhetssyn, där solidaritet, mänskliga rättigheter och demokrati skapar säkerhet.⁵³⁵

Stämmer då denna bild som vi nu sett både Aftonbladet och Lindh måla upp av den moderata huvuddebattörens globaliserings- och utvecklingssyn? En närmast nihilistisk hållning, ointresserad av demokrati, MR och sociala förhållanden? Förvisso, Lindhperiodens moderata huvuddebattörer (Lennmarker och Lundgren) är främst fokuserade på att ekonomin liberaliseras och politikens inblandning däruti minskar. Samma fokus hade ju Lennmarker i Hjelm-Wallénperioden, men liksom där återkommer också i Lindhperioden – hos såväl Lennmarker som Lundgren – det moderata huvuddebattörsargumentet att det ju är just för utvecklingens och fattigdomsbekämpningens skull som detta liberaliserande och avreglerande måste ta plats.⁵³⁶ Liksom också nämndes i Hjelm-Wallénperioden rimmar denna moderata position i sin tur väl med Norbergs nyliberala teser om att ifall man låter marknadskrafterna ha sin liberaliserade gång kommer befolkningen att successivt få det välfärdsmissigt bättre, ojämlikhet och ojämställdhet kommer minska – ekologiska hänsyn kommer också tas – och politisk demokrati kommer växa fram och stabiliseras (se ovan.)

Låt oss närmare jämföra denna nyliberala strategisyn med den som Lindh uppvisar i källmaterialet. Strategierna kan analyseras som en relation mellan de variabler som

Göran Persson och Anna Lindh

Bildkälla: Ulf Höjer

533. 1998/1999:53, s.31, se även s.3; 1999/2000:63, s.4; 2000/2001:62, s.3, 29.

534. Se not 533.

535. Aftonbladet 1999-02-11.

536. 1998/1999:53, s.32, 41; 2000/2001:62, s.11.

även Hjelm-Wallén i mycket tog fasta på (om än med viss skillnad i komponenter och upplägg [mer om detta nedan].) Variablerna är:⁵³⁷

- Politik, avseende grad av demokrati;
- Ekonomi, avseende grad av ekonomisk, materiell tillväxt igenom marknadsekonomi och frihandel;
- Socialt (med MR), avseende grad av minskad fattigdom och klyftor, uppfyllande av principer nedlagda (i främst FN:s) humanitära och sociala konventioner och deklarationer;
- Ekologi, avseende grad av miljövänligt samhälle, skydd, produktion.

Såväl nyliberalen som Lindh ser alla dessa variabler som avgjort viktiga för att skapa ett gott samhälle. I sina strategier skiljer de sig dock åt. Nyliberalen, liksom Lennmarker och Lundgren, lägger enorm betoning på den ekonomiska variabeln, hävdande att det är denna som först måste höjas för att övriga variabler skall kunna höjas och upprätthållas. Den generella strategi vi hittills sett Lindh uppvisa går emellertid ut på att alla nivåer bör höjas samtidigt (se främst stycke 4.2.1.1. och 4.2.1.4.)

Denna Lindhs generella syn är, dock, just generell. Ty i källmaterialet kan även vissa icke oväsentliga nyanser skönjas (vilket vi kommer se prov på nedan.) Närmare bestämt, vissa ageranden som indikerar att i s a s valet och kvalet kan den ekonomiska variabeln ändå vara den – i relation till övriga variabler – mest centrala för Lindh. Kanske inte alltför förvånande med tanke på att Lindh är socialdemokrat och därför kan antas ha en historiematerialistisk utblick. D v s, en utblick som kan ses att mena att ekonomin har den över allt annat avgörande betydelsen för idealens (demokratiska, ekologiska, sociala och etiska) möjligheter att förverkligas och materialiseras; en utblick som på så vis är i åtminstone ytligt avseende lik den nyliberala synen. Om man t ex konsulterar Carlsson & Lindgrens historiematerialistiska syn på relationen mellan ekonomi och förverkligandet av ideal så framhåller dessa just ett bestämt, till synes ovillkorligt, samband mellan den ekonomiska utformningens (”produktionsordningen[s]”) effektiva resurskapacitet och idealens realiseringsgrad. Carlsson & Lindgren talar här om att ”[i]déer om frihet och jämlikhet, rättvisa och omtanke” har alltid funnits oavsett produktionsordning. Moraliska och etiska idéer har i alla tider drivit människor att handla idealistiskt. Men vad som i slutändan avgör möjligheten för dessa ideal att på ett genomgripande och framgångsrikt vis bryta igenom är den i samhället f n föreliggande produktionsordningen, dess effektiva ekonomisk-materiella resurskapacitet. Sambandet kan så utläsas som: ju större ekonomisk-materiell resurskapacitet, ju större möjlighet för idealen att realiseras. Varpå Carlsson & Lindgren konkluderar med att ett generellt välfärdssamhälle var t ex inte realiserbart förrän den kapitalistiska ”industriella produktionsordningen” uppstod eftersom denna ordning ”för första gången i historien, skapade så stora resurser att det möjliggjorde ett välstånd för alla.”⁵³⁸

Så enligt denna Carlssons & Lindgrens historiematerialistiska syn existerar ideal, som de uttrycker det, ”oberoende av produktionsteknik och ekonomi.”⁵³⁹ Men att produktionsordningen är avgörande för realiserandet av idealen. Och denna för välfärdssamhällets förutsättning ”industriella produktionsordning[...]

” var som sagt, trots allt, en kapitalistisk produktionsordning.⁵⁴⁰ Allt detta minner så om nyliberalens syn,

---

537. Och häri är utgångspunkten, förstås, att ju mer respektive variabel höjs, ju större/högre grad av dess komponenter har realiserats.

538. Carlsson & Lindgren, *Vad är socialdemokrati?*, s.36, se även s.35, 37.

539. Carlsson & Lindgren, *Vad är socialdemokrati?*, s.36.

540. Jmf Carlsson & Lindgren, *Vad är socialdemokrati?*, s.36.

där samhällets materiella nivå betingar – till synes enligt logiken 'först maten, sedan moralen' – realiseringsgraden av ideal som jämställdhet och jämlikhet, ekologiska hänsyn, sociala rättigheter, MR och demokrati. Och enligt Norberg är det då endast kapitalismen som har kapacitet att skapa en tillräckligt hög materiell nivå för att idealen skall realiseras på ett betydande och långsiktigt vis (några illustrativa Norbergiska citat: "inget annat ekonomiskt system än kapitalismen är förenligt med demokratin"; "kapitalism och demokrati går hand i hand"; de "stater som kränker grundläggande mänskliga rättigheter" är de stater som är "minst inriktade på marknadsekonomi och liberalism"; "[e]konomisk frihet ökar jämlikheten"; "[n]är välståndet ökar får kvinnor större möjlighet att bli självständiga"; "miljöskyddet ökar med rikedom och utveckling".)⁵⁴¹

Om man då återgår till Lindhs källmaterialsageranden kan man, alltså, generellt förstå henne som att i mycket ge alla variabler samma prioritet. Men så återfinns då vissa ageranden kring relationen mellan den ekonomiska variabeln och övriga variabler som skvallrar om att hon ändå kan – om än inte tvunget vill – se den förra som avgörande för de övrigas tillstånd. Så deklarerar hon hur "den ekonomiska utvecklingens roll för demokrati och säkerhet" blir allt tydligare; en ekonomisk utveckling hon vill se byggas kring marknadsekonomi och frihandel. Och denna position återkommer inte minst när hon förhåller sig till Rysslands och Kinas utveckling. Vad gäller Ryssland insisterar hon på att landets demokratiska nivå höjs och stabiliseras via inte minst ekonomiska reformer, via skapandet av en sund marknadsekonomi, via att Ryssland fullt integreras i det regionala och globala frihandelspräglade ekonomiska nätverket. Här vill Lindh bli att Ryssland får inträde i WTO. Kina vill hon också få in i WTO, något hon menar kommer "bli[...] ett positivt inslag i landets reformprocess."⁵⁴² Även Norberg lyfter fram vikten av ett kinesiskt WTO-inträde för att få till stånd reformer inom landet. Ekonomisk liberalisering ökar den politiska friheten, säger Norberg: "Det är bland annat därför kinesiska demokratiaktivister ville att Kina skulle med i Världshandelsorganisationen – det ger öppenhet och decentralisering".⁵⁴³ Kina kom för på tapeten under Perssons första statsministerår då han på statsbesök i Kina konstaterade: "vad politisk stabilitet betyder för ekonomisk utveckling när man ser det kinesiska exemplet." Av moderaternas och folkpartiets ledare tolkades konstaterandet som ett stöd till kommunistdiktaturen och en misstroendeomröstning mot Persson hölls (som han klarade.)⁵⁴⁴ I samtal med Fichtelius vidhåller Persson vad han sade, men han utvecklar det hela på så vis att den politiska stabiliteten som ger ekonomisk utveckling kan på denna utveckling endast bibehållas ifall landet (Kina) demokratiseras och öppnar sig alltmer:

[J]ag säger bara att man förlorar stabiliteten om den inte kombineras med ökad öppenhet och en utveckling mot demokrati. Det är det som är poängen i resonemanget. Min slutsats är att handelsutbyte och investeringar driver fram ekonomisk utveckling, driver fram ökad öppenhet, driver fram demokratisering och i sin tur ytterligare investeringar. Det är en god spiral som hänger ihop. Bryter man det där genom att börja gå åt andra hållet, och skärpa förtrycket, ja, då hamnar du i ett läge då du genast får störningar i den goda spiralen. Då försvinner investeringarna och utländskt kapital drar sig undan.⁵⁴⁵

Alltigenom källmaterialet förfäktar så även Lindh hur, som hon formulerar det 2000, "Kinas ökade ekonomiska öppenhet är välkommen"; en ökad ekonomisk öppenhet –

---

541. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*. Citaten är i tur och ordning tagna från s. 244, 246, 34, 78, 38, 204.

542. 1998/1999:53, s.1, 3; 1999/2000:63, s.2; 2000/2001:62, s.3, 7.

543. Norberg, *Till världskapitalismens försvar*, s.243f.

544. Svenning, *Göran Persson*, s.286f; Fichtelius, *Aldrig ensam*, s.288f.

545. Fichtelius, *Aldrig ensam*, s.290.

baserad på frihandel och marknadsekonomi – som hon menar kommer tillta än mer i om att Kina släpps in i WTO. Lika konsekvent som hon stödjer denna öppenhet kritiserar hon Kina för MR-kränkningar, men ser då den ekonomiska öppenhetens tilltagande som att just kunna ha en positivt reformerande verkan på Kina i riktning mot ökad MR-respekt och, som sagt, ökad politisk frihet.⁵⁴⁶

Den ekonomiska variabeln kan följaktligen spela en även för Lindh central roll i relation till övriga variabler. Vad gäller just Kina kan man dock fråga sig hur framgångsrikt detta varit/är. Idag, 15 år efter Perssons förutsägelser syns den väldiga enpartistaten – medlem i WTO sedan 2001 och med en alltmer öppen ekonomi – vara allt annat än på reformeringsväg. För att låna Olle Svennings ord: ”Systemet förefaller stabilt och förtryckande.”⁵⁴⁷

4.2.2. Teoretiska konklusioner och jmf med Hjelm-Wallénperioden

Den globaliserings- och utvecklingssyn som framträder igenom Lindhs källmaterialsageranden är en syn som överensstämmer väl med den socialdemokratiska liberalens. Hon ser hur en fredsfrämjande interdependens kan skapas av den ekonomiska integration och internationella sammanflätning som globaliseringen medför. Hon omfamnar frihandel och marknadsekonomi som medel för att uppnå tillväxt och sysselsättning. Samtidigt ser hon hur det i kölvattnet av en oreglerad kapitalistisk marknadsekonomi kan uppstå säkerhetsvådliga klyftor inom och mellan länder, ekologisk utarmning, sociala och demokratiska umbäranden och underskott. Därför, för att i och ur globaliseringen även nå en ’god’ och hållbar utveckling, säkerhet och välfärd, vill hon se den internationella kapitalistiska marknadsekonomin inbäddas i reglerande strukturer som kan balansera ekonomin med långsiktiga sociala (med MR-mässiga), ekologiska, ekonomiska och demokratisk-politiska rättvisebehov för ögonen. Varigenom en långsiktigt hållbar, konfliktförebyggande säkerhet och utveckling även kan uppnås.

I mål/medel-termer är vad vi ser i Lindhs globaliseringsageranden att hon vill via ’rena’ diplomatisk-politiska och ekonomiska medel uppnå ett ideologimål och ett välfärdsområde som i sin tur leder till och ger ett vidgat säkerhetsområde. Om vi börjar med de ’rena’ ekonomiska medlen så avser dessa frihandel och marknadsekonomi, ekonomisk tillväxt och sysselsättning (där det första ’paret’ [frihandel och marknadsekonomi] skall ge det andra [tillväxt och sysselsättning].) Även bistånd ingår här i Lindhs ekonomiska medel. De diplomatisk-politiska medlen står sedan på två ben. Det första benet avser att i och genom internationella institutioner verka för ökad frihandel, marknadsekonomi, avskaffande av tullar, bekämpande av protektionism. Det andra benet avser att i och genom nämnda institutioner verka för att samtidigt uppnå ökat hänsynstagande och integrerande av – varpå även följer regleringar av de ekonomiska medlen med avseende på – idealistiskt präglade sociala, politiska och ekologiska normer och ideal. Härigenom skapas av idealistiska ideal genomsyrade strukturer som besitter egenvärden – och utgör själva ideologimålet – men som då även skall alstra nämnda ekologiskt, politiskt och socialt ombesörjande regleringar av de ekonomiska medlen. Ty om de ekonomiska medlen inte regleras på sådant vis riskerar ovannämnda vådliga klyftor och ojämlikheter, underskott, utarmning och umbäranden att skapas, bestå, fördjupas. Som så skönjs uppnår dessa medel och regleringar välfärdsområdet; ett mål som i sig består av ekonomiskt, ekologiskt och socialt goda och förbättra(n)de, rättvisa och hållbara förhållanden, villkor och utveckling. Och allt detta tillsammans (nämnda medel och mål) skapar och säkrar i sin tur en i det långa loppet, för mänsklighetens väl, säkerhetspolitiskt och utvecklingsmässigt hållbar globalisering. Detta i sig utgörande det tredje

---

546. 1998/1999:53, s.29f; 1999/2000:63, s.5, 8; 2000/2001:62, s.3, 29.

547. Svenning, *Göran Persson*, s.287.

målet, dvs det vida säkerhetsmålet.⁵⁴⁸

Vad gäller tidningarna så återfinns under Lindhperioden, till skillnad från under Hjelm-Wallénperioden, kommentarer i Aftonbladet med relevans för globaliserings-temat. Den socialdemokratiska ledarsidan rosar här det vida säkerhetsperspektiv som Lindh (och även andra ledamöter) uppvisar; ett rosande som görs i ett sammanhang av att tidningen samtidigt risar – vilket då även Lindh gjorde – den konceptuella och geografiska inskränkthet man menar Lennmarker uppvisa. Hos SvD manifesteras globaliseringsrelevanta kommentarer under båda utrikesministerperioder. I dessa ägnar sig tidningen främst åt att avfärda olika begrepp och uttryck av globaliseringskritisk karaktär (hållbar säkerhet, hållbar utveckling, globalisering med ett mänskligt ansikte.) Dessa avfärdas som 'prat' och 'flum' av den moderata ledarsidan som under Lindhperioden – uti detta avfärdande – kan även sägas implicera ett motstånd mot regleringar av globaliseringen.

Avslutningsvis, jämförelsen mellan Lindhs och Hjelm-Walléns ageranden inom globaliseringstemat. Fastän man kan påträffa vissa, varav några notervärda (se nedan), skillnader i upplägg och innehåll så förekommer egentligen inga signifikativt avgörande olikheter mellan Lindh och Hjelm-Wallén. Vilket läsaren gets prov på allt uti detta Lindhs globaliseringskapitel (genom den löpande komparation som här gjorts med Hjelm-Walléns globaliseringsageranden.) Båda utrikesministrar kan inplaceras i det socialdemokratiska liberala facket. I deras analys av globaliseringsprocessen tar dom båda fasta på fyra i mycket liknande variabler, vilka de menar måste höjas simultant.⁵⁴⁹ Båda utrikesministrar har ett liknande vidgat säkerhetspolitiskt perspektiv för ögonen. Och hos dem båda manifesteras liknande 'rena' ekonomiska⁵⁵⁰ och diplomatiska medel som på liknande vis skall uppnå ett liknande ideologimål respektive välfärdsmål. Allt detta leder då till och ger – hos såväl Hjelm-Wallén som Lindh – ett hos båda utrikesministrar likartat långsiktigt och hållbart vitt säkerhetsmål.⁵⁵¹

Så i allt signifikativt och avgörande står Lindh och Hjelm-Wallén på samma fot i globaliserings- och utvecklingssyn. Men, som sagt, vissa notervärda skillnader kan likafullt urskiljas (se även not 549, not 550 samt not 551.) Nämligen att inom den sociala variabeln får inte MR-komponenten – samt att inom de ekonomiska medlen får inte biståndet – en lika tydligt framhållen plats hos Hjelm-Wallén som de får hos Lindh. I Hjelm-Walléns ageranden framhålls dock de reglerande strukturerna mer uttalat som demokratiska och etiska. Därtill återfinns tydligt hos Hjelm-Wallén – men inte hos Lindh – ett militärt medel (nedrustning) som skall bidra till uppfyllandet av säkerhetsmålet. Noteras kan även att hos Lindh finns vissa antydanden om att den ekonomiska variabelns nivåposition kan utgöra förutsättning för övriga variabelns möjliga positioner.

---

548. Som då består av, uppnår och tryggar säkerhets- och utvecklingsmässigt långsiktigt hållbara och konfliktförebyggande sociala, ekonomiska, politiska och ekologiska förhållanden.

549. Dock är MR-komponenten inom den sociala variabeln inte lika framträdande hos Hjelm-Wallén. Och därtill kan vissa indikationer återfinnas hos Lindh om att den ekonomiska variabeln kan betinga de övriga variabelnernas position.

550. Men hos Hjelm-Wallén är medlet *bistånd* inte framträdande.

551. Hos Hjelm-Wallén uppfylls säkerhetsmålet även av ett 'rent' militärt medel (nedrustning.)

Referensförteckning

Källor

Aftonbladet 1997-02-13

Aftonbladet 1998-02-12

Aftonbladet 1999-02-11

Aftonbladet 2000-02-10

Aftonbladet 2001-02-08

Riksdagens protokoll 1996/1997:64 (Stockholm 1997)

Riksdagens protokoll 1997/1998:65 (Stockholm 1998)

Riksdagens protokoll 1998/1999:53 (Stockholm 1999)

Riksdagens protokoll 1999/2000:63 (Stockholm 2000)

Riksdagens protokoll 2000/2001:62 (Stockholm 2001)

Svenska Dagbladet 1997-02-13

Svenska Dagbladet 1998-02-12

Svenska Dagbladet 1999-02-11

Svenska Dagbladet 2000-02-10

Svenska Dagbladet 2001-02-08

Litteratur

Abrahamsson, Hans & Hettne, Björn, *Globaliseringen och dess kritiker: Göteborgshändelserna i ett globalt perspektiv* (Göteborg 2002)

Agrell, Wilhelm, *Fred och fruktan: Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918-2000* (Lund 2000)

Allin, Dana H., *NATO's Balkan intervention* (Oxford 2002)

Andersson, Jan Joel, *Redo för insats: EUs försvars- och säkerhetspolitik och den nordiska snabbinsatsstyrkan*. Världspolitikens dagsfrågor 2007:9. (Stockholm 2007)

Andrén, Nils, *Maktbalans och alliansfrihet: svensk utrikespolitik under 1900-talet* (Stockholm 1996)

Andrén, Nils, *Säkerhetspolitik: analyser och tillämpningar* (Stockholm 2002)

Bellamy, Alex J, *Kosovo and international society* (New York 2002)

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund 2005)

Birchfield, Vicki & Freyberg-Inan, Annette, "Organic intellectuals and counter-hegemonic politics in the age of globalization: the case of ATTAC" i Catherine Eschle & Bice Maiguashca (red.) *Critical Theories, International Relations and 'the Anti-Globalisation Movement': the politics of Global Resistance* (London/New York 2005)

- Bjereld, Ulf, "Göran Persson och den svenska utrikespolitiken" i *Internationella studier*, 2002:1. (Stockholm 2002)
- Bjereld, Ulf, "Närmare NATO" i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.) *Opinionssamhället: SOM-undersökningen 1997* (Göteborg 1998)
- Bjereld, Ulf, *Svensk Mellanösternpolitik: en studie av Sveriges agerande och ställningstaganden gentemot konflikterna i Mellanöstern 1947-1985* (Stockholm 1989)
- Bjereld, Ulf, Johansson, Alf W. & Molin, Karl, *Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*. (Kurskompendium, utgivet 2008-02-21, Historiska institutionen, Stockholms universitet)
- Bjereld, Ulf, "Trendbrott i svensk NATO-opinion" i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.) *Ljusnande framtid: SOM-undersökningen 1998* (Göteborg 1999)
- Bjereld, Ulf, "Väljarna och Sveriges säkerhetspolitiska vägval" i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.) *Opinionssamhället: SOM-undersökningen 1996* (Göteborg 1997)
- Brandell, Inga, *Algeriet: demokratins och islamismens tid* (Stockholm 1998)
- Bring, Ove, *FN-stadgan och världspolitik: om folkrättens roll i en föränderlig värld* (Stockholm 2002)
- Bring, Ove & Mahmoudi, Said, *Sverige och folkrätten* (Stockholm 2001)
- Bring, Ove & Mahmoudi, Said, *Sverige och folkrätten* (Stockholm 2007)
- Carlsson, Ingvar & Lindgren, Anne-Marie, *Vad är socialdemokrati? En bok om idéer och utmaningar* (Stockholm 2007)
- Cebeci, Münevver, "The Middle East and Iraq in EU and US Foreign policy: Implications for Transatlantic Relations" i Münevver Cebeci (red.) *Issues in EU and US foreign policy* (Maryland 2011)
- Clinell, Bim, *Attac: gräsrotternas revolt mot marknaden* (Stockholm 2000)
- Commission on Global Governance, "*Our Global Neighbourhood: the report of the Commission on Global Governance*" (Oxford 1995)
- Cox, Michael, "International history since 1989" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001)
- Dahl, Ann-Sofie, *Svenskarna och NATO* (Stockholm 1999)
- Demker, Marie & Malmström, Cecilia, *Ingenmansland?: svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning* (Lund 1999)
- Dunne, Tim & Schmidt, Brian C, "Realism" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001)
- Dunne, Tim, "Liberalism" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001)
- Ekegren, Ann-Marie, *Av hänsyn till folkrätten? Svensk erkännandepolitik 1945-1995* (Stockholm 1999)
- Elgström, Ole, *Aktiv utrikespolitik: en jämförelse mellan svensk och dansk parlamentarisk utrikesdebatt 1962-1978* (Lund 1982)
- Evans, Graham & Newnham, Richard, *The Penguin dictionary of international relations* (London 1998)
- Fichtelius, Erik, *Aldrig ensam, alltid ensam: samtalen med Göran Persson 1996-2006* (Stockholm 2007)
- Foghelin, Jan, "Perspectives on Sweden and NATO" i Leif Leifland, Bengt Sundelius, Krister Wahlbäck & Gunnar Wallin (red.) *Brobyggare: en vänbok till Nils Andrén* (Stockholm 1997)

- Gustavsson, Jakob, "Utrikespolitiskt beslutsfattande" i Jakob Gustavsson & Jonas Tallberg (red.), *Internationella relationer* (Lund 2006)
- Hainsworth, Paul, *The extreme right in Western Europe* (London 2008)
- Hettne, Björn, *Internationella relationer* (Lund 1996)
- Hobden, Stephen & Wyn Jones, Richard, "Marxist theories of international relations" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2008)
- Huebner-Monien, Sabine, "Russia and European security: the Case against NATO's Eastward Expansion" i Mary M. McKenzie & Peter H. Loedel (red.) *Promise & Reality of European Security Cooperation : States, Interests & Institutions* (Westport 1998)
- Huldt, Bo, "Socialdemokratin och säkerhetspolitiken" i Bo Huldt & Klaus Misgeld (red.) *Socialdemokratin och svensk utrikespolitik från Branting till Palme* (Göteborg 1990)
- Huldt, Bo, "Svensk säkerhetspolitik: Ny, nyare eller nyast?" i Gunnar Artéus, Karl Molin & Magnus Petersson (red.) *Säkerhet och försvar: en vänbok till Kent Zetterberg* (Karlskrona, 2005)
- Ignazi, Piero, *Extreme right parties in Western Europe* (Oxford 2003)
- Johansson, Alf W, *Den nazistiska utmaningen: aspekter på andra världskriget* (Stockholm 2000)
- Jönsson, Christer, Elgström, Ole & Jerneck, Magnus, *Internationell politik* (Lund 1992)
- Kaczka, David, "WTO's Shrimp-Sea Turtle Decision" i *Review of European Community and International Environmental Law*, 1998:7. (Oxford 1998)
- Kestel, Laurent & Godmer, Laurent, "Institutional inclusion and exclusion of extreme right parties" i Roger Eatwell & Cas Mudde (red.) *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge* (London 2004)
- Klein, Naomi, *No Logo: märkena, marknaden, motståndet* (Stockholm 2002)
- Lamy, Steven L, "Contemporary mainstream approaches: neo-realism and neo-liberalism" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001)
- Lamy, Steven L, "Contemporary mainstream approaches: neo-realism and neo-liberalism" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2005)
- Larsson, Petter, *Proteststormen: Seattle, Prag och revolten mot en orättvis världsordning* (Stockholm 2001)
- Lödén, Hans, "För säkerhets skull": ideologi och säkerhet i svensk aktiv utrikespolitik 1950-1975 (Stockholm 1999)
- Martin, Ian, "International Intervention in East Timor" i Jennifer M Welsh (red) *Humanitarian Intervention and International Relations* (Oxford 2006)
- Mudde, Cas, "Conclusion: defending democracy and the extreme right" i Roger Eatwell & Cas Mudde (red.) *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge* (London 2004)
- Naylor, Philip C., *France and Algeria: a history of decolonization and transformation* (Gainesville 2000)
- Norberg, Johan, *Till världskapitalismens försvar* (Stockholm 2001)
- Persson, Göran & Kask, Peeter-Jaan, *Den som är satt i skuld är icke fri: min berättelse om hur Sverige återfick sunda statsfinanser* (Stockholm 1997)

- Persson, Göran, *Min väg, mina val* (Stockholm 2007)
- Pollack, Mark A., "Blairism in Brussels: The 'Third Way' In Europe Since Amsterdam" i Maria Green Cowles & Michael Smith (red.) *The State of the European Union - Risks, Reform, Resistance, and Revival* (Oxford 2000)
- Robertson, Alexa, "Globalisering" i Jakob Gustavsson & Jonas Tallberg (red.) *Internationella relationer* (Lund 2006)
- Rupp, Richard E. & McKenzie, Mary M., "The Organization for Security and Cooperation in Europe: Institutional Reform and Political Reality" i Mary M. McKenzie & Peter H. Loedel (red.) *Promise & Reality of European Security Cooperation : States, Interests & Institutions* (Westport 1998)
- Schnabel, Albrecht, *Southeast European Security: Threats, Responses, Challenges* (New York 2001)
- Strömvik, Maria, "Sverige och EU:s utrikes- och säkerhetspolitik: från aktivism till kollektivism" i Karl Magnus Johansson (red.) *Sverige i EU: dilemman, institutioner, politikområden* (Stockholm 2002)
- Svenning, Olle, *Anna Lindh: en minnesbok* (Stockholm 2003)
- Svenning, Olle, *Göran Persson och hans värld* (Stockholm 2005)
- Tingsten, Herbert, *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen* (Stockholm 1944)
- Tingsten, Herbert, *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen* (Stockholm 1964)
- Uhlin, Anders, "Utvecklingsfrågor" i Jakob Gustavsson & Jonas Tallberg (red.) *Internationella relationer* (Lund 2006)
- Ulfgard, Rebecka, *Norm consolidation in the European Union : the EU14-Austria crisis in 2000* (Växjö 2005)
- Världskommissionen för miljö och utveckling, "Vår gemensamma framtid: rapport från Världskommissionen för miljö och utveckling" (Stockholm 1988)
- Weber, Cynthia, *International relations theory: a critical introduction* (London 2001)
- Werenfels, Isabelle (red.) *Managing instability in Algeria: elites and political change since 1995* (New York 2007)
- Wheeler, Nicholas J. & Bellamy, Alex J., "Humanitarian intervention and world politics" i John Baylis & Steve Smith (red.) *The globalization of world politics: an introduction to international relations* (Oxford 2001)
- Widfeldt, Anders "The diversified approach: Swedish responses to the extreme right" i Roger Eatwell & Cas Mudde (red.) *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge* (London 2004)
- Wieslander, Hans, *I nedrustningens tecken: intressen och aktiviteter kring försvarsfrågan 1918-1925* (Lund 1966)
- Zetterberg, Kent, "Den mångtydiga neutraliteten och demokratins kriser" i Ragnar Björk, Lars Björnin, Magnus Hjort, Sven Lilja, Karl Molin, Torbjörn Norman & Robert Sandberg (red.) *Människan i historien och samtiden: festskrift till Alf W Johansson* (Stockholm 2000)

Offentligt tryck

Det nya försvaret. Regeringens proposition 1999/2000:30 (Stockholm 1999) Finns på: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/32/41/c618974d.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.

Lidén, Anders & Melin, Anita (red.) *Sverige i Förenta Nationernas säkerhetsråd 1997-1998*. Aktstycken utgivna av Utrikesdepartementet. Ny serie II:54 (Stockholm 1999)

Riksdagens protokoll 2001/2002:68 (Stockholm 2002)

Svensk säkerhetspolitik i ny omvärldsbelysning: delrapport från Försvarsberedningen inför 1998 års kontrollstation. Ds1998:9 (Stockholm 1998)

Totalförsvar i förnyelse – etapp 2. Regeringens proposition 1996/1997:4 (Stockholm 1996) Finns på: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/34/39/6fd2280d.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.

Vårt framtida försvar. Regeringens proposition 2004/2005:5 (Stockholm 2004) Finns på: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/04/63/7c2ac515.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.

Internet

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/lenamellin/article12703846.ab>, 2011-05.23, kl 00.00.
<http://www.anderslif.se/index.html-prespersson.html>, 2011-12-04, kl 00.30.
http://www.arbark.se/pdf_wrd/partiprogram_pdf.pdf, 2011-12-06, kl 06.00.
<http://articles.latimes.com/2011/jan/22/world/la-fg-france-diplomacy-20110123>, 2011-06-22, kl 03.00.
http://www.ccnr.org/8_nation_declaration.html, 2011-12-04, kl 03.00.
<http://www.dn.se/nyheter/varlden/medvedev-godkande-ny-forsvarsdoktrin-1.1040493>, 2011-12-04, kl 00.30.
http://eur-lex.europa.eu/sv/treaties/dat/12002M/htm/C_2002325SV.000501.html 2011-09-22, kl 14.00.
http://www.folkpartiet.se/ImageVault/Images/id_16308/scope_0/ImageVaultHandler.aspx, 2011-12-02, kl. 04.00.
<http://www.folkpartiet.se/Vara-politiker/Ministrar-i-regeringen/Ministrarnas-webbplatser/Birgitta-Ohlsson/Artiklar/Utdred-svenskt-Natomedlemskap/> 2011-12-02, kl 05.00.
<http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/24/tunisia-elections-an-nahda?intemp=239>, 2011-10-31, kl 14.00.
<http://m.nyhetskanalen.se/1.1943809/reinfeldt-dra-inga-forhastade-slutsatser>, 2011-12-04, kl 00.30.
<http://mobile.bloomberg.com/news/2011-10-27/tunisia-islamist-party-takes-41-5-of-vote-in-final-results-1->, 2011-10-31, kl 14.00;
http://www.moderat.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=145f6859-8e92-447e-a950-d75cedca0913&MediaArchive_ForceDownload=true, 2011-12-02, kl. 04.00.
www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm, 2011-12-04, kl 00.30.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, 2011-10-11, kl 04.00.
<http://www.ne.se/%C3%B6sterrike/historia/andra-republiken>, 2011-09-22, kl 14.00.
<http://www.ne.se/%C3%B6sterrike/statsskick-och-politik>, 2011-09-22, kl 14.00.
<http://www.ne.se/%C3%B6sttimor/statsskick-och-politik/historia>, 2011-12-09, kl 18.00.
<http://www.ne.se/artikel/268780>, 2011-12-04, kl 03.00.
<http://www.ne.se/gennadaj-ziuganov>, 2011-10-11, kl 03.00.
<http://www.ne.se/irak/1998-06-14>, 2011-09-26, kl 02.00.
<http://www.ne.se/irak/1998-12-01>, 2011-09-26, kl 02.00.
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=127514, 2011-09-22, kl 15.00.
<http://www.ne.se/kosovo/2008-03-04>, 2011-11-21, kl 18.00.
<http://www.ne.se/lang/anna-lindh> 2011-07-20, kl 01.45.
<http://www.ne.se/lang/boris-jeltsin>, 2011-12-04, kl 02.00.
<http://www.ne.se/lang/esk/164386>, 2011-10-11, kl 04.00.
<http://www.ne.se/lang/folkraatt>, 2011-08-30 kl 12.00.
<http://www.ne.se/lang/g%C3%B6ran-persson/282274>, 2011-09-20, kl 18.30.
<http://www.ne.se/lang/hamas>, 2011-10-31, kl 14.00.
<http://www.ne.se/lang/kuwaitkriget>, 2011-09-26, kl 02.00.
<http://www.ne.se/lang/lena-hjelm-wallen>, 2011-07-20, kl 01.45.
<http://www.ne.se/lang/pfp>, 2011-10-11, kl 04.00.
http://www.ne.se/rep/icc-internationell-brottm%C3%A5sdomstol?i_h_word=icc, 2011-10-22, kl 22.00.
http://www.ne.se/lang/sveriges-socialdemokratiska-arbepartai?i_whole_article=true, 2011-09-20, kl 18.30.
<http://www.olofpalme.org/amne/neutralitets-politik>, 2011-12-05, kl 01.30.
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/32/41/c618974d.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/34/39/6fd2280d.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/04/63/7c2ac515.pdf>, 2011-12-07, kl 02.00.
<http://www.regeringen.se/sb/d/1111/a/3999>, 2011-12-04, kl 03.00.
<http://www.regeringen.se/sb/d/10036/a/97919>, 2011-05-12, kl 13.00.
www.som.gu.se, 2011-12-04, kl 05.00.

<http://sydsvenskan.se/sverige/article361092/Nato-huvudfraga-nar-Merkel-motte-Reinfeldt.html>, 2011-12-02, kl 05.00.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/89/85/62473e04.pdf>, s.1, 2011-12-04, kl 06.00.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/89/85/ce11a9f1.pdf>, s.3, 2011-12-04, kl 06.00.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/12/07/56/0564f894.pdf>, 2011-12-04, kl 06.00.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/13/96/93/734eaafe.pdf>, 2011-12-04, kl 06.00.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/16/11/45/9abb7c07.pdf>, 2011-12-04, kl 06.00.
ulfbjereld.blogspot.com, 2011-12-02, kl 05.00.
<http://www.ud.se/content/1/c6/01/14/59/3903a8d0.pdf>, 2011-07-19, kl. 23.00.
<http://www.un.org/geninfo/ir/index.asp?id=150>, 2011-05-28, kl 01.00.

Övrigt

Dagens Nyheter 2002-01-22

Föreläsning av Anders Mellborn hos Utrikespolitiska föreningen på Stockholms Universitet, 2003-11-24.

Partiprogram för socialdemokraterna: antaget vid partikongressen 2001 (Stockholm 2002)

Socialdemokraternas partiprogram: partiprogram antaget på socialdemokraternas 31:a kongress 1990 (Stockholm 1991)

Bildkällor

SCANPIX/Claudio Bresciani

Ulf Höjer

<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1673669,00.html?xid=feed-cnn-topics>, 2011-05-14, kl 09.00.

Bilaga A

(mejlkorrespondens med riksdagens protokollkansli, språkvårdare Jonas Bergenfalk)

Frågor av riksdagsprotokollens tillblivande
From: Anders Reichenberg (vega148@hotmail.com)
Sent: Monday, May 12, 2008 5:40:49 PM
To: riksdagsinformation@riksdagen.se
Bcc: vega148@hotmail.com

Hej,

Jag heter Anders Reichenberg och skriver på en magisteruppsats där källmaterialet består av protokoll från kammardebatter mellan 1996-2001.

Jag skulle vilja få reda på lite mer om materialets tillblivandeprocess. Den enda information jag hittar på riksdagens hemsida är följande:

”Uppteckning av vad som sagts och beslutats i kammaren. Ett snabbprotokoll finns senast dagen efter en debatt i både tryckt och elektronisk form.

Det slutliga protokollet som är en del av riksdagstrycket är färdigt efter några veckor.”

I syftet att kunna utröna antal – och karaktären på eventuella – beroendeled skulle jag vilja fråga om stenograferna under färdigställandet av det slutliga protokollet jämför sina nedteckningar med varandra och/eller eventuella ljudupptagningar? Får riksdagsledamöter på något vis påverka, justera, det slutliga protokollets text?

Vänligen

Anders Reichenberg

Mobil: 0730267525

Ang. Vb: Frågor av riksdagsprotokollens tillblivande
From: Jonas Bergenfalk (jonas.bergenfalk@riksdagen.se)
 You may not know this sender. [Mark as safe](#) | [Mark as unsafe](#)
Sent: Tuesday, May 13, 2008 3:52:42 PM
To: Anders Reichenberg (vega148@hotmail.com)

Hej Anders!

Din fråga har vidarebefordrats till mig. Jag är riksdagens språkvårdare och har också jobbat som stenograf i tolv år.

Jo, så här går det till: Stenograferna jobbar i tiominuterspass. Efter tio minuter i kammaren går stenografen upp till sitt rum och skriver ned och redigerar det sagda. Till sin hjälp har man sitt stenogram samt digital ljudupptagning. Ibland kan man be en kollega komma och lyssna om det är något man inte hör eller inte förstår, men i princip svarar varje stenograf ensam för sina tio minuter. Sedan skriver man ut passet och lämnar det till lagassistenten. Lagassistenten läser igenom utskriften och kollar den mot ljudupptagningen och kontrollerar så att inget fallit bort eller dubbletats i skarvarna mellan de olika passen. Det finns tre lagassistenter som ansvarar för en timme var efter ett rullande schema. En av lagassistenterna slår sedan samman

de olika bitarna till ett komplett protokoll som skickas till tryckning - det så kallade snabbprotokollet.

Inför den slutliga tryckningen - den som hamnar i det inbundna riksdagstrycket - har ledamöterna möjlighet att föreslå justeringar. Det ska då handla om att rätta rena felaktigheter och missuppfattningar, inte om att i efterhand förbättra sitt anförande. Dessutom sköter stenograferna den så kallade eftergranskningen, som är en ren korrekturläsning. I detta moment kan man numera, om man tycker att någonting verkar konstigt, via datorn få fram ljudfilen eller videofilen från den aktuella debatten och kolla vad som verkligen sades. I vilken mån stenograferna faktiskt gör detta vet jag inte. Förmodligen varierar det individuellt. Eftergranskningen brukar delas ut i buntar om ca 20 A4-sidor per tillfälle, och när jag var stenograf och höll på med detta brukade jag kanske tre fyra gånger i snitt per bunt gå in och jämföra det skrivna med ljudet.

Jag hoppas att du därmed har fått en lite klarare bild av protokollens tillblivande.

Mvh
Jonas Bergenfalk, språkvårdare

Sveriges riksdag
Protokollskansliet
100 12 Stockholm

Telefon: 08-786 40 95
Telefax: 08-786 61 44

RE: Ang. Vb: Frågor avs riksdagsprotokollens tillblivande
From: Anders Reichenberg (vega148@hotmail.com)
Sent: Tuesday, May 13, 2008 4:26:56 PM
To: Jonas Bergenfalk (jonas.bergenfalk@riksdagen.se)
Hej Jonas,
Får tacka, bocka och buga så väldeliga för det utförliga svaret.
Kommer bifoga detta ditt svar som bilaga i uppsatsen. Hoppas det är okej.
Återigen, tack så mycket.

Vänligen
/Anders

-----

ng. RE: Ang. Vb: Frågor avs riksdagsprotokollens tillblivande
From: Jonas Bergenfalk (jonas.bergenfalk@riksdagen.se)
Sent: Tuesday, May 13, 2008 4:37:04 PM
To: Anders Reichenberg (vega148@hotmail.com)

Visst, kör bara!
Lycka till med uppsatsen! Hoppas att vi på protokollskansliet kan få ta del av den när den blir färdig.

Mvh
Jonas Bergenfalk, språkvårdare

Sveriges riksdag
Protokollskansliet
100 12 Stockholm

Telefon: 08-786 40 95
Telefax: 08-786 61 44